

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Erika Horníčková

**Prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství ve světle
zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku**

Disertační práce

Olomouc 2021

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma Prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství ve světle zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 864 544 znaků včetně mezer.

V Hradci Králové dne 30. listopadu 2021

.....

Mgr. Erika Horníčková

Já, níže podepsaná **Mgr. Erika Horníčková**, autorka disertační práce „Prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství ve světle zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu zákona č. 110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci, Křížkovského 511/8, 771 47 Olomouc,

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalozích a informačních systémech Univerzity Palackého v Olomouci, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého v Olomouci. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého v Olomouci, která se nazývá Knihovna Univerzity Palackého v Olomouci.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb.

Prohlašuji, že moje osobní údaje jsou pravdivé.

.....
Mgr. Erika Horníčková

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Janě Petrov Křiváčkové, Ph.D. za vedení mé práce, vstřícnost, cenné rady, podněty a podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

Seznam zkratek	10
Úvod.....	11
1 HISTORICKÝ ÚVOD	26
1.1 Obecný zákoník občanský.....	26
1.2 Osnova československého zákona	32
1.3 Návrh superrevizní komise z roku 1931	32
1.4 Zákon o právu rodinném	33
1.5 Zákon o rodině.....	35
1.6 Věcný záměr občanského zákoníku z roku 2001	37
1.7 Návrh občanského zákoníku z roku 2005.....	37
1.8 Návrh občanského zákoníku z roku 2007.....	38
1.9 Návrh občanského zákoníku z roku 2009.....	39
1.10 Návrh občanského zákoníku z roku 2010–2011 a jeho pozměňovací návrhy	40
1.11 Shrnutí	41
2 VEŘEJNÝ POŘÁDEK	42
2.1 Historický subjektivní výklad pojmu veřejný pořádek dle § 792 OZ	50
2.1.1 Jednoduchý subjektivně historický výklad pojmu veřejný pořádek	50
2.1.2 Subjektivně teleologický výklad pojmu veřejný pořádek	52
2.1.3 Nepravý subjektivně historický výklad pojmu veřejný pořádek	53
2.1.3.1 Veřejný zájem podle vládního nařízení č. 180/1941 Sb.....	54
2.1.3.2 Obecný zájem podle OSŘ 1950.....	54
2.1.3.3 Zájem společnosti podle ZR ve znění účinném do 31. 7. 1998.....	55
2.1.3.4 Zájem dítěte podle ZR ve znění účinném od 1. 8. 1998.....	58
2.2 Recentní objektivní výklad pojmu veřejný pořádek dle § 792 OZ.....	60
2.2.1 Formálně systematický výklad	61
2.2.2 Objektivně teleologický výklad.....	61
2.3 Vymezení definičních znaků veřejného pořádku v intencích § 792 OZ.....	65

2.4	Pojem veřejného pořádku ve francouzské právní úpravě	67
2.4.1	Obecně k pojmu veřejného pořádku ve francouzské právní úpravě	68
2.4.2	Obecně k popírání otcovství ve francouzské právní úpravě	72
2.4.3	Kontrola proporcionality	74
2.4.4	Kontrola proporcionality v judikatuře francouzského Kasačního soudu	76
2.4.5	Shrnutí ke komparaci pojmu veřejný pořádek s francouzskou právní úpravou	79
2.5	Vliv judikatury ESLP na interpretaci pojmu veřejný pořádek dle § 792 OZ a eurokonformní výklad	82
2.5.1	Právo na respektování rodinného života	87
2.5.2	Právo na respektování soukromého života	89
3	PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ RODINNÉHO A SOUKROMÉHO ŽIVOTA PRÁVNÍHO OTCE DÍTĚTE A MATKY DÍTĚTE	91
3.1	Právní otec domáhající se popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty	92
3.1.1	První domněnka otcovství – popření otcovství manžela matky	94
3.1.1.1	První domněnka otcovství a nevědomost manžela matky o rozporu právní domněnky otcovství s biologickou realitou	94
3.1.1.2	První domněnka otcovství a vědomost manžela matky o rozporu právní domněnky otcovství s biologickou realitou	98
3.1.1.3	Komparace závěrů judikatury ESLP k první domněnce otcovství s českou právní úpravou.....	100
3.1.1.4	Problematika překážky věci pravomocně rozsouzené (res iudicata) v řízení o popření otcovství a v řízení podle § 792 OZ.....	105
3.1.1.5	Shrnutí k výkladu ustanovení § 792 OZ.....	116
3.1.2	Druhá domněnka otcovství – otcovství určené souhlasným prohlášením rodičů	119
3.1.2.1	Komparace závěrů judikatury ESLP k druhé domněnce otcovství s českou právní úpravou.....	122
3.1.3	Třetí domněnka otcovství – otcovství určené v soudním řízení v rozporu s biologickou realitou	125
3.1.3.1	Komparace závěrů judikatury ESLP ve věci obnovy řízení o určení otcovství s českou právní úpravou.....	133

3.1.3.2	Řízení podle ustanovení § 425a ZŘS a dotváření práva na základě ustanovení § 792 OZ.....	142
3.2	Matka domáhající se popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty a nesouhlas právního otce	149
3.2.1	Česká právní úprava styku třetí (nepříbuzné) osoby s dítětem.....	151
3.3	Matka a právní otec domáhající se společně popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt.....	156
3.4	Matka a právní otec společně odmítající popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt	158
3.4.1	Povinnost podrobit se testům DNA v řízení podle § 792 OZ	160
3.4.1.1	Povinnost podrobit se odběru genetického materiálu.....	163
3.4.1.2	Povinnost podrobit se odběru genetického materiálu podle francouzské právní úpravy	167
3.5	Určení a popření otcovství podle francouzské právní úpravy.....	169
3.5.1	La possession d'état.....	172
3.5.2	Žaloby na popření otcovství.....	175
3.5.3	Shrnutí k popření otcovství podle francouzské právní úpravy	178
4	PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ RODINNÉHO A SOUKROMÉHO ŽIVOTA DOMNĚLÉHO OTCE	182
4.1	Východiska ochrany práv domnělého otce podle judikatury ESLP.....	184
4.2	Východiska ochrany práv domnělého otce podle judikatury Ústavního soudu	186
4.3	Matka a domnělý otec společně popírající otcovství	188
4.4	Domnělý otec popírající otcovství manžela matky	189
4.4.1	Právo na ochranu rodinného života domnělého otce.....	189
4.4.2	Právo na ochranu soukromého života domnělého otce	190
4.4.3	Komparace judikatury ESLP s českou právní úpravou – popírání otcovství manžela matky domnělým otcem.....	192
4.4.4	Popírání otcovství manžela matky domnělým otcem a analogie k ustanovení § 793 OZ	200

4.5	Domnělý otec popírající otcovství právního otce určené souhlasným prohlášením rodičů	205
4.5.1	Právo na ochranu rodinného života domnělého otce	205
4.5.2	Právo na ochranu soukromého života domnělého otce	207
4.5.3	Komparace judikatury ESLP s českou právní úpravou – popírání otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů domnělým otcem	214
4.5.4	Výklad ustanovení § 793 OZ	217
4.6	Dotváření popěrného práva domnělého otce	226
4.7	Právo domnělého otce na styk s dítětem	230
4.7.1	Právo na ochranu rodinného života domnělého otce	231
4.7.2	Právo na ochranu soukromého života domnělého otce	232
4.7.3	Komparace judikatury ESLP s českou právní úpravou styku dítěte s domnělým otcem podle ZR	236
4.7.4	Komparace judikatury ESLP s českou právní úpravou styku dítěte s domnělým otcem podle OZ	238
4.8	Komparace právního postavení domnělého otce s francouzskou právní úpravou	241
5	ZÁJEM DÍTĚTE	244
5.1	Zájem dítěte podle § 792 OZ	248
5.2	Participační práva dítěte	251
5.2.1	Zájem dítěte a názor dítěte	254
5.3	Zájem dítěte a participační práva dítěte v řízení o popření otcovství	257
5.3.1	Souhlasné prohlášení podle § 779 OZ učiněné před soudem podle § 415 ZŘS a § 416 ZŘS	262
5.3.2	Souhlasné prohlášení podle § 779 OZ učiněné před matričním úřadem	263
5.4	Právo dítěte znát své rodiče	266
5.5	Vztah zájmu dítěte a veřejného pořádku podle § 792 OZ	268
	Závěr	272
	Seznam použitých zdrojů	288

Shrnutí a klíčová slova	299
Abstract and keywords	301

Seznam zkratek

ABGB	rakouský občanský zákoník, vyhlášen patentem z 1. července 1811, č. 946 Sb. z. s., jako Všeobecný občanský zákoník
CC	francouzský Code Civil
CPC	francouzský Code de procédure civil
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚVPD	Evropská úmluva o výkonu práv dětí, sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.
Kasační soud	francouzský Cour de Cassation
LZPS	Listina základních práv a svobod
Nejvyšší soud	Nejvyšší soud České republiky
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
OSŘ 1950	zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád)
OZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OZO	patent ze dne 1. července 1811, č. 946 Sb. z. s., všeobecný občanský zákoník (obecný zákoník občanský)
SŘ	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
Úmluva	Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., ve znění pozměňujících protokolů
ÚPD	Úmluva o právech dítěte, Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.
ÚSD	Úmluva o styku s dětmi, sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb.m.s.
Ústavní soud	Ústavní soud České republiky
ZM	zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů
ZPR	zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném
ZR	zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině
ZŘS	zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Vymezení cíle a tématu disertační práce

Disertační práce je zaměřena na problematiku popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt na základě ustanovení § 792 OZ. Citované ustanovení umožňuje soudu, je-li návrh na popření otcovství podán po uplynutí popěrné lhůty, rozhodnout o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství za předpokladu, že to vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek. Hlavním cílem předkládané disertační práce je představit výklad pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ.

Disertační práce je založena na analytickém rozboru současné právní úpravy popírání otcovství, a to komplexně včetně historické komparace, s akcentem na analytický rozbor judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, dále judikatury ESLP k článku 8 Úmluvy s přihlédnutím k právnímu postavení popíraním otcovství dotčených osob, tedy právního otce dítěte¹, matky dítěte, dítěte a domnělého otce². Poznatky získané uvedenou analýzou umožní na základě syntézy a vzájemné komparace dosažení výkladového rámce pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte ve smyslu ustanovení § 792 OZ včetně vymezení jejich vzájemného vztahu. To vše při zohlednění závěrů vyvozených na základě provedené zahraniční komparace s francouzskou právní úpravou.

Vědeckým cílem této disertační práce je poskytnout ucelenou právní analýzu pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte, jakožto kritérií pro prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství. Dále pomocí syntézy analýzou získaných poznatků dojít k obecnému vymezení definičních znaků těchto pojmů a ke konkrétním závěrům o tom, zda současná právní úprava popírání otcovství zaručuje prominutím zmeškání popěrné lhůty respektování práva na ochranu rodinného a soukromého života matek, právních otců, domnělých otců a dětí.

Teoretická východiska

Ustanovení § 792 OZ bylo do české právní úpravy zakotveno v souvislosti s přijetím OZ, přičemž se jedná o zcela novou koncepci popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Novostí se rozumí výlučné právo matky a právního otce dítěte zahájit soudní řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství namísto pouhého práva učinit podnět nejvyššímu státnímu

¹ Právním otcem dítěte se pro účely této disertační práce rozumí muž, jehož otcovství bylo určeno na základě právní domněnky nebo rozhodnutím soudu bez ohledu na to, zda je biologickým otcem dítěte, a jako právní otec dítěte je zapsán v rodném listu dítěte.

² Domnělým otcem dítěte se pro účely této disertační práce rozumí muž, který se prohlašuje za biologického otce dítěte, nebo je za biologického otce dítěte označován jinými, ale nedošlo k určení jeho právního otcovství.

zástupci k podání návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty ve smyslu ustanovení § 62 ZR. Novost koncepce tak spočívá především v založení oprávnění soudu rozhodovat o návrhu matky či právního otce dítěte na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, když od roku 1941 byla možnost podání návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty výlučně v pravomoci státního zastupitelství, resp. generálního prokurátora, a následně nejvyššího státního zástupce. Osoba předkládající podnět nejvyššímu státnímu zástupci k podání návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty neměla podle předchozí právní úpravy nárok na podání tohoto návrhu. Bylo zcela na uvážení nejvyššího státního zástupce, zda shledá podmínky pro zahájení soudního řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty za splněné či nikoliv. Zároveň je nezbytné uvést, že do přijetí OZ bylo zákonem zakotveno vždy jediné kritérium, které bylo zvažováno jako podmínka pro podání návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty. A to postupně veřejný zájem, obecný zájem, zájem společnosti a zájem dítěte. V této souvislosti nebylo nikdy předmětem hodnocení kritérium veřejného pořádku či kombinace kritéria veřejného pořádku a zájmu dítěte.

OZ v ustanovení § 792 OZ předpokládá pro rozhodnutí soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství kumulativní splnění dvou předpokladů, a to zájmu dítěte a veřejného pořádku, které vyžadují prominutí zmeškání popěrné lhůty. Nicméně OZ, stejně jako předchozí právní úprava popírání otcovství, výslovně nerozlišuje zájem dítěte mladšího 18 let a zájem dítěte staršího 18 let. Význam tohoto rozlišení spočívá v odlišném právním postavení dětí s ohledem na aplikaci ÚPD, která se týká pouze dětí mladších 18 let, není-li zletilosti dosaženo dříve,³ a tedy odlišného hodnocení významu zájmu dítěte v závislosti na uvedené věkové hranici.

Pro správné porozumění a výklad ustanovení § 792 OZ je nezbytné podrobit zkoumání a hodnocení také podmínky pro uplatnění samotných popěrných práv, když délka a počátek běhu popěrných lhůt se liší v závislosti na titulu, resp. právní domněnce, na základě které bylo otcovství právního otce k dítěti určeno. Ustanovení § 792 OZ je aplikováno v širokém okruhu případů odlišných nejen specifickými okolnostmi každého jednotlivého případu s ohledem na fungování dané rodiny, ale odlišných také co do právních podmínek uplatnění popěrného práva, zejména co do nastavení délky popěrné lhůty.

V případě, že bylo otcovství určeno na základě aplikace tzv. první domněnky otcovství (§ 776 OZ), tedy právní domněnky stanovené ve prospěch manžela matky, může manžel matky popřít své otcovství do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících

³ Článek 1 ÚPD stanoví, že „Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“

důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce. Nejpozději však může manžel matky popřít své otcovství do šesti let od narození dítěte. Počátek běhu popěrné lhůty je odlišně stanoven ve prospěch dřívějšího manžela matky, jestliže popře své otcovství k dítěti manžel matky znovu provdané (§ 788 OZ). Naopak matka může popřít otcovství svého manžela k dítěti pouze do šesti měsíců od narození dítěte (§ 789 OZ). Speciální režim určení a současného popření otcovství je upraven pro případ prohlášení manžela matky dítěte, popř. bývalého manžela, muže, který tvrdí, že je otcem dítěte, a matky dítěte v řízení před soudem, jestliže se dítě narodí v době mezi zahájením řízení o rozvod manželství a třístým dnem po rozvodu manželství (§ 777 OZ).⁴ Předpokladem této speciální úpravy související s rozvodem manželství je nabytí právní moci rozsudku o rozvodu manželství a podání návrhu podle § 777 OZ do uplynutí jednoho roku od narození dítěte.

Tzv. jedna a půltá domněnka otcovství⁵ zakládá otcovství k dítěti počatému umělým oplodněním a narozenému ženě neprovdané, a to ve prospěch muže, který dal k umělému oplodnění souhlas (§ 778 OZ). Pokud dal k umělému oplodnění souhlas manžel matky, aplikuje se první domněnka otcovství.⁶ Popření otcovství je v případě početí dítěte umělým oplodněním a narozeného v zákonem stanovených lhůtách počítaných od umělého oplodnění výslovně vyloučeno, a to bez ohledu na to, jaké genetické látky bylo použito (§ 787 OZ). Popěrné právo muže, jenž dal k umělému oplodnění souhlas však není vyloučeno, jestliže matka dítěte otěhotněla jinak (§ 787 OZ poslední věta). OZ výslovně popěrnou lhůtu nestanoví. OZ rovněž pro tento případ ničeho nestanoví ohledně popěrného práva neprovdané matky, když výslovně upravuje pouze popěrné právo matky ve vztahu k jejímu manželovi (§ 789 OZ).⁷

Otcovství určené souhlasným prohlášením rodičů zakládá tzv. druhou domněnku otcovství ve prospěch muže činícího souhlasné prohlášení (§ 779 OZ). Toto prohlášení rodičů lze učinit i před narozením dítěte. Muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, může otcovství k dítěti popřít, jen je-li vyloučeno, že by mohl být otcem dítěte, přičemž tak může učinit pouze do šesti měsíců od dne, kdy bylo otcovství tímto způsobem určeno. V případě že souhlasné prohlášení rodičů bylo učiněno před narozením dítěte, neskončí popěrná lhůta dříve než šest měsíců po narození dítěte (§ 790 OZ). Totožné popěrné lhůty k popření otcovství platí pro matku dítěte (§ 791 OZ).

⁴ Obdobně toto platí pro řízení o neplatnost manželství (§ 777 odst. 4 OZ).

⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020 [cit. 21. května 2021], s. 510-512 (§ 778). Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶ Tamtéž.

⁷ S ohledem na vymezení tématu a rozsah disertační práce není uvedena problematika předmětem zkoumání této disertační práce.

Tzv. třetí domněnku otcovství upravuje ustanovení § 783 OZ, podle kterého se má za to, že otcem dítěte je muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti. Otcovství je v takovém případě určováno na základě rozhodnutí soudu. Otcovství určené v řízení podle § 783 OZ nelze popřít.⁸ Výjimkou jsou případy vyjmenované v ustanovení § 425a ZŘS.

K podání návrhu na popření otcovství jsou ve smyslu ustanovení § 785 a § 789 OZ oprávněni pouze manžel matky, příp. jeho opatrovník dle ustanovení § 785 odst. 2 OZ, a matka dítěte. Dále podle ustanovení § 787 OZ manžel matky nebo muž, který udělil k umělému oplodnění souhlas, a dle ustanovení § 790 a § 791 OZ muž, který učinil souhlasné prohlášení o určení otcovství a matka dítěte. Z uvedeného výčtu vyplývá, že aktivně věcně legitimovanými k podání návrhu na popření otcovství nejsou ani domnělý otec a ani dítě samotné.⁹ Účastníky řízení o popření otcovství jsou žena, která dítě porodila, dítě a muž, jehož otcovství má být popřeno (§ 420 ZŘS). Účastníky řízení o popření otcovství tedy nejsou domnělý otec, ani žádné třetí osoby, například prarodiče či dědicové právního otce nebo dítěte.

Po dobu běhu výše uvedených popěrných lhůt lze otcovství manžela matky a muže, který učinil souhlasné prohlášení, aniž by byli biologickými otci dítěte, popřít bez dalšího. Není tedy zkoumán veřejný zájem ani zájem dítěte na popření otcovství. Po dobu běhu popěrných lhůt jsou tak upřednostněny zájmy právních otců a matek dětí, kteří mají zájem na popření otcovství. Po uplynutí popěrných lhůt je naopak upřednostněna právní jistota v rodinných vztazích a zachování dosud existujícího právního stavu. Popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty je možné pouze na základě aplikace ustanovení § 792 OZ.

Zhodnocení dosavadního zpracování tématu, charakteristika použitých zdrojů a jejich zhodnocení

S přijetím OZ došlo k upuštění od ingerence nejvyššího státního zástupce z důvodu povahy řízení.¹⁰ Soudní judikatura k ustanovení § 62 ZR je pro výklad ustanovení § 792 OZ

⁸ R. Šínová upozorňuje na to, že ustanovení § 783 OZ nelze vnímat celé komplexně jako vyvratitelnou domněnku otcovství. Je tak třeba rozlišovat právní skutečnost (soudní rozhodnutí ve věci), na základě které dochází k určení otcovství (odstavec první § 783 OZ), a vyvratitelnou domněnku (odstavec druhý § 783 OZ) ulehčující dokazování v soudním řízení. O tomto svědčí i nemožnost popírat otcovství založené rozhodnutím soudu ve smyslu ustanovení § 783 OZ. ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 931 (§ 783).

⁹ Na tyto nedostatky v právní úpravě upozorňuje Z. Králíčková. KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 522 (§ 776).

¹⁰ Z konsolidované důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb. se k ustanovení § 792 OZ podává následující:

použitelná pouze částečně, když je nutné vzít v potaz, že vedle kritéria zájmu dítěte, které byl povinen nejvyšší státní zástupce zkoumat před podáním návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty (§ 62 ZR), je nově soudy pro rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství (§ 792 OZ) zkoumáno také kritérium veřejného pořádku. Ustanovení § 792 OZ předpokládá naplnění obou uvedených kritérií kumulativně. Pojem zájem dítěte byl již v předchozí právní úpravě v souvislosti s popíráním otcovství po uplynutí popěrných lhůt aplikován, avšak jen jako jediné kritérium pro uplatnění oprávnění nejvyššího státního zástupce ve smyslu ustanovení § 62 ZR ve znění účinném do 31. 12. 2013. Pojem veřejného pořádku se v minulosti v oblasti právní úpravy popírání otcovství nevyskytoval, když právní úprava operovala jen s pojmy jako je veřejný zájem, obecný zájem či zájem společnosti. Důvodová zpráva k ustanovení § 792 OZ nepodává ohledně výkladu pojmu veřejného pořádku bližší vysvětlení.

Komentářová literatura se problematikou výkladu kritérií zájmu dítěte a veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ včetně jejich vzájemného vztahu zabývá pouze okrajově a obecným způsobem. R. Šínová definuje veřejný pořádek jako „požadavek posouzení únosnosti existence statusového poměru mezi právním otcem a dítětem ve vztahu k pravidlům, na nichž je nutno z důvodu veřejného zájmu bezvýhradně trvat“.¹¹ Z. Králíčková vnímá veřejný pořádek jako „opak alespoň hrozby veřejné poruchy způsobilé ohrozit kohokoli na jeho právech nebo ohrozit obecné blaho. Veřejný pořádek je odrazem požadavku stability ve statusových poměrech, která ovšem nesmí být samoučelná ...“, přičemž matriční zápis nesmí mást. A dále ke vztahu veřejného pořádku a zájmu dítěte dodává, že v případě jejich kolize je třeba zájem dítěte upřednostnit s odkazem na článek 3 odst. 1 ÚPD.¹² Shodně se Z. Králíčkovou vymezuje D. Frintová některé případy, ve kterých by mělo být zmeškání popěrné lhůty prominuto.¹³

„Vzhledem k tomu, že se jedná o statusovou věc, osnova nového občanského zákoníku upouští od ingerence nejvyššího státního zástupce a napříště bude v této věci rozhodovat soud. Ten nejprve posoudí všechny okolnosti rozhodné pro přípuštění návrhu na popření otcovství po uplynutí lhůty a v případě jeho přípuštění rozhodne o zachování či popření otcovství v soudním řízení s ohledem na zájem dítěte a veřejný pořádek.“. Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. [online], zvláštní část, s. 195. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu.

¹¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 977 (§ 792).

¹² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 591 (§ 792). Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 1982/2012 (č. 22/2015 Sb. rozh. civ.), podle kterého lze zájem dítěte považovat za přední hledisko pouze u dětí do 18 let věku (odpovídá článku 1 ÚPD). V případě dítěte zletilého jsou jeho zájmy zásadně rovnocenné zájmům ostatních účastníků. Z tohoto důvodu je třeba stejně pečlivě vedle zájmu zletilého dítěte vážit a stejnou váhu přiznat zájmům dalších osob, které by mohly být rozhodnutím dotčeny. Dále srov. rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05. Dostupné z: [databáze hudoc.echr.coe.int](http://databaze.hudoc.echr.coe.int).

Podrobněji ke vztahu kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ v podkapitole 5.5 disertační práce.

¹³ FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)* [online

Soudní judikatura tenduje k výjimečnosti postupu podle ustanovení § 792 OZ. Z judikatury Nejvyššího soudu lze vyzdvihnout spíše postup pro zachování právního stavu a upozadění zjištění biologické reality, přičemž je argumentováno ochranou dítěte. Nejvyšší soud se k otázce výkladu ustanovení § 792 OZ, resp. pojmu veřejného pořádku dle ustanovení § 792 OZ, vyjádřil v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), tak, že prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství v intencích ustanovení § 792 OZ je třeba chápat jako výjimečný postup, který „slouží výhradně k umožnění nápravy poměrů v případech, kdy stávající stav působí takové následky, které se přičítají základním hodnotám společnosti do té míry, že jeho zachování je společensky zcela nepřijatelné, a které proto odůvodňují zásah do stabilních poměrů dítěte.“ Jako příklad Nejvyšší soud uvedl „situaci, kdy prohlášení o určení otcovství k dítěti bylo učiněno na základě podvodu či v rozporu se zákonem, kdy jde o rodičovství incestní, které nadto není v souladu s biologickou realitou, apod.“. Nejvyšší soud zároveň upozornil na nutnost vykládat pojem veřejného pořádku v rámci OZ specificky podle oblasti, ve které je tento pojem aplikován. A dále uvedl, že na rozdíl od kritéria zájmu dítěte je kritérium veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ podmínkou objektivní. Nejvyšší soud zdůraznil, že nelze kritérium veřejného pořádku ztotožňovat se subjektivními zájmy kteréhokoliv účastníka řízení o popření otcovství.

Komentářová literatura ani soudní judikatura tak nedávají soudům jednoznačný návod, jaké konkrétní okolnosti by měly při rozhodování v řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství zvažovat a na tyto zaměřit pozornost při provádění dokazování. Otázce výkladu pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ se podrobněji nevěnuje žádná publikace, práce či odborné články. Pokud ano, jedná se o obecný popis s odkazem na komentářovou literaturu bez bližšího a komplexního zhodnocení dané problematiky, z něhož by plynuly pro interpretaci ustanovení § 792 OZ konkrétní závěry.

Zhodnocení výsledku pro vědní obor nebo praxi

S ohledem na absenci komplexního rozboru ustanovení § 792 OZ a jeho interpretace včetně vymezení definičních znaků neurčitěho pojmu veřejného pořádku v intencích citovaného ustanovení má disertační práce za cíl tuto výkladovou mezeru vyplnit a upřesnit závěry předestřené v judikatuře Ústavního soudu a Nejvyššího soudu k interpretaci pojmu veřejného pořádku. Do doby vydání usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), nebyla definována jednotná pravidla pro výklad

databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, § 792 [cit. 15. března 2016], (§ 792). Dostupné z: databáze ASPI.

kritérií podle ustanovení § 792 OZ. Nejvyšší soud problematiku výkladu kritéria veřejného pořádku učinil předmětem poměrně podrobného zkoumání a mohlo by se jevit, že jsou tedy závěry citovaného usnesení Nejvyššího soudu pro obecné soudy rozhodujícím vodítkem při rozhodování o návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Uvedené by však bylo akceptovatelné pouze za předpokladu bezrozpornosti těchto závěrů, a to bezrozpornosti v otázce objektivního charakteru kritéria veřejného pořádku, nemožnosti zohlednění práv a zájmů dotčených osob na popření otcovství v rámci uvedeného kritéria, vymezení okruhu dotčených osob, striktnosti výkladu pojmu veřejného pořádku a vztahu pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte.

Cílem disertační práce, jak výše uvedeno, je tato kritéria pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ, včetně jejich vzájemného vztahu, definovat, což ve svém důsledku umožní spravedlivé a předvídatelné rozhodování soudů v řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Právní problematika určování a popírání otcovství je oblastí lidského života velmi citlivou, o to více je nezbytné zjistit veškeré pro rozhodnutí potřebné skutkové okolnosti případu, tyto řádně posoudit, při rozhodování zohlednit a dbát na kvalitu odůvodnění rozhodnutí soudu vydaného v řízení podle § 792 OZ. Nelze se domnívat, že by veškeré případy projednávané v řízení podle § 792 OZ bylo možné řešit podle předem nastaveného vzoru definičních kritérií jednotně, jelikož život je natolik rozmanitý a uspořádání každé rodinné jednotky, byť i v maličkostech, odlišné včetně faktického nastavení rodinných vztahů. Nicméně tato skutečnost nemůže být důvodem pro neomezené volné uvážení soudu při rozhodování na základě ustanovení § 792 OZ. Uvážení soudu musí být založeno na zvážení alespoň předem definovaných základních kritérií pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte, které by neměly pozornosti soudu uniknout.

Vymezení základních kritérií neurčitého pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte včetně jejich vzájemného vztahu v intencích ustanovení § 792 OZ umožní spravedlivé, předvídatelné a více sjednocené rozhodování soudů v řízeních podle § 792 OZ včetně zkvalitnění odůvodnění soudních rozhodnutí. Budou-li mít osoby oprávněně zahájit řízení podle § 792 OZ, resp. jejich právní zástupci, alespoň základní představu o tom, jakým způsobem a za jakých konkrétních podmínek lze očekávat rozhodnutí soudu o prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství, je možné uvažovat o částečném snížení počtu neodůvodněně podaných návrhů na prominutí zmeškání popěrné lhůty nebo zkvalitnění obsahu samotných návrhů, což se projeví rovněž v otázce procesní ekonomie a urychlení soudního řízení.

Výše uvedené bude rovněž naplněním požadavku Ústavního soudu prezentovaného v nálezu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), bod 51, „Pokud

zákonodárce upraví možnost prolomení i nově stanovené přiměřeně delší lhůty ve zcela zvláštních a odůvodněných případech, které dosavadní úprava svěřuje výlučně do diskreční pravomoci nejvyššího státního zástupce, musí současně zřetelně stanovit nejen podmínky pro takové prolomení lhůty, ale i zřetelné meze v zájmu ochrany práv dítěte i matky.“

Lze tedy shrnout, že výsledek plynoucí pro vědní praxi z této disertační práce spočívá zejména ve snaze definovat základní kritéria neurčitého právního pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ včetně jejich vzájemného vztahu. Dále je představena možná interpretace či dotváření práva u zjištěných nedostatků české právní úpravy v oblasti omezené možnosti prolomení překážky věci pravomocně rozsouzené na základě aplikace ustanovení § 425a ZŘS v řízení o určení a popření otcovství, změny poměrů na straně dítěte odůvodňujících zahájení nového řízení podle ustanovení § 792 OZ, absence popěrného práva dítěte a domnělého otce včetně výkladu ustanovení § 793 OZ. Pro případ že tento postup není možný, nebo se jeví jako nevhodný, jsou představeny návrhy de lege ferenda, a to ve vztahu k zakotvení popěrného práva domnělého otce a formulace ustanovení § 425a ZŘS. Pro praxi je přínos této disertační práce významný z pohledu práva dotčených osob, tedy zejména právního otce dítěte, matky dítěte, dítěte a domnělého otce, dále také práva na spravedlivý proces a zlepšení kvality odůvodnění předmětných rozhodnutí, budou-li mít soudci k dispozici určité vodítko, které ve svém důsledku umožní v obdobných případech přistupovat k věci obdobně a minimalizovat roztržičnost rozhodování obecných soudů v řízeních podle ustanovení § 792 OZ.

Popis vlastního řešení

Disertační práce je po formální stránce členěna do pěti základních kapitol, které jsou následně rozděleny na jednotlivé podkapitoly. První kapitola pojednává o historických souvislostech a vývoji popěrného práva v české právní úpravě od přijetí OZO do současnosti. Historická komparace umožňuje zkoumání smyslu a účelu institutu popírání otcovství pod vlivem vývoje společnosti. Historická komparace, obecně pojatá ve vztahu k určení a popření otcovství, je základem pro odkazy učiněné v dalších kapitolách disertační práce. Analýza historické právní úpravy včetně historické komparace umožňuje posouzení toho, zda došlo v průběhu historického vývoje ke změně okruhu osob aktivně věcně legitimovaných k podání návrhu na popření otcovství, okruhu účastníků řízení o popření otcovství a zejména samotných hmotněprávních podmínek popření otcovství, tedy lhůty k popření otcovství a možnosti prolomit již marně uplynulou lhůtu k popření otcovství, domoci se popření otcovství také po

uplynutí zákonných popěrných lhůt a za jakých konkrétních podmínek. S posouzením výše uvedených otázek je úzce spjato zkoumání samotných právních domněnek zakládajících otcovství a jejich vývoj. Historická komparace následně prolíná do druhé kapitoly, která pojednává o veřejném pořádku, jakožto jednoho z kritérií pro rozhodnutí soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství.

Druhá kapitola disertační práce se věnuje výkladu pojmu veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ a přechází plynule do kapitoly třetí a čtvrté pojednávající o právním postavení právního otce dítěte a matky dítěte a dále domnělého otce. Tento přístup byl zvolen záměrně, když druhá kapitola má za cíl na základě metodologických postupů nalézt rámec metodologicky nejvhodnějšího výkladu pojmu veřejného pořádku. Hlavním cílem druhé kapitoly disertační práce je vymezení základních definičních znaků pojmu veřejného pořádku, které by měly být při rozhodování v řízení podle § 792 OZ vzaty soudy v potaz. Podrobné zkoumání vybraných základních definičních znaků pojmu veřejného pořádku, tedy práva na respektování rodinného a soukromého života právního otce dítěte, matky dítěte a domnělého otce ve smyslu článku 8 Úmluvy, je poté předmětem kapitoly třetí a kapitoly čtvrté disertační práce. Samostatná kapitola pátá disertační práce se zabývá zájmem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. Součástí druhé kapitoly disertační práce je také zahraniční komparace s francouzskou právní úpravou popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty se zaměřením na výklad pojmu veřejného pořádku obecně a v oblasti popírání otcovství. Prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství v české právní úpravě (*comparatum*) a popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty ve francouzské právní úpravě (*comparandum*) jsou instituty do té míry podobné a zároveň rozdílné, což ve svém důsledku umožňuje jejich rozumnou srovnatelnost a vyvození poznatků umožňujících definování možných změn právních úprav *de lege ferenda* (*tertium comparationis*).¹⁴ Český i francouzský právní řád se řadí do kontinentálního systému práva a jejich právní základ vycházející z římského práva je tedy společný. Rovněž ABGB, který platil na území Československé republiky, byl ovlivněn římským právem a francouzským *Code Civil*.¹⁵ Nadto jsou v současnosti právní řády obou zemí ovlivňovány integračními snahami v právní oblasti v rámci Evropské unie či mezinárodních organizací. Tyto výše uvedené důvody umožňují srovnání právní úpravy popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty obou zemí, jelikož jejich historický základ je totožný, ale vzhledem k rozdílnému historickému a

¹⁴ Srov. KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H.Beck, 1996, s. 3-5.

¹⁵ VESELÁ, Renata. Rodina a rodinné právo v rakouské monarchii v době Metternichově. In: BUDIL, Ivo, ŠEDIVÝ, Miroslav (eds). *Metternich & jeho doba: sborník příspěvků z konference uskutečněné v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, 2009, s. 145.

Podrobněji v podkapitole 1.1 této disertační práce.

politickému vývoji také natolik rozdílný, že umožňuje komparaci na takové úrovni, aby bylo možné vyvodit určité odlišnosti, které by mohly být inspirací pro zdokonalení té které právní úpravy *de lege ferenda*. Dále byla francouzská právní úprava zvolena jako vhodné comparandum z důvodu toho, že důvodová zpráva k OZ ohledně pojmu veřejného pořádku dle § 1 OZ uvádí, že východiskem tohoto nově zavedeného konceptu je francouzská právní úprava. Francouzská právní úprava byla také předlohou pro stanovení délky popěrné lhůty u první domněnky otcovství při přijetí OZ.¹⁶ Na francouzskou právní úpravu je také odkazováno v, pro výklad ustanovení § 792 OZ stěžejním, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.). Zkoumání je tak podrobena francouzská právní úprava popírání otcovství se zaměřením na vymezení okruhu osob nadaných popěrným právem, podmínek popření otcovství včetně délky popěrné lhůty a předpokladů pro popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty. To vše se zaměřením na ověření závěrů citovaného usnesení Nejvyššího soudu v rámci výkladu pojmu veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ.

Třetí kapitola disertační práce pojednává o právu na respektování rodinného a soukromého života právního otce a matky dítěte. Důvodem společného výkladu o právním postavení těchto dvou osob je skutečnost, že tyto osoby jsou podle české právní úpravy jako jediné nadány popěrným právem, aktivně věcně legitimovány k podání návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrných lhůty podle ustanovení § 792 OZ a jejich zájmy mohou být v určitých ohledech diametrálně odlišné, kdy se jeví účelné tento kontrast zkoumat společně, a v jiných aspektech naopak vykazují totožné zájmy. Předmětná kapitola disertační práce úzké propojení postavení matky dítěte a právního otce dítěte v oblasti popírání otcovství reflektuje a je vystavena na čtyřech základních životních situacích, tedy situaci, kdy (i) právní otec se domáhá popření otcovství a matka tomuto postupu odporuje, (ii) matka se domáhá popření otcovství a právní otec tomuto postupu odporuje, (iii) právní otec a matka se společně domáhají popření otcovství, (iv) právní otec a matka společně odporují popření otcovství, jehož se domáhá domnělý otec dítěte. Zkoumání práv matky a právního otce v oblasti popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty vychází primárně z rozboru judikatury ESLP. Takto analýzou získané poznatky jsou podrobena komparaci s poznatky získanými analýzou soudní judikatury českých soudů, a to ve vztahu k jednotlivým právním domněnkám otcovství a otcovství určeného soudním rozhodnutím spolu se zkoumáním související problematiky prolomení překážky věci pravomocně rozsouzené v řízení o určení a popření otcovství, změny poměrů na

¹⁶ Podrobněji v podkapitole 1.10 této disertační práce.

straně dítěte odůvodňujících zahájení nového řízení podle ustanovení § 792 OZ včetně formulace návrhu de lege ferenda a dále problematiky povinnosti podrobit se testům DNA. V závěru této kapitoly disertační práce je provedena komparace s francouzskou právní úpravou v oblasti systému popěrných lhůt a právního postavení dotčených osob při popírání otcovství.

Čtvrtá kapitola disertační práce pojednává o právním postavení domnělého otce, jeho právu na respektování rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy s akcentem na důsledek neexistence popěrného práva domnělého otce. Východiskem této kapitoly je analýza judikatury ESLP k článku 8 Úmluvy ve vztahu k právům domnělého otce, analýza české judikatury k právnímu postavení domnělého otce a komparativní zhodnocení analýzou získaných poznatků, následně zpracovaných na základě syntézy. Zkoumání je tak podrobeno právo domnělého otce na popření otcovství a právo domnělého otce na styk s dítětem se zaměřením na poznání, zda česká právní úprava naplňuje závazky vyplývající z Úmluvy ve vztahu k právu domnělého otce na respektování jeho rodinného a soukromého života. Pozornost je následně věnována otázce dotváření práva domnělého otce na podání návrhu na popření otcovství a možného zakotvení tohoto práva v české právní úpravě včetně návrhu de lege ferenda. Dále je pozornost věnována také výkladu ustanovení § 793 OZ a ustanovení § 927 OZ.

Kritérium zájmu dítěte podle ustanovení § 792 OZ je poté předmětem zkoumání kapitoly páté disertační práce. Dílčí závěry vztahující se k zájmu dítěte jsou součástí rovněž předcházejících kapitol, když tyto nelze izolovaně hodnotit od práv a zájmů jiných, popřením otcovství, dotčených osob. Tato kapitola disertační práce je zaměřena na postavení dítěte v řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty s přihlédnutím k participačním právům dítěte a právu dítěte znát svůj původ. V rámci této kapitoly disertační práce je zkoumán také vzájemný vztah kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku v intencích § 792 OZ.

V závěru disertační práce je shrnuto vědecké pojednání, přičemž jsou vyhodnoceny jednotlivé pracovní hypotézy, výzkumné otázky a cíle vymezené v disertační práci.

Pracovní hypotézy, výzkumné otázky a metodika práce

Hlavní pracovní hypotézou disertační práce je, že platná a účinná právní úprava prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství poskytuje dostatečnou ochranu právům na respektování rodinného a soukromého života dítěte, matky dítěte, právního otce a domnělého otce ve smyslu článku 8 Úmluvy. Dílčí hypotézy vědecké práce jsou poté následující:

1. Mechanismus prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství reflektuje práva na respektování rodinného a soukromého života dítěte, matky dítěte, právního otce a domnělého otce a je souladný s judikaturou ESLP v oblasti popírání otcovství.
2. Mechanismus prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství reflektuje zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování.
3. Veřejný pořádek a zájem dítěte jako kritéria pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství mohou být v konfliktu, protože pojem veřejný pořádek v sobě nezahrnuje pojem zájem dítěte, jedná se o samostatné kategorie.
4. Situace odporující veřejnému pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ vyjadřuje ryze objektivní stav.
5. Situace odporující veřejnému pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ je charakterizována takovou okolností, kterou by bylo třeba stejným způsobem hodnotit vždy tehdy, pokud nastane bez ohledu na další konkrétní okolnosti případu (konkrétní situaci rodičů či dítěte).
6. Veřejný pořádek jako kritérium pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství v sobě nezahrnuje zkoumání zájmů a práv dítěte, matky dítěte, právního otce a domnělého otce.
7. Francouzská právní úprava upravuje popírání otcovství ve srovnání s českou právní úpravou způsobem, který poskytuje vyšší ochranu práva na respektování rodinného a soukromého života dítěte, matky dítěte, právního otce a domnělého otce.
8. Francouzská právní úprava poskytuje domnělým otcům ve srovnání s českou právní úpravou účinnější právní prostředky k dosažení určení otcovství.

Výše uvedené pracovní hypotézy mohou být potvrzeny či vyvráceny až poté, co budou nalezeny a vyhodnoceny odpovědi zejména na **následující výzkumné otázky**:

- 1) Jaké instituty slouží právnímu otci dítěte, matce dítěte, dítěti a domnělému otci k popření otcovství?
- 2) Je systém popěrných lhůt podle české právní úpravy souladný s požadavky judikatury ESLP v oblasti popírání otcovství?
- 3) Jaká kritéria byla hodnocena v minulosti v české právní úpravě popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty?
- 4) Byl pojem veřejného pořádku v minulosti používán v české právní úpravě rodinného práva v oblasti určování a popírání otcovství? Pokud ano, jak byl vykládán?
- 5) Definovala či definuje česká soudní judikatura definiční znaky pojmu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ? Pokud ano, jaká jsou definiční kritéria pojmu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ?
- 6) Jaký je přístup ESLP k popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt?

- 7) Lze z judikatury ESLP vyvodit definiční znaky pojmu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ? Pokud ano, o jaké definiční znaky se jedná?
- 8) Jakou podobu má interakce zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku?
- 9) Naplňuje právní úprava prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování?
- 10) Jaké jsou zásadní odlišnosti české a francouzské právní úpravy v oblasti popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt a mají tyto odlišnosti pozitivní či negativní vliv na popření otcovství?
- 11) Jaké jsou zásadní odlišnosti české a francouzské právní úpravy postavení domnělého otce a mají tyto odlišnosti pozitivní či negativní vliv na popření otcovství?

Metodické postupy užívané v disertační práci jsou vybrány s ohledem na cíl disertační práce. Primárně je užitá metoda analýzy, a to ve vztahu ke stávající právní úpravě a soudní judikatuře českých soudů se zaměřením na judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu týkající se problematiky popírání otcovství komplexně. Zkoumána je tak nejen aktuální judikatura k ustanovení § 792 OZ, potažmo § 793 OZ, ale také judikatura k problematice popírání otcovství podle ZR, včetně oprávnění nejvyššího státního zástupce podle ustanovení § 62 ZR, se zohledněním judikatury týkající se problematiky aktivní věcné legitimace domnělého otce k zahájení řízení o popření otcovství právního otce dítěte. Podstatná část disertační práce je věnována analýze judikatury ESLP k článku 8 Úmluvy v oblasti problematiky určování a popírání otcovství, a to z důvodu závaznosti Úmluvy na základě článku 10 Ústavy, kdy tato pravidla mají přednost, pokud zákon stanoví něco jiného. Rozhodnutí ESLP, ačkoliv řeší konkrétní jednotlivé případy, mají také obecný význam, který spočívá v objasnění a rozvíjení pravidel stanovených Úmluvou. ESLP vymezuje roli Úmluvy jako „ústavního nástroje evropského veřejného pořádku“ v oblasti lidských práv.¹⁷ Nereflektování judikatury ESLP ve zkoumané oblasti by bylo v rozporu s eurokonformním výkladem, který je významným při definování interpretace ustanovení § 792 OZ, zejména neurčitého pojmu veřejného pořádku.

Účelem použití metody analýzy je identifikovat obsah zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku v intencích institutu prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Za použití syntézy, indukce a abstrakce jsou následně formulována obecná kritéria zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku a jejich spolupůsobení při rozhodování soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření

¹⁷ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2021, s. 6. Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

otcovství.

Stěžejní metodou pro naplnění cíle disertační práce je dále metoda komparace. Využita je mikrokomparace, když jsou srovnání věnovány pouze menší normové soubory, v daném případě institut popírání otcovství a institut prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Při výkladu pojmu veřejného pořádku a pojmu zájmu dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ je použita historická komparace aktuálního znění OZ a předchozích právních předpisů včetně příslušné soudní judikatury a odborné literatury. Dále je využita komparace s cizím prvkem, a to srovnání s francouzskou právní úpravou popírání otcovství včetně popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. V rámci komparace s cizím prvkem jsou na základě současné (simultánní) komparace srovnávány aktuální znění právních předpisů upravujících srovnávaný institut popírání otcovství se zohledněním aktuální soudní judikatury a odborné literatury. Cílem komparace s cizím prvkem je vysvětlit aplikaci institutu popírání otcovství včetně popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt a podmínky jeho použití ve francouzské právní úpravě, jejich případný přínos v české právní úpravě a vyvození poznatků z francouzské právní úpravy včetně podnětů de lege ferenda.

Významným zdrojem poznání je tak s ohledem na výše uvedené soudní judikatura ESLP, Ústavního soudu a Nejvyššího soudu a dále judikatura francouzských soudů. Vzhledem k tématu disertační práce, které je zaměřeno na interpretaci ustanovení § 792 OZ, včetně posouzení ochrany práv dotčených osob na respektování jejich rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, je míra pozornosti věnovaná judikatuře opodstatněná. Stranou však nejsou ponechány ani odborné publikace a odborné články věnující se oblasti zkoumané problematiky. V disertační práci je dále pracováno s následujícími zdroji: databáze právních předpisů, judikatury a odborných článků ASPI, beck-online, Dalloz, databáze NALUS – Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu ČR, dostupné na <<http://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>>, online databáze rozhodnutí francouzského Kasačního soudu dostupná na <<https://www.courdecassation.fr/>>, databáze HUDOC dostupná na <<https://hudoc.echr.coe.int/>>, databáze francouzských právních předpisů dostupná na <www.legifrance.gouv.fr/>, návrhy zákonů a důvodové zprávy k návrhům zákonů dostupné na <www.psp.cz> a dále monografická a jiná tuzemská i zahraniční literatura.

Původní výsledky a jejich uplatnění zejména ve veřejně oponovaných publikacích a projektech

Téma disertační práce Prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství ve světle zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku je předmětem dosavadní dlouhodobé vědecko-výzkumné

činnosti autorky. Tato vědecko-výzkumná činnost autorky vyústila v publikaci několika odborných článků v recenzovaných neimpaktovaných časopisech v ČR, příspěvků ve sbornících z vědeckých konferencí a aktivní vystoupení na těchto konferencích. Uvedené vědecké výstupy jsou podkladem této disertační práce, přičemž autorka zásadní myšlenky a závěry obsažené v těchto výstupech rozšiřuje a podrobněji rozpracovává.

Lze zmínit především následující výstupy autorky:

HORNÍČKOVÁ, Erika. K pojmu veřejného pořádku jako kritéria pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2017, roč. 12, č. 3, s. 187-206. E-ISSN 1805-9554.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (1. část) - Obecně k právnímu postavení domnělého otce. *Právo a rodina*. 2017, č. 8, s. 4-7. ISSN 1212-866X.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (2. část) - Aktivní věcná (ne)legitimace domnělého otce k podání návrhu na popření otcovství. *Právo a rodina*. 2017, č. 9, s. 4-12. ISSN 1212-866X.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (3. část) – Právo na styk domnělého otce s dítětem. *Právo a rodina*. 2017, č. 10, s. 9-15. ISSN 1212-866X.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Participační práva dítěte v řízení o určení a popření otcovství. *Participační práva dítěte v civilním soudním řízení*. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, s. 31-51. ISBN 978-80-270-7320-7.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. Přijato k publikaci v roce 2021.

1 HISTORICKÝ ÚVOD

Rodinné právo lze definovat jako soubor právních vztahů, které upravují osobní a majetkové vztahy mezi rodinnými příslušníky, tedy zejména mezi manželi, rodiči, dětmi a dalšími příbuznými, včetně vztahů mezi osvojení a osvojiteli. Rodinně právní vztahy jsou jedny z nejstarších společenských vztahů.¹⁸ Poznání vývoje pojmu rodiny a rodinně právních vztahů usnadňuje porozumění současné právní úpravě rodinného práva, důvodům vymezení vzájemných rodinně právních vztahů a existence jednotlivých institutů rodinného práva v podobě, v jaké jsou zakotveny v platném civilním kodexu. Provázanost vývoje společnosti a vnímání rodiny je v oblasti rodinného práva významnější než v kterékoliv jiné právní oblasti. Rodinné právo je neoddělitelně spjato s osobním statutem jednotlivce jako člena rodiny, která je základní jednotkou společnosti. Postupná změna vymezení a chápání pojmu rodiny, jejího fungování, vzájemných vztahů mezi členy rodiny, se odehrávala v závislosti na vývoji společnosti. Přesto je rodina institutem vyznačujícím se určitým znakem trvalosti a neměnnosti co do svého základního významu, kterým je zejména zabezpečení reprodukce, ochrana a výchova potomstva.

„Rodina a rodinné vztahy vytvářejí sice historicky proměnné, leč svou existencí neměnné jádro všech ostatních širších společenských vztahů.“¹⁹ Z uvedených důvodů je úvodní kapitola disertační práce věnována stručnému nástinu vývoje rodinného práva ve zkoumané oblasti, tedy v oblasti popírání otcovství a s ním souvisejícího určování otcovství, a to od vzniku Československé republiky. Tato kapitola si neklade za cíl podat vyčerpávající výklad historie určování a popírání otcovství. Smyslem a účelem této kapitoly je zjištění, jakým směrem se zkoumané instituty vyvíjely, jaké důvody vedly k jejich zakotvení v podobě, kterou známe dnes a především, jaké byly inspirační zdroje jejich přijetí zákonodárcem. Tato zjištění budou podkladem pro následnou komparaci historickou.

1.1 Obecný zákoník občanský

Tzv. recepční normou, zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n., byl nově vzniklou Československou republikou převzat právní řád starého mocnářství. Došlo tak ke vzniku právního dualismu, když České země a Morava recipovaly právo rakouské a Slovensko a Podkarpatská Rus právo uherské. Na území Československé republiky tak platil rakouský

¹⁸ VESELÁ, Renata. *Vybrané historické zdroje současného rodinného práva*. Ostrava: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2013, s. 5.

¹⁹ RADVANOVA, Santa. České rodinné právo na přelomu tisíciletí. In: MALÝ, Karel (eds.). *Právnická fakulta Univerzity Karlovy. 1348-1998. Jubilejní sborník*. Praha: Právnická fakulta UK, 1998, s. 47.

občanský zákoník (ABGB), který byl vyhlášen patentem z 1. července 1811, č. 946 Sb. z. s., jako Všeobecný občanský zákoník, a bývalé uherské občanské právo, které byly od 28. října 1918 označovány jako československý obecný zákoník občanský (OZO). ABGB byl ovlivněn římským právem a francouzským Code Civil, o čemž svědčí i skutečnost, že osnova tohoto zákoníku byla císaři předložena spolu se srovnáním s římským právem, pruským Landrechtem a francouzským Code civil.²⁰

Prioritou v době první republiky bylo sjednocení právní úpravy. OZO byl v oblasti rodinného práva novelizován tzv. válečnými novelami z let 1914 až 1916, a to zejména v oblasti manželského práva. Přípravné práce k rekodifikaci občanského práva, rodinného práva nevyjímaje, byly zahájeny v roce 1920. Původně se jednalo o pouhý překlad občanského zákoníku z roku 1811 doplněný o v mezidobí přijaté novely. Tento návrh však byl jako nedostatečný odmítnut a následně více propracován. K tomuto účelu byly v roce 1920 vytvořeny komise a revize jejich práce následně svěřena pěti subkomitétům. V roce 1924 byl uveřejněn návrh pro revizi rodinného práva. Definitivní sjednocení pěti různorodých částí návrhu bylo po veřejném projednání návrhu a připomínkovém řízení svěřeno tzv. superrevizní komisi. Návrh občanského zákoníku z roku 1931, o kterém je pojednáno níže, přinesl ve zkoumané oblasti rodinného práva především změny týkající se zrovnoprávnění ženy v rodině a zavedení mateřské moci nad dětmi, zrovnoprávnění a zlepšení postavení nemanželských dětí, obligatorní civilní sňatek a odstranění některých překážek manželství. Kodifikační pokusy vyústily nakonec v neúspěch, kdy tento důsledek lze připsat zejména odlišnostem vyplývajícím v této době z právního dualismu, setrvačnosti v pojmání institutu rodiny a manželství, ovlivnění náboženskou ideologií, konzervativností v přístupu k unifikaci. Superrevizní komise v roce 1935 projednala konečnou osnovu občanského zákoníku. Tato byla senátem vydána pod číslem tisku 425 jako Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník, pro poslaneckou sněmovnu pod číslem 844. Osnova vycházela z rakouského ABGB, ale politická situace v tehdejší době měla vliv na koncepci návrhu zejména v oblasti rodinného práva. První díl osnovy z roku 1931 upravoval právo osob a právo rodinné. Do prvního dílu vládního návrhu byly převzaty pouze předpisy o osobách, nikoliv však hlavy osnovy týkající se práva rodinného, tj. právo manželské, právní poměry mezi rodiči a dětmi, osvojení, poručenství a opatrovnictví, podpora. Z důvodové zprávy k vládnímu návrhu osnovy z roku 1937 se k tomuto uvádí, že: „Nová úprava celého souboru rodinného práva byla při přípravě občanského zákoníka

²⁰ VESELÁ, Renata. Rodina a rodinné právo v rakouské monarchii v době Metternichově. In: BUDIL, Ivo, ŠEDIVÝ, Miroslav (eds). *Metternich & jeho doba: sborník příspěvků z konference uskutečněné v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, 2009, s. 145.

předmětem vážných a pozorných úvah ze všech hledisek, ale toho času nezdá se celá materie řešení ještě zralou a bylo uznáno za vhodné neodsouvatí jen z tohoto důvodu sjednocení ostatních partií občanského práva, které je již náležitě připraveno.“ Výše uvedený proces kodifikačních prací byl přerušen mnichovským diktátem.²¹ OZO byl tak účinný od recepce v roce 1918 až do roku 1949, kdy byl přijat zákon o právu rodinném.

Práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi byla upravena v hlavě třetí dílu prvním OZO (§ 137 a násl.). Bylo rozlišováno rozdílné postavení manželských a nemanželských dětí. O tomto svědčí i systematika OZO, když ustanovení § 137-154 OZO pojednávalo o vztazích mezi rodiči a dětmi manželskými a odděleně v ustanoveních § 155-171 OZO byly upraveny poměry mezi rodiči a dětmi nemanželskými. Narození dítěte z manželství zakládalo nový právní poměr, tedy práva a povinnosti mezi rodiči a tímto dítětem. Postavení nemanželských dětí a jejich práva nebyla v porovnání s dětmi manželskými rovná. OZO neupravoval vznik vztahu mezi rodiči a dětmi nemanželskými. Je však třeba uvést, že postavení nemanželských dětí bylo posíleno, jelikož děti měly například podle ustanovení § 166 OZO zakotveno právo na to, aby byly ze strany rodičů vyživovány, vychovávány a zaopatřeny.²²

Určování otcovství bylo založeno na systému právních domněnek. Ustanovení § 138 OZO upravovalo domněnku manželského zrození dětí, které se narodily po uplynutí 180 dnů po uzavření manželství a před uplynutím 300. dne po mužově smrti anebo po úplném rozvázání manželského svazku. Filiace, tedy určení původu dítěte vyžadovalo splnění předpokladu, že dítě porodila manželka a dítě bylo zplozeno manželem. Zplození dítěte však v tomto právním smyslu nebylo kvalifikováno jako fyziologický původ dítěte. Krevní zkouška tak nebyla v případném sporu přípustná, jelikož nedokazovala zplození v právním slova smyslu.²³

Výslovně OZO neupravoval případy, kdy se dítě narodilo po 180. dnu po uzavření nového manželství, ale před 300. dnem po skončení manželství původního. V takovém případě platila domněnka otcovství pro oba manžele. Dítěti byl ustanoven opatrovník, prostřednictvím něhož se dítě rozhodlo, zda chce být dítětem prvního nebo druhého manžela matky.

²¹ VESELÁ, Renata. Vývoj rodinného práva v meziválečném období. In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (eds.). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě: sborník příspěvků. Svazek 2.* Praha: Karolinum, 2010, s. 791-818.

SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů.* Ostrava: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2012, s. 16.

²² SCHELLE, Karel a kol. *Rodinné kodexy.* Ostrava: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2010, 156 s.

²³ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi.* Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 720.

SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé.* 2. vydání. Praha: Vesmír, 1935, s. 68.

Fyziologický původ dítěte nebyl v tomto směru rozhodný. S ohledem na absenci výslovné právní úpravy se uplatňoval vedle uvedeného i názor, že soud podle volného rozhodnutí určí v takovém případě otce sám.²⁴

K popření manželského původu dítěte byli oprávněni manžel, jeho zákonný zástupce, výjimečně dítě a dědicové manžela. Manžel mohl popřít manželský původ dítěte pouze do tří měsíců ode dne, kdy obdržel zprávu o porodu. Pokud se manžel stal choromyslným před uplynutím uvedené lhůty, měl právo popírat manželský původ dítěte jeho zákonný zástupce, a to do tří měsíců od okamžiku, kdy se o tom dozvěděl nebo byl ustanoven zákonným zástupcem.

Podpůrnou legitimaci k popírání manželského původu upravovalo ustanovení § 159 OZO, podle kterého platilo, že: „Jestliže manžel před uplynutím popěrné lhůty zemřel anebo je-li od narození dítěte trvale neznámého pobytu, může také dítě se souhlasem matky, jestliže tato ještě žije, odpírati svému manželskému původu.“ Nezvěstným však manžel není, zůstal-li jeho pobyt matce a dítěti neznámý, ledaže se nedal při náležitě snaze zjistit.²⁵ Dítě muselo podat žalobu na opatrovníka, který byl ustanovován k obhájení manželského zrození. Popěrné právo dítěte zaniklo jeden rok po dosažení jeho zletilosti. Zákonný zástupce a dítě nemohli vykonat popěrné právo, pokud manžel uznal manželský původ dítěte před soudem (§ 159a OZO). Do tří měsíců po smrti manžela mohli popřít manželský původ dítěte také dědicové manžela, jestliže manžel zemřel před uplynutím popěrné lhůty, za předpokladu, že by jinak byli na svých právech zkráceni. Popěrné právo se uplatňovalo žalobou u soudu. S ohledem na znění ustanovení § 159a OZO je třeba mít za to, že uznání manželského původu dítěte manželem matky před právní mocí rozsudku se nedotýkalo žalobního práva dědiců. Není však zřejmé, zda postačovalo uznání manželského původu dítěte soudní nebo jakékoliv jiné. Lze tedy uzavřít, že pro případ, že manžel matky uznal manželský původ dítěte mimosoudně, nevytvářelo toto uznání překážku pro to, aby dědicové či dítě samo mohli odporovat manželský původ dítěte. Dědicové manžela však mohli odporovat manželský původ dítěte i v případě soudního uznání manželského původu dítěte.²⁶

Vyvrátit domněnku manželského zplazení dítěte bylo možné pouze důkazem, že manžel s manželkou v kritické době neobcoval nebo důkazem, že v této době nemohl dítě zplodit. Nepostačovala, jak výše uvedeno, ani zkouška krve ani prohlášení manželky, že dítě je

²⁴ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 797.

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 1930 Rv II 7/30.

²⁶ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 805-813.

nemanželské.²⁷ Pasivně legitimovaným v řízení o popření byl opatrovník ustanovený k hájení manželského původu dítěte. Žalobu na oduznání manželského původu dítěte tak nebylo možno podat proti dítěti nebo jeho opatrovníkovi.²⁸ Pasivně legitimovaný opatrovník byl ustanovován k hájení zájmů veřejných, nikoliv zájmů dítěte. Toto vyplývá ze skutečnosti, že tento opatrovník nebyl zástupcem dítěte. Jako vedlejší účastníci mohli do řízení přistoupit matka a dítě, jelikož měli právní zájem na předmětném řízení, nikoliv však domnělý otec. Je třeba dodat, že tříměsíční lhůta byla lhůtou propadnou.²⁹

Za manželské dítě bylo považováno také dítě, které se narodilo v době od uzavření manželství do 180. dne od uzavření manželství. Manžel mohl tuto domněnku vyvrátit, pokud nevěděl před uzavřením manželství, že je manželka těhotná. V tomto případě mohl pouze manžel podat do tří měsíců po nabytí vědomosti o porodu dítěte tzv. odepře otcovství na soudě (§ 156 OZO), jednalo se o jeho osobní právo. Tímto nebylo vyloučeno právo ostatních osob majících popěrné právo podat žalobu na popření manželského původu dítěte u soudu.³⁰ Odpor byl projednáván v řízení nesporném. Tříměsíční lhůta se počítala ode dne, kdy se manžel dozvěděl o narození dítěte, nikoliv od zjištění, že dítě není jeho.³¹ Rovněž se nejednalo o lhůtu promlčecí, ale propadnou. Uznal-li manžel manželský původ dítěte, bylo možné na rozdíl od jiných případů uznání otcovství, následně podat odpor. Dítě se mohlo proti účinkům odporu bránit podáním žaloby o uznání jeho manželského původu, přičemž bylo třeba v daném řízení provést důkaz, že manžel v kritické době obcoval s matkou dítěte. Věděl-li manžel o těhotenství manželky před uzavřením manželství, nepříslušelo mu právo podat odpor, avšak bylo mu zachováno právo podat žalobu na oduznání manželského původu dítěte. V takovém případě musel otec prokázat, že nemohl dítě zplodit, jelikož s matkou v kritické době nesouložil.³²

Ustanovení § 155 OZO upravovalo právní domněnku nemanželského zrození dítěte. Nemanželským dítětem bylo dítě, které porodila žena neprovdaná nebo neplatně provdaná, či

²⁷ KRČMÁŘ, Jan, ANDRES Bedřich. *Právo občanské. IV. Právo rodinné*. 3. doplněné vydání. Praha: Všehrd, 1936, s. 69-72.

²⁸ Vážný čís. 7677 a 8706. ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 799-803.

²⁹ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 799-803.

³⁰ KRČMÁŘ, Jan, ANDRES Bedřich. *Právo občanské. IV. Právo rodinné*. 3. doplněné vydání. Praha: Všehrd, 1936, s. 72-75.

³¹ Vážný 3555. ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 792-794.

³² ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 792-794.

žena provdaná, avšak první domněnka otcovství ve prospěch manžela matky se neuplatnila a otcovství nebylo dokázáno, popř. domněnka platila, ale otcovství bylo popřeno. Otcem nemanželského dítěte byl v takovém případě muž, který otcovství k dítěti uznal, nebo ten, který byl rozsudkem vydaným v řízení o paternitní žalobě za nemanželského otce prohlášen.³³ OZO neumožňoval, aby muž, který otcovství uznal, mohl své otcovství následně popřít. Zákon však dával možnost, že „má-li projev tento vady, může být napaden jako kterýkoliv jiný projev. Tak byl-li projev tento vynucen, stal-li se omylem, nebyl-li projevující při smyslech apod.“³⁴

OZO obsahoval v ustanovení § 163 následující pravidla pro určení otcovství nemanželského dítěte. Dle tohoto ustanovení platilo, že: „O kom bude prokázáno způsobem předepsaným v soudním řádě, že s matkou dítěte obcoval v době, od které neprošlo až do jejího slehnutí méně než 180 a nikoliv více než 300 dnů; nebo, kdo to i jen mimo soud dozná, o tom platí domněnka, že dítě zplodil.“ Otcovství bylo tedy určeno buď usvědčením ze soulože nebo doznáním soulože před soudem či mimo soud. Uznání bylo možné učinit před matrikářem nebo před poručenským soudem. Uznání bylo definováno jako jednostranné právní jednání. Uznání, které by muž učinil vůči jiným osobám, se nepovažovalo za platné uznání zakládající otcovství, ale bylo kvalifikováno jako pouhé doznání určité skutečnosti. Pokud by nebylo nemanželské otcovství založeno uznáním, bylo jej třeba určit v soudním řízení. V takovém řízení musel žalobce prokázat soulož. Mimo zákonem vymezené lhůty pro určení manželského původu dítěte nebyly stanoveny domněnky a z tohoto důvodu bylo třeba zjišťovat fyziologické zplození nemanželského dítěte.³⁵

V této souvislosti je třeba zmínit rovněž ustanovení § 164 OZO, podle kterého platilo, že „Zápis otcovského jména do knihy křtěnců nebo zrozců, který se stal na matčin údaj, jest jen tehdy úplným důkazem, když zápis se stal podle zákonného předpisu s přivolením otcovým a toto přivolení bylo potvrzeno vysvědčením duchovního a kmotra s dodatkem, že jest jim osobně znám.“ Teprve za splnění těchto zákonem stanovených podmínek vedlo prohlášení k platnému určení otcovství. Dotvrzení svědectvím duchovního správce a kmotra mělo zřejmě za účel zamezit určení otcovství prohlášením v případech, kdy muž činící prohlášení nemohl být zjevně biologickým otcem dítěte.

OZO zachoval úpravu legitimace (§ 160-162 OZO), tedy vymezení skutečnosti, na

³³ KRČMÁŘ, Jan, ANDRES, Bedřich. *Právo občanské. IV. Právo rodinné*. 3. doplněné vydání. Praha: Všechno, 1936, s. 6-7.

³⁴ ROUČEK, František a Jaromír SEDLÁČEK. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 826.

³⁵ Tamtéž, s. 824-835.

základě, které je dětem nemanželským přisouzeno postavení dětí manželských. Rozlišovala se legitimace zákonná, byly-li děti zplozeny v manželství neplatném, u něhož překážka manželství následně odpadla, legitimace per subsequens matrimoium, tj. legitimace dětí zrozených mimo manželství za předpokladu, že jejich rodiče následně uzavřeli manželství, a dále legitimace rozhodnutím úředním, které bylo v kompetenci vlády. Tímto rozhodnutím byly dětem nemanželským rozhodnutím vlády propůjčeny určité výhody dětí manželských.³⁶

1.2 Osnova československého zákona

Osnova československého zákona navrhovala stanovit počátek lhůty pro aplikaci domněnky manželského zrození dítěte od okamžiku uzavření manželství a konce uplynutím tři sta dní po tom, kdy smrtí manželovou, rozlukou nebo rozvodem manželského společenství bylo zrušeno (§ 96). Oproti znění OZO byl tedy počátek doby pro uplatnění domněnky manželského zrození dítěte prodloužen ze 180 dnů po uzavření manželství na okamžik uzavření manželství. Návrh byl doplněn i o další navazující ustanovení týkající se případu, kdy se matka znovu po zániku manželství, resp. jeho prohlášení za neplatné, znovu provdala a porodila dítě. Narodí-li se dítě do dvou set sedmdesáti dní od smrti prvního manžela, od výroku o neplatnosti nebo o rozluce manželství, považuje se za dítě prvního manžela, jinak za dítě druhého manžela. V případě rozvodu se počítá lhůta od rozvodu manželství. Jednalo se o praktické doplnění ustanovení OZO, když tuto situaci OZO výslovně neupravoval. Dále se navrhovalo prodloužit lhůtu k popření manželského původu dítěte ze tří na šest měsíců (§ 115) a zároveň prodloužení lhůty k podání odporu (§ 114). Bylo tak stanoveno, že narodí-li se dítě dříve, než uplyne sto osmdesát dní od uzavření manželství, může manžel, nevěděl-li do sňatku o těhotenství manželky, nejdéle do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o narození dítěte, způsobiti, že dítě bude pokládáno za nemanželské, když prohlásí u soudu, že není otcem dítěte.³⁷

1.3 Návrh superrevizní komise z roku 1931

Nejvýznamnějším bodem a odchylkou osnovy od tehdy platné právní úpravy bylo dle důvodové zprávy navrhované zavedení institutu rodičovské moci, která náležela společně oběma manželům. V případě legitimace dětí narozených ženě neprovdané, se navrhovalo zavedení legitimace výrokem soudním namísto legitimace úředním výrokem, a to nejen k

³⁶ KRČMÁŘ, Jan, ANDRES, Bedřich. *Právo občanské. IV. Právo rodinné*. 3. doplněné vydání. Praha: Všechno, 1936, s. 88-90.

³⁷ KAFKA, Bruno Alexander. *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 31-34.

žádosti muže, ale i dítěte a matky, a to dokonce i proti vůli muže, který měl být prohlášen za otce. Bylo tak významně posíleno postavení dětí nemanželských, které měly již téměř postavení dětí manželských. Děti, na které se ustanovení o legitimaci nevztahovalo, byly považovány za děti nemanželské, které nemají otce, ale jen přispívatele na výživu.

Odpor se navrhovalo upřesnit tak, že jde pouze o prohlášení manžela, že dítě není jeho dítětem. Prodloužení popěrné lhůty ze tří měsíců na šest měsíců bylo učiněno z důvodů pochybností, zda je tří měsíční lhůta dostatečně dlouhá. Předkládané znění § 116 poté odpovídalo tehdy platnému ustanovení § 159 OZO s tou změnou, že bylo navrhováno výslovně stanovit, aby popěrné právo dědiců bylo vyloučeno v případě, že manžel uznal manželský původ dítěte. Doposud předmětné ustanovení OZO takto vykládáno nebylo. Rozšíření popěrného práva dítěte nad hranice dané v § 159 OZO neshledala superrevizní komise za nutné a vhodné.³⁸

1.4 Zákon o právu rodinném

V roce 1949 byl přijat zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (ZPR), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 1950. Teprve tímto zákonem byla zrušena moc otcovská. Institut otcovské moci byl nahrazen společnou rodičovskou mocí obou rodičů, a to bez ohledu na to, zda byli rodiče manželé či nikoliv.³⁹ Přijetím ZPR došlo k významnému posunu v právní úpravě rodinně právních vztahů a jejich chápání vůbec. Předně byla právní úprava rodinně právních vztahů vyňata z občanského zákoníku a nově upravena v samostatném zákoně. Tím došlo k vytvoření nového právního odvětví práva rodinného. Přijetím ZPR došlo rovněž ke sjednocení právní úpravy rodinného práva na celém území Československa, kdy lze ve vztahu ke Slovensku hovořit také o jeho kodifikační funkci.⁴⁰ Právní úprava rodinně právních vztahů navazovala na principy zakotvené v Ústavě 9. května 1948, tj. ústavní zákon č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května 1948. Ústava 9. května stanovila, že „při výkladu jednotlivých ustanovení této ústavy je třeba vycházet z ducha tohoto celku a ze zásad, na kterých je založen“ a „výklad a používání všech ostatních předpisů právního řádu buďtež v souladu s ústavou“. Ústava 9. května přinesla zcela nové principy, jejichž promítnutí do jednoduchého práva vyžadovalo

³⁸ *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevizní komise*. Díl I. Text zákona. Díl II. Důvodová zpráva [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1931, s. 73–83. Dostupné z: digi.law.muni.cz/handle/digilaw/11516.

³⁹ VESELÁ, Renata. Rodina a rodinné právo v rakouské monarchii v době Metternichově. In: BUDIL, Ivo, ŠEDIVÝ, Miroslav (eds). *Metternich & jeho doba: sborník příspěvků z konference uskutečněné v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, 2009, s. 147.

⁴⁰ VESELÁ, Renata. Vývoj rodinného práva 1945–1989. In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004, s. 890.

významnou změnu chápání nejen rodinného práva. Ústava 9. května zakotvila především rovné postavení muže a ženy v manželství, a dále bylo odstraněno rozlišování právního postavení manželských a nemanželských dětí. V důsledku této změny nebyl již nadále zjišťován manželský či nemanželský původ dítěte a s tím související popírání tohoto původu, ale pouze zjišťování otcovství biologického.⁴¹ Zrovnoprávnění postavení muže a ženy bylo zdůrazňováno i v rámci projevů pronesených v plénu Národního shromáždění 25. října 1950. Například poslanec Dr. Jan Bartuška, zpravodaj k vládnímu návrhu občanského zákoníku, uvedl, že žena je v rodině podle buržoazního práva chápána jako druhořadý tvor, kdežto muž je považován za hlavu rodiny.⁴²

Určování otcovství bylo upraveno v ustanoveních § 42 až 47 ZPR a popírání otcovství v ustanoveních § 48 až 51 ZPR. ZPR obsahoval systém právních domněnek podobný tomu, který známe ze současné právní úpravy. První domněnka svědčila manželovi matky dítěte, a to i v případě, že se dítě narodilo před 180. dnem po uzavření manželství. Došlo tedy oproti právní úpravě v OZO ke stanovení odlišného počátku běhu lhůty, tj. od uzavření manželství do třetího dne po zániku manželství nebo po jeho prohlášení za neplatné (§ 42 odst. 1 ZPR). Lhůta pro popření otcovství založeného první domněnkou činila 6 měsíců ode ode, kdy se muž dozvěděl, že se jeho manželce narodilo dítě (§ 48 ZPR). Lhůta byla tedy oproti právní úpravě OZO prodloužena o tři měsíce. Aktivně legitimovaní k podání žaloby byli otec i matka dítěte. Z důvodu menší pravděpodobnosti, že otcem dítěte narozeného od uzavření manželství do 180. dne po uzavření manželství je manžel matky, byla pozice tohoto muže jako žalobce v řízení o popření otcovství zákonem zmírněna. K tomu, aby se manžel matky dítěte nepovažoval za otce, stačilo, popřel-li na soudě své otcovství, ledaže s matkou dítěte obcoval v době, od níž neprošlo do narození dítěte méně než 180 a více než 300 dní, nebo že při uzavření manželství věděl, že je žena těhotná (§ 49 odst. 2 ZPR).⁴³

Druhá domněnka otcovství byla založena uznáním otcovství a třetí domněnka byla dána na základě rozhodnutí soudu. K uznání otcovství bylo třeba souhlasu matky. Prohlášení bylo možné učinit před soudem nebo orgánem pověřeným vést matriky (§ 44 ZPR). ZPR výslovně nestanovil, že by se mělo jednat o souhlasné prohlášení rodičů, tak jako tomu je podle platné právní úpravy. Je zde však zřejmý záměr zákonodárce, aby proti vůli matky nemohl kdokoliv

⁴¹ FRINTOVÁ, Dita, FRINTA, Ondřej. Určování a popírání rodičovství – vývoj právní úpravy a judikatury v 19. a 20. století. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. (eds.). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 456.

⁴² *Naše nové občanské právo. Projevy pronesené v plénu Národního shromáždění 25. října 1950*. Ústřední akční výbor Národní fronty – Ministerstvo spravedlnosti, 1950, s. 22.

⁴³ SVÁTEK, Jan. *Komentář k zákonu o právu rodinném*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1954, s. 208–232.

uznat otcovství.⁴⁴ Popírat otcovství založené druhou domněnkou mohl pouze otec dítěte, nikoliv matka (§ 46 ZPR), a to pouze za předpokladu že dítě nezplodil, v popěrné lhůtě šesti měsíců ode dne, kdy otcovství uznal. Jedná se o dozvuky předchozí právní úpravy, která nebyla založena na rovném postavení muže a ženy.⁴⁵ Třetí domněnka otcovství byla téměř shodná se současnou právní úpravou. ZPR neobsahoval popěrné právo nejvyššího státního zástupce.

1.5 Zákon o rodině

V roce 1960 byla Ústavním zákonem č. 100/1960 Sb. přijata nová ústava proklamující vítězství socialismu. Přijetí ústavního zákona si vyžádalo úpravy v mnoha právních odvětvích, nevyjímaje odvětví práva rodinného, nově upraveného zákonem č. 94/1963 Sb., zákon o rodině (ZR). ZR v mnohém ve zkoumané oblasti vycházel ze ZPR a lze tedy právě ZPR považovat za přelom pro moderní chápání rodiny a rodinného práva.

ZR převzal zavedený systém právních domněnek s tím, že některé z nich byly pozměněny či doplněny. Pro aplikaci druhé domněnky otcovství bylo výslovně vyžadováno, na rozdíl od ZPR, souhlasné prohlášení rodičů (§ 52 ZR). ZR tak nově neužíval pojem „uznání otcovství“, nýbrž pojem „souhlasné prohlášení rodičů“, jako projev rovného právního postavení otce a matky dítěte.⁴⁶ Otcovství mohlo být určeno souhlasným prohlášením i k dosud nenarozenému dítěti (§ 53 ZR). Matka byla aktivně legitimována k podání žaloby o popření otcovství, a to i v případě popření otcovství založeného druhou domněnkou. V ustanovení § 54 odst. 2 ZR bylo výslovně uvedeno, že se za otce dítěte považuje muž, který s matkou dítěte souložil v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než 180 a více než 300 dnů, pokud jeho otcovství závažné okolnosti nevylučují. Tento dovětek o závažných okolnostech byl do ZR zakotven z důvodu usnadnění pozice manžela matky dítěte při vyvracení domněnky otcovství v případech, kdy bylo zřejmé, že muž není otcem dítěte.⁴⁷ Významnou novinkou bylo zavedení popěrného práva generálního prokurátora, resp. nejvyššího státního zástupce, pro případ, že lhůta pro popření otcovství jednomu z manželů již uplynula a vyžadoval-li to zájem společnosti. Právo navrhnout soudu, aby bylo rozhodnuto o popření domněnky otcovství po uplynutí popěrné lhůty, bylo svěřeno generálnímu prokurátorovi z důvodu toho, aby toto oprávnění nebylo zneužíváno a nebyla porušována socialistická zákonnost.⁴⁸

ZR byl několikrát novelizován. Za významnou novelu lze považovat novelu provedenou

⁴⁴ SVÁTEK, Jan. *Komentář k zákonu o právu rodinném*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1954, s. 214.

⁴⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1963 Sb. [online]. Dostupné z: www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_01.htm.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ ELIÁŠ, Josef. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Orbis, 1970, s. 217-221.

⁴⁸ ELIÁŠ, Josef. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Orbis, 1970, s. 237-239.

zákonem č. 132/1982 Sb., kterým byl do ustanovení § 58 ZR včleněn druhý odstavce upravující omezenou možnost popřít otcovství k dítěti narozenému v době mezi 180. a 300. dnem od umělého oplodnění vykonaného se souhlasem manžela matky. V takovém případě bylo možné popřít otcovství jen tehdy, jestliže by se ukázalo, že matka dítěte otěhotněla jinak.

Zákonem č. 91/1998 Sb. byla s účinností od 1. 8. 1998 provedena novela ZR, kterou bylo mimo jiné rozšířeno oprávnění nejvyššího státního zástupce podat návrh na popření otcovství. V ustanovení § 62a ZR bylo zakotveno oprávnění nejvyššího státního zástupce k podání návrhu na popření otcovství muže, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, který ale nemohl být otcem dítěte. To vše za předpokladu, že takový postup byl ve zřejmém zájmu dítěte a v souladu s ustanoveními zaručujícími základní lidská práva. V daném případě mohl nejvyšší státní zástupce podat návrh na popření otcovství i před uplynutím lhůty pro popření otcovství. Účelem zavedení citovaného oprávnění nejvyššího státního zástupce bylo zejména zamezení obchodování s dětmi.⁴⁹

Nálezem Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141)⁵⁰, zrušil Ústavní soud ke dni 31. prosince 2011 ustanovení § 57 odst. 1 ZR, které upravovalo délku lhůty pro popření otcovství manželem matky dítěte. Ústavní soud shledal rozpor předmětného ustanovení s článkem 8 Úmluvy z důvodu toho, že počátek běhu popěrné lhůty byl vázán na okamžik narození dítěte, přičemž se otec mohl dozvědět o okolnostech vylučujících jeho biologické otcovství až po uplynutí popěrné lhůty. Ústavní soud uzavřel, že relevantním okamžikem pro počátek běhu popěrné lhůty je okamžik, kdy manžel matky dítěte získá informace, které zakládají pochybnosti o jeho biologickém otcovství. V návaznosti na uvedený náleží Ústavního soudu byla zákonem č. 84/2012 Sb. provedena novela ZR, podle které bylo na základě novelizovaného ustanovení § 57 odst. 1 ZR přiznáno s účinností od 20. 3. 2012 manželovi matky popěrné právo, které mohl uplatnit ve lhůtě šesti měsíců od okamžiku, kdy zjistil okolnosti zakládající důvodné pochybnosti o jeho biologickém otcovství. Současně byla stanovena objektivní popěrná lhůta tří let, která počala plynout od okamžiku narození dítěte. Po uplynutí uvedených lhůt nezbývalo popírajícímu právnímu otci než se obrátit se žádostí o podání návrhu na popření otcovství na nejvyššího státního zástupce na základě ustanovení § 62 ZR.

⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, s. 208.

HRUŠÁKOVÁ, Milana. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 298.

⁵⁰ Podrobněji v kapitole 2 disertační práce.

1.6 Věcný záměr občanského zákoníku z roku 2001

Usnesením č. 345 ze dne 18. 4. 2001 byl Vládou České republiky schválen věcný záměr nového občanského zákoníku. Stávající stav právní úpravy rodinného práva byl ve srovnání se zeměmi kontinentálního systému práva zcela nedostačující. Právní úprava byla v rozporu s tradicí kontinentálního pojetí práva roztržena do jednotlivých samostatných zákonů, a to včetně práva rodinného. V průběhu let byla právní úprava rodinného práva dotčena nekoncepčními novelami, které ve svém důsledku vedly i ke vzniku rozporu s některými mezinárodněprávními závazky České republiky. Nedostatky stávající právní úpravy byly dány také vlivem předchozího společenského a právního vývoje a předlohy právní úpravy pocházející z východních zemí. Rodinné právo nereflektovalo změny rodiny samotné a jejího fungování, a to v sociálním ani ekonomickém směru. Přijetím nového občanského zákoníku měly být výše uvedené nedostatky napraveny, včetně začlenění právní úpravy rodinného práva do civilního kodexu. Podle věcného záměru měla právní úprava domněnek otcovství zůstat v zásadě stejná s tím, že formulace třetí domněnky měla být upravena v souladu s evropskými standardy. Dále bylo navrhováno doplnění právní úpravy ohledně určování otcovství v případě umělého oplodnění ženy žijící dlouhodobě s mužem bez uzavření manželství, jakož i ženy bez partnera. Doposud bylo toto řešeno pouze ve vztahu k matce žijící v manželství. Výslovně mělo být stanoveno, že prohlášení otcovství je zvláštní projev vůle (*sui generis*) a je tedy třeba, aby byl jako právní jednání posuzován obdobně jako prohlášení o vstupu do manželství. Právní úprava popírání otcovství měla být zásadně shodná s tehdy platnou právní úpravou s tím, že měla být doplněna o právo zletilého dítěte popírat otcovství, které vyplývá z práva jedince znát svůj biologický původ. Dále bylo záměrem upravit specifickou situaci narození dítěte v době po rozvodu manželství, resp. v době po zahájení řízení o rozvod manželství, a to tak, že bude řešena formou domněnky popření otcovství manžela matky na základě souhlasného prohlášení biologického otce dítěte a matky dítěte o jeho otcovství a dále prohlášení manžela matky dítěte o tom, že otcem není, přičemž prohlášení musí být učiněna před soudem do jednoho roku od narození dítěte.⁵¹

1.7 Návrh občanského zákoníku z roku 2005

Ministerstvo spravedlnosti České republiky představilo dne 17. 5. 2005 veřejnosti první verzi návrhu nového občanského zákoníku. V návrhu bylo výslovně stanoveno, že se na prohlášení otcovství jako zvláštní projev vůle použijí obecná ustanovení o právním jednání,

⁵¹ Srov. Věcný záměr občanského zákoníku z roku 2001 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

není-li stanoveno jinak (§ 650), jelikož právní povaha prohlášení otcovství nebyla dosud zcela zřejmá. Na prohlášení otcovství je tak možné použít např. ustanovení o simulaci, resp. omylu a lsti apod. Návrh ustanovení § 653, upravující popěrné právo manžela matky, byl pouhým formulačním přepisem dosavadní právní úpravy. Nově bylo navrhováno zakotvit ustanovení upravující domněnku otcovství v případě asistované reprodukce, přičemž mělo být zrovnoprávněno postavení žen provdaných a neprovdaných (§ 660). Navrhovalo se zachování popěrného práva nejvyššího státního zástupce pro případ uplynutí lhůty k popření otcovství některému z rodičů (§ 661). S tím, že bylo navrhováno, aby v případě, je-li vzhledem ke všem okolnostem, zejména pak k profilu DNA, zřejmé, že muž, který se má za otce dítěte, otcem není, podá nejvyšší státní zástupce návrh na popření otcovství, uplynula-li lhůta stanovená pro popření otcovství některému z rodičů, ledaže zájem dítěte výjimečně vyžaduje, aby k popření otcovství nedošlo. Smyslem tohoto ustanovení bylo zdůraznění významu přirozených poměrů dítěte. Zjištění skutečného, biologického otce dítěte nemá význam jen z hlediska vyživovací povinnosti, ale i z pohledu medicíny. Důvodová zpráva považuje zjištění pravého otce dítěte, resp. alespoň to, aby za otce dítěte nebyl považován muž, který není skutečným otcem dítěte, za nejvlastnější zájem dítěte. Profil DNA umožňuje otcovství pouze určit, nikoliv však zjistit neexistenci stavu otcovství. Dále bylo navrhováno z důvodu nedostatků právní úpravy, zejména co se týká složitého dokazování a hrozby vážného nebezpečí, zakotvit pro případ, že to vyžaduje zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva, může soud i bez návrhu zahájit řízení o popření otcovství, bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, ale otec dítěte takto určený nemohl být jeho otcem. Soud měl dle návrhu zpravidla neprodleně pozastavit výkon rodičovských povinností a práv (§ 662). Významným byl návrh na zakotvení popěrného práva zletilého dítěte, které bylo možné uplatnit nejpozději do jednoho roku po dosažení zletilosti dítěte, popřípadě do dvou let poté, co se dozvědělo o skutečnostech, které otcovství k němu zpochybňují (§ 663).⁵²

1.8 Návrh občanského zákoníku z roku 2007

II. verze návrhu občanského zákoníku byla zveřejněna dne 19. 5. 2007. Tato verze byla připravena k rozeslání do oficiálního připomínkového řízení. V návrhu ustanovení § 663 a § 664 byla upravena druhá domněnka otcovství a výslovně se navrhovalo určit, že souhlasné prohlášení nemůže učinit ten, kdo ještě nedosáhl věku šestnácti let. Navrhovalo se také

⁵² Návrh občanského zákoníku z roku 2005 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

zakotvení povinnosti ustanovit pro tento případ dítěti opatrovníka, jelikož i pro řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů platí pravidla ÚPD. Opatrovník se ustanoví vždy, jde-li o určení otcovství k dítěti již narozenému, přičemž se nejedná o zastoupení dítěte, ale o ochranu zájmů dítěte. Bude-li dítě dostatečně schopné uznání otcovství porozumět, má se mu poskytnout o tomto informace, aby se mohlo dítě k věci vyjádřit. Osoba mladší 16 let může určit otcovství pouze prostřednictvím třetí domněnky. Návrh ustanovení § 668 odst. 4 byl učiněn nad rámec věcného záměru, když stanovil, že muž, který činí prohlášení a není přirozeným otcem dítěte, tak toto prohlášení může učinit pouze před soudem. Soud přitom prohlášení nepřipustí, pokud není vyloučeno, že pro dítě prohlášením otcovství vznikne nebezpečí újmy. Ustanovení o osvojení se měla použít přiměřeně. Smyslem navrhovaného ustanovení byla ochrana dítěte ze strany státu a předcházení možnému určování otcovství souhlasným prohlášením za účelem zavlékání dětí do ciziny, výhodné adopce, zavléčení za zavrženíhodnými účely jako je dětský sex, dětská pornografie, prodej dětí apod. V návaznosti na uvedené se navrhovalo stanovit v ustanovení § 659, že lze učinit souhlasné prohlášení před matričním úřadem až po uplynutí 300 dní od zániku matčina manželství. Třetí domněnka otcovství zůstala zachována v dosavadním znění s formulačními úpravami (§ 667, § 668), avšak s podstatnou výjimkou, že se navrhuje zkrácení nejkratší možné doby pro narození dítěte ze 180 na 160 dnů. Toto má odpovídat současnému poznání a současným možnostem lékařské vědy. Co se týká popěrného práva manžela matky, jednalo se o formulačně upravený přepis dosavadní právní úpravy (§ 669).⁵³

1.9 Návrh občanského zákoníku z roku 2009

Ministerstvo spravedlnosti České republiky předložilo v lednu roku 2009 návrh občanského zákoníku společně vládě k dalšímu projednání. Ve zkoumané oblasti nedošlo k zásadním změnám navrhovaného znění občanského zákoníku. Ustanovení § 723 stanoví, že se na prohlášení otcovství jako zvláštní projev vůle použijí obecná ustanovení o právním jednání, není-li stanoveno jinak, bylo doplněno tak, že neplatnosti se lze dovolat jen ve lhůtě pro popření otcovství.⁵⁴

⁵³ Návrh občanského zákoníku z roku 2007 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

⁵⁴ Návrh občanského zákoníku z roku 2009 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

1.10 Návrh občanského zákoníku z roku 2010–2011 a jeho pozměňovací návrhy

V prosinci roku 2010 byl návrh občanského zákoníku rozeslán do 2. připomínkového řízení a v dubnu 2011 byl návrh předložen Legislativní radě vlády České republiky. Významnou změnou v návrhu občanského zákoníku bylo prodloužení lhůty pro popření otcovství manželem matky, a to do šesti měsíců ode dne, kdy pojal důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, nejpozději však do 6 let od narození dítěte. Ustanovení § 731 návrhu z roku 2010 je formulačně nepřesné, když stanoví, že „Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy pojal důvodnou pochybnost, že se jeho manželce narodilo dítě, popřít u soudu, že je otcem dítěte, nejpozději do 6 let od narození dítěte“. Smysluplnější formulace je uvedena v ustanovení § 760 návrhu z roku 2011 „Manžel může do šesti měsíců ode dne, kdy pojal důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, popřít své otcovství u soudu, nejpozději však do 6 let od narození dítěte“. Změna délky popěrné lhůty byla stanovena v závislosti na závěrech vyplývajících z judikatury Evropského soudu pro lidská práva⁵⁵, přičemž určení samotné délky popěrné lhůty vychází z nastavení popěrných lhůt v porovnání se zahraničními právními úpravami (Slovensko – 3 roky, Francie – 5 a 10 let). Rovněž je v důvodové zprávě odkazováno na výše zmíněné závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), v němž Ústavní soud konstatoval, že nastavení popěrné lhůty v § 57 odst. 1 ZR ve znění do 31. prosince 2011 není v souladu s ústavním pořádkem. V květnu roku 2011 byl návrh občanského zákoníku schválen Vládou České republiky a poté odeslán do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky jako sněmovní tisk č. 362. Ke změně zde došlo v navrhovaném ustanovení § 779, když byla objektivní popěrná lhůta manžela matky zkrácena z šesti let na tři roky.⁵⁶

Sněmovním tiskem č. 362/2 byl Poslanecké sněmovně České republiky předložený návrh občanského zákoníku pozměněn v ustanovení § 779 odst. 1, kdy byla zkrácená tříletá objektivní popěrná lhůta u první domněnky otcovství opět prodloužena na šest let od narození dítěte. Ustanovení § 786 bylo změněno nejvýznamnějším způsobem, když oprávnění rozhodnout o prominutí zmeškání popěrné lhůty bylo svěřeno do pravomoci soudu. Soud rozhodne o prominutí zmeškání popěrné lhůty, pokud to vyžadují zájem dítěte a veřejný pořádek. Za zásadní, avšak bohužel v rozporu s mezinárodními závazky České republiky, je

⁵⁵ Rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 9777/79. Dostupné z: databáze hudoc.echr.coe.int.

⁵⁶ Návrh občanského zákoníku z roku 2010 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces. Sněmovní tisk č. 362/0 [online]. Dostupné z: databaze.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=362.

považována změna spočívající v nezakotvení popěrného práva dítě, když bylo navrženo zcela zrušení ustanovení § 788. V takto pozměněném navrhovaném znění ve zkoumané oblasti byl následně občanský zákoník jako zákon č. 89/2012 Sb. také přijat.⁵⁷

1.11 Shrnutí

Výše uvedený nástin historického vývoje v oblasti určování a popírání otcovství naznačuje významný posun v chápání smyslu a účelu těchto institutů. Původně sloužilo popěrné právo především k anulování manželského původu dítěte, aniž by středem zájmu bylo zkoumání biologických vazeb otce a dítěte. Postupně se do popředí dostalo i hledisko sociálního rodičovství a zohlednění právní jistoty v rodinných vztazích. Začalo docházet k prolínání zájmu dítěte a určitého obecného zájmu (zájem veřejný v OZO, zájem společnosti v ZR a veřejný pořádek v OZ) na popření otcovství. Obsah těchto pojmů a účel jejich užití závisel vždy na podmínkách politických, sociologických a ekonomických dané doby. Tyto byly úzce spjaty také s vymezením okruhu osob nadaných popěrným právem. V současné právní úpravě je tento okruh osob aktivně legitimovaných k podání návrhu na popření otcovství vymezen úzce, když ani dítě samotné, domnělý otec či dědicové právního otce nemají právo popírat otcovství, a to, přestože v původním vládním návrhu OZ bylo popěrné právo dítěte navrhováno zakotvit. Předestřený historický vývoj umožňuje v dalších kapitolách disertační práce na základě provedené historické komparace dospět k výkladovým cílům pro interpretaci ustanovení § 792 OZ, zejména pak pojmu veřejného pořádku.

⁵⁷ Sněmovní tisk č. 362/2 [online]. Dostupné z: [databáze psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=362](http://databaze.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=362).

2 VEŘEJNÝ POŘÁDEK⁵⁸

Cílem této kapitoly disertační práce a kapitol na ni bezprostředně navazujících je představení interpretace ustanovení § 792 OZ se zaměřením na výklad pojmu veřejného pořádku. Záměrně již v úvodu této kapitoly je učiněn rozbor komentářové literatury a stěžejního usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), ve kterém byla poprvé v judikatuře dovolacího soudu řešena právní otázka, za jakých okolností veřejný pořádek vyžaduje, aby bylo prominuto zmeškání lhůty k popření otcovství. Analýzou komentářové literatury k ustanovení § 792 OZ a citovaného usnesení Nejvyššího soudu získané informace umožňují definovat základní výzkumné otázky, které budou následně v rámci předloženého výkladu veřejného pořádku potvrzeny či vyvráceny.

Z komentářové literatury k ustanovení § 792 OZ se podává následující. Podle Z. Králíčkové je třeba veřejný pořádek vnímat jako “opak alespoň hrozby veřejné poruchy způsobilé ohrozit kohokoli na jeho právech nebo ohrozit obecné blaho. Veřejný pořádek je odrazem požadavku stability ve statusových poměrech, která ovšem nesmí být samoučelná“, přičemž matriční zápis nesmí mást. Neodpovídá-li tedy matriční zápis biologické a sociální realitě rodičovství, nelze tento zápis považovat za prospěšný nikomu, natož samotnému dítěti. Pokud by došlo v konkrétním případě ke kolizi mezi zákonem danými kritérii veřejného pořádku a zájmu dítěte, bude třeba upřednostnit zájem dítěte, protože tento musí být ve smyslu článku 3 odst. 1 ÚPD předním hlediskem pro rozhodování orgánů veřejné moci.⁵⁹ Dále Z. Králíčková uvádí, že v souladu s judikaturou ESLP je dovozováno, že zájem dítěte by měl převážet nad zájmem právního otce především v následujících případech, kdy právní otec „1) „uznal“ otcovství, ačkoli věděl, že dítě nezplodil, 2) uzavřel manželství se ženou, o níž věděl, že očekává dítě s jiným mužem, 3) nepopřel v zákonné lhůtě své otcovství k dítěti narozenému za trvání manželství, přestože věděl, že dítě bylo počato z mimomanželského styku, dítě vychovával jako své a po rozchodu s matkou usiluje především o zánik vyživovací

⁵⁸ Tato kapitola disertační práce vychází z příspěvku autorky prezentovaném na konferenci Olomoucké dny soukromého práva 2017. HORNÍČKOVÁ, Erika. K pojmu veřejného pořádku jako kritéria pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2017, roč. 12, č. 3, s. 187-206. E-ISSN 1805-9554.

⁵⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 591 (§ 792). Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 1982/2012 (č. 22/2015 Sb. rozh. civ.), podle kterého lze zájem dítěte považovat za přední hledisko pouze u dětí do 18 let věku (odpovídá článku 1 ÚPD). V případě dítěte zletilého jsou jeho zájmy zásadně rovnocenné zájmům ostatních účastníků. Z tohoto důvodu je třeba stejně pečlivě vedle zájmu zletilého dítěte vážít a stejnou váhu přiznat zájmům dalších osob, které by mohly být rozhodnutím dotčeny. Dále srov. rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05. Dostupné z: databáze hudoc.echr.coe.int. Podrobněji ke vztahu kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ v podkapitole 5.5 disertační práce.

povinnosti“.⁶⁰ R. Šínová má naopak za to, že je třeba veřejný pořádek vnímat v rámci právní úpravy popírání otcovství širěji než pouze jako shodu matričního zápisu s biologickým rodičovstvím, jak uvádí Z. Králíčková. Podle názoru R. Šínové nelze toto hledisko považovat s ohledem na systém domněnek jako jediné. Soulad s veřejným pořádkem tak definuje v rámci aplikace ustanovení § 792 OZ jako „požadavek posouzení únosnosti existence statusového poměru mezi právním otcem a dítětem ve vztahu k pravidlům, na nichž je nutno z důvodu veřejného zájmu bezvýhradně trvat“.⁶¹ D. Frintová uvádí jako příklad splnění předpokladů pro rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství situaci, kdy je právním otcem dítěte muž, který není biologickým otcem dítěte, o výchovu dítěte z tohoto důvodu nejeví zájem, s dítětem neudrzuje žádný styk a zároveň fakticky vychovává dítě s matkou biologický otec a tento má o dítě zájem.⁶²

Z komentářové literatury k obecné části OZ (§ 1 odst. 2 OZ) se k vymezení pojmu veřejného pořádku obecně podává následující. F. Melzer definuje veřejný pořádek jako pravidla, na nichž je třeba bezvýhradně trvat. To znamená, že dodržování těchto pravidel není možné ponechat pouze na iniciativě dotčených osob. Dále odlišuje veřejný pořádek od dobrých mravů, a to v tom směru, že dobré mravy mají etický původ a veřejný pořádek má základ v právním řádu jako takovém. Z uvedeného podle F. Melzera vyplývá, že veřejný pořádek může mít etický rozměr, ale nemusí.⁶³ Obdobně P. Bezouška a L. Piechowiczová definují veřejný pořádek jako „právnímu řádu vlastní hodnotové a řídicí principy, bez nichž nemůže fungovat demokratická společnost“, resp. jako „soubor základních právních institutů, který představuje základnu pro ústavní budování právního státu a společnosti“. Veřejný pořádek souvisí s podstatou základních právních institutů. Podle K. Eliáše lze veřejný pořádek vykládat jako „základy konkrétního sociálního a hospodářského zřízení, které chrání určité hodnoty nebo určité sociálně nebo ekonomicky zranitelné skupiny osob“. Vzhledem k výše uvedenému je tak zřejmé, že veřejný pořádek je velmi obtížně definovatelným pojmem, tak aby byla definice tohoto pojmu vyčerpávající, jelikož záleží na samotném výkladu toho, co ještě lze považovat za právní základy společenského řádu a co již nikoliv. Tedy, jaké pravidlo ještě je základní sociální normou a jaké již není. Otázkou rovněž zůstává vztah veřejného pořádku a dobrých

⁶⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 592 (§ 792).

⁶¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, str. 977 (§ 792).

⁶² FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655-975)* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, § 792 [cit. 15. března 2016]. Dostupné z: databáze ASPI.

⁶³ MELZER, Filip. Kogentní a dispozitivní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č. 7, s. 253.

mravů. Někteří autoři chápou dobré mravy jako nadřazený pojem zahrnující pojmy práva týkajícího se postavení osob a veřejného pořádku.⁶⁴

Z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), se podává, že prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství v intencích ustanovení § 792 OZ je třeba chápat jako „výjimečný postup, kterým je zasahováno do stabilních poměrů dítěte, které jsou chráněny prekluzivní lhůtou k popření otcovství a jejichž ochrana je výrazem zákonodárcem provedeného vážení právně relevantních zájmů dítěte, právního otce a případně i biologického otce. Tento postup slouží výhradně k umožnění nápravy poměrů v případech, kdy stávající stav působí takové následky, které se přičií základním hodnotám společnosti do té míry, že jeho zachování je společensky zcela nepřijatelné, a které proto odůvodňují zásah do stabilních poměrů dítěte.“ Prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství se domáhal v Nejvyšším soudem posuzovaném případě právní otec dítěte, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, s odůvodněním, že je v zájmu dítěte znát svého biologického otce a přičií se veřejnému pořádku, aby hradil výživné na dítě a měl rodičovskou odpovědnost k dítěti, které není jeho biologickým dítětem. Dále právní otec spatřoval naplnění podmínky zájmu dítěte a veřejného pořádku dle ustanovení § 792 OZ v nesouladu mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím. Dítě se narodilo v roce 2013. Od narození považoval právní otec dítě za své vlastní, poprvé se domáhal popření otcovství až po uplynutí popěrné lhůty návrhem na základě ustanovení § 792 OZ, a to v souvislosti s rozvodem manželství s matkou dítěte v dubnu 2014, přičemž popření otcovství považoval za „první úkon směřující k rozvodu“. Matka a kolizní opatrovník poukazovali na to, že dítě považuje právního otce za svého otce a má k němu i k rodičům právního otce vytvořeny citové vazby a není tedy v zájmu dítěte tyto vazby narušit. Nejvyšší soud uvedl, že je třeba pojem veřejného pořádku vykládat v kontextu práva soukromého a veřejného samostatně a zároveň i v rámci soukromého práva samého je nutné k výkladu pojmu veřejného pořádku přistoupit specificky ve vztahu k jednotlivým soukromoprávním institutům, protože OZ ani důvodová zpráva k OZ neobsahují jednotnou definici tohoto pojmu. Nejvyšší soud vyložil pojem veřejného pořádku s přihlédnutím ke znění důvodové zprávy OZ, komentářové literatury a srovnávací analýze s právními úpravami cizích zemí, přičemž bylo zjištěno, že ve značné části zkoumaných zemí koncept veřejného pořádku v soukromoprávní úpravě chybí. Naopak jsou v rodinném právu využívány odkazy na korektiv dobrých mravů, použití základních principů jako veřejný zájem a zájem dítěte.

⁶⁴ LAVICKÝ, Petr. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 24 [cit. 15. ledna 2017]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

V rámci svého výkladu Nejvyšší soud nejprve v citovaném usnesení vymezil vztah pojmu veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ a pojmu veřejného pořádku podle obecných ustanovení upravujících kogentnost a dispozitivnost právních norem. Nejvyšší soud odkazuje na princip široké autonomie vůle, jež je základním rysem OZ, odrážející se v ustanovení § 1 odst. 2 věta před středníkem OZ. V oblasti rodinného práva upraveného OZ je však svoboda vůle vyloučena tam, kde je dotčen legitimní zájem třetích osob a zejména dítěte, který je předním hlediskem při jakékoliv činnosti dotýkající se dítěte (článek 3 ÚPD). Nejvyšší soud tak pojem veřejného pořádku v oblasti rodinného práva chápe jako korektiv autonomie vůle rodičů, když povinnost zohledňovat jako přední hledisko zájem dítěte je třeba vztáhnout také k samotným rodičům, a nikoliv jen státním orgánům (např. § 875 odst. 1 OZ). Nejvyšší soud upozorňuje na to, že dítě není pouze „pasivním příjemcem dobrodíní poskytovaných mu právními předpisy, ale má být především jejich aktivním nositelem, k čemuž je ovšem třeba zapotřebí pomoci, k níž jsou, nejsou-li tu, nebo nechtějí-li rodiče, povolány orgány vyjmenované v čl. 3 Úmluvy⁶⁵.“ Tento požadavek Nejvyšší soud zdůrazňuje v souvislosti s tím, že dítě není podle české právní úpravy, na rozdíl od právních úprav zahraničních, nadáno aktivní věcnou legitimací k podání žaloby na popření otcovství, přičemž odkazuje na právo dítěte znát své rodiče, pokud to je možné (článek 7 ÚPD).

Dále Nejvyšší soud uvedl, že na rozdíl od kritéria zájmu dítěte je kritérium veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ podmínkou objektivní. Nejvyšší soud zdůrazňuje, že nelze kritérium veřejného pořádku ztotožňovat se subjektivními zájmy kteréhokoliv účastníka řízení o popření otcovství. Nejvyšší soud zopakoval závěry své dosavadní judikatury, tedy že dosažení souladu biologického, právního a sociálního otcovství by mělo být pravidlem, avšak není-li tohoto možné dosáhnout, tak je třeba při zohlednění konkrétních okolností případu zvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje. Nejvyšší soud v této souvislosti v citovaném usnesení dovedl, že „Takové hodnocení je však součástí posuzování naplnění podmínky zájmu dítěte a jeho vyvažování se zájmy dalších účastníků, neboť jde o okolnosti ryze subjektivního charakteru.“ Tímto Nejvyšší soud ve svém důsledku učinil závěr, že v rámci výkladu pojmu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ nelze zohlednit zájmy dotčených osob a provést vyvažování těchto zájmů a práv dotčených osob. Tento postup Nejvyšší soud podřazuje pod výklad kritéria zájmu dítěte podle ustanovení § 792 OZ s odůvodněním, že se jedná, stejně jako v případě zájmu dítěte, o okolnosti ryze subjektivního charakteru. Nejvyšší soud nevymezuje, o jaké další účastníky vedle dítěte by se mělo jednat, a ohledně výkladu

⁶⁵ Rozuměj ÚPD.

pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ dospívá k obecným formulacím bez vymezení bližších kritérií zohledňovaných při výkladu veřejného pořádku. Nejvyšší soud prezentuje požadavek veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ, který vyžaduje prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, jako objektivní situaci, pro jejíž posouzení nejsou relevantní konkrétní okolnosti na straně dítěte či rodičů. Jedná se podle názoru Nejvyššího soudu o situaci která „odporuje základním hodnotám společnosti, na nichž je nezbytné trvat. Situace odporující veřejnému pořádku je tedy charakterizována takovou okolností, kterou by bylo třeba stejným způsobem hodnotit vždy tehdy, pokud nastane, nehledě na další konkrétní okolnosti případu (konkrétní situaci rodičů či dítěte). Jinými slovy prominout zmeškání popěrné lhůty lze pouze tehdy, pokud stávající stav vyvolává takové následky, které jsou v daném čase společensky nepřijatelné, neboť jsou v rozporu se základními hodnotami, na nichž je nezbytné trvat.“ Jako příklad Nejvyšší soud uvedl „situaci, kdy prohlášení o určení otcovství k dítěti bylo učiněno na základě podvodu či v rozporu se zákonem, kdy jde o rodičovství incestní, které nadto není v souladu s biologickou realitou, apod.“. Nejvyšší soud poznamenává, že shodně je pojem veřejného pořádku vykládán ve francouzském právu v oblasti určování a popírání otcovství⁶⁶, přičemž podle důvodové zprávy měla být francouzská právní úprava inspiračním zdrojem při použití tohoto pojmu v OZ. Je však nutné upřesnit, že důvodová zpráva se neodkazuje výslovně na francouzskou právní úpravu jako inspirační zdroj v oblasti rodinného práva. Zmínka je v důvodové zprávě učiněna pouze ve vztahu k pojmu veřejného pořádku v rámci výkladu k ustanovení § 1 OZ⁶⁷, kde je uveden výčet zemí, jejichž občanské zákoníky pracují s pojmem veřejného pořádku, jako například Francie, Španělsko, Švýcarsko a Québec.

Z podaného výkladu se jeví, že v právní větě citovaného usnesení se Nejvyšší soud věnoval účelu samotného prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, nikoliv výhradně výkladu pojmu veřejného pořádku. Z předmětného usnesení Nejvyššího soudu lze učinit následující závěry: (i) prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství je výjimečným postupem, (ii) prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství slouží výhradně k umožnění napravení poměrů v případech, kdy stávající stav působí takové následky, které se přiči základním hodnotám společnosti do té míry, že jeho zachování je společensky zcela nepřijatelné, a které proto odůvodňují zásah do stabilních poměrů dítěte, (iii) příkladem necht' je prohlášení o určení otcovství k dítěti, které bylo učiněno na základě podvodu či v rozporu se

⁶⁶ Podrobněji k výkladu veřejného pořádku ve francouzské právní úpravě v podkapitole 2.4 disertační práce.

⁶⁷ Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. [online], zvláštní část, s. 32. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu.

zákonem, kdy jde o rodičovství incestní, které nadto není v souladu s biologickou realitou. K samotnému pojmu veřejného pořádku se Nejvyšší soud vyjádřil tak, že: (i) je podmínkou objektivní, (ii) nelze kritérium veřejného pořádku ztotožňovat se subjektivními zájmy kteréhokoliv účastníka řízení o popření otcovství, (iii) situace odporující veřejnému pořádku je taková, která odporuje základním hodnotám společnosti, na nichž je nezbytné trvat a kterou je třeba hodnotit vždy stejným způsobem, pokud nastane bez ohledu na další konkrétní okolnosti případu (konkrétní situaci rodičů či dítěte), (iii) za odporující veřejnému pořádku nelze považovat situaci, kdy právní otec dítěte, který není biologickým otcem, hradí výživné na nezletilé dítě a má rodičovskou odpovědnost k nezletilému dítěti, jedná se o ryze subjektivní ekonomický zájem otce nedosahující požadavku objektivnosti a jako taková se situace nepřiči hodnotám do té míry, že by takový trvajícím stav byl v daném čase společensky nepřijatelný.

Výklad pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ prezentovaný Nejvyšším soudem v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), se jeví jako nepřiměřeně restriktivní, když by se jím měly řešit otázky podvodného jednání a incestního rodičovství. Zde je třeba uvést, že o řešení podvodného jednání lze uvažovat na základě ustanovení § 782 OZ a u rodičovství incestního na základě ustanovení § 793 OZ. Vzhledem k rozsahu disertační práce není však dán prostor se výkladem ustanovení § 782 OZ v nastíněné souvislosti zabývat podrobněji.⁶⁸

Nejvyšší soud dále opomíjí, že při akcentování prvku objektivnosti tohoto kritéria, do té míry, že při jeho posouzení nehraje roli konkrétní situace rodičů a dítěte, nelze existující stav odtrhávat a izolovaně hodnotit od skutečností, které k jeho vzniku vedly. Příčinami vzniku takového stavu jsou vždy určitá jednání dotčených osob, tedy matky dítěte, právního otce a domnělého otce. Je tak nezbytné zkoumat příčiny vzniku objektivního stavu a dále to, do jaké míry jsou práva a zájmy dotčených osob včetně dítěte existencí tohoto stavu dotčena. Nejvyšší soud v zastávaném výkladu odděluje subjektivní zájmy účastníků řízení o popření otcovství na straně jedné a objektivnost existujícího stavu na straně druhé. Zároveň je třeba dodat, že není z citovaného usnesení zřejmé, na jakém základě dovozuje Nejvyšší soud závěr o tom, že zájmy účastníků řízení by měly být posuzovány v rámci kritéria zájmu dítěte, když toto samotné kritérium se týká pouze dítěte a nikoliv jiných osob. Odkazuje-li Nejvyšší soud na prvek subjektivnosti zájmů účastníků řízení, nemůže tento odůvodnit zkoumání zájmů jiných osob než dítěte v rámci kritéria zájmu dítěte, zvláště pokud zákonodárce zakotvil v ustanovení § 792 OZ výslovně kritérium zájmu dítěte a nikoliv zájmy jiných osob.

⁶⁸ Ustanovení § 793 OZ je podrobeno zkoumání z pohledu práv domnělého otce v kapitole 4 disertační práce.

Naopak pojem veřejného pořádku nelze striktně oddělovat od práv a zájmů dotčených osob vyplývajících z Úmluvy již z tohoto důvodu, že právo jednotlivce na ochranu rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy a samotný zájem dítěte jsou nutně součástí pravidel, na nichž je nezbytné v demokratické společnosti trvat, tedy součástí veřejného pořádku.⁶⁹

Další otázkou je vymezení okruhu osob, jejichž zájmy by měly být zkoumány, když Nejvyšší soud používá označení „účastníci řízení“. S odkazem na ustanovení § 420 odst. 1 ZŘS se lze domnívat, že Nejvyšší soud má na mysli účastníky řízení o popření otcovství, tedy matku dítěte, dítě a právního otce dítěte.⁷⁰ Nejvyšší soud však tímto vymezením opomíjí práva a zájmy domnělého otce, tedy biologického otce dítěte, který se domáhá popření otcovství, ale sám není, stejně jako dítě, nadán aktivní věcnou legitimací k podání návrhu na popření otcovství právního otce dítěte, ani návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ.

S ohledem na výše uvedené shrnutí přístupu komentářové literatury a judikatury Nejvyššího soudu k otázce výkladu pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ byly vymezeny v Úvodu této disertační práce pracovní hypotézy definované pod bodem 3. až 7., které budou předmětem zkoumání této kapitoly disertační práce pojednávající o veřejném pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ. K dosažení cíle této kapitoly disertační práce, tedy představení výkladu veřejného pořádku na základě zodpovězení výzkumných otázek definovaných v Úvodu disertační práce pod body 3) až 5) a bodem 10) a potvrzení či vyvrácení pracovních hypotéz, jsou zvoleny historický subjektivní výkladový cíl a recentní objektivní výkladový cíl jako základní výkladové cíle legitimně existující v českém právním řádu.⁷¹ V rámci historického subjektivního výkladového cíle je pozornost zaměřena na skutečnou vůli zákonodárce, popř. tvůrce zákona, pokud jeho vůle byla v rámci legislativního procesu převzata, přičemž je vycházeno zejména v rámci jednoduchého subjektivně historického výkladu se zohledněním subjektivně teleologického výkladu z důvodové zprávy OZ a vývoje přijetí OZ zákonodárcem. Komentářová literatura k ustanovení § 792 OZ není podrobena rozboru v rámci jednoduchého subjektivně historického výkladu pojmu veřejného pořádku, když nelze bez dalšího dovodit, že by se jednalo o autorské komentáře citovaného ustanovení.

⁶⁹ Ke vztahu pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte podrobněji v podkapitole 5.5 disertační práce. Poděkování za podněty k zamyšlení se nad vztahem veřejného pořádku a zájmu dítěte z pohledu toho, zda je zájem dítěte součástí veřejného pořádku, patří doc. JUDr. Filipu Melzerovi, Ph.D., LL.M.

⁷⁰ LEVÝ, Jiří. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020 [cit. 1. dubna 2021], s. 846-849, bod 11. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁷¹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 86, bod 84.

Dále, podpůrně v rámci nepravého subjektivně historického výkladu, je zkoumání podrobena za použití historické komparace předchozí právní úprava popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Recentní objektivní výkladový cíl je zaměřen na zkoumání objektivního významu, který by adresát ustanovení § 792 OZ a v něm zmíněnému pojmu veřejného pořádku připisoval, a to při zohlednění ochrany právní jistoty jako legitimačního důvodu tohoto výkladového cíle.⁷² Stranou není ponechána ani komparace s francouzskou právní úpravou, na kterou se Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.) odkazuje, a eurokonformní výklad s odkazem zejména na článek 8 Úmluvy, článek 3 a článek 7 ÚPD a tomu odpovídající judikaturu ESLP. Eurokonformní výklad je významný vzhledem k aplikační přednosti uvedených mezinárodních smluv na základě článku 10 Ústavy, pokud by stanovily něco jiného než český zákon. Rozhodnutí ESLP, ačkoliv řeší jednotlivé konkrétní případy, mají obecný význam, který spočívá v objasnění a rozvíjení pravidel stanovených Úmluvou.⁷³

K dosažení výše citovaných výkladových cílů je jako základní aplikován jazykový výklad, který je však v daném případě použitelný pouze omezeně, jelikož pojem veřejného pořádku lze klasifikovat jako neurčitý, normativní právní pojem. Z tohoto důvodu se v rámci modelu tří oblastí významu pojmu pohybujeme převážně v neurčité části pojmu. Tato skutečnost vede k oslabení právní jistoty na straně adresátů ustanovení § 792 OZ, protože není možné ze samotného textu citovaného ustanovení dovést zcela obsah a rozsah pojmu veřejného pořádku. Lze tedy v daném případě hovořit o existenci mezer *intra legem*. Na druhé straně použití neurčitého právní pojmu umožňuje přizpůsobení právního řádu změnám ve společnosti, existenci nepředvídatelných skutečností apod., aniž by byla nutná aktivita na straně zákonodárce. V této souvislosti směřuje výklad pojmu veřejného pořádku v rámci této kapitoly také k otázce možného posílení právní jistoty adresátů citované právní normy vymezením demonstrativního výčtu znaků pojmu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ.⁷⁴

⁷² Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 82-86, s. 118-126.

⁷³ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, bod 5-6. Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

⁷⁴ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 88-114.

2.1 Historický subjektivní výklad pojmu veřejný pořádek dle § 792 OZ

2.1.1 Jednoduchý subjektivně historický výklad pojmu veřejný pořádek

Z důvodové zprávy k ustanovení § 792 OZ nevyplývá ohledně výkladu veřejného pořádku ničeho. K samotné koncepci citovaného ustanovení se pouze vysvětluje, že dochází k podstatné změně, jelikož se upouští od ingerence nejvyššího státního zástupce a ve věci popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty rozhoduje soud. V první fázi soud posoudí všechny okolnosti případu, které jsou rozhodné pro přípuštění návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, a až následně, pokud návrh připustí, rozhodne o zachování nebo popření otcovství při zohlednění zájmu dítěte a veřejného pořádku.⁷⁵

Pojem veřejný pořádek je upraven také v obecné části OZ v § 1 odst. 2 OZ v souvislosti s vymezením kogentnosti a dispozitivnosti právních norem, kdy jedním z limitů autonomie vůle je stanoven také veřejný pořádek. K pojmu veřejného pořádku použitého v citovaném ustanovení se z důvodové zprávy podává, že představuje jednu z podstatných náležitostí demokratického právního státu (článek 9 odst. 2 Ústavy), přičemž osnova blíže tento pojem záměrně nedefinuje, jelikož to v právní normě není možné. Zároveň se však uvádí, že „Orientačně lze vyjít z pojetí, že veřejný pořádek prostupuje celé právo a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti. S tím souvisí i požadavek na transparentní uspořádání soukromých právních poměrů osob.“ Pro účely této disertační práce, a to zejména vzhledem k historické komparaci v rámci nepravého subjektivního historického výkladu, o němž je pojednáno níže, je podstatné, že důvodová zpráva poukazuje na znovuzavedení pojmu veřejného pořádku v českém soukromém právu. OZ 1964 upravoval ve své původní podobě nejen kritérium dobrých mravů, ale také kritérium veřejného pořádku, které bylo označeno jako pojem zájem společnosti. Kritérium veřejného pořádku bylo novelou zákona č. 509/1991 Sb. odstraněno.⁷⁶

Z historického přehledu v první kapitole této disertační práce je zjevné, že od přijetí věcného záměru až do návrhu z roku 2011, včetně následných pozměňovacích návrhů, bylo v oblasti popírání otcovství navrhováno převzetí ustanovení § 62 ZR, podle kterého byl nejvyšší státní zástupce oprávněn podat po uplynutí popěrných lhůt návrh na popření otcovství, přitom jako jediné hodnotící kritérium pro takový postup byl stanoven zájem dítěte. Teprve pozměňovacím návrhem OZ, sněmovní tisk č. 362/2, bylo od této myšlenky ustoupeno a

⁷⁵ Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. [online], zvláštní část, s. 195. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu.

⁷⁶ Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., [online], zvláštní část, s. 32. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu.

namísto nejvyššího státního zástupce byla pravomoc rozhodovat o prominutí zmeškání popěrné lhůty svěřena přímo soudu. Důvodová zpráva však již neposkytuje odpověď na to, z jakého důvodu bylo kritérium zájmu dítěte při posouzení otázky prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství doplněno také kritériem veřejného pořádku a jaké případy lze pod tento pojem subsumovat.

Z předestřené jednoduchého subjektivně historického výkladu není možné jednoznačně dospět k odhalení skutečné vůle zákonodárce, která by umožňovala definovat alespoň v základních znacích kritéria pojmu veřejného pořádku při rozhodování soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Z důvodové zprávy k ustanovení § 792 OZ se nepodává záměrně ničeho, když osnova OZ nemá za cíl tento pojem definovat. Text důvodové zprávy k ustanovení § 1 odst. 2 OZ je třeba vzít v potaz rezervovaně, jelikož citované ustanovení směřuje svým účelem k vymezení autonomie vůle, resp. kritérium veřejného pořádku je používáno ve vztahu k rozlišení kogentnosti a dispozitivnosti právních norem. Za určitý záchytný bod je možné považovat odkaz v důvodové zprávě k původnímu znění OZ 1964, který pracoval s pojmem zájem společnosti⁷⁷, do jisté míry odpovídajícímu pojmu veřejného pořádku. Rovněž z legislativního procesu nelze dovodit podrobnosti pro vysvětlení vůle zákonodárce zakotvit pojem veřejného pořádku v souvislosti s prominutím zmeškání lhůty k popření otcovství. Ačkoli se Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), zmiňuje o francouzské právní úpravě jako inspiračním zdroji pro přijetí kritéria veřejného pořádku, je třeba uvést, že se tak důvodová zpráva odkazuje pouze v úvodu k ustanovení § 1 OZ, a to ve vztahu k otázce autonomie vůle, a nikoliv ve vztahu k oblasti rodinného práva a popírání otcovství. Sám Nejvyšší soud uvedl v citovaném usnesení, že pojem veřejného pořádku je třeba vykládat odlišně i v rámci samotného OZ podle toho, k jakému institutu se jeho použití váže. Francouzská koncepce popírání otcovství je poměrně benevolentní oproti české právní úpravě a tuto je nutno zkoumat komplexně včetně zmiňované aplikace pojmu veřejného pořádku. Je tedy nezbytné převzít závěry francouzské odborné literatury zdrženlivěji, než jak tomu učinil Nejvyšší soud v citovaném usnesení, s přihlédnutím ke všem odlišnostem obou právních úprav.⁷⁸

Z výše uvedených zdrojů nelze tedy jednoznačně usoudit na vůli zákonodárce a nezbývá než podrobit zkoumání zamýšlený účinek, kterého chtěl zákonodárce použitím kritéria veřejného pořádku v ustanovení § 792 OZ dosáhnout, a to v rámci subjektivně teleologického výkladu a dále v rámci nepravého subjektivně historického výkladu za použití historické

⁷⁷ Podrobněji k zájmu společnosti v podkapitole 2.1.3.3 disertační práce.

⁷⁸ Podrobněji k francouzské právní úpravě v podkapitole 2.4, podkapitole 3.5 a podkapitole 4.8 disertační práce.

komparace s předchozí právní úpravou popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Tomuto tématu se věnují následující podkapitoly disertační práce a v souhrnu umožní zjistit vůli zákonodárce nepřímo.⁷⁹

2.1.2 Subjektivně teleologický výklad pojmu veřejný pořádek

Předmětem této podkapitoly je zkoumání stavu, který zákonodárce prostřednictvím aplikace ustanovením § 792 OZ zamýšlel dosáhnout, přičemž je vycházeno z předpokladu racionálního zákonodárce. „Je tedy nutné provést analýzu následků jednotlivých variant výkladu a ty následně poměřit s cílem, účelem, který s daným ustanovením spojoval zákonodárce“.⁸⁰ Z porovnání s předchozí právní úpravou (ZR) a vývojem přijetí právní úpravy popírání otcovství v OZ včetně zkoumaného ustanovení § 792 OZ lze dovést, že zákonodárce měl zřejmě v úmyslu nejen učinit radikální změnu spočívající v delegaci rozhodování o popěrných žalobách podaných po uplynutí popěrných lhůt výlučně na soudy, tedy zcela bez intervence nejvyššího státního zástupce, ale také změnu způsobu rozhodování o těchto žalobách, jelikož vedle kritéria zájmu dítěte zakotvil také kritérium veřejného pořádku. Význam této změny je o to zřetelnější, když se pro rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství vyžaduje naplnění obou těchto kritérií kumulativně.

V potaz je třeba vzít také novelizaci ZR, týkající se popěrného práva nejvyššího státního zástupce v době těsně předcházející přijetí OZ, provedenou zákonem č. 84/2012 Sb., účinným od 20. 3. 2012, jakožto reakce na nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), kterým bylo ke dni 31. 12. 2011 zrušeno ustanovení § 57 odst. 1 ZR v původním znění. Původní znění § 62 ZR, které stanovilo, že „vyžaduje-li to zájem dítěte, může nejvyšší státní zástupce podat návrh na popření otcovství...“, bylo na základě citované novely ZR nahrazeno zněním následujícím „vyžaduje-li to zájem dítěte, podá nejvyšší státní zástupce návrh na popření otcovství...“. S účinností od 20. 3. 2012 bylo tedy třeba hovořit o povinnosti nejvyššího státního zástupce podat návrh na popření otcovství, byly-li splněny zákonem stanovené předpoklady pro jeho podání. Z důvodové zprávy k novelizovanému ustanovení se podává, že účelem uvedené změny bylo zúžení diskreční pravomoci Nejvyššího státního zastupitelství, které v některých případech nepodalo návrh na popření otcovství i v případech, kdy mělo k dispozici výsledek testu DNA s odůvodněním, že to není v zájmu

⁷⁹ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 121-126.

⁸⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 124-125.

dítěte. Nejvyššímu státnímu zastupitelství byla vytýkána neaktivita, která vedla k odpírání práva dítěte znát své biologické rodiče. Dále se z důvodové zprávy podává, že dochází k deformaci vztahů mezi rodiči a dětmi, kdy nebiologický právní otec dítěte je povinen plnit své povinnosti, například platit výživné dítěti, biologický otec nemá k dítěti žádná práva, a naopak nebiologický právní otec nemá zájem na plnění svých rodičovských povinností.⁸¹

Z uvedeného lze dovodit, že zájmem zákonodárce bylo podpořit zjištění pravdy o biologické realitě, zdůraznit zájem dítěte na zjištění jeho původu, a tomuto odpovídající narovnání příbuzenských právních vztahů. S výjimkou případů, kdy by došlo k rozvinutí sociálního vztahu mezi dítětem a právním otcem dítěte takovým způsobem, že by dítě mělo silné pouto vůči právnímu otci a popření jeho otcovství a určení otcovství jiného muže by mělo velký negativní dopad na psychiku dítěte. Za tímto účelem byl citovanou novelou do ustanovení § 62 ZR vložen také odstavec druhý, který zněl následovně „Je-li vzhledem ke všem okolnostem zřejmé, že muž považovaný za otce dítěte otcem není a uplynula-li lhůta stanovená pro popření otcovství některému z rodičů, podá nejvyšší státní zástupce návrh na popření otcovství, ledaže zájem dítěte výjimečně vyžaduje, aby k popření otcovství nedošlo.“⁸² Rovněž z formulace tohoto nově zakotveného odstavce je zřejmé, že vůle zákonodárce směřovala k rozšíření využití institutu popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt, tedy upřednostnění zájmu dítěte na zjištění pravdy o svém původu, přičemž takový postup byl vyloučen pouze tehdy, jestliže zájem dítěte vyžadoval, aby k popření otcovství nedošlo („negativně formulovaný předpoklad“ zájmu dítěte). V tomto se jazykové znění ustanovení § 62 odst. 2 ZR liší od ustanovení § 792 OZ, který naopak vyžaduje zájem dítěte na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství („kladně formulovaný předpoklad“ zájmu dítěte).

2.1.3 Nepravý subjektivně historický výklad pojmu veřejný pořádek

V rámci této podkapitoly je podrobena zkoumání předchozí právní úprava popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt a kritéria, která byla rozhodující pro učinění závěru příslušného orgánu o zahájení řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty a samotné rozhodnutí přijaté v tomto řízení. Účelem historické komparace je zjištění, zda zákonodárce již v minulosti v této souvislosti zakotvil pojem veřejného pořádku, popř. zda byl užíván jiný obdobný pojem, jehož výklad by mohl být vodítkem pro vymezení definičních kritérií pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ.

⁸¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 84/2012 Sb. [online], zvláštní část, s. 7-8. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=480&CT1=0.

⁸² Tamtéž, s. 8.

2.1.3.1 *Veřejný zájem podle vládního nařízení č. 180/1941 Sb.*

V souvislosti s popíráním otcovství se poprvé setkáváme s kritériem založeným na neurčitěm právním pojmu – veřejným zájmem ve vládním nařízení č. 180/1941 Sb., kterým se vydávají některé předpisy o sporech o rodový nebo pokrevní původ, ze dne 7. května 1941, tedy v období rasového zákonodárství.⁸³ Podle ustanovení § 2 odst. 3 tohoto vládního nařízení mohlo podat žalobu o zjištění pokrevního původu dítěte také státní zastupitelství, bylo-li toho třeba vzhledem k důležitému zájmu veřejnému. Veřejný zájem ve smyslu ustanovení § 2 odst. 3 vládního nařízení č. 180/1941 Sb. byl chápán jako zájem na objektivní pravdivosti zjištění pokrevního původu dítěte. Soud byl povinen v souladu se zásadou materiální pravdy co nejdůkladněji zjistit pravdivost skutečného stavu. Je třeba si však uvědomit politické důvody, za jakých byl předpis č. 180/1941 Sb. přijat, zejména tedy za účelem vyřešení otázky arijského a nearijského původu dotčené osoby. Právní poměry případným určením pokrevního původu dítěte nebyly dotčeny, jelikož dítě nemohlo z takto soudem určeného osobního stavu vyvozovat žádné majetkové nároky vůči jakékoliv osobě, ani tedy pokrevnímu otci. Rozhodnutí soudu o statusovém určení mělo obecnou platnost proti každému, nikdo jím však nebyl ve své právní sféře dotčen, když z něho neplynula pro dítě majetková práva. Oprávnění státního zastupitelství bylo chápáno jako subsidiární, nevyužili-li svého práva oprávněné osoby a tento postup vyžadoval veřejný zájem. Z uvedených důvodů lze mít za to, že výklad pojmu veřejného zájmu podle předpisu č. 180/1941 Sb. je nepoužitelný pro výklad pojmu veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ.⁸⁴

2.1.3.2 *Obecný zájem podle OSŘ 1950*

Následovala právní úprava v OSŘ 1950. Ustanovení § 280 odst. 2 OSŘ 1950 stanovilo, že: „Po uplynutí lhůt stanovených pro popření otcovství zákonem o právu rodinném může generální prokurátor, má-li za to, že toho vyžaduje obecný zájem, podat žalobu o popření otcovství vůči otci, matce a dítěti...“. Odstavec druhý, upravující oprávnění generálního prokurátora podat žalobu o popření otcovství po uplynutí lhůt stanovených pro popření otcovství, byl do ustanovení § 280 OSŘ 1950 zakotven novelou č. 68/1952 Sb., a to s účinností od 1. 1. 1953. V důvodové zprávě k této novele se ve vztahu k novému znění ustanovení § 280

⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), bod 50. Dále KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 589 (§ 792). A dále také ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 977 (§ 792).

⁸⁴ Srov. GERLICH, Karel. *Soudní určení rodového a pokrevního původu*. Praha: V. Linhart, 1941, s. 18-19 a s. 46.

nepodává ničeho. Naopak z důvodové zprávy k samotnému zákonu č. 142/1950 Sb., a to její obecné části a části vztahují se k ustanovením § 269 až § 280, lze dovodit, že základním principem, na němž byla vypracována osnova předmětného zákona, je „důsledně uskutečněná zásada materiální pravdy“, přičemž ke zjištění skutečných poměrů měli svou činností přispět účastníci, soud a prokurátor.

V oblasti určování otcovství byl změněn rovněž pohled na osobu otce jako živitele dítěte a nově otcovství ztělesňovalo významnou úlohu společenskou s odkazem na ustanovení § 35 a § 53 ZPR. Důraz byl kladen na to, aby „byla dána co největší záruka zjištění skutečného otce“ dítěte. Řízení o popření otcovství bylo chápáno jako pouhý opak řízení o zjištění otcovství a z tohoto důvodu se obdobně (po zmíněné novele přiměřeně) na řízení o popření otcovství použila i ustanovení o řízení o zjištění otcovství.⁸⁵ Užití ustanovení § 280 odst. 2 OSŘ 1950 bylo chápáno jako výjimečné opatření směřující k odstranění existujícího nesouladu mezi vztahy právními a faktickými, a to pouze za předpokladu, kde to naléhavě obecný zájem vyžadoval. Účelem opatření nebylo vnášet do rodinných vztahů nejistotu. Generální prokurátor měl své oprávnění využívat uvážlivě a svým zásahem měl spíše rodinné vztahy upevňovat.⁸⁶ Oprávnění generálního prokurátora bylo třeba užít výjimečně tam, kde „jeho návrh může znamenat jen upevnění rodinných vztahů nebo vyřešení situací mnohdy nesnesitelných“, přičemž do rodinných vztahů neměla být vnášena nejistota zejména po uplynutí značného času.⁸⁷

Zkoumání soudní judikatury k pojmu obecného zájmu podle OSŘ 1950 je problematické, jelikož předpoklad obecného zájmu soudy nepřezkoumávaly.⁸⁸ „Jednalo se o výjimečné opatření k odstranění nesouladu právních vztahů se vztahy faktickými, které nemělo být použito tam, kde to obecný zájem naléhavě nevyžadoval, a kdy do rodinných vztahů neměla být vnášena nejistota.“⁸⁹

2.1.3.3 *Zájem společnosti podle ZR ve znění účinném do 31. 7. 1998*

Na výše uvedenou právní úpravu navazovalo oprávnění generálního prokurátora zakotvené v ustanovení § 62 odst. 1 ZR ve znění do 31. 7. 1998, podle kterého mohl po uplynutí

⁸⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb. [online]. Dostupné z: www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm a www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_16.htm.

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.). Srov. též HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 294.

⁸⁷ SVÁTEK, Jan. *Komentář k zákonu o právu rodinném*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1954, s. 219.

⁸⁸ Srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 10. května 1981, sp. zn. Cpj 228/81.

⁸⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

lhůty stanovené pro popření otcovství jednomu z rodičů podat generální prokurátor návrh na popření otcovství proti otci, matce a dítěti, vyžadoval-li to zájem společnosti. K výkladu pojmu zájem společnosti na popření otcovství lze odkázat na stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 14. listopadu 1979, sp. zn. Cpj 41/79 (č. 20/1980 Sb. rozh. civ.), ze kterého vyplývá, že: „Socialistická společnost má zájem na tom, aby rodinné vztahy mezi rodiči a dětmi spočívaly na pevných základech a aby tyto vztahy byly vždy spolehlivě zjištěny a řádně evidovány. Vzhledem k tomu má nemalý společenský význam i projednávání a rozhodování soudů ve věcech určení a popření otcovství.“ Dále v bodě 6. citované stanovisko Nejvyššího soudu vymezuje pojem zájem společnosti, tak že „V řízení o určení otcovství se zájem společnosti promítá jako zájem na rychlém a spolehlivém zjištění a stabilizování právních vztahů mezi rodiči a dětmi a na včasném vytváření předpokladů pro řádnou výchovu a výživu dětí;...“⁹⁰ S ohledem na terminologický výklad uvedený v důvodové zprávě, podle kterého je pojem určení otcovství pojmem zastřešujícím a zahrnujícím tedy i popření otcovství, lze mít za to, že uvedená hlediska pojmu zájem společnosti jsou použitelná také pro výklad pojmu zájem společnosti ve smyslu ustanovení § 62 ZR.

Hledisko rychlosti a zajištění stability v rodinných vztazích v co nejkratší době vyplývá také z rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 1970, sp. zn. 1 Cz 56/69 (č. 82/1970 Sb. rozh. civ.), který stanovil, že „Do řízení o určení otcovství se zájem společnosti promítá především jako zájem na rychlém a spolehlivém zjištění právních vztahů mezi rodiči a dětmi a na včasném vytváření předpokladů pro řádnou výchovu a výživu dětí; to je třeba mít na zřeteli v každém konkrétním případě při úvaze, zda má či nemá být připuštěno zpětvzetí návrhu na zahájení řízení o určení otcovství. ... společnost poskytuje nezletilým dětem zvláštní ochranu a že je předním zájmem společnosti, aby právní vztah obou rodičů k dětem byl určen co nejdříve a aby tak byly zajištěny předpoklady pro řádnou výchovu a výživu dětí. ... Již z toho vyplývá, že zájem společnosti v řízení o určení otcovství je třeba spatřovat v tom, aby řízení bylo v nejkratší možné době dovedeno ke konci a aby byly dítěti zachovány nároky a práva plynoucí z rodičovského poměru.“⁹¹

Ohledně výkladu pojmu zájem společnosti lze odkázat také na Instruktažní příručku Generální prokuratury ČSSR z roku 1965, podle které bylo předně třeba zohlednit otázku „zda

⁹⁰ Ze zprávy a zhodnocení úrovně soudního řízení a rozhodování ve věcech určení otcovství, projednané a schválené občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 14. listopadu 1979, sp. zn. Cpj 41/79 (č. 20/1980 Sb. rozh. civ.). Dostupné z: databáze ASPI JUD2241CZ.

⁹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 1970, sp. zn. 1 Cz 56/69 (č. 82/1970 Sb. rozh. civ.). Dostupné z: databáze ASPI JUD1076CZ. Hledisko včasného určení otcovství vyplývá také například ze stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 10. května 1981, sp. zn. Cpj 228/81. Řízení ve věcech práva rodinného před soudy prvního stupně. Dostupné z: databáze ASPI JUD14826CZ.

a jak se popření otcovství promítne do rodinných vztahů, a to i více rodin, neboť dopady změny tohoto statusového poměru nezůstávají izolovány jen ve vztahu dítěte, matky a matrikového otce.“ Ve prospěch zájmu společnosti na popření otcovství byly vykládány případy, kdy matka ve skutečnosti žila s biologickým otcem dítěte, její manželství s právním otcem dítěte bylo pouze formální, popř. toto manželství bylo rozvedeno, a biologický otec dítěte vychovával. „Zájem společnosti na popření otcovství zesilovala i okolnost, že k rozvratu manželství matky a matrikového otce došlo poté, co se matrikový otec po uplynutí popěrné lhůty dozvěděl o tom, že se dítě narodilo ze styku matky s jiným mužem, a v důsledku toho došlo k naprostému citovému odcizení ve vztahu matrikového otce a dítěte, kdy matrikový otec po rozvodu manželství založil jinou rodinu a přestal se podílet na výchově dítěte atd.“ Zájem společnosti na popření otcovství byl dán také v situaci, kdy se právní otec dopouštěl trestné činnosti a nepopření otcovství by mělo škodlivý vliv na výchovu dítěte, jeho duševní, mravní a tělesný vývoj. Naopak zájem společnosti na popření otcovství nebyl shledán, resp. byl podstatně zeslaben, v případech, kdy právní otec vychovával dítě po dobu několika let, dítě vnímal jako své vlastní a rovněž dítě k právnímu otcovi mělo citový vztah. Dále situace, kdy právní otec uznal na základě souhlasného prohlášení s matkou dítěte své otcovství k dítěti, ačkoliv věděl, že není biologickým otcem dítěte a dítě s tímto vědomím vychovával, přičemž podnět k zahájení řízení o popření otcovství podal prokuratura až „po rozvodu manželství s matkou poté, co uzavřel manželství s jinou ženou, která se sama významně podílela na iniciování podání zmíněného podnětu, aby byl matrikový otec zbaven vyživovací povinnosti k dítěti. Zájem společnosti na popření otcovství snižovala též okolnost, kdy podnět k popření otcovství podávalo zletilé dítě ze zjištěných důvodů.“ Ohled byl brán také na příčiny narušení rodinných vazeb s přihlédnutím k jejich dopadům na výchovu dítěte. Zájem společnosti tak bylo možné definovat jako zájem dítěte na bezporuchovém duševním a tělesném vývoji.⁹²

Z Pokynu nejvyššího státního zástupce ze dne 16. března 1994, č.j. Spr 28/94, pokyn obecné povahy č. 5/94, se podává, že by mělo být při hodnocení kritéria zájmu společnosti přihlédnuto k následujícím skutečnostem. Je třeba posoudit zájmy každého z účastníků rodinněprávního vztahu, zejména však posoudit zájmy dítěte na tom, jak budou nově uspořádány jeho rodinněprávní vztahy. Podání návrhu na popření otcovství nejvyšším státním zástupcem po uplynutí popěrných lhůt je výjimečným opatřením, které se užije v případě, že požadavek stability vztahu rodiče s dítětem lze považovat za příliš tvrdý a případná změna statusových poměrů dítěte bude mít za následek zlepšení poměrů dítěte, zejména povede

⁹² ZÁRUBA, Jan, PŘEPECHALOVÁ, Kateřina, LATA, Jan. Výběr z judikatury. *Státní zastupitelství*. Wolters Kluwer, 2012, číslo 5, s. 60. Dostupné z: databáze ASPI LIT137933CZ.

k upevnění rodinných vztahů založených na přirozeném rodičovském základě.⁹³ Zájem společnosti nemusí vždy vyžadovat odstranění právně existujícího rodičovského poměru. Je třeba zvažovat i jiná hlediska jako je například zájem dítěte na materiálním zabezpečení či zájem na zachování existujícího rodičovského poměru z důvodu citových vazeb apod.⁹⁴ „Je v zájmu dítěte, aby neuváženými návrhy nebyla otřesena právní jistota o tom, kdo je otcem dítěte.“⁹⁵

J. Spáčil uvádí, že ustanovení § 62 ZR bylo před nabytím účinnosti novely č. 91/1998 Sb. využíváno k odstranění tvrdostí a případných mezer v právu jako jsou například případy úmyslného uvedení právního otce v omyl ohledně jeho otcovství matkou dítěte včetně dalších skutečností nasvědčujících tomu, že právní stav odporuje dobrým mravům, například tehdy, pokud matka žije s biologickým otcem dítěte, právní otec či jeho rodina je z důvodu plnění vyživovací povinnosti ohrožena na výživě. Dále J. Spáčil zdůrazňuje aplikaci ustanovení § 62 ZR v případech, které právní úprava neřeší, ale jejich řešení vyžadují dobré mravy a zásada spravedlivého uspořádání právních vztahů.⁹⁶

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že se do výkladu pojmu zájem společnosti nadále promítalo hledisko spolehlivého zjištění (zásada materiální pravdy) vztahů mezi rodiči a dětmi, zajištění výchovného prostředí pro nezletilé děti a výjimečnost užití opatření nejvyššího státního zástupce. Důraz byl naopak výslovně více kladen na rychlost řízení a zajištění právní jistoty spočívající ve včasném vytváření předpokladů pro řádnou výchovu a výživu dětí. Do určité míry lze vyzorovat ústup od striktního zjištění skutečného stavu za všech okolností a zohlednění také sociální roviny rodičovství. Za významnou lze považovat skutečnost, že se začalo výslovně objevovat i hledisko zvláštní ochrany nezletilých dětí.

2.1.3.4 *Zájem dítěte podle ZR ve znění účinném od 1. 8. 1998*

Ke změně ustanovení § 62 ZR došlo přijetím novely č. 91/1998 Sb., účinné od 1. 8. 1998, kdy zmíněné kritérium zájmu společnosti bylo nahrazeno kritériem zájmu dítěte a označení „generální prokurátor“ nahrazeno označením „nejvyšší státní zástupce“. Návrh na popření otcovství vůči otci, matce a dítěti tak mohl po uplynutí lhůty stanovené pro popření

⁹³ Pokyn nejvyššího státního zástupce ze dne 16. března 1994, č.j. Spr 28/94, pokyn obecné povahy č. 5/94, kterým se upravuje postup státních zástupců při realizaci jeho oprávnění k podání návrhu na popření otcovství podle ustanovení § 62 zákona o rodině. Dostupné z: databáze ASPI.

⁹⁴ RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 229.

⁹⁵ ELIÁŠ, Josef. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Orbis, 1970, s. 239.

⁹⁶ SPÁČIL, Jiří. *Určení a popření otcovství po novele zákona o rodině*. Dostupné z: databáze ASPI LIT22336CZ. Srov. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 1998, s. 199, kde je také při aplikaci ustanovení § 62 ZR zdůrazňováno hledisko dobrých mravů, odstranění tvrdostí zákona či mezer v právu.

otcovství kterémukoliv z rodičů podat nejvyšší státní zástupce za předpokladu, že to vyžadoval zájem dítěte.

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 3. prosince 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), poukazuje na odlišnost hlediska zájmu dítěte a zájmu společnosti na popření otcovství co do jeho zcela jiného obsahu. Nejvyšší soud uvedl, že při posuzování kritéria zájmu dítěte je nutno vycházet také z ÚPD, jelikož je součástí právního řádu (článek 10 Ústavy ČR). Podle článku 3 odst. 1 ÚPD musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí. O tom, co je v zájmu dítěte, rozhodoval výlučně soud⁹⁷, nikoliv nejvyšší státní zástupce. Nejvyšší státní zástupce pouze zvažoval, zda jsou splněny předpoklady pro realizaci jeho oprávnění podat žalobu na popření otcovství na základě ustanovení § 62 ZR ve znění od 1. 8. 1998. Z citovaného usnesení Nejvyššího soudu lze dále vyzorovat odklon od zjištění faktického stavu: „... rozsudek vyhlášený v řízení podle § 62 zákona o rodině ve znění do 12.3.2012 nemusí zcela bezvýjimečně deklarovat soulad mezi biologickým a právním otcovstvím, ale jeho cílem je, za užití zásady nejlepšího zájmu dítěte plynoucí z ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy⁹⁸, dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi jednotlivými konkurujícími zájmy dotčených osob.“⁹⁹

Zájmem dítěte na popření otcovství se Nejvyšší soud zabýval opakovaně a uzavřel, že „V řízení o popření a následném určení otcovství je třeba přihlížet k nejlepšímu zájmu dítěte, jímž je soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím, tedy mezi rodičovstvím založeným biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu (biologické rodičovství), rodičovstvím, kde rodič vykonává péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (sociální rodič), a rodičovstvím založeném na právních domněnkách, kdy rodičem je ten, koho zákon za rodiče dítěte považuje (právní rodičovství); není-li tento soulad dobře možný, je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu uvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje.“¹⁰⁰

Vymezení zájmu dítěte na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty bylo také obsahem Pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, č. 6/2003, ze kterého vyplývá, že určujícím kritériem při podání žaloby na popření otcovství nejvyšším státním zástupcem byl zájem dítěte spočívající na uspořádání rodinných vztahů, které budou prospěšné pro dítě z hlediska tělesného, citového, rozumového a mravního vývoje dítěte. Zájem

⁹⁷ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. IV. ÚS 158/06.

⁹⁸ Rozuměj ÚPD.

⁹⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

¹⁰⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

jiných dotčených osob nesměl převážet nad zájmem dítěte a tomuto být při hodnocení na úkor. Pokyn zároveň obsahoval přehled okolností zeslabujících zájem dítěte (právní otcovství odpovídá sociálnímu otcovství, biologický otec není znám, právní otec věděl, že není otcem dítěte a přesto otcovství nepopíral) a zesilujících zájem dítěte (matka žije se zploditelem a toto se projevuje v sociální rovině, jedná se pouze o formální právní otcovství, právní otec je stížen vážnou duševní poruchou, popř. odsouzen pro závažný trestný čin, právní otec neměl důvod pochybovat o svém otcovství a zjištění pravdy vedlo k rozvratu manželství a narušení citových vazeb k dítěti) na popření otcovství po uplynutím zákonem stanovených lhůt.¹⁰¹ Tento pokyn byl následně zrušen Pokynem obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 10. března 2008, č. 3/2008, a to s účinností od 1. 4. 2008.¹⁰²

O novele ZR provedené zákonem č. 84/2012 Sb., dotýkající se výkladu pojmu zájem dítěte podle ustanovení § 62 ZR, a související s nálezem Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), je podrobněji pojednáno v podkapitolách 1.5 a 2.1.2 disertační práce. Závěrem je třeba uvést, že v souladu s rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 1982/2012 (č. 22/2015 Sb. rozh. civ.), se dítětem podle ustanovení § 62 ZR rozumělo i dítě zletilé. V takovém případě však nebylo možné při posuzování zájmu zletilého dítěte vycházet z ÚPD. V citovaném rozsudku Nejvyšší soud konstatoval, že „V případě zletilého dítěte jsou jeho zájmy zásadně rovnocenné zájmům ostatních účastníků, aniž by se zletilé dítě mohlo dovolávat vysokého standardu založeného Úmluvou o právech dítěte a není důvodu, aby test proporcionality zásahu do práva na soukromý život nebyl aplikován ve své obvyklé podobě. Vedle zájmu zletilého dítěte je proto třeba stejně pečlivě vážit a stejnou váhu přiznat také zájmům dalších osob, které by mohly být takovým rozhodnutím dotčeny.“¹⁰³

2.2 Recentní objektivní výklad pojmu veřejný pořádek dle § 792 OZ

Cílem této podkapitoly je za použití formálně systematického výkladu a objektivně teleologického výkladu definovat rozumný účel a smysl, které lze ustanovení § 792 OZ, resp. pojmu veřejný pořádek v rámci aplikace předmětného ustanovení, přiřadit při respektování platného právního řádu a současných společenských podmínek.¹⁰⁴

¹⁰¹ Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, č. 6/2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb. Dostupné z: databáze ASPI.

¹⁰² Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 10. března 2008, č. 3/2008. Dostupné z: databáze ASPI.

¹⁰³ O výkladu zájmu dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ je pojednáno v kapitole 5 disertační práce.

¹⁰⁴ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 126-127.

2.2.1 Formálně systematický výklad

Základní otázkou formálně systematického výkladu je „jaký význam lze objektivně připisovat jazykově nejasnému pojmu či ustanovení právního předpisu na základě systematiky daného právního předpisu a právních předpisů vůbec“.¹⁰⁵ Z formálně systematického hlediska je v daném případě významné, že pojem veřejného pořádku je upraven také v obecné části OZ v § 1 odst. 2 OZ. Otázkou však je, do jaké míry je výklad pojmu veřejného pořádku podle obecných ustanovení aplikovatelný také na výklad pojmu veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ. Rozhodujícím pro zodpovězení dané otázky je posouzení účelu obou ustanovení. Veřejný pořádek ve smyslu ustanovení § 1 odst. 2 OZ je kritériem pro posouzení dispozitivnosti a kogentnosti právních norem a má tedy vliv na princip autonomie vůle adresátů. Naopak pojem veřejný pořádek v intencích ustanovení § 792 OZ má zcela odlišný účel. Jedná se o kritérium pro posouzení toho, zda je přípustné umožnit popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt, a má tedy vliv zejména na princip právní jistoty v rodinněprávních vztazích.¹⁰⁶

S ohledem na uvedené nelze z formálně systematického výkladu dovodit podrobnější závěry pro dosažení recentního objektivního výkladového cíle a pozornost je tak zaměřena výlučně na objektivně teleologický výklad.

2.2.2 Objektivně teleologický výklad

V rámci objektivně teleologického výkladu je nejprve nutné vymezit konflikt zájmů, jež jsou ustanovením § 792 OZ dotčeny, a následně nalézt odpověď na otázku, z jakého důvodu byl konflikt zájmů vyřešen daným ustanovením způsobem, který byl zvolen. Upřednostnění některého ze zájmů, které jsou v konfliktu vyžaduje hodnotové rozhodnutí, zpravidla odůvodněné odkazem na některý z právních principů. Na rozdíl od subjektivně teleologického výkladu je třeba v rámci objektivně teleologického výkladu zjistit účel, který je objektivně spojen s ustanovením § 792 OZ, tedy takový, který by s ním spojoval informovaný adresát, popř. racionální zákonodárce, kterému je známo platné právo a současný stav světa, a nikoliv historický zákonodárce.¹⁰⁷ Účel je třeba hledat i s odkazem na závěry získané subjektivně teleologickým výkladem, ze kterého lze dovodit účel, který s § 792 OZ spojoval zákonodárce, tento lze považovat za racionální účel a je možné jej zohlednit i v tomto objektivně

¹⁰⁵ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 126-127.

¹⁰⁶ K odlišnému výkladu pojmu veřejného pořádku v rámci OZ se vyjádřil také Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.).

¹⁰⁷ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 160-162.

teleologickém výkladu.¹⁰⁸

Ustanovení § 792 OZ předpokládá pro rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství kumulativní naplnění obou kritérií, tedy veřejného pořádku a zájmu dítěte. Podle závěrů usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), mohou být tato dvě kritéria v kolizi, resp. postačuje, aby pouze jedno z kritérií nebylo naplněno a soud zamítne návrh na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Zájem dítěte je jako princip vyjádřen v článku 3 ÚPD. V případě veřejného pořádku nelze samotný pojem veřejného pořádku označit za princip, nýbrž až jeho jednotlivé složky vyjadřují konkrétní principy, základní práva či právní hodnoty.¹⁰⁹ Jak mimo jiné vyplývá z důvodové zprávy k OZ, veřejný pořádek „prostupuje celé právo a zahrnuje pravidla, na nichž leží právní základy společenského řádu zdejší společnosti“.¹¹⁰ Jedná se tedy o pravidla určité kvality, určité významnosti. Z. Kühn definuje v nejširším slova smyslu právní principy jako „pravidla, která tvoří základ určitého právního institutu, zákona, právního odvětví nebo (v případě obecných principů právních) právního řádu jako celku“.¹¹¹ A. Gerloch vymezuje principy jako „nejobecnější pravidla chování, v koncentrované podobě vyjadřující obecné cíle práva, kterými jsou základní hodnoty (život, svoboda, rovnost, jistota, majetek a další až po nejobecnější hodnotu, hodnotu spravedlnosti), k jejichž naplnění a ochraně působení práva směřuje“.¹¹²

Pro účely výkladu pojmu veřejný pořádek v intencích ustanovení § 792 OZ lze konstatovat, že se jedná o základní práva osob přímo dotčených popřením otcovství po uplynutí popěrné lhůty¹¹³, tedy právo na ochranu rodinného a soukromého života matky, právního otce, domnělého otce a dítěte včetně zájmu dítěte, který je vymezen jako samostatné kritérium v ustanovení § 792 OZ. Dále také princip právní jistoty, který může být dotčen zásahem do

¹⁰⁸ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 162-163.

¹⁰⁹ Srov. KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech*. Praha: Karolinum, 2002, s. 80, s. 94. Z. KÜHN nepovažuje právní jistotu za princip, ale za právní hodnotu, se kterou se pojí řada právních principů (např. princip legitimního očekávání, princip přiměřenosti atd.). Rovněž za právní princip nepovažuje pojem právní stát, který chápe jako určitou vlastnost státu, přičemž z právního státu vyplývají důležité principy a hodnoty. Právní principy a právní hodnoty se doplňují, právní principy jsou nositeli hodnot.

P. Hollander, 2000a, s. 48. Rozlišuje principy a hodnoty tak, že princip je vymezen svou normativitou (mětím, povinováním) a hodnota je naopak vymezena obsahem, tj. „explicitním označením dobra“.

¹¹⁰ Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. [online], zvláštní část, s. 32. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu.

¹¹¹ KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech*. Praha: Karolinum, 2002, s. 78.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ Srov. KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech*. Praha: Karolinum, 2002, s. 78. který rozlišuje základní lidská práva, která mohou operovat poměřování (je na místě hovořit o principech) a jiná základní lidská práva, která v právním myšlení operují jako právní normy. Prvně zmiňovaná skupina základních lidských práv má logickou strukturu principů a je nutno při jejich aplikaci přistoupit k poměřování těchto práv s dalšími principy, které přicházejí v úvahu, či základními právy s logickou podobou principů, či jinými právními elementy. Zároveň uvádí, že tato skupina základních práv má „specifickou váhu danou hierarchií společenských hodnot s nimi spojených a ústavními základy právního řádu“.

existujícího právního stavu po uplynutí určitého časového období.

Uvedený závěr je podpořen také závěry judikatury Ústavního soudu, na kterou je vhodné zaměřit pozornost při hledání účelu ustanovení § 792 OZ, jelikož Ústavní soud, jako ochránce ústavnosti, při své rozhodovací činnosti poměřuje právní úpravu s ústavními principy zahrnujícími základní práva a svobody. Lze tedy předpokládat, že by racionální zákonodárce přijal právní úpravu souladnou s rozhodovací praxí Ústavního soudu, zvláště v situaci, kdy by se jednalo o nález Ústavního soudu, jímž bylo určité ustanovení právního předpisu zrušeno. Racionální zákonodárce by tak při přijetí nové právní úpravy dbal ratio decidenci zrušujícího nálezu Ústavního soudu a přijal novou právní úpravu co nejvíce souladnou se závěry vyslovenými Ústavním soudem.¹¹⁴

Pro potřeby objektivního teleologického výkladu je v tomto směru ideálním podkladem nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141). Jedná se o zásadní nález v oblasti právní úpravy popírání otcovství, kterým byl jako protiústavní shledán způsob stanovení počátku běhu popěrné lhůty manžela matky. Ústavní soud tedy z uvedeného důvodu ke dni 31. 12. 2011 zrušil ustanovení § 57 odst. 1 ZR v původním znění. V předmětném nálezu se Ústavní soud zabýval otázkou ústavnosti v té době platné šestiměsíční lhůty k popření otcovství manžela matky, jejíž běh počínal ode dne, kdy se manžel dozvěděl o narození dítěte. Takto stanovená popěrná lhůta byla shledána jako protiústavní. Novelou ZR provedenou zákonem č. 84/2012 Sb. byla popěrná lhůta manžela matky dítěte následně prodloužena na šest měsíců počítaných ode dne, kdy otec dítěte pojal důvodné pochybnosti nasvědčující tomu, že není otcem dítěte, nejpozději však mohl popřít otcovství do tří let věku dítěte. Citovaný nález Ústavního soudu byl rovněž podkladem k následnému upuštění od ingerence nejvyššího státního zástupce v oblasti popírání otcovství a jejího nahrazení založením pravomoci soudu zákonem č. 89/2012 Sb. (§ 792 OZ), účinným od 1. 1. 2014.¹¹⁵

V nálezu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), Ústavní

¹¹⁴ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. října 2002, sp. zn. II. ÚS 355/02 (U 35/28 SbNU 437), „V souladu s četnou judikaturou Ústavního soudu (rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 184/96, III. ÚS 200/2000, I. ÚS 77/97, II. ÚS 23/97, II. ÚS 156/95, I. ÚS 70/96, IV. ÚS 197/96 a další) je právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu, resp. v jeho právní větě, má-li obecnou povahu, obecně závazný, závazný při řešení typově shodných případů.“ „Podle jiného možného výkladu ust. čl. 89 odst. 2 Ústavy, rozhoduje-li Ústavní soud o zrušení zákonů nebo jiných obecně závazných právních předpisů či jejich jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy, vystupuje Ústavní soud v pozici tzv. negativního zákonodárce, a jeho rozhodnutí mají všeobecnou závaznost: když právní předpis zruší, přestane být tento závazný pro všechny subjekty; pokud jej nezruší, jsou všechny subjekty povinny jej i nadále dodržovat, přičemž závazná je samozřejmě jen výroková část nálezu o tom, že se návrh na zrušení právního předpisu zamítá nebo naopak, že se právní předpis ruší. Předmětem diskusí při tomto pohledu zůstává nadále otázka závaznosti odůvodnění takového nálezu, přesněji otázka závaznosti nosných důvodů odůvodnění. Nepochybně však je, že odůvodnění nálezu je neoddělitelně spjata s jeho výrokem a právě (jen) v jeho rámci musí být vykládáno.“

¹¹⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.).

soud nastínil mimo jiné určitá kritéria, která měla být při tvorbě nové právní úpravy brána v potaz, a zároveň kritéria, která měly obecné soudy při rozhodování o návrzích na popření otcovství v době neaplikování popěrné lhůty uvedené ve zrušeném ustanovení § 57 odst. 1 ZR zvažovat.¹¹⁶ Tato kritéria pro posouzení přípustnosti návrhu na popření otcovství jsou využitelná i při výkonu diskreční pravomoci soudu dle ustanovení § 792 OZ. Obecné soudy v době neaplikování popěrné lhůty podle zrušeného ustanovení § 57 odst. 1 ZR, ve znění do 31. 12. 2011, rozhodovaly rovněž o návrzích na popření otcovství podaných po uplynutí zrušené popěrné lhůty a musely zvažovat konkurující si zájmy dotčených osob a posoudit, zda při zvážení okolností konkrétního případu je na místě ještě návrh připustit a vést řízení o popření otcovství či nikoliv. Ve své podstatě tedy soudy rozhodovaly v podobné situaci jako nyní v řízení podle ustanovení § 792 OZ.

Ústavní soud v citovaném nálezu uvedl, že bude třeba zvláštním způsobem upravit návrh na popření otcovství tak, aby jej bylo možné podat v zájmu ochrany práv a chráněných zájmů dotčených osob, tj. právního otce, dítěte, biologického otce a matky dítěte, a to včetně případu kdy právnímu otci již lhůta pro podání návrhu uplynula. Zároveň Ústavní soud vymezil kritéria přípustnosti takového návrhu, která měla být vzata v úvahu při jeho formulování zákonodárcem: „Při konstruování přípustnosti takového návrhu bude nutno přihlídnout zejména k tomu, [pozn. autorky: i)] zda se právní otec dítěte mohl dozvědět o skutečnostech, které by jeho otcovství zpochybňovaly, zda i se znalostí těchto skutečností podnikl právní kroky k popření svého otcovství a [pozn. autorky: ii)] zda popření jeho otcovství nebrání - v konkrétním případě, nikoliv paušálně - jiné chráněné zájmy, zejména zájem dítěte, jemuž čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte přiznává privilegované - nikoliv však absolutní - postavení. Zákonodárce by tedy měl při stanovení nové lhůty dopadající i na ostatní domněnky otcovství a ostatní oprávněné subjekty přihlídnout k zájmům všech dotčených účastníků řízení se zvláštním důrazem na zájem dítěte a [pozn. autorky: iii)] stabilitu ustálených rodinných vztahů a [pozn. autorky: iv)] potřebu rodinného zázemí pro výchovu dítěte.“ Zároveň Ústavní soud podotkl, že zavedení možnosti prolomení popěrné lhůty, a to ve zcela zvláštních a odůvodněných případech, musí být založeno na zřetelně stanovených podmínkách pro prolomení dané lhůty a dále také na zřetelně stanovených mezích, a to v zájmu ochrany práv dítěte a matky. Stranou Ústavní soud neponechal ani odkaz na nutnost upravit oblast dokazování v paternitních sporech podle procesních předpisů zakotvením prostředků

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), bod 55 ve spojení s bodem 29 a 51 nálezu.

umožňujících vyšetření polymorfismů DNA za obligatorní účasti dotčených osob.¹¹⁷

Dále Ústavní soud předložil určitý manuál pro obecné soudy, jakým způsobem rozhodovat o návrhu na popření otcovství do doby, než zákonodárce přijme novou právní úpravu vymezující lhůtu pro popření otcovství manžela matky dítěte (§ 57 odst. 1 ZR). Obecné soudy měly zvažovat při své rozhodovací činnosti vedle otázky otcovství také otázku dotčených práv a chráněných zájmů ostatních osob, jak popsáno v předcházejícím odstavci. Tedy také zvážit, „zda žaloba s ohledem na [pozn. autorky: v)] časový prostor od zjištění relevantních skutečností pro zpochybnění otcovství ob stojí z hlediska přiměřenosti zásahu do práv a chráněných zájmů jiných osob“.¹¹⁸

Je nutné poznamenat, že Ústavní soud předpokládal normotvornou činnost zákonodárce spočívající ve stanovení nové popěrné lhůty, která bude dopadat i na ostatní domněnky otcovství, nikoliv tedy jen na domněnku první, jíž se citovaný nále z Ústavního soudu přímo týká, a ostatní oprávněné subjekty. Zákonodárce měl podle Ústavního soudu přihlédnout k zájmům všech dotčených účastníků řízení se zvláštním důrazem na zájem dítěte, stabilitu ustálených rodinných vztahů a potřebu rodinného zázemí pro výchovu dítěte.¹¹⁹

2.3 Vymezení definičních znaků veřejného pořádku v intencích § 792 OZ

Z nastíněného přehledu, v rámci nepravého subjektivního teleologického výkladu pojmu veřejného pořádku, historického vývoje oprávnění nejvyššího státního zástupce, resp. generálního prokurátora, popírat otcovství po uplynutí zákonem stanovených popěrných lhůt vyplývá, že se hledisko, které byl nejvyšší státní zástupce (generální prokurátor) povinen zvažovat, měnilo v závislosti na vývoji samotné společnosti, vnímání institutu rodiny a jejího fungování. Lze tak vyzorovat pouze některé společné znaky, které jsou aplikovatelné i za účinnosti stávající právní úpravy, jako je určité časové hledisko (včasné vyřešení právních poměrů v rodině), zajištění právní jistoty v rodinných vztazích, výchovného prostředí a privilegované postavení nezletilého dítěte s přednostním zohledněním jeho zájmů. Z historického přehledu lze vyzorovat určitý ústup od požadavku spolehlivého zjištění faktického stavu promítajícího se v užití zásady materiální pravdy a upřednostňování spíše již stabilizovaného sociálního rozměru rodičovství a zajištění z pohledu dlouhodobosti a stálosti pro výchovu dítěte vhodného a prospěšného rodinného prostředí.

Na základě objektivně teleologického výkladu, vycházej e z nálezu Ústavního soudu ze

¹¹⁷ Nále z Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), bod 51.

¹¹⁸ Tamtéž, bod 55.

¹¹⁹ Nále z Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), bod 51.

dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), lze vymezit následující základní kritéria, která by měl soud v rámci hodnocení pojmu veřejného pořádku při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ podrobit zkoumání a dokazování, a to dokazování jak ve fázi zahájení řízení, tak i při vydání rozhodnutí:

- a) zda právní otec, který se domáhá popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, věděl či mohl vědět, že není biologickým otcem dítěte již v době běhu popěrné lhůty,
- b) pokud věděl, že není biologickým otcem dítěte, zda podnikl právní kroky k popření svého otcovství, pokud tak neučinil, tak z jakého důvodu,
- c) časový prostor od zjištění relevantních skutečností pro zpochybnění otcovství do podání návrhu na popření otcovství, resp. návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ,
- d) jakým způsobem se projevuje otcovství právního otce k dítěti v rovině sociální,
- e) jaké jsou rodinné vztahy a zda jsou ustáleny,
- f) zajištění právní jistoty v rodinných vztazích,
- g) zajištění rodinného zázemí pro výchovu dítěte,
- h) právo na respektování rodinného a soukromého života matky dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy,
- i) právo na respektování rodinného a soukromého života právního otce dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy,
- j) právo na respektování rodinného a soukromého života domnělého (biologického) otce dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy,
- k) zájem dítěte ve smyslu článku 3 ÚPD, zájem dítěte na dosažení souladu biologického, právního a sociálního rodičovství, právo na respektování rodinného a soukromého života dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy včetně práva dítěte znát své rodiče ve smyslu článku 7 ÚPD a právo dítěte na zachování své totožnosti ve smyslu článku 8 ÚPD.

Dále by soudy, za předpokladu, že by nedošlo ke změně právní úpravy, měly zvažovat také neexistenci popěrného práva dítěte a domnělého otce dítěte.¹²⁰

Kritéria uvedená pod bodem a), b) a c) výše odpovídají také požadavkům uvedeným Z. Králíčkovou v komentářové literatuře¹²¹ a eurokonformnímu výkladu s odkazem na závěry judikatury ESLP.¹²² Zároveň se jedná o promítnutí principu *vigilantibus iura scripta sunt*.

¹²⁰ K problematice neexistence popěrného práva dítěte a domnělého otce podrobněji v kapitole 4 a kapitole 5 disertační práce.

¹²¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 592 (§ 792).

¹²² Například rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 19. října 1999, *Yldirim proti Rakousku*, č. 34308/96. Usnesení

Kritéria uvedená pod bodem d) až f) odpovídají rovněž eurokonformnímu výkladu s odkazem na závěry judikatury ESLP¹²³ a jsou promítnutím principu právní jistoty. Kritéria pod body g) až k) odpovídají základním právům dotčených osob podle Úmluvy a principu nejlepšího zájmu dítěte podle ÚPD.

Lze tedy shrnout, že podstata výkladu pojmu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ spočívá na vyvažování práv a zájmů dotčených osob, tedy matky dítěte, právního otce, domnělého otce a dítěte, a právní jistoty v rodinných vztazích za účelem nalezení spravedlivé rovnováhy při zkoumání a zohlednění všech výše vyjmenovaných definičních kritérií. Následující kapitoly disertační práce jsou tak věnovány rozboru jednotlivých definičních kritérií pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ. Kapitola třetí disertační práce s názvem právo na respektování rodinného a soukromého života právního otce a matky dítěte pojednává o definičních kritériích pojmu veřejného pořádku uvedených pod body a) až i) výše. Kapitola čtvrtá disertační práce se poté věnuje definičnímu kritériu pojmu veřejného pořádku uvedenému pod bodem j), tedy právu na respektování rodinného a soukromého života domnělého (biologického) otce. Definičnímu kritériu pojmu veřejného pořádku specifikovanému v bodě g) a k) je věnována kapitola pátá disertační práce pojednávající o zájmu dítěte včetně vymezení vzájemného vztahu pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte při aplikaci ustanovení § 792 OZ.

Výklad pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ založený na principu proporcionality odpovídá také francouzské právní úpravě a soudní judikatuře, jak pojednáno podrobněji v následující podkapitole 2.4 disertační práce, a také požadavkům kladeným judikaturou ESLP na členské státy, jak podrobněji pojednáno v podkapitole 2.5 disertační práce a na ni navazujících kapitolách 3 a 4 disertační práce.

2.4 Pojem veřejného pořádku ve francouzské právní úpravě

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. roh. civ.), jak výše uvedeno, definoval veřejný pořádek v intencích ustanovení § 792 OZ tak, že „prominout zmeškání popěrné lhůty lze pouze tehdy, pokud stávající stav vyvolává takové následky, které jsou v daném čase společensky nepřijatelné, neboť jsou v rozporu se základními hodnotami, na nichž je nezbytné trvat“. Jako příklad uvedl Nejvyšší soud situaci, kdy by bylo otcovství k dítěti určeno souhlasným prohlášením rodičů na základě podvodu nebo

Ústavního soudu ze dne 29. srpna 2016, sp. zn. I. ÚS 3338/15, zejména bod 15 a 18. Dále nález Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457).

¹²³ Srov. kapitola 3 a kapitola 4 disertační práce, jejichž obsahem je mimo jiné rozbor příslušné judikatury ESLP.

„v rozporu se zákonem, kdy jde o rodičovství incestní, které nadto není v souladu s biologickou realitou, apod.“. Při formulaci uvedeného příkladu se Nejvyšší soud odkázal na výklad pojmu veřejného pořádku podle francouzské právní úpravy určování a popírání otcovství s tím, že tato právní úprava měla být podle důvodové zprávy k OZ inspiračním zdrojem při zakotvení pojmu veřejného pořádku.¹²⁴ Dále Nejvyšší soud interpretuje veřejný pořádek jako objektivní kategorii, v rámci níž nemají být zohledněna práva a zájmy jednotlivých, popřením otcovství dotčených, osob. Cílem této podkapitoly disertační práce je potvrdit či vyvrátit na základě provedené komparace české a francouzské právní úpravy popření otcovství, včetně popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, závěr Nejvyššího soudu o výše předestřené striktním výkladu pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ.

2.4.1 Obecně k pojmu veřejného pořádku ve francouzské právní úpravě

Veřejný pořádek je v základním a nejširším smyslu „výrazem imperativnosti právního pravidla, od kterého se nelze odchýlit“. Projevuje se omezením určitých svobod, například v oblasti uzavírání smluv, nebo naopak přikazuje určitý způsob jednání. Imperativní povahu veřejného pořádku lze definovat prostřednictvím dvou kategorií, způsobů projevů této imperativnosti.¹²⁵ Imperativnost veřejného pořádku se předně projevuje „v klasickém smyslu zachování veřejné bezpečnosti, klidu a veřejného zdraví a požadavků trestního práva“. Tedy v tomto případě veřejný pořádek reguluje chování jednotlivců prostřednictvím zákazů či příkazů.¹²⁶ Druhá kategorie projevů imperativnosti veřejného pořádku je odvozena od art. 6 CC, podle kterého se „zvláštními dohodami nelze odchýlit od pravidel, které se týkají veřejného pořádku a dobrých mravů“. Pro úplnost je třeba uvést, že v tomto případě nejde o definici, ale o omezení smluvní svobody. Projev veřejného pořádku v CC je založen na omezení smluvní svobody.¹²⁷ Art. 6 CC má však širší význam a neaplikuje se pouze na smlouvy v užším smyslu. Pojem „pravidla“ má obecný a neformální význam, lze jím rozumět také „sociální právo, pravidla obecně uznávaná společností, v daném čase a v daném kontextu“.¹²⁸ Druhou kategorií

¹²⁴ Již v úvodu kapitoly 2 disertační práce bylo upozorněno na to, že důvodová zpráva odkazuje na francouzskou právní úpravu jako jeden z inspiračních zdrojů, který používá pojem veřejného pořádku, a to v souvislosti s § 1 OZ, nikoliv tedy výslovně v rodinných věcech, přičemž sám Nejvyšší soud v citovaném usnesení upozorňuje, že je nutné pojem veřejného pořádku vykládat v závislosti na právní oblasti, ve které je používán.

¹²⁵ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 91. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 93. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹²⁸ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de

imperativnosti veřejného pořádku lze vymezit tak, že veřejný pořádek je dán zvenčí za účelem naplnění příkazů a zákazů na základě vyšších státních, mimostátních a mezinárodních požadavků, např. Úmluvy nebo práva Evropské unie.¹²⁹ „Veřejný pořádek skutečně vychází především z právního pravidla a do popředí těchto pravidel musíme postavit ústavu, která svou povahou tvoří z povahy právní soubor veřejného pořádku, protože se musí nutně prosadit.“¹³⁰

V mimosmluvních záležitostech se veřejný pořádek projevuje v zabezpečení celého sociálního řádu daného státu a společnosti, jak upozorňuje F. Terré. „V tomto byl neoddělitelný od politického a společenského řádu, takže jeho ochranná funkce tam měla jiný účel. Byl prostředníkem mezi jednotlivcem a společností jako celkem, prostřednictvím rodiny, což z rodinného veřejného pořádku učinilo par excellence veřejného pořádku.“¹³¹

Lze tedy uzavřít, že funkce veřejného pořádku jsou velmi odlišné v závislosti na tom, o jaké se jedná uspořádání. Podle Marie-Caroline Vincentové-Legouxové „Veřejný pořádek je tedy vždy situován podle dané konfigurace. Někdy jde o pořádek omezení svobod, někdy o pořádek ochrany těchto svobod, ale také o pořádek zakládání hodnot ...“.¹³² Obsah veřejného pořádku či samotné pojetí je u jednotlivých typů veřejného pořádku odlišné, resp. se postupně mění. Například vlastnosti rodinného veřejného pořádku jsou úzce spjaty se sociálními změnami.¹³³ Veřejný pořádek osob a rodiny se zdá být méně stabilní a prochází více změnami oproti veřejnému pořádku majetku.¹³⁴ V oblasti procesního práva je koncepce veřejného pořádku ovlivněna Úmluvou a ústavními požadavky.¹³⁵ „Zavedení právního státu má tendenci především zaručit právní rovnost pro všechny. ... Pokud neexistuje ekonomická nebo sociální rovnost, ústavní norma zaručuje stejná práva. Účinnost výkonu těchto práv však může být zpochybněna rozdíly v situaci každého ze subjektů práva. Pravidla veřejného pořádku mají

cassation, 2013, s. 93-94. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹²⁹ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 92. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 94. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 94. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹³⁴ Tamtéž, s. 95.

¹³⁵ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 95. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

tedy tendenci kompenzovat, v právu, faktické nerovnosti.“¹³⁶

Veřejný pořádek je úzce spjat s ústavními právy a svobodami, „z ústavního hlediska je veřejný pořádek pro výkon svobod nezbytný a má tendenci zajišťovat účinnou záruku ústavních práv a svobod“. V této souvislosti má významnou roli soudce. Soudce je podle Ústavní rady strážcem veřejného pořádku. Jakékoliv právo či svoboda, včetně těch ústavní úrovně, lze „vykonávat pouze s výhradou požadavků veřejného pořádku“.¹³⁷ Veřejný pořádek má dvojí omezení. Na jedné straně umožňuje legitimně veřejným orgánům omezit některá práva a svobody, přičemž takové omezení podléhá kontrole soudce. A na druhé straně lze vymezit vnitřní omezení veřejného pořádku, když zásah do práv a svobod nesmí překročit určitý stupeň.¹³⁸ Regulační role soudce spočívá ve zjištění, co je veřejný pořádek a co nikoliv.¹³⁹

Významnou roli při ochraně veřejného pořádku zastává také státní zástupce, který je označován za hlavního strážce veřejného pořádku s odkazem na art. 423 CPC.¹⁴⁰ Na základě art. 423 CPC může státní zástupce jednat na ochranu veřejného pořádku v případě existence skutečností, které narušují veřejný pořádek. Jedná se o obecné ustanovení zakládající oprávnění státního zástupce vystupovat jako hlavní strana nebo zasahovat do řízení jako vedlejší strana, případně zastupovat ostatní v případech stanovených zákonem (art. 421 CPC). Nejedná se tedy o speciální ustanovení týkající se výhradně rodinně právní oblasti či výslovně oblasti určování a popírání otcovství. Státní zástupce může jednat jako hlavní strana v oblasti rodinného práva na základě art. 422 CPC, tedy v případech stanovených zákonem. Ve věci rodičovství se jedná o art. 336 CC, podle kterého může být zákonně určené rodičovství popřeno státním zástupcem, pokud údaje vycházející ze samotných činů činí toto nepravděpodobným nebo v případě obcházení zákona. Dále může státní zástupce jako hlavní strana jednat na základě již zmiňovaného art. 423 CPC. Pokud je státní zástupce vedlejší stranou, tak „vystupuje jako jakýsi oficiální právní poradce nebo veřejný zpravodaj“, „státní zástupce je vedlejší stranou, když intervenuje, aby sdělil svůj názor na aplikaci práva v případě, o kterém komunikuje“. Art. 425

¹³⁶ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 339. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹³⁷ Tamtéž, s. 92.

¹³⁸ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 93. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 93. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

CPC zmiňuje zejména případy týkající se příbuzenství a další.¹⁴¹

Vzhledem k absenci definice „skutečnosti, které narušují veřejný pořádek“ ve smyslu art. 423 CPC začala postupně obrysy tohoto pojmu definovat judikatura, avšak zejména v oblasti ochrany jednotlivce a rodiny s určitou opatrností. Je tedy upřednostňován při výkladu art. 423 CPC striktní výklad umožňující zásah státního zastupitelství. Účelem striktního výkladu je to, aby „byla zachována jemná rovnováha mezi oprávněným respektováním soukromých zájmů účastníků řízení a zachování, stejně tak legitimního, obecného zájmu.“ Zásah státního zastupitelství „lze vysvětlit a odůvodnit pouze za okolností, kdy se veřejný pořádek přímo a především týká skutečností, které jej vážně narušují, aniž by byl poškozen jakýkoli konkurující zájem“. Nepostačuje tedy zjištění existence obecného zájmu ve věci pro to, aby mohl státní zástupce jednat na základě art. 423 CPC, ledaže se jedná o případy stanovené zákonem. Obsah pojmu veřejného pořádku se v tomto případě mění, zužuje se.¹⁴²

Veřejný pořádek se tak zjevně v oblasti rodinného práva dotýká i příbuzenství, jelikož ovlivňuje stav jednotlivců. O tomto závěru svědčí zákaz incestu, nezczitelnost žalob ve věci rodičovství, privilegované postavení přiznané státnímu zástupci a promlčitelnost žalob ve věci rodičovství.¹⁴³ Státní zástupce může jednat na základě art. 423 CPC například ve věci neplatnosti přepisu cizích rodných listů do francouzské matriky, mimo jiné v souvislosti s dohodami o náhradním mateřství a zneužití institutu adopce.¹⁴⁴ Z judikatury vyplývá, že „veřejný pořádek intervenuje v ochraně všech jednotlivců, kteří tvoří rodinu“. Tato ochrana se mimo jiné týká příbuzenství a zájmu dítěte. Veřejný pořádek se vyvíjí od směřování a ochrany rodiny k veřejnému pořádku ochrany jednotlivců.¹⁴⁵

Již s ohledem na výše uvedené je nutné odmítnout závěr Nejvyššího soudu prezentovaný v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. roh. civ.), o striktním výkladu pojmu veřejného pořádku, jakožto objektivní kategorii a zahrnující pouze Nejvyšším soudem přestřené případy či těmto obdobné situace. Není pochyb o tom, že tyto případy vedou k závěru o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství z důvodu, že si

¹⁴¹ RASCHEL, Loïs. Le rôle du procureur de la République en droit de la famille. In: BAHUREL, Charles, LAHER, Rudy (eds.). *Le droit processuel de la famille*. Paris: Dalloz, 2020, s. 163-164. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

¹⁴² Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 206-207. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹⁴³ Tamtéž, s. 273-274.

¹⁴⁴ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 275. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 341.

to žádá veřejný pořádek. Nicméně Nejvyšší soud při definování pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ vycházel zřejmě z příkladů a definice veřejného pořádku k art. 423 CPC. Art. 423 CPC však vymezuje oprávnění státního zástupce intervenovat do řízení za účelem ochrany veřejného pořádku jako hlavní strana, přičemž zvláště v oblasti rodiny a jednotlivců je pojem veřejného pořádku v intencích art. 423 CPC vykládán striktním způsobem. Striktnost výkladu vyplývá z účelu citovaného ustanovení, tedy vůbec založení oprávnění a stanovení rozsahu oprávnění státního zástupce jednat a vměšovat se v konkrétním případě do rodinných vztahů a postavení jednotlivců. I z tohoto důvodu se obsah pojmu veřejného pořádku při aplikaci art. 423 CPC zužuje. Účel ustanovení § 792 OZ je však jiný, nevymezuje oprávnění státního zástupce vměšovat se do rodinných vztahů, ale jeho smyslem by mělo být nalezení spravedlivé rovnováhy, a to vážením v kolizi stojících zájmů dotčených osob a obecného zájmu. Nadto samotné vážení v kolizi stojících práv dotčených subjektů a obecného zájmu, tedy kontrola proporcionality, je francouzskými soudy prováděna v řízeních o žalobě na popření otcovství podané po uplynutí popěrné lhůty, resp. i v řízení o žalobě na určení otcovství podané po uplynutí promlčecí lhůty. K tomuto podrobněji v podkapitole 2.4.3 disertační práce.

2.4.2 Obecně k popírání otcovství ve francouzské právní úpravě

Francouzská právní úprava má nastaven systém právních domněnek otcovství, které lze v zákonem stanovených lhůtách popírat. Po uplynutí popěrné lhůty je možné ve stanovených případech žádat státního zástupce na základě art. 333 alinea 2 CC ve spojení s art. 336 CC o zahájení řízení o popření otcovství. Existuje tedy institut s mírnějšími, zákonem stanovenými podmínkami, než jsou ty uvedené v art. 423 CPC, pro popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty státním zástupcem. Není-li státní zástupce schopen prokázat jednu z hypotéz stanovených v art. 336 CC, tedy obcházení zákona v době vytvoření rodičovského svazku nebo pokud je povaha uznání otcovství zjevně nepravdivá, nezbývá než otcovství popírat státním zástupcem s odkazem na skutečnosti rozporné s veřejným pořádkem ve smyslu art. 423 CPC. Tedy až v tomto případě má význam definice veřejného pořádku, tak jak byla v rámci interpretace ustanovení § 792 OZ převzata Nejvyšším soudem ve shora citovaném usnesení. Uvedené nevyklučuje zahájení řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty jinak oprávněnou osobou, přičemž soud je povinen provést před odmítnutím žaloby pro její opožděnost kontrolu proporcionality, jak podrobněji popsáno v podkapitole 2.4.3 disertační práce.

Existence mírnějších institutů, než je art. 423 CPC, které umožňují popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, vylučuje striktní výklad pojmu veřejný pořádek ve smyslu ustanovení § 792 OZ předestřený Nejvyšším soudem s odkazem na francouzskou právní úpravu. Nejvyšší

soud se blíže nezabýval institutem popírání otcovství včetně možnosti popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, které jsou podle francouzské právní úpravy využitelné před aplikací art. 423 CPC. Pro správné pochopení interpretace a aplikace pojmu veřejného pořádku v oblasti popírání otcovství podle CC je nezbytné nahlížet na francouzskou právní úpravu komplexně se všemi jejími specifiky a odlišnostmi od české právní úpravy. Francouzský zákonodárce založil širokou možnost pro podání žalob týkajících se rodičovství, a to za účelem zjištění biologické pravdy na základě práva znát své předky. Na druhé straně procesní pravidla zohledňují také požadavek stability, který žaloby týkající se rodičovství omezuje. Požadavek stability vychází ze starého principu respektování klidu rodiny a v dnešní době odpovídá zabezpečení stavu jednotlivce. „Právě toto spojení mezi rodičovstvím a stavem osob navíc odůvodňuje zásadu nezcizitelnosti žalob týkajících se rodičovství a zvláštní roli vyhrazenou státnímu zástupci.“¹⁴⁶

Rozdílnost české a francouzské právní úpravy popírání otcovství spočívá primárně v odlišné délce zákonem stanovených popěrných lhůt, stanovení počátku jejich běhu, okruhu právních domněnek (titulů) otcovství, na které se vztahují, okruhu osob aktivně legitimovaných k popření otcovství a možností popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty. K tomuto podrobněji komparace s francouzskou právní úpravou v jednotlivých kapitolách 3 a 4 disertační práce. Francouzská právní úprava je oproti české právní úpravě benevolentnější v otázce popírání otcovství, když jsou stanoveny popěrné lhůty delší a je vymezen širší okruh osob oprávněných k zahájení řízení o popření otcovství zahrnující mimo jiné dítě a domnělého otce. V průběhu popěrné lhůty i po jejím uplynutí je pravomoc podat žalobu na popření otcovství v zákonem stanovených případech svěřena státnímu zástupci.

Je nezbytné uvést, že v posledních letech se judikatura francouzského Kasačního soudu ustálila na požadavku provádění kontroly proporcionality ze strany soudů v řízeních o žalobách na určení a popření otcovství podaných po uplynutí promlčecí, resp. popěrné lhůty, jinak oprávněnými osobami. Soud je i v tomto případě povinen v každém jednotlivém řízení o určení či popření otcovství zahájeném po uplynutí promlčecí, resp. popěrné lhůty, provést kontrolu proporcionality zákonem stanovených promlčecích lhůt ve vztahu k právu dotčené osoby na ochranu jejího rodinného a soukromého života, a to před tím než by její návrh na popření, popř. určení, otcovství zamítl jako nepřijatelný z důvodu uplynutí promlčecí, resp. popěrné lhůty. V rámci komparace s českou právní úpravou lze tento postup hodnotit jako období řízení podle ustanovení § 792 OZ, které je, na základě výkladu zastávaného v této disertační práci, založeno na vyvažování v kolizi stojících zájmů dotčených osob, tedy práva na ochranu rodinného a

¹⁴⁶ CICLE-DELFOSE, Marie-Laure. Filiation et procédure civil. In: BAHUREL, Charles, LAHER, Rudy (eds.). *Le droit processuel de la famille*. Paris: Dalloz, 2020, s. 123. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

soukromého života právního otce dítěte, matky dítěte, dítěte a domnělého otce, zájmu dítěte a dále principu právní jistoty a stability rodinných vztahů.

2.4.3 Kontrola proporcionality

Kasační soud rozšířil vzhledem k rostoucímu počtu důvodů vycházejících z porušení práv a zásad Úmluvy oblast kontroly proporcionality z trestních věcí také na občanskoprávní spory, kdy některé z nich, včetně rodinného práva a zejména rodičovství, se staly dokonce symbolem kontroly proporcionality.¹⁴⁷ Implementace kontroly proporcionality zahrnuje podrobnou analýzu evropské judikatury a ve stejném smyslu Kasační soud vede svoji kontrolu proporcionality v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů.¹⁴⁸

V posledních letech nabývá na významu kontrola proporcionality v oblasti rodičovství.¹⁴⁹ V oblasti rodičovství má kontrola proporcionality největší význam u posouzení délky promlčecí lhůty k podání žaloby na určení a popření otcovství. Přestože jsou zákonem výslovně stanoveny promlčecí lhůty pro podání žaloby na určení otcovství a popření otcovství (popěrné lhůty), Kasační soud ve své judikatuře dovodil, že je soudce povinen v konkrétním případě vždy posoudit, zda zákonem stanovené promlčecí lhůty nepřiměřeně narušují právo na respektování soukromého života dotčené osoby, a to s ohledem na sledovaný legitimní cíl. Podstatou je dosažení spravedlivé rovnováhy mezi konkurujícími si veřejnými a soukromými zájmy, o které v projednávané věci jde.¹⁵⁰ „Soudce je povinen před tím, než rozhodne o nepřípustnosti žaloby provést kontrolu souladnosti s článkem 8 Úmluvy a kontrolu proporcionality s ohledem na konkrétní okolnosti případu.“¹⁵¹

Role soudce je tak v dnešní době mnohem významnější než jako pouhý „náustek“ zákona. Soudce „vykládá smysl a rozsah zákona tak, aby jej přizpůsobil konkrétním situacím“. Tato tvůrčí činnost soudce získala nový rozměr s přijetím mezinárodních smluv. Za použití kontroly proporcionality poměřuje soudce soulad zákona s vyššími principy stanovenými v nadnárodních dokumentech. „Přestože kontrola proporcionality není ve vnitrostátním právu

¹⁴⁷ Cour de cassation. *Rapport annuel 2018 de la Cour de cassation* [online]. Paris: Cour de cassation, 2020, s. 19. Dostupné z: <https://www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2018-de-la-cour-de-cassation>.

¹⁴⁸ Cour de cassation. *Rapport 2020 de la Cour de cassation. Rapport du groupe de travail "Contrôle de conventionnalité"* [online]. Paris: Cour de cassation, 2020, s. 12. Dostupné z: <https://www.courdecassation.fr/toutes-les-actualites/2020/10/16/remise-du-rapport-sur-le-controle-de-conventionnalite>.

¹⁴⁹ Srov. rozhodnutí Kasačního soudu (Cour de cassation) Civ. 1re, 6 juillet 2016, n° 15-19.853; Civ. 1re, 21 novembre 2018, n° 17-21.095; Civ. 1re, 14 octobre, 2020, n° 19-12.373 a 19-18.791.

¹⁵⁰ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille*. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 715, bod 213.03. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 715, bod 213.03.

novou zásadou, došlo k nárůstu počtu případů, kdy je vnitrostátní právo v souvislosti s těmito právy a svobodami zpochybněno, a to v celé řadě oblastí.¹⁵²

Zpráva Kasačního soudu odkazuje ohledně způsobu provádění kontroly proporcionality na postupy ESLP při zjišťování, zda došlo v konkrétním případě k porušení článku 8 Úmluvy. ESLP provádí přezkum v pěti následujících fázích, které by se podle Zprávy Kasačního soudu měly objevit alespoň ve stručné formě v odůvodnění rozhodnutí obecných soudů, pokud byla vznesena námitka rozporu s Úmluvou.¹⁵³ Rozlišuje se kontrola proporcionality v širším smyslu a užším smyslu. Kontrola proporcionality zahrnuje analýzu tří odlišných prvků, a to: „a) existenci relevantních důvodů, tedy kontrolu přiměřenosti sledovaného cíle. Tato kontrola je často souhrnná a ESLP dovodil ze zásady subsidiarity zásadu svobodné volby prostředků. b) Existence dostatečných důvodů, kterou lze definovat jako kontrolu nezbytnosti opatření pro dosažení sledovaného cíle. Tedy zjištění, zda neexistují méně omezující prostředky k dosažení daného cíle. c) Kontrola proporcionality v užším smyslu. Tedy ověření toho, zda dané opatření nepředstavuje pro dotýčnou osobu nepřiměřenou zátěž ve vztahu k požadovanému výsledku. Podle ustálené judikatury ESLP je za tímto účelem nezbytné zkoumat, zda bylo dosaženo spravedlivé rovnováhy mezi různými zájmy dotčených osob.“ Uvedené prvky jsou v některých rozhodnutích ESLP předmětem společné analýzy. Aplikace normy na konkrétní případ s sebou nese konflikt mezi právy a zásadami vyplývajícími z Úmluvy. Vždy je třeba porovnávat zásah do základních práv a svobod s jinými základními principy, právní jistotou a předvídatelností práva. Úkolem soudce je poté ověřit, zda byla v konkrétním případě dodržena „spravedlivá rovnováha mezi cíli sledovanými zákonodárcem a prostředky k jejich dosažení, které nesmí nepřiměřeně zasahovat do základních práv ostatních.“¹⁵⁴

Test proporcionality je založen na vyvažování zájmů, často konkurujících si. Tato metoda vyžaduje pečlivou a důmyslnou analýzu. Princip proporcionality je založen na potřebě sladit protichůdné zájmy veřejné a soukromé, které jsou různé a odlišné, ale zároveň chráněné. Potřeba provádění kontroly proporcionality nabývá na významu v souvislosti s rozšiřováním vnitrostátních a mezinárodních standardů, které přispívají k ochraně základních práv a svobod. V oblasti určování a popírání otcovství jsou konfrontovány „právo na přístup ke svému původu,

¹⁵² Cour de cassation. *Rapport 2020 de la Cour de cassation. Rapport du groupe de travail "Contrôle de conventionnalité"* [online]. Paris: Cour de cassation, 2020. Dostupné z: <https://www.courdecassation.fr/toutes-les-actualites/2020/10/16/remise-du-rapport-sur-le-controle-de-conventionnalite>.

¹⁵³ Commission de mise en oeuvre de la reforme de la cour de cassation. *Memento du controle de conventionnalite au regard de la convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertes fondamentales* [online]. Paris: Cour de cassation, 2018, s. 52. Dostupné z: <https://www.courdecassation.fr/acces-rapide-judilibre/comprendre-une-decision-de-la-cour/le-nouveau-mode-de-redaction-des>.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 57-58, bod 19-20.

právo na respektování soukromého a rodinného života, právo na právní jistotu podporované zachováním stability založeného příbuzenství“. Vážení zájmů je „založeno na kazuistickém přístupu a individuálním posouzení zájmů, které jsou v sázce, specifické pro každý uvažovaný případ, a na které nelze použít žádné předchozí obecné a abstraktní pravidlo, stejně jako nelze z jeho použití odvodit žádné pravidlo tohoto druhu.“ „Tato absence předchází podstatě této velmi konkrétní techniky úpravy množných a protichůdných zájmů, v tomto případě podle jejich povahy, veřejných a soukromých (individuální subjektivní práva versus právní jistota a obecný zájem), což navíc vysvětluje časté rozdíly v analýze mezi soudci, kteří se k ní uchýlili, aby provedli kontrolu proporcionality, kterou tato technika podporuje ...“.¹⁵⁵

„Původně cizí metodě analýzy francouzským právníkům, připojené tradicí k určitému uspořádání, které je v mnoha teoriích a obecných normách odmítáno, kontrola proporcionality, která je nyní integrována a do značné míry ji vykonává národní soudce, je založena na kazuistickém přístupu, jehož potíže jsou, dokonce nad rámec naší tradice, neodmyslitelnou součástí její implementace, která předpokládá specifické a namáhavé úsilí o sladění různých subjektivních práv, smíšené se zajištěním základních principů a prosazováním zákonných politik, které se samy vyvíjejí.“¹⁵⁶

„Navzdory nejasnostem ohledně výkonu této kontroly poznamenané silnou kazuistikou je soudci stále nabídnuto vodítko k vyřešení tohoto typu soudního sporu: ten se musí v každém případě snažit upřednostnit ‚ochranné řešení nejlegitimnějšího zájmu‘, podle vzorce stanoveného a reprodukováného autorem stížnosti.“ Kontrola proporcionality je složitá, založená na specifických kontextových okolnostech případu, kdy správné provedení kontroly proporcionality vyžaduje namáhavou práci soudce za účelem sladění různých subjektivních práv a zároveň nelze vyvodit z aplikace konkrétního případu pravidla použitelná obecně na ostatní případy.¹⁵⁷

2.4.4 Kontrola proporcionality v judikatuře francouzského Kasačního soudu

V rozhodnutí **Civ. 1re, 21 novembre 2018, n° 17-21.095**,¹⁵⁸ Kasační soud opětovně

¹⁵⁵ HERVIEU, Merryll. *Contrôle de proportionnalité en matière de filiation : illustration exemplaire de la « balance » des intérêts en présence* [online]. Dalloz.fr, 10. listopadu 2020 [cit. 28. srpna 2021]. Dostupné z: <https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/controle-de-proportionnalite-en-matiere-de-filiation-illustration-exemplaire-de-la-balance/h/741fa9e4abfd410446332edf4c5e2d06.html>.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ HERVIEU, Merryll. *Contrôle de proportionnalité en matière de filiation : illustration exemplaire de la « balance » des intérêts en présence* [online]. Dalloz.fr, 10. listopadu 2020 [cit. 28. srpna 2021]. Dostupné z: <https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/controle-de-proportionnalite-en-matiere-de-filiation-illustration-exemplaire-de-la-balance/h/741fa9e4abfd410446332edf4c5e2d06.html>.

¹⁵⁸ Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000037676914>. Srov. HERVIEU, Merryll. *Filiation: la proportionnalité recherchée entre prescription et vie privée*. [online]. Dalloz.fr, 14. prosince 2018

s odkazem na svoji předchozí judikaturu¹⁵⁹ uvedl, že je povinností obecných soudů kontrolovat proporcionalitu promlčení žalob týkajících se rodičovství, a to v souvislosti se zásahem do práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života. O zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života jde tehdy, pokud zákonem stanovené promlčení lhůty týkající se rodičovství mají za následek odepření možnosti dotčené osoby poznat svůj příbuzenský vztah s otcem. Kasační soud zároveň však dodal, že stanovení promlčecích lhůt sleduje legitimní cíl, a to ochranu práv třetích osob a právní jistotu. Art. 321 CC stanoví desetiletou promlčecí lhůtu ode dne, kdy bylo dotyčné osobě odebráno postavení, o které se uchází, nebo začala požívat stavu, který jí je popírán. Tato lhůta neběží po dobu nezletilosti dítěte, aby dítě mohlo jednat po nabytí zletilosti, pokud ostatní tak neučinili, když bylo nezletilé. Veškeré žaloby týkající se rodičovství jsou tedy v zásadě promlčeny nejpozději v den 28. narozenin dítěte. Účelem tohoto ustanovení je dosažení spravedlivé rovnováhy mezi právem jednotlivce znát a určit svůj rodový původ na jedné straně na druhé straně právy třetích osob a právní jistotou, kterými je třeba rozumět stabilitu právně založených příbuzenství. Podstatou je, že zákonem stanovené promlčecí lhůty nezbavují obecné soudy povinnosti provést kontrolu proporcionality v každém konkrétním případě. Kasační soud v předmětném rozhodnutí kritizuje postup obecných soudů, a to s odkazem na článek 8 Úmluvy a art. 321 CC, protože obecné soudy nezkontrolovaly v konkrétním případě, zda stanovení zákonných promlčecích lhůt není nepřiměřené s ohledem na sledovaný legitimní cíl a zejména zda byla dosažena spravedlivá rovnováha mezi protichůdnými veřejnými a soukromými zájmy, o které jde. Žalobu stěžovatele (zletilého dítěte) na popření otcovství určeného uznáním podanou po uplynutí popěrné lhůty, a následně podanou žalobu na určení otcovství domnělého otce, odmítly pouze z důvodu uplynutí promlčecích lhůt.

V rozhodnutí **Civ. 1re, 14 octobre 2020, n° 19-15.783**¹⁶⁰, Kasační soud uzavřel, že zásah do práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy spočívající v nepřípustnosti žaloby na určení otcovství podané po uplynutí promlčecí lhůty zletilým dítětem, které bylo informované o totožnosti svého biologického otce a nevlastního bratra, kteří odmítali jakékoliv spojení s dítětem, není nepřiměřené vzhledem k obecnému zájmu spojenému s právní jistotou a stabilitou příbuzenských vztahů. Kasační soud při posouzení věci vycházel

[cit. 21. srpna 2021]. Dostupné z: <https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/filiation-la-proportionnalite-recherche-entre-prescription-et-vie-privee/h/88a42aa8d87901489c29a5423dc4bc88.html>.

¹⁵⁹ Rozhodnutí Kasačního soudu (Cour de cassation) Civ. 1re, 6 juillet 2016, n° 15-19.853; Civ. 1re, 5 octobre 2016, n° 15-25.507; Civ. 1re, 9 novembre 2016, n° 15-25.068; Civ. 1re, 7 novembre 2018, n° 17-25.938.

¹⁶⁰ Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000042464444>. Srov. HERVIEU, Merryll. Contrôle de proportionnalité en matière de filiation: illustration exemplaire de la « balance » des intérêts en présence [online]. Dalloz.fr, 10. listopadu 2020 [cit. 23. srpna 2021]. Dostupné z: <https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/controle-de-proportionnalite-en-matiere-de-filiation-illustration-exemplaire-de-la-balance/h/741fa9e4abfd410446332edf4c5e2d06.html>.

z následujících okolností. Stěžovatelka znala svůj osobní původ a nebyla zbavena práva znát svoji identitu, domnělý otec, pak jeho dědic, s ní nikdy nechtěl navázat faktické ani právní spojení, tedy zájmy syna domnělého otce, osvojitelské rodiny a obecný zájem spojený s právní jistotou a stabilitou adoptivních příbuzenských vazeb odůvodňovaly zásah do práva na respektování soukromého života dotyčné osoby, který představoval nepřipustnost žaloby na určení otcovství a nebyl v daném případě nepřiměřený.

Dále lze zmínit rozhodnutí Kasačního soudu **Civ. 1re, 7 novembre 2018, n° 17-25.938**¹⁶¹, ve kterém zamítl Kasační soud dovolání stěžovatelky, která se jako zletilé dítě domáhala žalobou popření otcovství právního otce a určení otcovství domnělého otce, avšak po uplynutí zákonem stanovených lhůt pro podání žaloby. Lhůta pro podání žaloby uplynula stěžovatelce v roce 2011 a žaloba na popření otcovství podaná v prosinci 2014 tak byla odvolacím soudem shledána jako nepřipustná z důvodu uplynutí popěrné lhůty pro její podání. Stěžovatelka měla podle Kasačního soudu velmi dlouhou dobu na to, aby ve věci popření otcovství a určení otcovství jednala (do roku 2011), když se v průběhu běhu promlčecí doby dozvěděla pravdu o svém biologickém otci na základě testu otcovství (únor 2010). Promlčecí lhůta tak v daném případě respektuje „spravedlivou rovnováhu a že ve světle sledovaného legitimního cíle nepřiměřeně nezasahuje do práva na respektování jejího soukromého a rodinného života“.

Kasační soud se dále v rozhodnutí **Civ. 1re, 9 novembre 2016, 15-25.068**¹⁶², zabýval stížností dítěte narozeného v září 1962, které se domáhalo určení otcovství vůči domnělému otci v řízení zahájeném v listopadu 2011. Zletilosti stěžovatel nabyt v září 1980. Domnělému otci bylo 84 let, byl ženatý a otcem dalšího dítěte. Vzhledem k tomu, že vyhovění žalobě stěžovatele by narušilo právní jistotu a stabilitu rodinných vztahů domnělého otce, přičemž se stěžovatel domáhal narušení stabilního stavu trvajících po dobu padesáti let, považoval Kasační soud rozhodnutí odvolacího soudu, který s ohledem na sledovaný legitimní cíl neshledal jako nepřiměřený zásah do práva stěžovatele na respektování jeho rodinného a soukromého života, za přijatelné.

Kasační soud se zabýval problematikou popěrných lhůt také u popření otcovství odpovídajícímu „la possession d'état“ v rozhodnutí **Civ. 1re, 6 juillet 2016, n° 15-19.853**.¹⁶³

¹⁶¹ Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000037621892/>.

¹⁶² Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000033374667/>.

¹⁶³ Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000032867361/>. Srov. HERVIEU, Merryll. Contestation de la filiation: un délai pour agir est nécessaire [online]. Dalloz.fr, 15. září 2016 [cit. 29. srpna 2021]. Dostupné z: https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/contestation-de-la-filiation-un-delai-pour-agir-est-necessaire/h/f1ea55aff10585c6a8d91c53c9981e7b.html?tx_ttnews%5Blink%5D=actualite%2Fa-la-une%2Fh%2F1f97e814db%2Fbrowse%2F1%2Farticle%2Fprecisions-sur-le-contentieux-du-permis-a-

Stěžovatel, jakožto zletilé dítě, podal žalobu na popření otcovství právního otce, manžela matky, a na určení otcovství svého prastrýce. Stěžovatel tak učinil po smrti prastrýce, když v roce 2002 tento zanechal závěť, ve které ustanovil jako svého univerzálního dědice stěžovatele s odůvodněním, že je jeho synem. Následně v roce 2009 tuto závěť změnil a své jmění odkázal jiným osobám než stěžovateli. V průběhu řízení stěžovatel zemřel a v řízení pokračovali jeho dědicové. Obecné soudy shledaly žalobu na popření otcovství jako nepřipustnou z důvodu uplynutí zákonem stanovené pětileté popěrné lhůty dle art. 333 CC, když „la possession d'État“ v daném případě odpovídalo titulu otcovství manžela matky. Stěžovatel v kasační stížnosti tvrdil, že ustanovení art. 333 CC je v rozporu s právem stěžovatele znát svůj původ a s právem stěžovatel na respektování jeho soukromého a rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Kasační soud připustil, že stanovení popěrných lhůt zasahuje do výkonu práva na respektování rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, avšak sleduje legitimní cíl, jelikož se snaží chránit práva a svobody třetích osob a právní jistotu. Kasační soud dospěl k závěru, že v daném případě zásah nebyl nepřiměřený, protože stěžovatel před rozhodnutím věci zemřel a jeho potomci netvrdili, že by osobně utrpěli zásah do svého soukromého života z důvodu nemožnosti zjistit své předky prostřednictvím stěžovatele, žaloba tak sledovala pouze majetkový zájem.

2.4.5 Shrnutí ke komparaci pojmu veřejný pořádek s francouzskou právní úpravou

Vzhledem k provedené komparaci lze konstatovat, že striktní výklad pojmu veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ předestřený Nejvyšším soudem v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. roh. civ.), neobstojí. Tento striktní výklad není při komplexním posouzení právní úpravy zastáván ani ve francouzské právní úpravě, která měla být podle Nejvyššího soudu inspiračním zdrojem zavedení pojmu veřejného pořádku při přijetí OZ. Popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty je podle recentní judikatury Kasačního soudu založeno na provádění kontroly proporcionality, tedy nalezení spravedlivé rovnováhy na základě vážení v kolizi stojících práv dotčených osob a obecného zájmu představujícího zájem na právní jistotě a nenarušování rodiny. Nejvyšší soud sice zmínil, že by práva účastníků měla být také zvážena, ale v rámci kritéria zájmu dítěte, protože se jedná o subjektivní kategorie. Pokud by v rámci vážení zájmu dítěte a práv účastníků řízení¹⁶⁴ byl učiněn závěr o tom, že zájem právního otce na popření otcovství je v zájmu dítěte, avšak by se nejednalo o stav

points.html.

¹⁶⁴ Problematická je také ta skutečnost, že domnělý otec není účastníkem řízení o popření otcovství a zřejmě by podle názoru Nejvyššího soudu jeho práva neměla být zohledňována při vážení v kolizi stojících práv.

vyvolávající „takové následky, které jsou v daném čase společensky nepřijatelné, neboť jsou v rozporu se základními hodnotami, na nichž je nezbytné trvat“, tak by nebyla naplněna obě kritéria, tedy veřejný pořádek a zájem dítěte, a nebylo by možné rozhodnout o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Uvedený postup by mohl vést k nepřiměřenému zásahu do práva právního otce a dítěte na respektování jejich rodinného či soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Nejvyšším soudem předestřená interpretace pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ není s ohledem na účel citovaného ustanovení přiléhavá a ani odpovídající interpretaci pojmu veřejného pořádku v oblasti rodinného práva podle francouzské právní úpravy popírání otcovství při jejím komplexním zhodnocení. O vzájemném vztahu pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte ve smyslu ustanovení § 792 OZ je podrobněji pojednáno v podkapitole 5.5 disertační práce.

Francouzská právní úprava umožňuje svým nastavením popření otcovství, a to i po uplynutí popěrné lhůty, v širším rozsahu. Z tohoto důvodu se výklad pojmu veřejného pořádku podle art. 423 CPC omezuje pouze na striktní případy, např. porušení zákonných ustanovení o zákazu incestního rodičovství, obcházení zákonných ustanovení o adopci, neplatnosti dohod týkajících se surogačního mateřství a z toho plynoucí zápisy rodičů do rodného listu ve Francii. Lze tak dovodit, že méně závažné případy rozporu biologického otcovství s otcovstvím právním jsou řešeny aplikací jiných institutů umožňujících popření otcovství. Předně francouzská právní úprava stanoví delší popěrné lhůty, s výjimkou objektivní šestileté lhůty podle české právní úpravy na základě § 785 odst. 1 OZ. Dále výslovně zakotvuje popěrné právo dítěte a domnělého otce za stejných podmínek jako popěrné právo matky a právního otce dítěte, přičemž dítěti po dobu jeho nezletilosti popěrná lhůta neběží. Nadto je bez ohledu na uplynutí popěrné lhůty svěřeno oprávnění podat žalobu na popření otcovství státnímu zástupci, pokud se jeví právní otcovství jako nepravděpodobné, popř. bylo založeno v důsledku obcházení zákona. Tedy ani po uplynutí popěrné lhůty nejsou dítě ani domnělý otec vyloučeni z možnosti domoci se popření otcovství, na rozdíl od české právní úpravy, podle které jsou k zahájení řízení podle § 792 OZ oprávněni pouze matka a právní otec dítěte. V rámci komparace je však nejvýznamnější judikaturou Kasačního soudu dovozená povinnost francouzských soudů provádět kontrolu proporcionality v řízení o žalobě na popření otcovství a žalobě na určení otcovství po uplynutí zákonem stanovené promlčecí (popěrné) lhůty. Soudy jsou povinny v rámci kontroly proporcionality před odmítnutím žaloby z důvodu jejího podání po uplynutí promlčecí lhůty zvážit, zda promlčecí lhůta v konkrétním případě nepřiměřeně nezasahuje do práva na respektování rodinného a soukromého života osoby podávající žalobu. Pokud soud v konkrétním případě shledá, že se jedná o nepřiměřený zásah do práva na respektování

rodinného nebo soukromého života vzhledem ke sledovanému legitimnímu cíli, je povinen žalobu na popření otcovství projednat i po uplynutí popěrné lhůty. V komparačním měřítku lze hovořit o období řízení podle § 792 OZ podle české právní úpravy, avšak se širším vymezením okruhu osob oprávněných k podání žaloby na popření otcovství.

V uvedeném smyslu, povinnosti soudu provádět kontrolu proporcionality v každém jednotlivém případě, je třeba interpretovat také ustanovení § 792 OZ, tedy tak, že v rámci pojmu veřejného pořádku je nezbytné provádět vážení v kolizi stojících práv dotčených osob, matky dítěte, právního otce dítěte, dítěte a domnělého otce, přičemž zájmům nezletilého dítěte musí být věnována patřičná pozornost, jelikož se jedná o přední hledisko při jakékoliv činnosti týkající se dětí (čl. 3 odst. 1 ÚPD), to vše při zohlednění obecného zájmu na zachování právní jistoty a s ní spojené stability v rodinných vztazích. Předestřený výklad pojmu veřejného pořádku odpovídá obecnému významu veřejného pořádku v oblasti rodinného práva a procesních práv, jak rozebráno v podkapitole 2.4.1 disertační práce, když na jedné straně umožňuje legitimně veřejným orgánům omezit některá práva a svobody, přičemž takové omezení podléhá kontrole soudce. A na druhé straně existuje vnitřní omezení veřejného pořádku, kdy zásah do práv a svobod nesmí překročit určitý stupeň.¹⁶⁵ Je poté na soudci, aby zjistil, co je veřejný pořádek a co již nikoliv.¹⁶⁶ Veřejný pořádek je úzce spjat s ústavními právy a svobodami, „z ústavního hlediska je veřejný pořádek pro výkon svobod nezbytný a má tendenci zajišťovat účinnou záruku ústavních práv a svobod“, včetně práva na ochranu rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Nelze tedy vycházet bez dalšího při interpretaci ustanovení § 792 OZ, jak činil Nejvyšší soud, pouze z výkladu pojmu veřejného pořádku zakotveného v art. 423 CPC, podle kterého je státní zástupce oprávněn jednat na ochranu veřejného pořádku u skutečností, které jej narušují. Jedná se o zakotvení obecného oprávnění státního zástupce, nikoliv o ustanovení týkající se výslovně pouze rodinného práva či dokonce přímo oblasti popírání otcovství. Aplikaci art. 423 CPC, zakládajícího oprávnění státního zástupce jednat na ochranu veřejného pořádku ve výjimečných situacích, lze připodobnit svou povahou a závažností spíše k ustanovení § 793 OZ. Tak jak Nejvyšší soud interpretuje výklad pojmu veřejného pořádku dle ustanovení § 792 OZ, opomíjí postup francouzských soudů v rámci kontroly proporcionality v běžných věcech popírání otcovství. Nadto, jak blíže rozebráno v podkapitole 2.4.1 disertační práce, zákon

¹⁶⁵ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 93. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹⁶⁶ Tamtéž.

nedefinuje pojem veřejného pořádku podle art. 423 CPC. Obrysy tohoto pojmu postupně definovala judikatura, která je zejména v oblasti jednotlivce a rodiny zdrženlivá. Je tak upřednostňován při výkladu art. 423 CPC striktní výklad umožňující zásah státního zastupitelství. Obsah pojmu veřejného pořádku se v tomto případě mění, zužuje se. K jednání právního zástupce tak nepostačuje zjištění existence obecného zájmu ve věci, nejedná-li se o případy stanovené zákonem, ale je nutné, aby existovaly skutečnosti, které vážně veřejný pořádek narušují a tento se jich přímo dotýká, aniž by byl porušen jakýkoliv konkurující zájem.¹⁶⁷ Význam pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ je však odlišný, neslouží k založení oprávnění státního zástupce zasahovat do soukromých zájmů, rodinných vztahů. Tento účel a smysl daného ustanovení je třeba při interpretaci odlišit od art. 423 CPC.

2.5 Vliv judikatury ESLP na interpretaci pojmu veřejný pořádek dle § 792 OZ a eurokonformní výklad

Při výkladu definičních kritérií veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ je v první řadě vycházeno ze závěrů judikatury ESLP. Závaznost pravidel vyjádřených Úmluvou vyplývá z článku 10 Ústavy, kdy tato pravidla mají přednost, pokud zákon stanoví něco jiného. Je tedy žádoucí vykládat ustanovení § 792 OZ, resp. kritérium veřejného pořádku a zájmu dítěte, v souladu s Úmluvou a judikaturou ESLP. Ačkoliv jednotlivá rozhodnutí ESLP řeší konkrétní případy, mají tato rozhodnutí také obecný význam, který spočívá v objasnění a rozvíjení pravidel stanovených Úmluvou. ESLP vymezuje roli Úmluvy jako „ústavního nástroje evropského veřejného pořádku“ v oblasti lidských práv.¹⁶⁸ Eurokonformní výklad, který je základem následujících kapitol pojednávajících o právu na ochranu rodinného a soukromého života matky dítěte, právního otce, dítěte a domnělého otce, je podroben komparaci s judikaturou vnitrostátních českých soudů a zhodnocením české platné právní úpravy v oblasti popírání otcovství včetně souvisejících otázek, zejména okruhu osob aktivně věcně legitimovaných k podání návrhu na popření otcovství, popř. návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, okruhu osob oprávněných ke styku s dítětem a povinnosti podrobit se odebrání vzorků DNA za účelem zjištění biologického příbuzenství.

Pro účely této disertační práce je stěžejní judikatura ESLP k článku 8 Úmluvy, který

¹⁶⁷ Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013, s. 206-207. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

¹⁶⁸ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 6. Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

zaručuje právo každého jednotlivce na respektování jeho rodinného a soukromého života. Článek 8 Úmluvy je založen primárně na negativní povinnosti členských států, tedy povinnosti chránit jednotlivce proti svévolnému zasahování veřejných orgánů do jeho práva na respektování rodinného a soukromého života. Vedle tohoto negativního závazku členských států dovedl ESLP ve své judikatuře také v určitých případech existenci pozitivního závazku členských států spočívajícího v povinnosti přijmout opatření za účelem respektování rodinného a soukromého života i v oblasti vztahů jednotlivců mezi sebou.¹⁶⁹

Při posouzení toho, zda členský stát dostal své negativní povinnosti ve smyslu článku 8 Úmluvy, ESLP zkoumá, jestli zásah do práva stěžovatele na respektování rodinného či soukromého života byl učiněn v souladu s požadavky stanovenými v článku 8 odstavci druhém Úmluvy. Tedy, zda byl takový zásah do práva stěžovatele učiněn v souladu se zákonem, zda zásahem byl sledován legitimní cíl a zda takový zásah byl nezbytný v demokratické společnosti.

Požadavek souladnosti se zákonem je naplněn tehdy, jestliže je dána dostatečná předvídatelnost vnitrostátního práva. Pojem „v souladu se zákonem“ se rozumí zásah, který má zákonný základ a „předmětný zákon musí být dostatečně přesný a obsahovat opatření na ochranu proti svévoli ze strany veřejných orgánů“.¹⁷⁰ „Aby byl splněn požadavek zákonnosti podle článku 8, musí být kvalita předmětného zákona taková, aby byla dotyčným osobám přístupná a formulovaná s dostatečnou přesností, umožňující jim, v případě potřeby s vhodným poradenstvím, předvídat do určité míry, kdy to je za daných okolností přiměřené, důsledky, které může dané jednání mít za následek.“ Jedná se o požadavek předvídatelnosti a lze jej definovat jako nezbytnost toho, že zákon, který upravuje určitou diskreční pravomoc není sám o sobě nesouladný s článkem 8 Úmluvy, „pokud je rozsah diskreční pravomoci a způsob jejího výkonu označen dostatečně jasně, aby poskytoval jednotlivci odpovídající ochranu před svévolnými zásahy. Výkon diskreční pravomoci správních orgánů může navíc uspokojit požadavky článku 8, pokud je předmětem přezkumu soudu.“¹⁷¹ Lze tedy shrnout, že podmínky a okolnosti, za nichž lze přijmout veřejnými orgány opatření dotýkající se práv jednotlivců dle Úmluvy, musí být jednotlivcům známy, nebo alespoň v rozumné míře předvídatelné, byť například s radou právních odborníků.¹⁷²

¹⁶⁹ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 8 (bod 4). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](http://www.echr.coe.int/ViewDoc.aspx?id=1877333).

¹⁷⁰ KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 1.* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2001. Reprinted with corrections, August 2003, s. 25. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/human-rights-handbooks>.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 26.

¹⁷² Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human*

Legitimními cíli, jež ospravedlňují zásah do práv jednotlivce chráněných článkem 8 Úmluvy, jsou národní bezpečnost, veřejná bezpečnost, hospodářský blahobyt země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana zdraví nebo morálky nebo ochrana práv a svobod jiných (článek 8 odstavec druhý Úmluvy). Ve zkoumané oblasti se bude nejčastěji jednat o ochranu práv a svobod druhých. Tyto legitimní cíle je povinen identifikovat členský stát.¹⁷³

Požadavek nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti je splněn tehdy, jestliže byly rádně vyváženy zájmy stěžovatele chráněné článkem 8 Úmluvy, zájmy třetích osob chráněné rovněž Úmluvou či jejími Protokoly¹⁷⁴, a dále také zájmy členských států. Nezbytnost zásahu v demokratické společnosti podle ESLP znamená, že „zásah musí odpovídat nezbytné sociální potřebě a zejména je přiměřený legitimnímu cíli, který je sledován s ohledem na spravedlivou rovnováhu mezi konkurujícími si zájmy zúčastněných osob.“¹⁷⁵ Nezbytnost zásahu v demokratické společnosti je posuzována s ohledem na důvody uvedené v odůvodnění takového zásahu, tedy zda jsou tyto relevantní a dostatečné pro účely článku 8 odst. 2 Úmluvy.¹⁷⁶ To, co je v nejlepším zájmu dítěte, je v těchto případech rozhodující. Zájmy dítěte mohou s ohledem na jejich povahu a závažnost převažovat nad zájmy rodičů.¹⁷⁷ Princip proporcionality vyjadřuje, že lidská práva nejsou absolutní v tom smyslu, že „výkon práv jednotlivce musí být vždy kontrolován širším veřejným zájmem“. „... nedílnou součástí celé Úmluvy je hledání spravedlivé rovnováhy mezi požadavky obecného zájmu společenství a požadavky ochrany základních práv jednotlivce.“ Test proporcionality je založen na vyvažování práv jednotlivce a zájmů státu.¹⁷⁸

Významnou roli při posouzení požadavku nezbytnosti v demokratické společnosti, který odůvodňuje legitimní zásah do práv jednotlivce chráněných článkem 8 Úmluvy, hraje

Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence [online]. Strasbourg, 2021, s. 10 (bod 17). Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

¹⁷³ KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 1.* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2001. Reprinted with corrections, August 2003, s. 30. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/human-rights-handbooks>.

¹⁷⁴ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 7. Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 12 (bod 27).

¹⁷⁶ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 64.

¹⁷⁷ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 64. Rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 66. Rozsudek ESLP ze dne 26. února 2004, *Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, bod 43.

¹⁷⁸ KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 1.* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2001. Reprinted with corrections, August 2003, s. 31. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/human-rights-handbooks>.

také prostor pro uvážení daný členskými státy, tzv. „margin of appreciation“.¹⁷⁹ „Volba prostředků použitých k zajištění dodržování článku 8 v oblasti vztahů jednotlivců mezi nimi je v zásadě záležitostí, která spadá do posuzovací pravomoci smluvních států.“¹⁸⁰ Členské státy jsou tak nadány určitým stupněm diskrece, což má význam při určování toho, zda jsou opatření přijatá členskými státy v souladu s článkem 8 Úmluvy. Prostor pro uvážení členských států se liší podle okolností, předmětu a jeho pozadí.¹⁸¹ Míra volnosti uvážení členských států závisí na řadě faktorů a odvíjí se od důležitosti dotčeného zájmu. „Šířka prostoru pro uvážení nebude záviset pouze na konkrétním právu nebo právech, kterých se to týká, ale také na povaze toho, o co se jedná v případě stěžovatele“.¹⁸² Omezenější prostor pro uvážení členských států je dán tehdy, jestliže je rozhodováno o zvláště důležitém aspektu existence nebo identity jednotlivce. Naopak širší prostor pro uvážení mají členské státy tehdy, jestliže neexistuje mezi členskými státy Rady Evropy shoda ohledně „relativní důležitosti dotčeného zájmu“ a ani ohledně nejlepšího způsobu jeho ochrany. Jedná se především o případy, které vyvolávají citlivé morální nebo etické problémy. Širší prostor pro uvážení je zpravidla dán také tehdy, jestliže musí členský stát dosáhnout rovnováhy mezi konkurujícími si zájmy soukromými a veřejnými nebo mezi různými právy chráněnými Úmluvou.¹⁸³ Dále je dán širší prostor pro uvážení také v případě určení právního postavení dítěte, užší naopak v případě, že se jedná o otázku týkající se kontaktu mezi dítětem a rodičem.¹⁸⁴ Tyto vyžadují přísnější kontrolu, protože je dáno nebezpečí skutečného omezení rodinného vztahu mezi malým dítětem a rodičem.¹⁸⁵ ESLP ve své judikatuře opakovaně uvedl, že otázka umožnění biologickému otci zpochybnit otcovství právního otce dítěte narozeného v manželství matky dítěte a právního otce spadá do širší

¹⁷⁹ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 12 (bod 27). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](http://www.echr.coe.int/guide_art_8_eng).

¹⁸⁰ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 65. Srov. rozsudek ESLP ze dne 13. února 2003, *Odièvre proti Francii*, č. 42326/98, bod 46.

¹⁸¹ KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 1.* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2001. Reprinted with corrections, August 2003, s. 6-7. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/human-rights-handbooks>.

¹⁸² Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 65. Srov. rozsudek ESLP ze dne 8. listopadu 2012, *Pascaud proti Francii*, č. 19535/08, bod 59.

¹⁸³ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 12 (bod 27). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](http://www.echr.coe.int/guide_art_8_eng).

¹⁸⁴ Rozsudek ESLP ze dne 8. prosince 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11, bod 59. Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 70. Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08, bod 68. Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku*, č. 48494/06, bod 37.

¹⁸⁵ Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99, bod 72. Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. února 2004, *Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, bod 41-42, bod 66. Rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, stížnost č. 31871/96, bod 62–63.

posuzovací pravomoci států¹⁸⁶, jelikož absentuje výše popsaný konsenzus členských států.¹⁸⁷ Je v zásadě na uvážení členských států, jaké prostředky zvolí k dodržování článku 8 Úmluvy v oblasti vztahů mezi jednotlivci.¹⁸⁸

Jak výše uvedeno, článek 8 Úmluvy zakládá nejen negativní závazek členských států, tedy zdržení se zásahů do práv jednotlivců, ale za určitých okolností také pozitivní závazek členských států, tedy povinnost přijmout opatření k zajištění práv jednotlivců podle článku 8 Úmluvy a dále také případně požadavek, aby poskytly ochranu jednotlivcům před činnostmi jiných soukromých osob, které brání účinnému výkonu jejich práv. V případě zkoumání existence pozitivního závazku členského státu ve smyslu článku 8 Úmluvy se ESLP zabývá tím, zda je „dotčený zájem natolik významný, že vyžaduje uložení pozitivní povinnosti členskému státu, jak se domáhá stěžovatel“. „V potaz se bere důležitost dotčených zájmů, základní hodnoty a zásadní aspekty soukromého života, dopad nesouladu mezi sociální realitou a zákonem, praxe ve vnitrostátním právním systému, atd.“¹⁸⁹ Definování okolností, za jejichž existence vzniká členským státům pozitivní závazek na základě článku 8 Úmluvy, je velmi složité. Podle ESLP „stát, za účelem určení, zda existuje či nikoliv pozitivní závazek, musí vzít v úvahu, jestli byla nastolena spravedlivá rovnováha mezi obecným zájmem společenství a zájmy jednotlivce.“¹⁹⁰

Hranice mezi pozitivními a negativními povinnostmi státu podle článku 8 Úmluvy neumožňují přesnou definici. „Platné zásady jsou nicméně podobné. V obou kontextech je dosažení spravedlivé rovnováhy, která musí být nastolena mezi konkurujícími si zájmy jednotlivce a společenství jako celku; a v obou kontextech má stát určitý prostor pro

¹⁸⁶ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 75.

¹⁸⁷ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 61-64. Srov. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99, bod 37.

ESLP provedl v roce 2012 srovnávací studii právních úprav členských států v otázce, zda osoba, která prohlašuje, že je biologickým otcem dítěte, má právo popřít otcovství určené uznáním. Velká většina členských států v té době připouštěla tuto možnost, byť za určitých podmínek, avšak v tomto ohledu neexistuje mezi členskými státy shoda, protože členské státy mají široký prostor pro uvážení.

¹⁸⁸ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 12 (bod 27). Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng. Srov. Rozsudek ESLP ze dne 8. 12. 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11, bod 59. Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 68. Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08, bod 68. Rozsudek ESLP ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12, bod 52.

¹⁸⁹ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, bod 5-6. Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

¹⁹⁰ KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 1.* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2001. Reprinted with corrections, August 2003, s. 31. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/human-rights-handbooks>.

uvážení.“¹⁹¹ ESLP nemůže dostatečně posoudit, zda došlo k dosažení spravedlivé rovnováhy ve smyslu článku 8 odst. 2 Úmluvy, aniž by „určil, zda rozhodovací proces jako celek poskytl stěžovateli nezbytnou ochranu jeho zájmů“.¹⁹² Tedy v závěrečném kroku posouzení jednotlivé věci je ze strany ESLP nutné „přezkoumat důvody, které byly vzaty v úvahu při dosažení zvoleného řešení, a určit, zda mezi různými zúčastněnými zájmy byla nastolena spravedlivá rovnováha. Přitom musí brát v úvahu základní zásadu, podle které musí vždy, když jde o situaci dítěte, převažovat nejlepší zájmy dítěte“.¹⁹³ Nastavení právní úpravy a volba právních prostředků je tak velmi významná.

Článek 8 Úmluvy chrání rodinný i soukromý život jednotlivce před neoprávněnými zásahy státních orgánů. Problematika určování a popírání otcovství se prolíná oběma těmito sférami, rodinného i soukromého života dotčených osob, jejichž zájmy si konkurují. V následujících podkapitolách je analyzován pojem rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, přičemž toto vymezení bude podkladem pro výklad v rámci následujících kapitol disertační práce pojednávajících o právu na respektování rodinného a soukromého života matky dítěte, právního otce, domnělého (biologického) otce a dítěte.

2.5.1 Právo na respektování rodinného života

„Podstatnou složkou rodinného života je právo žít společně, tak aby se rodinné vztahy mohly normálně rozvíjet a členové rodiny se mohly navzájem těšit ze své společnosti.“ Posouzení existence rodinného života je otázkou skutkovou, tedy je podstatné zkoumat skutečnou existenci úzkých rodinných vazeb. Mezi faktory, z nichž lze usuzovat na existenci de facto rodinných vazeb, lze jmenovat společné soužití, délku vztahu, v případě párů také otázka, zda mají společně děti, atd. Tyto faktory však nejsou bezvýjimečné. Například spolužití je zpravidla podmínkou vztahu odpovídajícího rodinného životu, ale k vytvoření faktických rodinných vazeb mohou sloužit i jiné faktory.¹⁹⁴

Pojem rodiny je vykládán ve smyslu článku 8 Úmluvy široce a neomezuje se pouze na

¹⁹¹ Rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, bod 49.

¹⁹² Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, bod 5-6. Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

¹⁹³ Rozsudek ESLP ze dne 8. prosince 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11. Rozsudek ESLP ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12, bod 53. Rozsudek ESLP ze dne 26. června 2014, *Menesson proti Francii*, č. 65192/11, bod 81. Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku*, č. 48494/06, bod 32.

¹⁹⁴ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 65 (bod 276). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

vztahy založené manželstvím. Ochrana je tak poskytována také faktickým rodinným vztahům, které vzniknou mezi osobami spolu žijícími mimo manželství, nebo dokonce také v případě osob, které společně nežijí, ale existují v daném případě jiné faktory, ze kterých je možné dovodit, že jejich „vztah má dostatečnou stálost k vytvoření de facto rodinných vazeb“. Vztah vytvořený manželi zákonným a skutečným manželstvím je třeba považovat za rodinný život a dítě, které se narodí v manželské svazku je ipso iure součástí rodinné jednotky. Již touto samotnou skutečností existuje mezi dítětem a jeho rodiči pouto ve smyslu rodinného života, přičemž však není rozhodné, zda spolu společně žijí či nikoliv. Spolužití tedy není sine qua non rodinného života mezi rodiči a nezletilým dítětem.¹⁹⁵

ESLP ve své judikatuře dovedl, že je třeba ochranu poskytnout také potenciálnímu vztahu, který by se mohl vyvinout mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho biologickým otcem, tzv. potenciální rodinný život (intended family life). Jedná se o ochranu poskytovanou v situaci, kdy faktický rodinný život nemohl být doposud plně založen, a to z důvodů ležících nikoliv na straně biologického otce. Při posouzení existence potenciálního vztahu jsou relevantními faktory „povaha vztahu mezi přirozenými rodiči a dále také prokazatelný zájem otce o dítě a určitý závazek k dítěti, a to jak před narozením dítěte, tak i po jeho narození.“¹⁹⁶ Je tak třeba přihlídnout k faktorům, které budou odůvodňovat existenci úzkých osobních vazeb mezi dítětem a biologickým otcem.¹⁹⁷

Právo na respektování rodinného života nelze však chápat široce do té míry, že by zaručovalo právo založit rodinu či právo na adopci. Článek 8 Úmluvy tedy nechrání pouhou touhu založit rodinu. Pro aplikaci článku 8 Úmluvy je vždy třeba prokázat existenci faktického rodinného života, popř. alespoň existenci tzv. potenciálního rodinného života. Tedy například potenciální vztah mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho biologickým otcem, nebo vztah mezi právním otcem a dítětem, i když se později prokáže, že tento vztah neodpovídá biologické realitě.¹⁹⁸

„Pokud byla prokázána existence rodinné vazby s dítětem, musí stát jednat určeným způsobem tak, aby bylo možné tuto vazbu rozvinout a musí být stanoveny právní záruky

¹⁹⁵ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 65 (bod 277). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

¹⁹⁶ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 65 (bod 277). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 67 (bod 287).

¹⁹⁸ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 66 (bod 280). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

umožňující od okamžiku narození, nebo co nejdříve to bude možné poté, integraci dítěte do jeho rodiny.¹⁹⁹ Při rozhodování o otázce určení právního statusu dítěte mají členské státy širokou míru uvážení. Míra uvážení je však omezenější v případě rozhodování o kontaktu a práva na informace a mnohem více omezená v otázce delšího odloučení dítěte a rodiče.²⁰⁰ Nejsou-li naplněna kritéria pojmu rodinného života, je stále aplikace článku 8 Úmluvy možná, a to ve vztahu k posouzení práva na respektování soukromého života jednotlivce.²⁰¹

2.5.2 Právo na respektování soukromého života

Soukromý život představuje široký pojem zahrnující mnoho aspektů fyzické a sociální identity člověka. Podstatou je ochrana osobního rozvoje ve smyslu osobnosti nebo osobní autonomie. Ochrana podle článku 8 Úmluvy zahrnuje v rámci respektování soukromého života také právo každého na „soukromý společenský život“, právo na navazování a rozvoj vztahů s ostatními. Ochrana však není poskytována, pokud druhá osoba nemá zájem o kontakt s jinou osobou.²⁰²

V rámci soudní judikatury se přes velmi široký význam pojmu soukromý život vyvinulo rozdělení do tří kategorií představujících vymezení pojmu soukromého života, přičemž se mohou v některých případech navzájem překrývat, a to (i) fyzická, psychická a morální integrita, (ii) soukromí a (iii) identita a autonomie.²⁰³ Podle ESLP zakládá článek 8 Úmluvy členským státům pozitivní povinnost, aby svým občanům zajistily právo na účinné respektování jejich psychické a fyzické integrity. Tato povinnost může spočívat v přijetí speciálních opatření, například takových, která poskytnou občanům účinné a dostupné prostředky na ochranu práva na respektování jejich soukromého života.²⁰⁴

Rozhodnutí ohledně toho, zda se stát rodičem či nikoliv spadají pod pojem soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Rovněž pod pojem soukromého života spadají také citové vazby vytvořené a rozvíjené mezi dospělým člověkem a dítětem v jiných než klasických

¹⁹⁹ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 65 (bod 278). Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

²⁰⁰ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 66-67 (bod 283-285). Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

²⁰¹ Tamtéž, s. 66 (bod 281).

²⁰² Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 21 (bod 67-68). Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

²⁰³ Tamtéž, s. 23 (bod 79).

²⁰⁴ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 26 (bod 92). Dostupné z: www.echr.coe.int/guide_art_8_eng.

příbuzenských vztazích. Jedná se tak zejména o případy, kdy neexistují žádné biologické vazby nebo právní vazby mezi těmito osobami, a přesto mohou tyto případy spadat pod aplikační oblast soukromého života. ESLP opakovaně ve svých rozhodnutích dospěl k závěru, že „respekt k soukromému životu vyžaduje, aby každý měl možnost zjistit podrobnosti své identity jako jednotlivých lidských bytostí a že nárok jednotlivce na takové informace je důležitý z důvodu jeho formálních důsledků pro jeho nebo její osobnost“. Uvedené znamená získání informací, které jsou nezbytné ke zjištění pravdy o důležitých aspektech osobní identity člověka, jako je například totožnost rodičů.²⁰⁵ Tedy zahrnuje i legální vztah rodič - dítě.²⁰⁶ „Obdobně řízení týkající se totožnosti jednoho rodiče spadá do soukromého a rodinného života. Soud konstatoval, že případy týkající se určení právních ustanovení upravujících vztahy otce s jeho domnělým dítětem spadají do soukromého života, stejně jako snaha domnělého otce popřít otcovství.“²⁰⁷

Lze tak shrnout, že identita člověka jako lidské bytosti spadá do oblasti osobního rozvoje jednotlivce. Úmluva tak chrání zájem jednotlivce na získání nezbytných informací k tomu, aby mohl zjistit pravdu týkající se důležitých aspektů utvářejících jeho identitu. Mezi tyto aspekty ESLP řadí identitu člověka jako rodiče, původ člověka a aspekty dětství člověka a jeho raného vývoje. „Záležitosti týkající se osobního rozvoje zahrnují podrobnosti o identitě osoby jako lidské bytosti a zásadní zájem chráněný Úmluvou při získávání informací nezbytných k odhalení pravdy o důležitých aspektech osobní identity, jako je identita rodičů, něčí původ a aspekty svého dětství a raného vývoje ... Narození, a zejména okolnosti, za kterých se dítě narodí, jsou součástí soukromého života dítěte a následně i dospělého zaručeného článkem 8 Úmluvy“²⁰⁸

²⁰⁵ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 26 (bod 92). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

²⁰⁶ Tamtéž, s. 57 (bod 241).

²⁰⁷ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 64 (bod 275). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

²⁰⁸ Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg, 2021, s. 46 (bod 181). Dostupné z: www.echr.coe.int › [guide_art_8_eng](#).

3 PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ RODINNÉHO A SOUKROMÉHO ŽIVOTA PRÁVNÍHO OTCE DÍTĚTE A MATKY DÍTĚTE

Předmětná kapitola disertační práce je věnována společnému výkladu práva na ochranu soukromého a rodinného života matky a právního otce dítěte. Důvodem pro zvolení tohoto přístupu je skutečnost, že podle české právní úpravy jsou to výlučně matka a právní otec dítěte, kteří jsou aktivně věcně legitimováni k zahájení řízení o popření otcovství a dále k zahájení řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ.²⁰⁹ Dítě a domnělý otec nejsou nadáni popěrným právem ani aktivně věcně legitimováni k podání návrhu dle ustanovení § 792 OZ.²¹⁰

Při výkladu práva na ochranu soukromého a rodinného života matky a právního otce dítěte je vycházeno z judikatury ESLP, a to zejména z judikatury k článku 8 Úmluvy, když, jak již výše uvedeno, jsou rozhodnutí ESLP pro členské státy závazné co do výkladu Úmluvy. Analýza judikatury ESLP umožňuje zjištění přístupu ESLP k otázce popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty při zohlednění zájmů dotčených osob, v rámci této kapitoly se zaměřením na zájmy a postavení matky a právního otce dítěte. Analýzou získané poznatky budou v následující části kapitoly porovnány s českou právní úpravou týkající se právního postavení matky a právního otce dítěte při popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt, což umožní učinit závěr, zda a do jaké míry je česká právní úprava ve zkoumané oblasti souladná s požadavky kladenými na členské státy Úmluvou. Při zjištění nesouladnosti české právní úpravy s garancemi stanovenými Úmluvou je v závěru kapitoly představeno možné výkladové řešení či legislativní řešení *de lege ferenda* zjištěného rozporu nebo nedostatku platné a účinné právní úpravy.

Tato kapitola disertační práce je rozdělena do jednotlivých podkapitol v závislosti na tom, v jakém postavení se matka a právní otec dítěte vzájemně nacházejí, tedy zda se popření otcovství domáhá právní otec či matka a zda druhý z nich s popřením otcovství souhlasí, nebo tomuto odporuje. Domáhá-li se popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty právní otec dítěte, je významná role při posouzení práva na ochranu jeho rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy přisuzována dříve zákonem stanovené popěrné lhůty včetně stanovení okamžiku počátku jejího běhu a okolnost, zda právní otec dítěte věděl o tom, že není

²⁰⁹ FRINTOVÁ, Dita. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, (§ 792 OZ) [cit. 19. srpna 2018]. Dostupné z: databáze ASPI.

²¹⁰ Výklad o právním postavení domnělého otce a dítěte, jejichž zájmy jsou bezpochyby popřením otcovství rovněž dotčeny, je předmětem kapitoly 4 a kapitoly 5 disertační práce.

biologickým otcem dítěte již po dobu běhu popěrné lhůty a žádné kroky k popření nepodnikl, anebo rozpor biologické reality s právní domněnkou zjistil až následně po uplynutí popěrné lhůty. Toto rozlišení se odráží také v členění následujících podkapitol.

Z judikatury ESLP vyplývá, že určení právního vztahu mezi otcem a domnělým dítětem spadá pod pojem jeho soukromého života. Není však vyloučeno, že by za určitých okolností mohlo dojít také k zásahu do práva na respektování rodinného života.²¹¹ V mnoha případech ESLP dospěl k závěru, že řízení o určení nebo popření otcovství se týkala soukromého života muže podle článku 8 Úmluvy, jelikož tento článek zahrnuje důležité aspekty osobní identity člověka.²¹²

3.1 Právní otec domáhající se popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty

ESLP ve své judikatuře opakovaně dospěl k závěru, že „zavedení lhůty nebo jiných omezení pro zahájení řízení o otcovství může být odůvodněno snahou zajistit právní jistotu a konečnost v rodinných vztazích a chránit zájmy dítěte.“²¹³ Aplikace popěrné lhůty může být odůvodněna zajištěním právní jistoty ve smyslu „určení příslušnosti, související podpory a obecného zájmu společnosti, aby byla zajištěna stabilita v občanských vztazích a původ jednotlivců“.²¹⁴ ESLP uvedl, že při posuzování přání stěžovatele na změnu existujícího statusu quo, co se týká jeho vztahu s dítětem, je dáno omezení jeho práva na soukromý život zvážením právní jistoty v rodinných vztazích. Přitom v každém případě má posouzení toho, co je v nejlepším zájmu dítěte, zásadní význam. Podle povahy a závažnosti nejlepších zájmů dítěte mohou tyto převážit nad zájmy rodičů.²¹⁵ Problematickým jevem je však aplikace nepružných

²¹¹ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08, bod 18. Srov. rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 102, ve kterém ESLP konstatoval, že v řízeních, v nichž se manžel matky domáhal popření otcovství, byla ponechána otevřenou otázkou, zda se řízení zaměřené na zrušení stávajících rodinných vazeb v právu týkalo rodinného života stěžovatele, jelikož v každém případě určení právních vztahů mezi otcem a jeho domnělým dítětem spadá pod pojem soukromého života.

²¹² Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *A. L. proti Polsku*, č. 28609/08, bod 59. Srov. tam uvedené odkazy na rozsudky ESLP: ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79, bod 33; ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95; ze dne 19. října 1999, *Yildirim proti Rakousku*, č. 34308/96; ze dne 6. července 2010, *Backlund proti Finsku*, č. 36498/05, bod 37; ze dne 16. června 2011, *Pascaud proti Francii*, č. 19535/08, bod 48-49; ze dne 21. června 2011, *Krušković proti Chorvatsku*, č. 46185/08, bod 20; ze dne 22. března 2021, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 60; ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 63; ze dne 12. února 2013, *Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku*, č. 48494/06, bod 28.

²¹³ Rozsudek ESLP ze dne 7. března 2017, *R.L. a ostatní proti Dánsku*, č. 52629/11, bod 40. Srov. rozsudky ESLP: ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79, bod 41; ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 88; ze dne 20. prosince 2007, *Phinikaridou proti Kypru*, č. 23890/02, bod 51; ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08, bod 64.

²¹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08, bod 22. Srov. rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 88; rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79, bod 41; rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2005, *Shofman proti Rusku*, stížnost č. 74826/01, bod 39.

²¹⁵ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08, bod 20. Srov. rozsudek ESLP

popěrných lhůt, které mohou být v rozporu s významem dotčeného zájmu na ochranu soukromého života.²¹⁶ Jako porušení článku 8 Úmluvy shledal ESLP v několika případech skutečnost, že právní otec nemohl popřít své otcovství z důvodu aplikace nepružných popěrných lhůt, které počaly běžet od narození dítěte bez ohledu na to, zda se právní otec dozvěděl o okolnostech zpochybňujících jeho otcovství, včetně existence relevantních vědeckých důkazů, až po uplynutí popěrné lhůty.²¹⁷

Nejedná-li se o případ nepružně stanovené popěrné lhůty, lze obecně shrnout, že nemožnost popření otcovství právním otcem dítěte po uplynutí popěrné lhůty je odůvodněna kladením větší váhy na stranu zájmů dítěte před zájmy právního otce dítěte na popření otcovství. Zároveň je nezbytné dodat, že tyto závěry byly ESLP učiněny v případech, kdy právní otec dítěte s jistotou věděl nebo vzhledem k okolnostem měl vědět, že není otcem dítěte od prvního dne života dítěte, avšak z důvodů, které nesouvisely se zákonem, nepodnikl po dobu běhu popěrné lhůty žádné kroky k popření jeho otcovství.²¹⁸ Samotné zakotvení popěrné lhůty tedy není podle ESLP považováno za rozporné s právem na respektování soukromého života právního otce dítěte, ale rozhodující je posouzení striktnosti takto nastavené popěrné lhůty, tj. otázka počátku jejího běhu a dále zvážení zájmů ostatních dotčených osob s akcentem na zájmy dítěte a zohlednění právní jistoty v rodinných vztazích.

Členění této kapitoly do jednotlivých podkapitol odpovídá rozdílnému postavení právních otců v závislosti na tom, zda jejich otcovství bylo založenou první nebo druhou domněnkou otcovství, či na základě soudního rozhodnutí vydaného v řízení o určení otcovství. Systém členění předmětné kapitoly disertační práce se tak odvíjí od systému právních domněnek podle české právní úpravy včetně určení otcovství na základě soudního rozhodnutí. Tento model byl zvolen záměrně, jelikož v závěru uvedených podkapitol je učiněna komparace závěrů dosažených analýzou judikatury ESLP s českou právní úpravou se zaměřením na analýzu české soudní judikatury a odborné literatury. Následně na základě syntézou takto zjištěných skutečností jsou učiněny závěry o tom, zda je česká právní úprava, resp. rozhodovací praxe českých soudů, souladná s judikaturou ESLP a poskytuje tak dostatečnou ochranu právu právního otce dítěte na respektování jeho rodinného a soukromého života. Komparační části se

ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 64; rozsudek ESLP ze dne 26. února 2004, *Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, bod 43.

²¹⁶ Srov. rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08, bod 71.

²¹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08, bod 29. Srov. rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 112-114; rozsudek ESLP ze dne 9. listopadu 2006, *Tavl proti Turecku*, č. 11449/02, bod 33-36.

²¹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01, bod 39. Srov. rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 19. října 1999, *Yildirim proti Rakousku*, č. 34308/96; rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79, bod 8 a 10.

týkají následujících otázek: 1) počátku běhu popěrné lhůty u první domněnky otcovství včetně významu existence důvodných pochybností právního otce o jeho otcovství k dítěti, 2) problematiky překážky věci pravomocně rozsouzené v řízení o popření otcovství a řízení dle § 792 OZ, 3) diskriminace právního otce dítěte, jehož otcovství bylo založenou druhou domněnkou otcovství, z důvodu rozdílnosti délky a počátku běhu popěrné lhůty ve srovnání s popěrnou lhůtou právního otce, jehož otcovství bylo založeno první domněnkou otcovství, 4) obnovy soudního řízení o určení otcovství a problematiky překážky věci pravomocně rozsouzené (res iudicata) v řízení o určení otcovství, 5) povinnosti podrobit se testům DNA v řízení podle § 792 OZ.

3.1.1 První domněnka otcovství – popření otcovství manžela matky

ESLP se opakovaně ve svých rozhodnutích zabýval stížnostmi mužů, jejichž otcovství bylo založeno na základě aplikace první domněnky otcovství a kteří nebyli před vnitrostátními orgány úspěšní se svými žalobami na popření otcovství podanými po uplynutí zákonem stanovené popěrné lhůty. ESLP uvedl, že „Existují důvody právní jistoty a bezpečnosti rodinných vztahů, aby státy uplatňovaly obecnou domněnku, podle níž je ženatý muž považován za otce dětí jeho manželky. Je opodstatněné, aby vnitrostátní soudy přikládaly větší váhu zájmům dítěte a rodiny, v níž žije, než zájmu stěžovatele na určení biologické pravdy.“²¹⁹

3.1.1.1 První domněnka otcovství a nevědomost manžela matky o rozporu právní domněnky otcovství s biologickou realitou

Ve věci **Rasmussen proti Dánsku**, rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, č. 8777/79 (dále jen „Rasmussen v. Dánsko“), právní otec dítěte, manžel matky, namítal porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 6 a článkem 8 Úmluvy, protože jeho popěrné právo k dítěti narozenému za trvání manželství podléhalo popěrným lhůtám, přičemž matka dítěte, dítě a opatrovník mohli zahájit řízení o popření otcovství bez časového omezení. ESLP neshledal porušení uvedených článků Úmluvy, jelikož rozdílné zacházení mezi manželem a matkou dítěte bylo v daném případě založeno na úvaze, že lhůty pro popření otcovství jsou pro matky méně nutné než pro manžele matek, když se zájmy matky obvykle shodují se zájmy dítěte a matce jsou děti ve většině případů svěřeny do péče při rozvodu nebo odloučení manželů. Při hodnocení závěrů citovaného rozhodnutí ESLP je nutné vzít v potaz období, ze kterého předmětné rozhodnutí pochází a zohlednit také vývoj společnosti včetně uskupení rodiny

²¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95, s. 15.

samotné a změny role rodičů v rodinném životě dětí, které v mezidobí nastaly. V daném případě se z manželství stěžovatele a matky narodily dvě děti v letech 1966 a 1971. Před narozením druhorozeného dítěte měl stěžovatel důvod pochybovat o svém otcovství, ale k popření otcovství nepodnikl žádné kroky. V březnu 1975 podnikl stěžovatel kroky k zahájení řízení o popření svého otcovství k druhorozenému dítěti. Ve věci však nepokračoval, protože s matkou uzavřeli neformální dohodu, na jejímž základě se matka vzdala nároků na výživné druhorozeného dítěte a stěžovatel se zavázal nezahájit řízení o popření otcovství. V souvislosti s rozvodem manželství v roce 1975 stěžovatel potvrdil v soudním řízení péči matky u obou dětí a bylo mu nařízeno platit výživné na obě děti, proti kterému nevznesl žádné námitky. Před dovršením pěti let druhorozeného dítěte matka dětí sdělila stěžovateli, že není dohodou uzavřenou mezi ní a stěžovatelem vázána, a podala žalobu na zaplacení výživného. V lednu 1976 požádal stěžovatel o zahájení řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty. Žádost byla zamítnuta z důvodu toho, že nebyly splněny zákonné podmínky, jelikož stěžovatel byl podle dánského práva oprávněn podat žalobu na popření otcovství dítěte narozeného v manželství v subjektivní lhůtě dvanácti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o okolnostech odůvodňujících popření jeho otcovství a objektivní lhůtě pěti let od narození dítěte. Zahájení řízení o popření otcovství bylo možné i po uplynutí popěrné lhůty na základě rozhodnutí soudu. Mělo se tak dít ve výjimečných případech, zejména existovaly-li důvody, pro které nemohlo být řízení o popření otcovství zahájeno dříve a zahájení takového řízení by nezpůsobilo dítěti žádné velké nepříjemnosti. Matčino popěrné právo, popěrné právo dítěte a opatrovníka dítěte nebylo žádnou popěrnou lhůtou omezeno. Novelou z roku 1982 byly popěrné lhůty upraveny tak, že řízení o popření otcovství bylo možné zahájit všemi osobami do tří let od narození dítěte s výjimkou řízení zahájených dítětem po dosažení jeho osmnácti let. Pravomoc soudů rozhodovat o výjimkách týkajících se popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty byla zachována. Uvedená změna dánské právní úpravy byla přijata z důvodu nekonzistentnosti dosavadní právní úpravy s vývojem společnosti. Tato legislativní změna však neměla vliv na posouzení věci stěžovatele ze strany ESLP, když nastala o několik let dříve. ESLP přihlédl především k tomu, že vnitrostátní soudy neodmítly žalobu stěžovatele pouze z důvodu znění zákona, ale také proto, že by připuštění žaloby stěžovatele na popření otcovství nebylo v zájmu dítěte. Vnitrostátní soudy uzavřely, že určení biologického otcovství by nevedlo k vytvoření jakýchkoliv práv a povinností a zároveň vzaly v potaz, že by takový postup mohl mít dopad na rodinné vztahy v rodině dítěte. Jako významné v předmětné věci je třeba zdůraznit, že ESLP rozhodoval také se zohledněním okolnosti, že podle vnitrostátního práva se může dítě samo po dosažení věku 15 let rozhodnout, zda je v jeho zájmu zahájit řízení o popření otcovství. Zájem

dítěte byl tedy hodnocen také ve světle toho, že bylo v moci dítěte samotného zjistit biologickou realitu a tuto uvést do souladu se stavem právním, byť s časovým odstupem.

Dále se ESLP zabýval případem **Shofman proti Rusku**, rozsudek ESLP ze dne 25. listopadu 2005, č. 74826/01 (dále jen „Shofman v. Rusko“), ve kterém ESLP konstatoval porušení článku 8 Úmluvy, když i přes prostor pro uvážení poskytnutý členskému státu tento nezajistil stěžovateli respektování jeho soukromého života. Stěžovatel se stal otcem dítěte narozeného v roce 1995 za trvání manželství. Po dobu dvou let od narození dítěte stěžovatel nevěděl o tom, že není biologickým otcem dítěte. Tuto okolnost zjistil, až po uplynutí popěrné lhůty, která v té době činila jeden rok ode dne, kdy byl domnělý otec informován o registraci své osoby jako otce dítěte. Bez zbytečného odkladu, do tří měsíců, od zjištění, že není biologickým otcem dítěte, podal stěžovatel žalobu na popření otcovství. Ruská vláda podle ESLP neprokázala, že by bylo nezbytné v demokratické společnosti „stanovit nepružnou časovou lhůtu bez ohledu na to, zda si putativní otec uvědomuje okolnosti zpochybňující jeho otcovství, a nečinit žádné výjimky z aplikace této lhůty“.²²⁰ ESLP shledal nepřiměřenost sledovaného legitimního cíle, protože mezi obecným zájmem na ochranu právní jistoty v rodinných vztazích a právem stěžovatele na přezkum právní domněnky ve světle biologických důkazů nebyla nastolena spravedlivá rovnováha.²²¹ ESLP mimo jiné odkázal²²² na předchozí judikaturu k článku 8 Úmluvy, ze které vyplývá, že situace, v níž může právní domněnka převažovat nad biologickou a sociální realitou, bez ohledu na zjištěné skutečnosti a přání dotčených osob a bez skutečného prospěchu komukoli, není slučitelná, a to dokonce ani s ohledem na prostor pro uvážení ponechaný členskými státy, s povinností zajistit účinné respektování rodinného života.²²³

Ve věci **Doktorov proti Bulharsku**, rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, č. 15074/08 (dále jen „Doktorov v. Bulharsko“), se stěžovatel domáhal popření svého otcovství k druhorozenému dítěti, které se narodilo za trvání manželství v roce 2003. Stěžovatel žil společně s matkou dítěte a dítětem jako rodina po dobu přibližně tří let od narození dítěte. Stěžovatel se dozvěděl o tom, že není biologickým otcem dítěte až po rozvodu manželství na základě testu DNA z ledna 2007, který si stěžovatel nechal vyhotovit. Návrh na popření otcovství podal stěžovatel ihned po obdržení výsledku testu DNA v únoru 2007. Vnitrostátní soudy zamítly návrh stěžovatele na popření otcovství z důvodu toho, že byl podán po uplynutí

²²⁰ Rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01, bod 43.

²²¹ Rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01, bod 45.

²²² Rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01, bod 44.

²²³ Rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91.

popěrné lhůty, která činila jeden rok od narození dítěte, resp. od doby, kdy se otec o narození dítěte dozvěděl. Podle ESLP striktní zákonem stanovená lhůta k popření otcovství, která nepočíná běžet ode dne, kdy se stěžovatel dozvěděl o tom, že nemusí být otcem dítěte, nemůže představovat přiměřené vyvážení zájmů dotčených osob. Striktní aplikace popěrné lhůty v daném případě znamenala, že vnitrostátními orgány nikdy nebyly vzaty v potaz provedené DNA testy a zejména nebyla stěžovateli poskytnuta možnost projednání jeho případu v řízení, ve kterém „by bylo možné posoudit různé dotčené zájmy a vyvážit je s ohledem na primární zvážení nejlepšího zájmu dítěte“. Již ve svých předchozích rozhodnutích ESLP shledal jako problematické, pokud v rámci rozhodovacího procesu vnitrostátní orgány nepřezkoumávaly osobní poměry stěžovatelů.²²⁴ V daném případě byl návrh stěžovatele na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty zamítnut pouze z důvodu jeho pozdního podání, tj. po uplynutí popěrné lhůty, aniž by však byly zkoumány zájmy dotčených osob, a to jak osobní poměry stěžovatele, tak vůbec nejlepší zájmy dítěte na tom, zda by mělo být otcovství popřeno či nikoliv. Přestože ESLP připustil, že právní úprava směřovala k zajištění právní jistoty, tak shledal, že „v situacích, jako je tento, je třeba určit další prvky, jako jsou konkrétní okolnosti daného případu a jejich dopad na každou ze zúčastněných stran“.²²⁵ S ohledem na výše uvedené ESLP uzavřel, že „zbavení stěžovatele jakékoli možnosti, aby jeho případ byl slyšen a jeho individuální okolnosti byly zváženy, nebylo přiměřené sledovaným legitimním cílům. Z toho vyplývá, že mezi obecným zájmem na ochraně právní jistoty v sociálních vztazích a určení otcovství, zájmy ostatních stran a zejména dítěte, a právem stěžovatele na to mít právní domněnku jeho otcovství přezkoumánu ve světle jeho konkrétní situace nebyla nastolena spravedlivá rovnováha.“²²⁶ Uvedeným postupem členského státu tedy došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

Výše uvedené případy řešené ESLP se týkaly výhradně dětí nezletilých, přičemž postavení nezletilých dětí a jejich zájmy požívají zvýšené ochrany (článek 3 ÚPD), jelikož ÚPD se vztahuje pouze na lidské bytosti mladší osmnácti let.²²⁷ Naopak rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, **Mizzi proti Maltě**, č. 26111/02 (dále jen „Mizzi v. Malta“), se týkal popření otcovství k již zletilému dítěti. Dítě se narodilo za trvání manželství v roce 1967, stěžovatel o těhotenství manželky věděl, manželé několik měsíců před narozením dítěte ukončili společné

²²⁴ Bod 30. Srov. rozsudek ESLP ze dne 18. května 2006, *Róžaňski proti Polsku*, č. 55339/00, bod 77; rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 71; rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01, bod 43.

²²⁵ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08, bod 32.

²²⁶ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08, bod 33. Srov. rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 114; rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01, bod 45.

²²⁷ Článek 1 ÚPD: „Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilostí dosaženo dříve.“

soužití. Stěžovatel měl pochybnosti o svém otcovství a požadoval vyhotovení testu DNA, matka toto odmítala. Nicméně podle maltského práva nebyl test DNA důvodem pro podání žaloby na popření otcovství. Podle vyjádření stěžovatele neměl s dítětem žádný vztah, matka toto tvrzení zpochybňovala. Dítě, v té době již zletilé, otce po roce 1993 kontaktovalo a podrobilo se testu DNA. Test DNA potvrdil, že stěžovatel není biologickým otcem dítěte. V roce 1996 se stěžovatel domáhal v rozporu se zněním maltského zákona práva podat návrh na popření otcovství, avšak bezúspěšně. Podle maltské právní úpravy účinné do roku 1993 musel stěžovatel vedle cizoložství manželky prokázat také to, že mu bylo narození dítěte zatajeno, tento předpoklad nebyl v jeho případě naplněn. Po roce 1993, v souvislosti se změnou právní úpravy, požadavek utajení odpadl, ale žalobu na popření otcovství nemohl stěžovatel přesto podat, protože uplynula lhůta k jeho podání, která činila šest měsíců od narození dítěte.²²⁸ ESLP konstatoval porušení článku 6, článku 8 a článku 14 ve spojení s články 6 a 8 Úmluvy. Jako problematickou hodnotil ESLP skutečnost, že stěžovatel nikdy neměl možnost nechat si výsledky předmětného testu DNA přezkoumat soudem²²⁹ a nebyla mu tak poskytnuta možnost podat s rozumnou vyhlídkou na úspěch žalobu směřující k vyvrácení právní domněnky otcovství.²³⁰ ESLP uzavřel, že „Potenciální zájem Y (pozn. autorky: dítěte) na užívání „sociální reality“, kdy je dcerou stěžovatele, nemůže převážet nad jeho legitimním právem mít alespoň příležitost popřít otcovství dítěte, které podle vědeckých důkazů nebylo jeho vlastní.“²³¹ S odkazem na soudní judikaturu ESLP nemusí být souladná s respektováním rodinného a soukromého života situace, kdy právní domněnka převáží nad biologickou realitou.²³² ESLP konstatoval porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy z důvodu praktické nemožnosti stěžovatele popřít jeho otcovství ode dne narození dítěte. Porušení článku 8 Úmluvy bylo shledáno z důvodu toho, že mezi obecným zájmem na ochranu právní jistoty v rodinných vztazích, právem na zachování právní jistoty a právem stěžovatele na přezkum právní domněnky jeho otcovství ve světle biologických důkazů nebyla nastolena spravedlivá rovnováha.²³³

3.1.1.2 První domněnka otcovství a vědomost manžela matky o rozporu právní domněnky otcovství s biologickou realitou

V případech, kdy muž, který uznal otcovství s plným vědomím, že nemusí být

²²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 87.

²²⁹ Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 109.

²³⁰ Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 111.

²³¹ Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 112.

²³² Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 113. Srov. rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, bod 40.

²³³ Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02, bod 114.

biologickým otcem dítěte, po dobu běhu popěrné lhůty nepodnikl žádné kroky k popření otcovství a popření otcovství se dožaduje až po uplynutí popěrné lhůty, ESLP připustil, že je na vnitrostátních soudech, aby přikládaly větší váhu zájmům dítěte před zájmem stěžovatele na popření jeho svobodně uznaného otcovství.²³⁴ Uvedené neplatí pouze ve vztahu k otcovství založeného uznáním otcovství ve smyslu učinění souhlasného prohlášení matky a muže o určení otcovství tohoto muže k dítěti, ale také v případě aplikace první domněnky otcovství za předpokladu, že muž uzavřel manželství se ženou již těhotnou a věděl, že nemůže být biologickým otcem dítěte.

Takový případ řešil ESLP ve věci **Yildirim proti Rakousku**, rozhodnutí o přípustnosti ze dne 19. října 1999, č. 34308/96 (dále jen „Yildirim v. Rakousko“). Stěžovatel uzavřel manželství se ženou, která byla již těhotná, přičemž stěžovatel věděl, že není biologickým otcem dítěte. Před narozením dítěte se manželé odloučili, avšak nebyli rozvedeni, dítě se tak narodilo do manželství a stěžovatel byl registrován jako otec dítěte. Stěžovatel tvrdil, že nevěděl o aplikaci právní domněnky otcovství a že jej matka dítěte ubezpečila, že biologický otec byl zapsán do rodného listu dítěte jako otec dítěte. V rámci řízení o rozvod, které bylo zahájeno až po uplynutí popěrné lhůty, se stěžovatel dle jeho vyjádření dozvěděl, že je považován za právního otce dítěte. Stěžovatel žádal státního zástupce o zahájení řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, když stěžovatel sám nebyl podle rakouské právní úpravy k tomuto oprávněn. Státní zástupce vyslechl matku a domnělého otce označeného matkou. Matka uvedla, že neměla se stěžovatelem před uzavřením manželství pohlavní styk. Domnělý otec uvedl, že měl s matkou pohlavní styk před uzavřením manželství, nebyl však dle jeho vyjádření jediný. Podle státního zástupce nebyly dány důvody pro podání žaloby na popření otcovství, protože takový postup nebyl v zájmu dítěte, stěžovatel věděl při uzavření manželství, že manželka neočekává narození jeho dítěte. Matkou označený muž odmítal uznat otcovství. Pokud by stěžovatel nebyl nadále právním otcem dítěte, dítě by vůči němu ztratilo právo na výživné a není jisté, zda by bylo určeno otcovství k biologickému otci. ESLP v daném případě shledal, že odmítnutím žádosti stěžovatele ze strany státního zastupitelství nedošlo k zásahu do práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života, když byla po uplynutí popěrné lhůty stěžovatele větší váha přiznána zájmům dítěte než zájmu stěžovatele na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty. Podstatné bylo, že stěžovatel věděl od narození dítěte, že není jeho

²³⁴ Srov. rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 19. října 1999, *Yildirim proti Rakousku*, č. 34308/96; rozsudek ESLP ze dne 8. ledna 2007, *Kňákal proti České republice*, č. 39277/06; rozsudek ESLP ze dne 9. března 2010, *Wulff proti Dánsku*, č. 35016/07; rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *A. L. proti Polsku*, č. 28609/08.

biologickým otcem, avšak z důvodů nesouvisejících se zákonem nepodnikl v popěrné lhůtě žádné kroky směřující k popření otcovství.²³⁵

3.1.1.3 Komparace závěrů judikatury ESLP k první domněnce otcovství s českou právní úpravou

Z výše uvedeného přehledu judikatury ESLP lze dovodit, že zakotvení právní domněnky otcovství ve prospěch manžela matky není v rozporu s článkem 8 Úmluvy, jelikož takový postup je odůvodněn zajištěním právní jistoty, bezpečnosti rodinných vztahů a upřednostněním zájmů dítěte. V rozporu s právem na ochranu soukromého života právního otce dítěte však může být shledána nemožnost popření otcovství v důsledku způsobu nastavení této právní domněnky. Jedná se o případy, kdy je popěrná lhůta manžela matky nastavena nepružně, zejména tak, že počátek jejího běhu nezohledňuje, zda otec znal okolnosti zpochybňující jeho otcovství, přičemž takto nepružná lhůta neumožňuje žádné výjimky. Nepružné lhůty nezohledňující okolnost, kdy se právní otec dozvěděl, že není biologickým otcem dítěte, nepředstavují přiměřené vyvážení zájmů dotčených osob. Přiměřenost sledovaného legitimního cíle dle článku 8 Úmluvy je dána tehdy, pokud je nastolena spravedlivá rovnováha mezi obecným zájmem na ochraně právní jistoty v rodinných vztazích a právem stěžovatele na přezkum právní domněnky ve světle biologických důkazů. Takové vážení není možné učinit bez zjištění konkrétních okolností případu, osobních poměrů a přání dotčených osob. Situaci, kdy by právní domněnka převážila nad biologickou a sociální realitou bez ohledu na uvedené a bez prospěchu komukoli, nelze hodnotit jako slučitelnou s právem na ochranu rodinného a soukromého života. Vyvažování zájmů dotčených osob je nutné činit s předním („primary“) zvážením nejlepšího zájmu dítěte na tom, zda by mělo být otcovství popřeno či nikoliv. Zájem dítěte na zachování užívání „sociální reality“ ve smyslu toho, že je dítětem právního otce, nemůže převážet nad tím, aby měl právní otec alespoň možnost popřít otcovství k dítěti podle vědeckých důkazů, ze kterých plyne, že není biologickým otcem dítěte. Ve vztahu ke zkoumání zájmu dítěte je třeba uvést, že při posuzování zájmu dítěte na popření otcovství je přihlíženo také k tomu, zda samo dítě je nadáno popěrným právem a zda po dosažení určitého věku může samo dosáhnout popření otcovství, pokud bude mít zájem na zjištění biologické reality a jejího uvedení do souladu s právním rodičovstvím. Podstatným prvkem při vyvažování zájmů dotčených osob na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty je také skutečnost, zda právní otec věděl v době běhu popěrné lhůty o tom, že není biologickým otcem dítěte, a přesto

²³⁵ Rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 19. října 1999, *Yldirim proti Rakousku*, č. 34308/96, bod 28.

nepodnikl žádné kroky k popření otcovství.

Česká právní úprava popírání otcovství je souladná s výše nastíněnými závěry judikatury ESLP v tom rozsahu, že popěrná lhůta manžela matky podle § 785 odst. 1 OZ je stanovena pružně, když šestiměsíční subjektivní popěrná lhůta reflektuje okamžik, kdy manžel matky pojal důvodné pochybnosti o svém otcovství.²³⁶ A zároveň objektivní popěrná lhůta v trvání šesti let ode dne narození dítěte respektuje obecný zájem na zachování právní jistoty a zájem dítěte na zachování stability jeho rodinných vztahů. Uplyne-li marně jedna z uvedených lhůt, nelze se dovolávat běhu druhé lhůty, a to i v případě, pokud by tato druhá lhůta doposud neuplynula.²³⁷ Pružnost popěrných lhůt je dána také zakotvením institutu prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství (§ 792 OZ). Hodnocení existence důvodných pochybností je důležité nejen pro správné stanovení běhu popěrné lhůty manžela matky, když subjektivní lhůta k popření otcovství podle ustanovení § 785 odst. 1 OZ je lhůtou prekluzivní²³⁸, ale rovněž pro posouzení přípustnosti prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ. Právní otec musí tvrdit a prokázat objektivní skutečnosti, z nichž bude moci soud dovést, že právnímu otci k určitému okamžiku vznikly důvodné pochybnosti o jeho otcovství. Nepostačuje tedy prokázání prostých pochybností. „Důvodnost pochybností je třeba vztahovat k účelu daného ustanovení, tedy k zpochybnění předpokládaného otcovství do té míry, že podle obecné lidské zkušenosti a s přihlédnutím k povaze skutečnosti zakládající pochybnost, lze usuzovat, že žaloba na popření otcovství může být úspěšná.“ Za vzbuzující důvodnou pochybnost nelze podle Nejvyššího soudu považovat náznaky či narážky třetích osob o otcovství právního otce, iracionální, nezdůvodněné přesvědčení o svém otcovství. Naopak za okolnost vzbuzující důvodnou pochybnost považuje Nejvyšší soud prokázanou nevěru, výsledek anonymního testu DNA, pokud právního otce jako biologického otce dítěte vylučuje, dlouhodobou nepřítomnost právního otce v době rozhodné pro početí dítěte, zdravotní omezení vylučující právního otce z biologického otcovství v kombinaci těchto okolností.²³⁹ Pokud měl právní otec pochybnosti ohledně svého otcovství v době běhu popěrné lhůty, např. i s ohledem na jeho onemocnění, v důsledku kterého nemohl mít děti, a nepodnikl v popěrné lhůtě kroky k popření svého otcovství, lze podle Ústavního soudu případnou nečinnost právního otce vykládat tak, že právní otec akceptoval svou rodičovskou odpovědnost.²⁴⁰ V takovém případě

²³⁶ Srov. vývoj právní úpravy počátku běhu popěrné lhůty na základě derogačního nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141).

²³⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 955, bod 29 (§ 785).

²³⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. 21 Cdo 1863/2014.

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457), bod 35.

nelze samotnou absenci biologického otcovství považovat za ústavně relevantní zájem na popření jeho otcovství v budoucnu. Přestože zjištění důvodných pochybností o biologickém otcovství právního otce dítěte může odůvodňovat popření otcovství právního otce i v pozdějším věku dítěte, je nutné zohlednit povahu právního vztahu mezi právním otcem a dítětem, který se vyznačuje trvalostí a nelze je kdykoliv „vypovědět“. Popření otcovství tak nelze chápat jako institut, který by umožňoval neomezené vyvázání se z právního vztahu s dítětem, není-li právní otec dítěte také otcem biologickým.²⁴¹

Možnost prolomení popěrné lhůty na základě prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle § 792 OZ umožňuje i po uplynutí popěrné lhůty zvážit zájmy dotčených osob na popření otcovství, jejich osobní poměry, včetně práva právního otce mít přezkoumanu právní domněnku otcovství ve světle konkrétní situace a důkazu o biologické realitě. Nedostatek právní úpravy lze však shledat v tom, že samo dítě není nadáno popěrným právem a dále není oprávněno zahájit řízení podle ustanovení § 792 OZ. Důsledky absence popěrného práva dítěte se závažným způsobem projevují také v rovině rozhodování soudu o návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty dle ustanovení § 792 OZ. V rámci vyvažování zájmů dotčených osob s přihlédnutím k obecnému zájmu ochrany právní jistoty v rodinných vztazích je nutné zohlednit také tuto skutečnost. Nepodáním návrhu na popření otcovství nebo návrhu dle ustanovení § 792 OZ matkou či právním otcem dítěte či rozhodnutím soudu o zamítnutí návrhu matky nebo právního otce dítěte dle ustanovení § 792 OZ se dítěti uzavírají možnosti dosažení popření otcovství, a to i v budoucnu, pokud by mělo zájem uvést do souladu biologickou realitu s realitou právní a poznat svůj původ. Nezakotvením popěrného práva dítěte tak zákonodárce podstatným způsobem zkomplikoval soudům rozhodování v řízeních podle ustanovení § 792 OZ. Při současném nastavení právní úpravy popírání otcovství je dítě závislé na tom, zda matka či právní otec dítěte podají v popěrné lhůtě návrh na popření otcovství, nebo zda po uplynutí popěrné lhůty využijí svého práva podat návrh na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství.

S uvedenou problematikou se pojí otázka, jaké okolnosti případu, myšleno současné či i budoucí, je soud při rozhodování o návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ povinen vzít v potaz, když dítě samotné není vůbec nadáno popěrným právem, a to ani po dosažení určitého věku. Při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte obecně, nejen ve vztahu k popření otcovství, by soudy neměly zvažovat okolnosti významné pro posouzení nejlepšího zájmu dítěte pouze v měřítku krátkodobosti či určitého přechodného řešení. V tomto

²⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2010, sp zn. II. ÚS 405/09 (N 229/59 SbNU 329), bod 44.

směru lze odkázat například na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), podle kterého „Rozhodování třetích osob o nejlepších zájmech dítěte vychází z uspokojení základních potřeb dítěte (výživa, bydlení, zdraví), jeho rozvoje, názorů a přání dítěte, totožnosti dítěte, citového spojení, jeho zdraví, bezpečí, ochrany, zaopatření, péče, soudržnosti rodiny, trvalosti domova, vazeb dítěte na kamarády, ze školních vztahů, rizik náhradní péče, kulturního pozadí či náboženské víry. Samotné rozhodnutí pak musí sledovat cíl stabilního a nikoliv přechodného řešení, které sleduje skutečně dlouhodobé zájmy dítěte (srov. Determining the Best Interests of the Child: Summary of State Laws. Child Welfare Information Gateway. Washington, 2010, str.2). Preambule Úmluvy (pozn. autorky: ÚPD) pak prohlašuje, že státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy uznávají, že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění.“ V rámci hodnocení dlouhodobých zájmů dítěte se tak projevuje mimo jiné otázka zájmu dítěte na zjištění jeho totožnosti, která by pro něho mohla být z důvodu absence popěrného práva dítěte a nevyhovění návrhu matky dítěte či právního otce dle ustanovení § 792 OZ vyloučena.

Otázkou tedy je, zda soudy mají při rozhodování o návrhu podle § 792 OZ zkoumat jen ty okolnosti existující ke dni rozhodování soudu, nebo případně také zohlednit okolnosti potenciálně budoucí, a to v rámci hodnocení zájmu dítěte vzhledem k tomu, že dítě není nadáno popěrným právem a v budoucnu nemůže řízení o popření otcovství podle platné právní úpravy zahájit, a to ani prostřednictvím návrhu dle ustanovení § 792 OZ. Ačkoliv tedy nemusí být v době rozhodování soudu o návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dán aktuální převažující zájem dítěte na poznání svého původu, tento může s odstupem času po zamítnutí návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství vzniknout, ale dítě samo, nedojde-li ke změně právní úpravy, nebude moci popřít otcovství právního otce. V rámci hodnocení zájmu dítěte na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství jsou soudy povinny vzít v potaz okruh okolností formujících zájem dítěte²⁴², přičemž právu dítěte na poznání původu by měla být věnována náležitá pozornost, jelikož je důležitým aspektem utváření identity každého jednotlivce.

Existenci budoucích okolností však nelze vzhledem k účinkům právní moci rozhodnutí při rozhodování soudu zohlednit. „Z časového vymezení účinků právní moci rovněž vyplývá, že rozhodnutí nelze opírat o budoucí okolnosti a poměry, o nichž není jisto, zda a kdy nastanou (srov. R 75/52).“²⁴³ Při rozhodování soudu dle ustanovení § 792 OZ je tedy nezbytné vycházet

²⁴² K tomuto podrobněji v kapitole 5 disertační práce.

²⁴³ DVOŘÁK, Bohumil. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický*

z okolností, které jsou známy a existují v době rozhodování soudu. Ve vztahu k právu dítěte znát svůj původ, jakožto jednoho z hledisek hodnocení zájmu dítěte podle ustanovení § 792 OZ, je soud povinen zkoumat aktuální zájem dítěte na poznání biologické reality hodnocený v souvislosti s dalšími existujícími okolnostmi případu (rodinné zázemí, výživa, emocionální vazby atd.). Neexistenci popěrného práva dítěte lze považovat rovněž v době rozhodování soudu za existující okolnost případu, kterou je soud povinen při hodnocení zájmu dítěte, a to zejména ve vztahu k právu dítěte poznat svůj původ, náležitě zvážit. Nejedná se o okolnost budoucí, již nyní je nedostatek právní úpravy spočívající v neexistenci popěrného práva dítěte soudu znám. Soud tedy nemůže v rámci svých úvah přímo zvažovat, zda a kdy v budoucnu dosáhne zájem dítěte na poznání biologické reality takové intenzity, že v rámci hodnocení kritéria zájmu dítěte v řízení podle ustanovení § 792 OZ bude konstatováno, že zájem dítěte vyžaduje prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Nicméně je nezbytné, aby soud při vyvažování jednotlivých složek kritéria zájmu dítěte zaměřil pozornost na právo dítěte poznat svůj původ, přičemž je třeba klást na toto kritérium zvýšený důraz a nespokojit se s pouhým konstatováním, že je v zájmu dítěte, aby nebyly narušovány jeho existující rodinné vazby.

Nemohou-li soudy v řízení podle ustanovení § 792 OZ vzít v potaz budoucí okolnosti případu, které neexistují v době rozhodování soudu, tedy zejména zájem dítěte na zjištění vlastního původu, je třeba zvážit, do jaké míry je pravomocné rozhodnutí soudu podle ustanovení § 792 OZ nezměnitelné a tvoří překážku věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*) ve vztahu k novému, v budoucnu zahájenému, řízení podle ustanovení § 792 OZ. Zájmy dítěte jsou v čase proměnlivé. Podstatou dané problematiky je otázka toho, zda v případě změny poměrů, z nichž bylo vycházeno při rozhodování soudu o zamítnutí návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, je možné s ohledem na aktuální zájmy dítěte odůvodnit podání nového návrhu podle ustanovení § 792 OZ matkou či právním otcem dítěte. Obdobná otázka vyvstává ve vztahu k rozhodnutí o zamítnutí návrhu na popření otcovství podaného po uplynutí popěrné lhůty podle ZR a následné podání návrhu dle ustanovení § 792 OZ. Ačkoliv řízení podle § 792 OZ nemůže zahájit dítě samotné, ani k jeho zahájení dát podnět, když se jedná o řízení výlučně návrhové, je zkoumání otázky, zda existuje alespoň určitý prostor pro nové projednání věci a zohlednění případné změny poměrů u dotčených osob, zejména zájmu dítěte na popření otcovství, významné.

komentář [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016, (§ 159a OSŘ, bod 38). Dostupné z: databáze ASPI.

3.1.1.4 Problematika překážky věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*) v řízení o popření otcovství a v řízení podle § 792 OZ

Nezměnitelnost soudního rozhodnutí jako překážka věci pravomocně rozsouzené je důležitým účinkem právní moci a projevuje se tak, že pravomocně rozsouzená věc nemůže být znovu projednána v rozsahu závaznosti výroku rozsudku pro účastníky a popřípadě jiné osoby (§ 159a OSŘ).²⁴⁴ V souladu s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu jsou jako překážka věci pravomocně rozsouzené definovány případy projednání stejné věci v novém řízení, tedy tehdy, je-li dána totožnost nároku nebo stav, o němž již bylo pravomocně rozhodnuto, a dále totožnost předmětu řízení a osob, přičemž procesní postavení jednotlivých osob v novém a původním řízení není rozhodující, může být i rozdílné. Totožnost předmětu řízení je dána také v případě, že nárok nebo stav, který je vymezený žalobním petitem vyplývá z totožných skutkových tvrzení, vychází ze stejného skutku. Posouzení skutku po právní stránce v původním řízení přitom není rozhodující. Překážka věci pravomocně rozhodnuté je dána také v případě, že byl skutek v původním řízení posouzen po právní stránce nesprávně nebo neúplně. Totožnost předmětu řízení existuje rovněž tehdy, pokud byl skutek v novém řízení právně kvalifikován jinak než v původním řízení.²⁴⁵

Ústavní soud se v nálezu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457), v bodě 36. jako obiter dictum vyjádřil tak, že v případě zamítnutí žaloby na popření otcovství, která byla podána v době neaplikování ustanovení § 57 odst. 1 ZR ve znění účinném do 31. 12. 2011 z důvodu uplatnění závěrů nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141)²⁴⁶, nebrání právnímu otci, aby za účinnosti OZ podal obdobnou žalobu znovu a žádal prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ. Z uvedeného lze dovodit, že Ústavní soud nepovažuje za překážku věci pravomocně rozsouzené rozhodnutí o zamítnutí návrhu na popření otcovství dle ZR podaného po uplynutí popěrné lhůty²⁴⁷ pro zahájení řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ. V předmětném nálezu se popření otcovství domáhal právní otec, jehož otcovství bylo určeno na základě první domněnky otcovství. Naopak Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 5. prosince 2017, sp. zn. 21 Cdo 1546/2015,²⁴⁸ výše uvedené závěry vyloučil

²⁴⁴ Tamtéž, (§ 159a OSŘ, bod 6).

²⁴⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2005, sp. zn. 33 Odo 754/2004.

²⁴⁶ Za předpokladu, že pochybnost domnělého otce ohledně jeho biologického otcovství vyvstala po uplynutí popěrné lhůty, resp. v jejím průběhu. Podrobněji k nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), v kapitole 2 disertační práce.

²⁴⁷ Resp. v té době popěrná lhůta k popření otcovství manžela matky nebyla stanovena a soudy rozhodovaly v obdobné situaci jako tomu je dnes podle § 792 OZ. Podrobněji viz podkapitola 2.2 disertační práce.

²⁴⁸ Příklad rozhodovaný také ESLP, rozhodnutí o přípustnosti ze dne 8. ledna 2007, *Kňákal proti České republice*, č. 39277/06.

ve vztahu k popírání otcovství určeného druhou domněnkou otcovství s argumentací, že Ústavní soud zrušil nálezem ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), popěrnou lhůtu pouze ve vztahu k první domněnce otcovství a postavení muže, jehož otcovství je založeno na základě druhé domněnky otcovství, se od otcovství manžela matky podstatně liší.²⁴⁹ Ve věci posuzované Nejvyšším soudem bylo otcovství právního otce dítěte určeno na základě souhlasného prohlášení rodičů po narození dítěte v roce 2001. Stěžovatel uznal dítě za vlastní, ačkoliv věděl, že není otcem dítěte, s matkou dítěte se seznámil ve vysokém stupni jejího těhotenství. Původní řízení o popření otcovství bylo zahájeno po uplynutí popěrné lhůty až v roce 2010 po několika marných podnětech právního otce dítěte podle ustanovení § 62 ZR podaných k nejvyššímu státnímu zástupci. Obecné soudy označily návrh právního otce za zjevně opožděný, a to také ve světle nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141).²⁵⁰ V novém řízení zahájeném v roce 2014 se právní otec domáhal opětovně popření otcovství k nezletilému dítěti, resp. aplikace ustanovení § 792 OZ. Z důvodu totožnosti účastníků řízení a totožnosti předmětu řízení bylo řízení zastaveno pro neodstranitelné překážky věci pravomocně rozsouzené. Nejvyšším soudem byla řešena právní otázka, zda předchozí zamítnutí návrhu právního otce na popření jeho otcovství z důvodu uplynutí popěrné lhůty dle ustanovení § 61 ZR tvoří překážku věci pravomocně rozhodnuté v následném řízení o popření otcovství dle ustanovení § 790 OZ, resp. řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ. Nejvyšší soud vycházel při posouzení věci z ustanovení § 159a odst. 4 OSŘ a ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu k problematice překážky věci pravomocně rozsouzené.²⁵¹ Nejvyšší soud tak s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že s odkazem na ustanovení § 159a odst. 5 OSŘ je dána překážka věci pravomocně rozsouzené a není tedy možné nové projednání věci, jelikož je pravomocné soudní rozhodnutí pro účastníky nového řízení závazné. Nejvyšší soud výslovně uvedl, že „Byť se tedy podmínky pro zamítnutí nebo naopak vyhovění návrhu na popření otcovství s přijetím nové právní úpravy změnily, jde stále o totožné řízení o popření otcovství matrikového otce založeného na základě totožné domněnky otcovství (souhlasné prohlášení rodičů), v němž je rozhodováno o stále stejném předmětu řízení (stejném stavu) a které je vedeno mezi týmiž účastníky.“²⁵² Nejvyšší soud uvedl, že nový návrh na popření otcovství,

²⁴⁹ Rozpor odlišností postavení právního otce podle první a druhé domněnky otcovství podrobně rozebrán v následující podkapitole věnované postavení právního otce, který popírá otcovství a jehož otcovství bylo určeno na základě druhé domněnky otcovství.

²⁵⁰ Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2013, sp. zn. II. ÚS 2653/11.

²⁵¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2006, sp. zn. 21 Cdo 2091/2005 (č. 84/2007 Sb. rozh. civ.), a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2005, sp. zn. 33 Odo 754/2004.

²⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2017, sp. zn. 21 Cdo 1546/2015.

který právní otec odůvodnil novými skutečnostmi, nelze připustit, jelikož lze využít pouze institutu obnovy řízení na základě uplatnění nových, přípustných skutečností za účelem odstranění soudních rozhodnutí. Nejvyšší soud přitom zdůraznil, že časové rozšíření obnovy řízení podle § 425a odst. 1 ZŘS je aplikovatelné pouze u otcovství určeného soudem (třetí domněnka otcovství) a nikoliv u otcovství založeného souhlasným prohlášením rodičů o otcovství (druhá domněnka otcovství). Ve věci následně rozhodoval Ústavní soud usnesením ze dne 12. března 2019, sp. zn. I. ÚS 883/18, který potvrdil názor Nejvyššího soudu, že „oprávnění soudu prominout zmeškání lhůty pro popření otcovství podle § 792 občanského zákoníku, nevede nutně k závěru, že se nemůže uplatnit překážka věci pravomocně rozsouzené. Prominutí zmeškání lhůty představuje možnost (povinnost) soudu zasáhnout tehdy, není-li ustanovení stanovující prekluzivní popěrnou lhůtu, jehož účelem je ochrana zájmů dítěte, ve skutečnosti v souladu se zájmy dítěte a přičí-li se jeho důsledky veřejnému pořádku.“

K problematice pravomocně rozsouzené věci se vyjádřil Nejvyšší soud také v usnesení ze dne 28. srpna 2014, sp. zn. 30 Cdo 2379/2013.²⁵³ V tomto případě bylo otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů dne 1. 4. 2005 v řízení o určení otcovství. Právní otec podal žalobu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty dne 3. 10. 2005, žaloba byla zamítnuta z důvodu jejího podání po uplynutí popěrné lhůty (§ 61 ZR). Dne 3. 10. 2011 zahájil právní otec nové řízení o popření otcovství s odůvodněním, že se opírá o nové skutečnosti po vydání předchozího rozhodnutí obecného soudu, a to nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2010, sp. zn. II. ÚS 405/09 (N 229/59 SbNU 329). Soud prvního stupně usnesením řízení zastavil, protože neshledal, že by od vydání předchozího rozhodnutí nastaly nové skutečnosti a trvá tak existence překážky věci pravomocně rozsouzené. Právní otec se v rámci podaného dovolání domáhal toho, že by „požadavek na nezměnitelnost soudního rozhodnutí měl ustoupit požadavku na účinnou právní obranu, resp. prosazení biologické reality na úkor právní fikce“. Nejvyšší soud uzavřel s odkazem na judikaturu Ústavního soudu²⁵⁴, že nezměnitelnost pravomocných rozhodnutí je projevem principu právní jistoty a jedním ze základních principů právního státu, přičemž výjimky z tohoto pravidla může stanovit pouze zákon. „Nelze přisvědčit názoru, že překážka rei iudicatae je pouhým formalismem, jenž musí ustoupit domnělým ústavně zaručeným právům stěžovatele. V takovém případě by totiž věc pravomocně rozhodnutá mohla být stále znovu a znovu otevírána pouze na základě tvrzení

²⁵³ Srovnej také překážku věci pravomocně rozsouzené, kdy v původním řízení bylo popřeno otcovství k návrhu právního otce a v novém řízení se matka domáhala určení, že tento právní otec je otcem dítěte. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 2553/2014 ve spojení s usnesením Ústavního soudu ze dne 30. června 2015, sp. zn. I. ÚS 4051/14.

²⁵⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. III. ÚS 977/08.

účastníka, že bylo zasaženo do jeho ústavních práv.“ Výše uvedenou věc posuzoval Ústavní soud v usnesení ze dne 22. října 2015, sp. zn. III. ÚS 3468/14, ve světle toho, zda došlo k zásahu do práva právního otce na přístup k soudu podle článku 36 odst. 1 LZPS, případně do jeho práva na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromého a rodinného života ve smyslu článku 10 odst. 2 LZPS, článku 8 Úmluvy a článku 13 Úmluvy, a to vydáním rozhodnutí soudu o zastavení řízení o popření otcovství z důvodu existence překážky rei iudicatae. Ústavní soud při posouzení věci vycházel z usnesení Ústavního soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. III. ÚS 977/08, a uvedl, že pokud by došlo k opakovanému otevření případu z důvodu tvrzení, že byla porušena ústavní práva účastníka řízení, tak by došlo ve svém důsledku k zásahu do právní jistoty, jakožto jednoho ze základních principů právního státu. Nezměnitelnost pravomocných soudních rozhodnutí je projevem principu právní jistoty. Výjimky z nezměnitelnosti pravomocných soudních rozhodnutí mohou být stanoveny pouze zákonem. Jedná se o využití mimořádných opravných prostředků a zahájení řízení na základě nového návrhu, pokud dojde ke změně poměrů. Změna judikatury nemůže vést ke znovu projednání pravomocně rozhodnuté věci, ledaže se jedná o ustanovení § 119a zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. A rovněž potvrdil nepřenositelnost nosných důvodů nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), a nálezu Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2010, sp. zn. II. ÚS 405/09 (N 229/59 SbNU 329), pro projednávanou věc z důvodu toho, že v projednávané věci bylo otcovství právního otce určeno druhou domněnkou otcovství a nikoliv první, jako v případech řešených uvedenými nálezy Ústavního soudu.

Ve vztahu k problematice překážky rei iudicatae v řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství Ústavní soud v usnesení ze dne 1. září 2020, sp. zn. IV. ÚS 2208/20 (bod 12), konstatoval, že rozhodnutí o neprominutí zmeškání lhůty k popření otcovství v řízení dle ustanovení § 792 OZ nezakládá překážku věci rozsouzené. Je tedy možné v budoucnu prominout zmeškání lhůty k popření otcovství právního otce či matky, pokud bude v souladu s článkem 3 odst. 1 ÚPD toto odůvodněno zájmem dítěte.

Z výše uvedeného přehledu soudní judikatury Nejvyššího soudu a Ústavního soudu k problematice překážky rei iudicatae v řízení o popření otcovství, resp. v řízení podle ustanovení § 792 OZ, vyplývá, že přístup k řešení dané problematiky není zcela konzistentní. Na jedné straně, bez bližšího odůvodnění, konstatuje Ústavní soud možnost znovu projednání věci podle § 792 OZ, přestože již jednou bylo soudem rozhodnuto o zamítnutí návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Dále Ústavní soud konstatoval možnost podání návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ i v případě, že byl zamítnut návrh manžela matky na popření otcovství podaného v době neaplikování

ustanovení § 57 odst. 1 ZR ve znění do 31. 12. 2011. Uvedené se však podle soudní judikatury neuplatní v případě rozhodnutí o zamítnutí návrhu právního otce na popření jeho otcovství z důvodu uplynutí popěrné lhůty dle ustanovení § 61 ZR (druhá domněnka otcovství), které tvoří překážku věci pravomocně rozsouzené v následném řízení o popření otcovství dle ustanovení § 790 OZ, resp. řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ. V souvislosti s popíráním otcovství určeného na základě druhé domněnky otcovství se také Nejvyšší soud a Ústavní soud vyjádřily tak, že překážka rei iudicatae nemůže ustoupit domnělým ústavně zaručeným právům stěžovatele, její prolomení je možné pouze na základě zákona, tj. uplatněním mimořádných opravných prostředků nebo institutu změny poměrů.

Rozpornost přístupu v řešení problematiky překážky rei iudicatae v řízení o popření otcovství, resp. řízení podle § 792 OZ, není žádoucí. Nepřiléhavý je také argument rozdílného přístupu při posouzení věci podle toho, zda se jedná o popírání otcovství založeného první či druhou domněnkou otcovství. V době, kdy nebylo aplikováno ustanovení § 57 odst. 1 ZR ve znění do 31. 12. 2011, byla nálezem Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), zrušena popěrná lhůta manžela matky, která činila v té době šest měsíců ode dne, kdy se manžel matky dozvěděl o narození dítěte. Ústavní soud zdůraznil, že neaplikování popěrné lhůty není projevem časově neomezeného podání návrhu právního otce, jehož otcovství bylo určeno na základě první domněnky otcovství a který se dozvěděl o skutečnostech zpochybňujících jeho otcovství v průběhu nebo po uplynutí zrušené popěrné lhůty. Obecné soudy byly v jednotlivých případech povinny samy určit konkrétní popěrnou lhůtu, a to při vyvážení dotčených práv zúčastněných osob a chráněných zájmů uvedených v bodu 29 citovaného nálezu Ústavního soudu.²⁵⁵ Svou povahou lze takové řízení přirovnat k řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ. Pokud návrh na popření otcovství právního otce neobstál z důvodu přiměřenosti zásahu do práv a chráněných zájmů dotčených osob, a to vzhledem k časovému prostoru od zjištění relevantních skutečností zpochybňujících biologické otcovství právního otce, tak byl tento soudem zamítnut. Pozice právního otce, jehož otcovství bylo určeno na základě první domněnky, a právního otce, jehož otcovství bylo určeno na základě druhé domněnky otcovství, nebyla v tomto ohledu rozdílná. V prvním případě nebyla popěrná lhůta výslovně zákonem stanovena, soudy však de facto popěrnou lhůtu určovaly v každém jednotlivém případě vzhledem ke zvážení práv dotčených osob a chráněných zájmů. V druhém případě byla délka popěrné lhůty stanovena výslovně zákonem.

²⁵⁵ Podrobněji v kapitole 2 disertační práce.

Nejvyšší soud a Ústavní soud dále dospěly k závěru, že oprávnění soudu podle ustanovení § 792 OZ nevyklučuje nutně závěr, že by se nemohla uplatnit překážka věci pravomocně rozsouzené. Res iudicata je však nedostatkem podmínky řízení, který nelze odstranit²⁵⁶, soud je tak povinen řízení na základě ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ zastavit. Pokud by tedy rozhodnutí vydané v předchozím řízení podle § 792 OZ, nebo řízení o popření otcovství podle ZR, bylo považováno za res iudicata ve vztahu k nově zahájenému řízení podle ustanovení § 792 OZ, soud po tomto zjištění řízení zastaví a nebude provádět dokazování za účelem zjištění, zda zájem dítěte a veřejný pořádek vyžadují prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Naopak, nebude-li rozhodnutí vydané v původním řízení považováno za res iudicata pro nově zahájené řízení podle ustanovení § 792 OZ, je soud povinen věc řádně projednat, tedy zjišťovat, zda jsou naplněna kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. A pokud dospěje k závěru, že nikoliv, tak nepostupuje podle ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ, ale návrh na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství usnesením, proti kterému je přípustné odvolání, zamítne. Následně po nabytí právní moci předmětného usnesení, návrh na popření otcovství rozsudkem zamítne z důvodu jeho podání po uplynutí popěrné lhůty.²⁵⁷ Pro úplnost je třeba uvést, že soud je povinen zkoumat podmínky pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství z úřední povinnosti, tedy i v případě, že matka či právní otec podají návrh na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty a výslovně nenavrhnou prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství.²⁵⁸ V takovém případě vydá soud pouze rozsudek o zamítnutí návrhu na popření otcovství podaného po uplynutí popěrné lhůty a v odůvodnění rozsudku uvede, z jakých důvodů neshledal naplnění podmínek pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství.²⁵⁹

Vzhledem k výše uvedenému je tedy podstatné postavit na jisto, zda rozsudek soudu o zamítnutí návrhu na popření otcovství podaného po uplynutí popěrné lhůty podle ZR nebo OZ zakládá překážku res iudicata ve vztahu k nově zahájenému řízení o návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle § 792, resp. o návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty bez výslovného návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Jedná se o případy, kdy soud zkoumal podmínky pro prominutí zmeškání popěrné lhůty ex officio a o tomto nevydával samostatné usnesení, případně soud vydal samostatné usnesení o zamítnutí

²⁵⁶ PŘIDAL, Ondřej. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace, 2020)* [online databáze]. Praha: C.H. Beck, 2017, (§ 104 OSŘ, bod 8-9). Dostupné z: databáze beck-online.cz.

²⁵⁷ Srov. LEVÝ, Jiří. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, (§ 425 ZŘS, bod 8). Dostupné z: databáze beck-online.cz.

²⁵⁸ Tamtéž, (§ 425 ZŘS, bod 2).

²⁵⁹ Srov. LEVÝ, Jiří. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, (§ 425 ZŘS, bod 7). Dostupné z: databáze beck-online.cz.

návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství ve spojení s rozsudkem soudu o zamítnutí návrhu na popření otcovství.

V případě závěru o existenci překážky věci rozsouzené je možné tuto prolomit pouze na základě zákona. Účinným mimořádným prostředkem je v daném případě žaloba na obnovu řízení, která je přípustná za podmínek uvedených v ustanovení § 228 a násl. OSŘ ve spojení s ustanovením § 1 odst. 3 a odst. 4 ZŘS. Objektivní tříletá lhůta pro podání žaloby na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství je prolomena za podmínek stanovených v ustanovení § 425a ZŘS. Podrobný rozbor ustanovení § 425a ZŘS je předmětem pojednání kapitoly 3.1.3.1 a 3.1.3.2 této disertační práce. Na tomto místě je věnována pozornost výlučně obnově řízení o popření otcovství a s tím spojeným úskalím ve vztahu k řízení podle ustanovení § 792 OZ. Předně je nutné souhlasit s názorem J. Levého, že je ustanovení § 425a ZŘS na základě analogie použitelné také na řízení o popření otcovství²⁶⁰, ačkoliv důvodová zpráva pojednává pouze o obnově řízení o určení otcovství určeného soudním rozhodnutím. Z jazykového výkladu ustanovení § 425a ZŘS vyplývá, že se jako výjimka vztahuje také na řízení o popření otcovství. Nelze bez dalšího tedy souhlasit s výše citovaným názorem Nejvyššího soudu (usnesení ze dne 5. prosince 2017, sp. zn. 21 Cdo 1546/2015), že rozšíření obnovy řízení podle § 425a odst. 1 ZŘS je aplikovatelné pouze u otcovství určeného soudním rozhodnutím, jelikož podle ZR ani OZ není možné takto určené otcovství popírat a z tohoto důvodu lze o řízení o popření otcovství hovořit pouze ve vztahu k otcovství určenému na základě aplikace první a druhé domněnky otcovství. Smyslem přijetí citovaného ustanovení bylo podle důvodové zprávy dosažení souladu právní úpravy s Úmluvou, resp. judikaturou ESLP k výkladu Úmluvy, přičemž podstatou věci bylo umožnění nápravy soudního rozhodnutí, které bylo vydáno v době, kdy nebyly dostupné DNA testy, resp. tyto nebyly plošně používány, a při využití jiných důkazů, zejména krevních testů s nepřesným výsledkem, mohlo dojít k určení nebo popření otcovství v soudním řízení v rozporu s biologickou realitou. V důvodové zprávě je odkazováno na rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, Paulík proti Slovensku, č. 10699/05, a rozsudek ESLP ze dne 25. listopadu 2005, Shofman proti Rusku, č. 74826/01, přičemž prvně uvedený rozsudek se týká obnovy soudního řízení o určení otcovství a druhý rozsudek se naopak týká obnovy řízení o popření otcovství určeného na základě první domněnky otcovství.

Ve vztahu k obnově řízení o popření otcovství je však nutné rozlišit, zda se jednalo o řízení o popření otcovství k návrhu podaného právním otcem či matkou řádně, tedy v době běhu zákonem stanovené popěrné lhůty, nebo se jednalo o řízení o popření otcovství zahájené

²⁶⁰ LEVÝ, Jiří. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, (§ 425a ZŘS, bod 8-13). Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

nejvyšším státním zástupcem na základě ustanovení § 62 ZR po uplynutí zákonem stanovených popěrných lhůt. Ačkoliv ZR v obou případech označoval tato řízení za řízení o popření otcovství, je nezbytné, a to mimo jiné také pro účely aplikace ustanovení § 425a ZŘS, rozlišovat smysl a účel těchto řízení.

Byl-li návrh na popření otcovství podle ZR podán oprávněnou osobou v době běhu popěrné lhůty, tak soud návrhu vyhověl, za předpokladu prokázání skutečnosti, že právní otec není biologickým otcem dítěte. Pokud v řízení byly využity jiné důkazy než provedení testu DNA, jejichž výsledky nebyly v porovnání s testy DNA natolik přesné, mohlo dojít k tomu, že soud žalobu na popření otcovství zamítl, ačkoliv ve skutečnosti právní otec nebyl biologickým otcem dítěte. Situace je tedy obdobná jako v případě obnovy řízení o určení otcovství, v nichž domnělý otec byl soudním rozhodnutím určen jako otec dítěte v rozporu s biologickou realitou na základě nepřesných důkazů, popř. byl návrh na určení otcovství zamítnut vůči domnělému otci opět nesprávně v rozporu s biologickou realitou. Co se týká problematických aspektů výkladu ustanovení § 425a ZŘS, zejména co do stanovení časové meze 31. 12. 2015, jsou i ve vztahu k obnově řízení o popření otcovství uplatnitelné výkladové závěry uvedené v podkapitolách 3.1.3.1 a 3.1.3.2 této disertační práce.

Pokud byl však návrh na popření otcovství podle ZR podán po uplynutí popěrné lhůty, na základě ustanovení § 62 ZR nejvyšším státním zástupcem, tak je nutné vzít v potaz, že bez dalšího nebylo zkoumáno biologické otcovství právního otce dítěte v tomto řízení. Nejvyšší státní zástupce byl povinen (ve znění § 62 ZR účinném od 20. 3. 2012)²⁶¹ podat návrh na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty některému z rodičů, pokud to vyžadoval zájem dítěte (§ 62 odst. 1 ZR). Bylo-li však vzhledem ke všem okolnostem zřejmé, že právní otec není otcem dítěte a některému z rodičů uplynula popěrná lhůta, tak nejvyšší státní zástupce podal návrh na popření otcovství, ledaže zájem dítěte výjimečně vyžadoval, aby otcovství právního otce nebylo popřeno (§ 62 odst. 2 ZR). Kritérium zájmu dítěte v ustanovení § 62 ZR bylo zakotveno do ZR s účinností od 1. 8. 1998, které nahradilo kritérium zájmu společnosti zakotvené v ustanovení § 62 ZR od přijetí ZR do 31. 7. 1998 a jemu předcházející obecný zájem dle ustanovení § 280 odst. 2 OSŘ 1950.²⁶² Je nutné uvést, že naplnění kritéria obecného zájmu ani zájmu společnosti pro podání návrhu nejvyššího státního zástupce na popření otcovství nebylo soudy v zahájeném řízení o popření otcovství přezkoumáváno.²⁶³ Tento závěr však není použitelný na kritérium

²⁶¹ Naopak ve znění § 62 ZR účinném do 20. 3. 2021 mohl nejvyšší státní zástupce podat návrh na popření otcovství proti otci, matce a dítěti, vyžadoval-li to zájem dítěte.

²⁶² V podrobnostech podkapitola 2.1.3 disertační práce.

²⁶³ Srov. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 10. května 1981, sp. zn. Cpj 228/81.

zájmu dítěte dle ustanovení § 62 ZR ve znění účinném od 1. 8. 1998, které byly soudy povinny v řízení o popření otcovství na základě ustanovení § 62 ZR přezkoumávat. Nejvyšší státní zástupce zvažoval, zda byly splněny předpoklady pro podání návrhu na popření otcovství, zatímco samotné rozhodnutí o tom, co je v zájmu dítěte bylo v pravomoci soudu.²⁶⁴ Vzhledem k výše uvedenému tak mohlo v řízení o popření otcovství zahájeném na základě návrhu nejvyššího státního zástupce podle ustanovení § 62 ZR ve znění účinném od 1. 8. 1998 dojít k zamítnutí návrhu na popření otcovství ze dvou důvodů, a to buď z důvodu toho, že popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty nebylo v zájmu dítěte, a nebo z důvodu toho, že sice zájem dítěte popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty vyžadoval, nicméně na základě provedených důkazů bylo zjištěno, že biologické otcovství právního otce není vyloučeno. V prvním případě zpravidla nebylo ani biologické otcovství právního otce k dítěti zkoumáno a předmětné řízení lze svou povahou připodobnit k dnešnímu řízení podle ustanovení § 792 OZ o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Vzhledem k povaze řízení se jeví vhodné neposuzovat rozhodnutí soudu vydané v tomto řízení jako překážku rei iudicatae, kterou by bylo možné prolomit na základě žaloby na obnovu řízení, ale jako rozhodnutí, u něhož se uplatní výhrada změny poměru nastalých v budoucnu. Obdobně jako v případě řízení podle ustanovení § 792 OZ. Ve druhém výše nastíněném případě se jedná o překážku věci pravomocně rozsouzené a za předpokladu, že na základě provedeného dokazování byl soudem učiněn závěr o otcovství právního otce dítěte v rozporu s biologickou realitou a z tohoto důvodu byla žaloba na popření otcovství zamítnuta, je na místě postupovat podle ustanovení § 425a ZŘS o žalobě na obnovu řízení. Přestože je aplikace ustanovení § 425a ZŘS omezena na pravomocná rozhodnutí o popření otcovství vydaná před 31. 12. 1995, nabízí se aplikovat dané ustanovení na širší okruh případů na základě analogie legis, jak podrobně rozebráno v kapitole 3.1.3.2 této disertační práce. Rozhodnutí soudu o zamítnutí návrhu na popření otcovství vydaná v řízení o popření otcovství je třeba považovat za překážku věci pravomocně rozsouzené a aplikovat na ně ustanovení o žalobě na obnovu řízení, když podle soudní judikatury k právní úpravě § 62 ZR účinné před 1. 8. 1998 nebyly soudy oprávněny přezkoumávat splnění kritéria obecného zájmu či následně zájmu společnosti pro podání návrhu na popření otcovství nejvyšším státním zástupcem, respektive generálním prokurátorem, po uplynutí popěrné lhůty. Pokud obecné soudy postupovaly v souladu se soudní judikaturou Nejvyššího soudu, tak v řízení o popření otcovství zahájeném nejvyšším státním zástupcem podle § 62 ZR účinném před 1. 8. 1998 muselo být vždy zjišťováno biologické otcovství právního otce a návrh na popření otcovství

²⁶⁴ V podrobnostech podkapitola 2.1.3.4 disertační práce a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

byl zamítnut pouze v případě, že biologické otcovství nebylo na základě provedených důkazů vyloučeno.

Výše uvedený výklad koresponduje také s ustanovením § 230 odst. 2 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 4 ZŘS, podle kterého není žaloba na obnovu řízení přípustná proti rozsudkům a usnesením, které lze změnit nebo zrušit jinak, tedy na základě výhrady změny poměrů. A dále samotné podstatě žaloby na obnovu řízení, která slouží k nápravě neúplně zjištěného skutkového stavu v průběhu řízení, ve kterém bylo napadené rozhodnutí vydáno, a směřuje k tomu, aby byly zohledněny skutečnosti a důkazy, které nemohl účastník řízení v původním řízení bez své viny použít a jedná se o skutečnosti, které nastaly do dne vyhlášení rozhodnutí.²⁶⁵ Naopak v případě uplatnění institutu změny poměrů nastaly nové skutečnosti po vydání rozhodnutí, ale v důsledku těchto skutečností se poměry, na jejichž základě bylo napadeného rozhodnutí vydáno, změnilo. Rozhodným pro posouzení volby institutu žaloby na obnovu řízení nebo změny poměrů je okamžik vzniku nově uplatňované skutečnosti.²⁶⁶ V následující kroku je nezbytné podrobit zkoumání, zda právní úprava institut změny poměrů ve vztahu k řízení podle ustanovení § 792 OZ upravuje.

Budeme-li vycházet z jazykového a formálně systematického výkladu OZ a ZŘS, tak nezbyvá než konstatovat, že zákon výslovně neupravuje institut změny poměrů odůvodňující zásah do pravomocného rozhodnutí o zamítnutí návrhu na popření otcovství podaného po uplynutí popěrné lhůty dle ZR či rozhodnutí o zamítnutí návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle § 792 OZ. Institut změny poměrů je v oblasti rodinného práva výslovně upraven v ustanovení 909 OZ týkající se změny rozhodnutí o výkonu práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti ve spojení s ustanovením § 475 odst. 1 ZŘS, který upravuje možnost změnit rozhodnutí o výkonu práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti nebo rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě. Dále je institut změny poměrů zakotven v ustanovení § 923 OZ upravujícím změnu dohody a rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě, které nenabývalo svéprávnosti. A také v ustanovení § 440 ZŘS zakládajícím možnost zrušení rozhodnutí, kterým bylo určeno, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu rodičů, přičemž takový rozsudek nelze zrušit, pokud bylo dítě pravomocně osvojeno. Pokud by byl návrh na změnu rozsudku pravomocně zamítnut, tak lze nový návrh podat nejdříve po uplynutí jednoho roku od právní moci zamítavého rozhodnutí. Institut změny poměrů tak není výslovně zákonem ve vztahu k popření otcovství, resp. prominutí zmeškání lhůty k popření

²⁶⁵ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2008, sp. zn. 28 Cdo 2930/2008.

²⁶⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace, 2020)* [online databáze]. Praha: C.H. Beck, 2017, (§ 230 OSŘ, bod 6). Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

otcovství upraven.

Podstatou změny poměrů je třeba rozumět výhradně změnu zájmu dítěte odůvodňující prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ. Ačkoliv OZ výslovně institut změny poměrů ve vztahu k rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství neupravuje, je na místě vycházet ze zásady zájmu dítěte, která je v čase proměnlivá, včetně závazku České republiky vyplývajícího z článku 3 odst. 1 ÚPD, a umožnit také v řízení podle § 792 OZ uplatnění institutu změny poměrů ve výše uvedených případech. V tomto lze odkázat také na závěry shora citovaného usnesení Ústavního soudu v usnesení ze dne 1. září 2020, sp. zn. IV. ÚS 2208/20. Upřednostnění výkladu, na jehož základě by byla bez dalšího aplikována překážka věci pravomocně rozsouzené pro nově zahájené řízení podle § 792 OZ, by neumožnil zohlednit vývoj dítěte a formování jeho aktuálního zájmu na popření otcovství. Toto nabývá ve vztahu k otázce popírání otcovství na významu zejména z důvodu toho, že absentuje popěrné právo dítěte a dítě není ani aktivně věcně legitimováno k podání návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ. Sám Ústavní soud v nálezu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17 (N 4/92 SbNU 31), připouští, že právní zájem na určení či popření otcovství může vzniknout i po uplynutí značné doby od narození dítěte. „Osoby, jež se snaží zjistit své příbuzné, mají Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod chráněný zájem na získání informací, nezbytných pro odhalení důležitých aspektů jejich osobní identity. Proti tomuto právu stojí obecný zájem na stabilitě právního vztahu založeného věci již rozsouzenou, jakož i práva dotčených třetích osob, což ale s citovaným právem musí být co nejpřesněji vyrovnáno. Obě strany²⁶⁷ mají právo na udržení právní jistoty, ale stejně tak mají právo mít najisto postavenu svoji vlastní identitu, jejíž nedílnou součástí je i fakt, kdo je rodičem koho a kdo je čím dítětem. Právní úprava nemůže ignorovat ani skutečnost, že významný právní zájem na určení (nebo popření) otcovství může vzniknout někdy až se značným časovým odstupem od narození dítěte.“ V tomto lze odkázat obdobně na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137), podle kterého „Důvody k výjimečnému prominutí lhůty k popření otcovství existují zejména v případech otců již zletilých dětí, které nejsou závislé ani na výživném, ani na přítomnosti otcovské role a zabezpečení stabilního výchovného prostředí během dospívání.“ Nelze tak vyloučit, že zájem dítěte na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství bude shledán v pozdějším věku dítěte.

²⁶⁷ Rozuměj dítě a domnělý otec.

Závěrem je nicméně nutné konstatovat, že přistoupení na předestřený výklad umožňující změnu rozhodnutí v důsledku změny poměrů na straně dítěte tak, že zájem dítěte bude vyžadovat prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ, neřeší znevýhodněné postavení dítěte v řízení o popření otcovství, resp. v řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Dítě je zcela odkázáno na iniciativu vyvinutou ze strany matky či právního otce dítěte směřující k popření otcovství. De lege ferenda je vhodné odstranit nastíněné problematické body právní úpravy výslovným zakotvením ustanovení o změně poměrů odůvodňující podání nového návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, zakotvením popěrného práva dítěte a širší definicí ustanovení § 425a ZŘS, jak popsáno v podkapitole 3.1.3.2 disertační práce.

3.1.1.5 Shrnutí k výkladu ustanovení § 792 OZ

Z judikatury Ústavního soudu lze dovodit, že Ústavní soud považuje za ústavně konformní takový výklad ustanovení § 792 OZ, podle kterého musí mít soud prostor k vážení v kolizi stojících hodnot.²⁶⁸ Ústavní soud v této souvislosti upřesnil, že „právní řád ve věcech určování a popírání rodičovství v zájmu proporcionality mezi ochranou subjektivních práv rodičů a dětí a sladování biologického, sociálního a právního rodičovství, stanoví lhůty tak, aby případná změna statusu, svědčí-li jí vážné důvody především v zájmu dítěte, byla řešena a vyřešena v době, kdy je dítě útlého věku a kdy sociální vazby nejsou rozvinuty. Právo na prominutí zmeškání popěrné lhůty proto v případě rozporu mezi biologickým a právním otcovstvím nenastupuje automaticky, ale vždy jsou zvažovány konkrétní okolnosti věci.“²⁶⁹

Po dobu běhu popěrné lhůty jsou upřednostněny zájmy právního otce nebo matky na popření otcovství. Nesprávný je tak závěr Ústavního soudu prezentovaný v nálezu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137), bod 27, podle kterého nelze automaticky vyhovět včasné podané žalobě na popření otcovství doložené důkazem, který vylučuje otcovství právního otce, když v paternitních sporech se soudy nemají omezovat pouze na „formální osvědčení výsledků testu otcovství“, ale zkoumat další relevantní faktory a skutečnosti konkrétního případu, přičemž Ústavní soud odkazuje na závěry usnesení Ústavního soudu ze dne 3. května 2017, sp. zn. I. ÚS 475/17. Tento závěr není přiléhavý, jelikož neodpovídá aktuálnímu znění právní úpravy. Po dobu běhu popěrné lhůty je upřednostněn zájem popírající osoby na popření otcovství a v případě zjištění rozporu mezi biologickou

²⁶⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457), bod 29.

²⁶⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. června 2020, sp. zn. I. ÚS 1449/20.

realitou a právní realitou je nutno bez dalšího žalobě na popření otcovství vyhovět. Žádnou roli v tomto případě nehraje zkoumání sociální reality mezi právním otcem a dítětem, tedy zda právní otec o dítě pečuje, dítě jej vnímá jako svého otce a tvoří společně rodinu. Je nutné poznamenat, že se usnesení Ústavního soudu ze dne 3. května 2017, sp. zn. I. ÚS 475/17, na které je Ústavním soudem v citovaném nálezu odkazováno, týkalo situace, kdy právní otec, jehož otcovství bylo určeno první domněnkou otcovství, podal návrh na popření otcovství v době, kdy popěrná lhůta u první domněnky otcovství dle ustanovení § 57 odst. 1 ve znění účinném do 31. 12. 2011 byla zrušena ke dni 31. 12. 2011 nálezem Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141). Soudy do doby přijetí nové právní úpravy posuzovaly podané žaloby na popření otcovství při zohlednění zájmů všech dotčených osob.²⁷⁰

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), zastává názor, že postup podle § 792 OZ je postupem výjimečným. Uplatní se v případech, kdy je nutné umožnit nápravu stávajícího stavu, který vyvolává následky přičící se hodnotám společnosti v takové intenzitě, že zachování současných poměrů je společensky zcela nepřijatelné. Z těchto důvodů je ospravedlněn zásah do stabilních poměrů dítěte. Stabilita poměrů dítěte je chráněna prekluzivní lhůtou k popření otcovství. Ochrana stabilních poměrů dítěte je poté výrazem vážení právně relevantních zájmů dítěte, právního otce a případně i biologického otce dítěte, které takto nastavil zákonodárce. Je třeba nad rámec právní věty citovaného usnesení dodat, že nelze stranou ponechat ani zájmy matky, jakožto popřením otcovství dotčené osoby. Po dobu běhu popěrné lhůty jsou tak zákonodárcem upřednostněny zájmy právního otce, případně matky dítěte, na popření otcovství. Ohraničení popěrné lhůty je projevem upřednostnění právní jistoty v rodinných vztazích a zájmu dítěte na zachování jeho stabilních poměrů. Prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství umožňuje do těchto stabilních poměrů zasáhnout, avšak pouze výjimečně a za splnění zákonem stanovených podmínek, tedy pokud prominutí zmeškání popěrné lhůty vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek. V případě zájmu dítěte musí být tedy s ohledem na všechny okolnosti případu zřejmé, že není dán zájem dítěte na zachování stabilních poměrů dítěte.

Obdobně se vyjádřil také Ústavní soud, když konstatoval, že ustanovení § 792 OZ je třeba aplikovat restriktivně a soudy by tak měly postupovat pouze ve výjimečných případech, zejména v případech zletilých dětí na právním otci nezávislých. U zletilých dětí ztrácí na významu obecný zájem na jejich ochraně a z tohoto důvodu převažuje právo dotčených osob

²⁷⁰ Podrobněji kapitola 2 disertační práce.

na zjištění biologické reality. Naopak v případě nezletilých dětí Ústavní soud zastává názor, že nepřevažuje zájem dotčených osob na popření otcovství v situaci, kdy není znám biologický otec dítěte, přičemž popřením otcovství by dítě ztratilo jedinou osobu, která plnila otcovskou roli a zároveň právní domněnka otcovství odpovídá sociální realitě. Ústavní soud v této souvislosti akcentuje prvek sociální reality. Dále vychází z toho, že zákonodárce zvolil v případě popírání první domněnky otcovství takové legislativní řešení, které spočívá na předpokladu, že po dosažení šesti let věku dítěte zpravidla převáží zájem na ochraně vybudovaného sociálního rodičovství právního otce dítěte. Ústavní soud tak hodnotí stabilitu výchovného prostředí nezletilého dítěte, která je odvozena od existence sociálního rodičovství, jako důležitý komponent nejlepšího zájmu dítěte.²⁷¹ Při posuzování problematiky určování a popírání otcovství je třeba, aby soudy pečlivě zvážily a vyvažovaly všechny protichůdné hodnoty a zájmy, mezi které Ústavní soud řadí zejména „ochranu nejlepšího zájmu dítěte, veřejný zájem na stabilizovaných rodinněprávních vztazích a právo zúčastněných osob na zajištění jejich vzájemných biologických vazeb“.²⁷²

Výše uvedené však neznamená, že by existence biologické reality byla nevýznamným aspektem. Právní vymezení rodiny musí již ze samotné povahy věci odrážet zejména existenci biologických vztahů. Toto je třeba zohlednit také při ochraně subjektivních práv právního otce dítěte tak, že jeho biologické otcovství musí být respektováno veřejnou mocí. Zároveň se uvedené projevuje ve sféře dítěte, které má právo znát své biologické rodiče (článek 7 ÚPD).²⁷³ Ústavní soud konstatoval, že samotná právní domněnka nezaručuje to, že právní otcovství bude odpovídat biologické realitě. V případě rozporu jde o závažný zásah do soukromé sféry právního otce, není-li tento biologickým otcem, a zároveň do práva dítěte znát své rodiče dle článku 7 ÚPD.²⁷⁴ Ústavní soud však uvedl, že nelze požadavek shody právního otcovství přeceňovat, resp. považovat jej za absolutní, protože „Právní vztah otce a dítěte totiž není jen mechanickou reflexí existence biologického vztahu, nýbrž s postupem času se může i při absenci tohoto vztahu vyvinout mezi právním otcem a dítětem taková sociální a citová vazba, jež z hlediska práva na ochranu soukromého a rodinného života bude rovněž požívat právní ochrany. V takovém případě bude další trvání právních vztahů závislé na více faktorech, mezi nimiž bude zájem dítěte hrát důležitou roli – podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte musí být předním hlediskem pro rozhodování orgánů veřejné moci, přičemž však má dítě na základě

²⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137), bod 29.

²⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137), bod 26-27.

²⁷³ Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), bod 24.

²⁷⁴ Tamtéž, bod 27.

čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte rovněž právo znát své biologické rodiče. Relevanci z hlediska posouzení ale nelze upřít ani zájmu biologického otce, jenž není v postavení právního otce a o toto postavení usiluje, ani zájmu právního otce, jenž zase není otcem biologickým a sám brojí proti svému právnímu otcovství. Šetřit je rovněž třeba právo na ochranu soukromého a rodinného života matky dítěte.²⁷⁵

S ohledem na výše uvedené nelze nesoulad mezi právním a biologickým otcovstvím bez dalšího považovat za porušení základního práva právního otce na respektování jeho rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Rozhodujícím kritériem pro konstatování zásahu do uvedených základních práv právního otce je existence zájmu dítěte na trvání takového stavu, kdy právní otcovství neodpovídá otcovství biologickému. Dalším kritériem, které je nutné zvažovat, je skutečnost, zda právní otec věděl nebo mohl vědět, že není biologickým otcem dítěte, zda měl možnost domáhat se popření svého otcovství před orgánem veřejné moci a zda této možnosti skutečně využil. „Určení právního otcovství pouze na základě zákonné domněnky, aniž by byla dána dostatečná možnost právními prostředky zpochybnit otázku shody právního a biologického otcovství a současně se domáhat zrušení právního otcovství v případě, že neodpovídá otcovství biologickému, může za určitých okolností představovat porušení tohoto práva.“²⁷⁶

3.1.2 Druhá domněnka otcovství – otcovství určené souhlasným prohlášením rodičů

V rozsudku ze dne 18. února 2014, **A.L. proti Polsku**, č. 28609/08 (dále jen „AL v. Polsko“), se ESLP zabýval případem, kdy stěžovatel uznal otcovství k dítěti narozenému mimo manželství v roce 1995. V lednu 2007 se stěžovatel podrobil DNA testům, které potvrdily, že stěžovatel není biologickým otcem dítěte. Lhůta pro popření otcovství, která činila dvanáct měsíců ode dne uznání otcovství, stěžovateli uplynula a z tohoto důvodu žádal státního zástupce, aby podal svým jménem návrh na popření otcovství. Stěžovatel nepodal návrh na popření otcovství sám v popěrné lhůtě z důvodů nesouvisejících se zákonem. K okolnostem uznání otcovství stěžovatel uvedl, že neměl před uzavřením manželství fyzický kontakt s matkou dítěte, avšak ta mu sdělila, že spolu měli pohlavní styk na jedné společenské akci. Stěžovatel nikdy nevěřil, že je otcem dítěte, ale uznání otcovství učinil, protože se domníval, že nemá jinou možnost. Stěžovatel v době podání žádosti státnímu zástupci dítě o výsledcích testu DNA neinformoval, dítě jej považovalo za svého otce, oslovovalo jej tak, avšak kontakt

²⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), bod 29.

²⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), bod 36.

mezi nimi byl vzácný, a ne zvláště vřelý. Povinnost stěžovatele platit výživné byla zachována. Matka uvedla, že by popření otcovství bylo pro dítě podstatným zásahem. Nový manžel matky neměl zájem adoptovat dítě, protože dítě má obtížnou osobnost a trpí ADHD a dítě ví, že není jeho otcem, přestože tvoří jednu rodinu i s biologickým dítětem matky a jejího nového manžela. Státní zástupce návrh na popření otcovství k soudu podal. Účastníky řízení byli dítě, matka a stěžovatel. Návrh státního zástupce byl odmítnut, protože popření otcovství nebylo v zájmu dítěte a ochrana právního státu nevyžadovala popření otcovství. ESLP uvedl, že jednorozhodnutí popěrnou lhůtu nelze v daném případě hodnotit jako lhůtu nepružnou, protože počátek jejího běhu se odvíjel od svobodného rozhodnutí stěžovatele uznat jeho otcovství k dítěti a nevyplývá tak automaticky z aplikace právní domněnky. ESLP při rozhodování přihlédl také k tomu, že v řízení o popření otcovství byl dítěti ustanoven opatrovník a jeho zájmy tak byly řádně zastoupeny.²⁷⁷ V době zahájení řízení o popření otcovství bylo dítěti dvanáct let. Dítě se se stěžovatelem stále stýkalo, ačkoliv styky byly vzácné. Podle zjištění vnitrostátních soudů nebylo možné předpokládat, že by byla zjištěna identita biologického otce dítěte. Ani manžel matky neuvažoval o přijetí dítěte za své vlastní. Zjištěno bylo také to, že by popření otcovství bylo pro dítě traumatizujícím zážitkem. V předmětné věci bylo podstatné, že stěžovatel měl přístup k soudu, vnitrostátní soudy zkoumaly opodstatněnost případu, zkoumaly protichůdné hodnoty a zájmy, zejména zájmy stěžovatele a dítěte, a tyto pečlivě vyvážily a poskytly podrobné odůvodnění učiněných zjištění.²⁷⁸ Je třeba uvést, že ESLP při posouzení případu výslovně zdůraznil, že pro otázku spravedlivé rovnováhy bylo v dané věci důležité, že samo dítě bylo oprávněno po dosažení zletilosti podat návrh na popření otcovství stěžovatele, přičemž taková lhůta činila tři roky ode dne dosažení zletilosti dítěte.²⁷⁹ ESLP dospěl k závěru, že v daném případě byla mezi zájmem stěžovatele a obecným zájmem nastolena spravedlivá rovnováha s přihlédnutím k právní jistotě, bezpečnosti rodinných vztahů a ochraně zájmů dítěte.²⁸⁰

Dále lze odkázat na rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 9. března 2010, **Wulff proti Dánsku**, č. 35016/07 (dále jen „Wulff v. Dánsko“). Stěžovatel uznal otcovství k dítěti narozenému v prosinci 2002 ze vztahu stěžovatele a matky dítěte trvajících tři roky. Rodiče nikdy neuzavřeli manželství. V březnu 2003 se rodiče odloučili. Stěžovatel byl s dítětem v kontaktu a platil dítěti výživné. Stěžovatel na základě provedených testů DNA datovaných

²⁷⁷ Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08, bod 74.

²⁷⁸ Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08, bod 78.

²⁷⁹ Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08, bod 79.

²⁸⁰ Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08, bod 80.

z května 2005, přičemž výsledky obdržel stěžovatel v prosinci 2005, zjistil, že není biologickým otcem dítěte. V důsledku tohoto zjištění stěžovatel ukončil styk s dítětem a v prosinci 2005 žádal o popření otcovství. Soud popření otcovství neumožnil, protože nebyly splněny zákonné podmínky, zejména nebylo pravděpodobné, že by se biologický otec stal právním otcem dítěte. Stěžovatel ani matka dítěte nebyli schopni biologického otce označit. Soud také přihlédl k tomu, že návrh na popření otcovství byl podán téměř tři roky po narození dítěte, přičemž po celou tuto dobu trval a byl realizován pravidelný styk mezi dítětem a stěžovatelem jako otcem dítěte, a to i po odloučení rodičů, až do roku 2005. Dítěti v době projednání věci bylo sedm let, stěžovatel před uznáním otcovství věděl o okolnostech, pro které později nechal vyhotovit testy DNA, popíral však otcovství až téměř tři roky po narození dítěte a v popěrné šestiměsíční lhůtě počítané od narození dítěte nepodnikl žádné kroky k popření otcovství, a to z důvodů nesouvisejících se zákonem. Podle dánského práva je po uplynutí popěrné lhůty možné za předpokladu existence zákonem stanovených výjimek popřít otcovství. Stěžovateli však nebylo umožněno popřít otcovství po uplynutí popěrné lhůty. ESLP uvedl, že v daném případě nelze hovořit o nepružné popěrné lhůtě, jelikož jí bylo možné prolomit. Vzhledem ke skutkovým okolnostem případu ESLP uzavřel, že bylo odůvodněné, pokud vnitrostátní soudy při určování biologické reality přikládaly větší váhu zájmům dítěte než zájmům stěžovatele. Vnitrostátní soudy tak dosáhly spravedlivé rovnováhy mezi obecným zájmem na ochranu právní jistoty v rodinných vztazích a právem stěžovatele na přezkum právní domněnky jeho otcovství ve světle biologických důkazů. K porušení článku 8 Úmluvy tedy v projednávaném případě nedošlo.

Povinnost respektovat právo na ochranu soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy bylo ze strany ESLP podrobena zkoumání také ve vztahu k české právní úpravě popírání otcovství, a to v rozhodnutí o přípustnosti ze dne 8. ledna 2007, **Kňákal proti České republice**, č. 39277/06 (dále jen „Kňákal v. Česká republika“). V lednu 2001 se stěžovatel seznámil se ženou, která byla v sedmém měsíci těhotenství, následně se společně usadili. V dubnu 2001 se ženě narodilo dítě, které stěžovatel v srpnu 2001 uznal za své vlastní na základě souhlasného prohlášení rodičů. Na začátku roku 2004 ukončili stěžovatel a matka dítěte vztah, stěžovatel uvedl, že ztratil veškerý kontakt s dítětem, které se s ním odmítalo stýkat. Stěžovatel nevyužil svého popěrného práva v popěrné šestiměsíční lhůtě od učinění souhlasného prohlášení rodičů o uznání otcovství. V prosinci 2004 stěžovatel podal podnět nejvyššímu státnímu zástupci k podání návrhu na popření otcovství. Podle vyjádření stěžovatele uznal dítě za své z důvodu naléhání matky. V lednu 2005 stěžovatel sdělil, že je znám biologický otec dítěte a je v nejlepším zájmu dítěte, aby znalo svého biologického otce. Stěžovatel byl připraven nést

náklady na vyhotovení testu DNA. Nejvyšší státní zastupitelství sdělilo, že nejsou splněny podmínky pro podání návrhu na popření otcovství, popření otcovství není v zájmu dítěte, jelikož jeho status byl již určen právní domněnkou a dítě nemělo žádný kontakt s biologickým otcem. ESLP při rozhodování věci opětovně poukázal na svou ustálenou judikaturu, podle které může být zavedení popěrných lhůt odůvodněno snahou zaručit právní jistotu rodinných vztahů a chránit zájmy dítěte a dále, že po uplynutí popěrných lhůt zájmy dítěte mohou převážit nad zájmy stěžovatele. ESLP rovněž zdůraznil, že stěžovatel věděl o tom, že není biologickým otcem dítěte, a přesto dítě za své uznal. Navíc se jednalo o dítě nízkého věku, které bylo mimo jiné závislé na vyživovací povinnosti stěžovatele. Odmítnutí žádosti stěžovatele o podání návrhu na popření otcovství nejvyšším státním zástupcem tak podle ESLP nepředstavovalo porušení práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

3.1.2.1 Komparace závěrů judikatury ESLP k druhé domněnce otcovství s českou právní úpravou

V případě otcovství určeného na základě druhé domněnky otcovství, tedy souhlasného prohlášení rodičů, nelze bez dalšího aplikovat závěry o charakteristice nepružné popěrné lhůty uvedené v předchozí podkapitole o popírání otcovství manželem matky. Popěrnou lhůtu k popření otcovství určeného souhlasným prohlášením, která počíná běžet od učinění souhlasného prohlášení o uznání otcovství, a nikoliv od zjištění důvodných pochybností právním otcem o jeho otcovství, nelze považovat za nepružně nastavenou. Prohlášení o uznání otcovství je svobodným rozhodnutím muže uznat dítě za vlastní a nedochází tedy k určení otcovství automaticky v důsledku aplikace právní domněnky, jako tomu je v případě první domněnky otcovství. Jak uvedeno v předchozí podkapitole, o nepružnosti popěrné lhůty nelze uvažovat ani v případě, kdy tuto je možné po jejím uplynutí prolomit. Tomuto v české právní úpravě odpovídá postup podle ustanovení § 792 OZ, příp. § 793 OZ ve vztahu k druhé domněnce otcovství.²⁸¹ V judikatuře ESLP je také ve vztahu k popírání otcovství určeného na základě aplikace druhé domněnky otcovství zdůrazněno, že při posuzování zájmu dítěte, resp. nalezení spravedlivé rovnováhy konkurujících si zájmů dotčených osob, na popření otcovství k návrhu právního otce je významné, zda dítě mělo v řízení o popření otcovství ustanoveného opatrovníka, který by hájil jeho zájmy, a dále skutečnost, zda je dítě po dosažení zletilosti oprávněno podat samo návrh na popření otcovství právního otce. Zásadní je při vyvažování

²⁸¹ Vzhledem k tématu disertační práce a omezenému rozsahu disertační práce je stranou ponecháno zkoumání postupu podle ustanovení § 782 OZ.

zájmů dotčených osob také ta okolnost, zda otec při učinění uznání otcovství věděl, že není otcem dítěte, ke kterému otcovství uznal, a v popěrné lhůtě nepodnikl žádné kroky k popření otcovství. Existence takové okolnosti zvyšuje zájem na zachování právní jistoty a existujícího právního stavu, ledaže by bylo zjištěno, že je v zájmu dítěte otcovství popřít. Při vyvažování vzájemných zájmů dotčených osob je ve vztahu k dítěti zkoumáno, jestli právní otec s dítětem před popřením otcovství udržoval kontakt, a to i v době po odloučení rodičů, zda je znám biologický otec dítěte nebo lze předpokládat zjištění jeho identity, a dále jestli je dítě na právním otci výživou závislé a v jakém časovém rozmezí od narození dítěte podal právní otec návrh na popření otcovství. Stejně jako u první domněnky otcovství, tak i u druhé domněnky otcovství je podstatné to, zda měl právní otec přístup k soudu a zda soudy zkoumaly opodstatněnost případu, protichůdné zájmy dotčených osob, tyto pečlivě vyvážily a poskytly podrobné zdůvodnění jimi učiněných zjištění.

Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 5. prosince 2017, sp. zn. 21 Cdo 1546/2015, zabývající se případem řešeným následně ESLP (Kňákal v. Česká republika citovaný výše), uvedl, že podstatou souhlasného prohlášení o určení otcovství je projevení vůle právního otce, jímž své otcovství uznává. Z takového projevu vůle právního otce lze dovodit, že je právní otec přesvědčen o svém otcovství k dítěti a má v úmyslu převzít rodičovskou odpovědnost vůči dítěti, o dítě pečovat a být sociálním rodičem. Tento způsob určení otcovství umožňuje právnímu otci předem zvážit pochybnosti o svém otcovství a případně prohlášení neučinit. V tomto spočívá podstatný rozdíl ve srovnání se způsobem určení otcovství na základě aplikace první domněnky otcovství, kdy otcovství manžela matky vzniká nezávisle na jeho souhlasu nebo dokonce v některých případech i bez jeho vědomí. Vzhledem k výše uvedenému dospěl Nejvyšší soud k závěru, že odlišně koncipované popěrné lhůty k popření otcovství založeného první a druhou domněnkou otcovství nejsou vzájemně disproporční, postavení právních otců je v obou případech odlišné a právní otec, jehož otcovství bylo určeno na základě aplikace druhé domněnky otcovství, není z tohoto důvodu diskriminován.²⁸²

V české soudní judikatuře je v souladu se závěry judikatury ESLP akcentováno hledisko, zda právní otec dítěte uznal své otcovství při vědomí toho, že není biologickým otcem dítěte. Lze odkázat například na usnesení Ústavního soudu ze dne 29. srpna 2016, sp. zn. I. ÚS 3338/15, týkající se uznání otcovství mužem, který věděl o narození dítěte od samého počátku a své otcovství dobrovolně uznal i s vědomím toho, že není biologickým otcem dítěte, protože s matkou dítěte neměl v době rozhodné pro početí dítěte pohlavní styk. V těchto případech

²⁸² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 544/2014 ve spojení s usnesením Ústavního soudu ze dne 3. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 51/15.

nelze upřednostňovat zájem muže, který se nepovažuje za biologického otce, na popření otcovství před zájmem nezletilého dítěte. Ústavní soud hodnotí prohlášení o uznání otcovství v situacích, kdy otec ví, že není biologickým otcem, jako „významný závazek k dítěti, matce, i společnosti. Muž tím na sebe přijímá povinnosti podle § 855, § 858 a dalších, občanského zákoníku. Rodiče se těchto vzájemných práv a povinností nemohou vzdát.“ Svoji závažností poté Ústavní soud přirovnává uznání otcovství na stejnou úroveň jako osvojení dítěte. Závěry Ústavního soudu o akceptaci rodičovské odpovědnosti v případě, že je právní otec v průběhu popěrné lhůty nečinný, ačkoliv měl pochybnosti o svém biologickém otcovství k dítěti, platí i v tomto případě.²⁸³

V usnesení ze dne 11. září 2018, sp. zn. IV. ÚS 2756/18, neshledal Ústavní soud ničeho protiústavního na rozhodnutí obecných soudů, které upřednostnily zájem dítěte na zachování statusu quo a na zajištění jeho životních potřeb před zájmy otce na popření otcovství,²⁸⁴ v případě, kdy bylo otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů a právní otec měl již v době učinění souhlasného prohlášení pochybnosti o svém biologickém otcovství. Nadto nebyl znám jiný muž, který by jevil zájem o dítě jako jeho sociální či biologický rodič. V tomto lze odkázat také na závěry usnesení Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 179/15, ve kterém Ústavní soud uzavřel, že není v zájmu nezletilého dítěte umožnit právnímu otci popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, jestliže právní otec pečoval o nezletilé dítě až do rozchodu rodičů, před soudem prvního stupně uváděl, že má k dítěti silné pouto, stejně jako dítě k právnímu otci, a své stanovisko změnil až v odvolacím řízení. Nebylo ani zřejmé, kdo je biologickým otcem dítěte, když matka dítěte odmítala jeho totožnost uvést. Podle Ústavního soudu tak není v rozporu s veřejným pořádkem, pokud je na právním otci i po rozchodu s matkou nezletilého dítěte vyžadováno, aby byl svým prohlášením o uznání otcovství vázán včetně všech jeho důsledků.

Z výše uvedeného přehledu soudní judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu v otázce popírání otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů vyplývá souladnost přístupu soudů s judikaturou ESLP v tom rozsahu, že v případech, kdy měl právní otec důvodné pochybnosti o svém biologickém otcovství k dítěti v době běhu popěrné lhůty a nepodnikl k popření otcovství žádné kroky, nelze upřednostnit jeho zájem na ochraně soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy před zájmy dítěte. Z judikatury ESLP je zřejmé, že i při zkoumání popírání druhé domněnky otcovství po uplynutí popěrné lhůty je jednou z důležitých

²⁸³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457).

²⁸⁴ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 179/15, a usnesení Ústavního soudu ze dne 29. srpna 2016, sp. zn. I. ÚS 3338/15.

hodnocených otázek to, zda dítě samotné je nadáno popěrným právem. V případě popírání otcovství souhlasným prohlášením je právní postavení dítěte nepatrně příznivější v porovnání s popíráním otcovství určeného na základě první domněnky otcovství. Důvodem je možná aplikace ustanovení § 793 OZ zakládající oprávnění kterékoliv osoby, včetně dítěte, podat podnět soudu k zahájení řízení o popření otcovství ex officio. Pojednání o aplikaci ustanovení § 793 OZ je součástí kapitoly 4 disertační práce věnující se právu na respektování rodinného a soukromého života domnělého otce. Omezené právní postavení dítěte včetně uplatnění jeho participačních práv je předmětem pojednání kapitoly 5 disertační práce týkající se zájmu dítěte.

3.1.3 Třetí domněnka otcovství – otcovství určené v soudním řízení v rozporu s biologickou realitou

ESLP se opakovaně zabýval ve své judikatuře také otázkou obnovy soudního řízení o určení otcovství. V tomto lze odkázat například na rozsudek ESLP ze dne 9. listopadu 2006, **Tavli proti Turecku**, č. 11449/02 (dále jen „Tavli v. Turecko“). Stěžovatel namítal s odkazem na článek 8 Úmluvy, že mu nebylo umožněno popřít své otcovství po uplynutí popěrných lhůt, ačkoliv měl k dispozici DNA testy, ze kterých vyplývalo, že není biologickým otcem dítěte. V prosinci 1980 se stěžovatel oženil a následně se přestěhoval za prací do Německa. Manželce stěžovatele se narodilo dítě v červenci 1981. V září 1981, bezprostředně poté, co se stěžovatel dozvěděl o narození dítěte, podal návrh na popření otcovství. V řízení o popření otcovství byly provedeny testy DNA, ze kterých vyplynulo, že stěžovatel je pravděpodobně otcem dítěte. V roce 1997 nechal stěžovatel vyhotovit testy DNA v Německu, které naopak biologické otcovství stěžovatele k dítěti vyloučily. Na základě této skutečnosti podal stěžovatel návrh na obnovu řízení o popření otcovství. Obnovení řízení nebylo povoleno, protože pokrok ve vědě nebyl dle judikatury vnitrostátních soudů považován za vyšší moc, která by znemožnila předložení důkazu v původním řízení. Podle platného tureckého práva mohl stěžovatel, jakožto manžel matky, podat žalobu na popření otcovství pouze do jednoho roku ode dne, kdy byl informován o narození dítěte, kdy zjistí, že není otcem dítěte, nebo kdy zjistí, že matka dítěte měla v rozhodné době pohlavní styk s jiným mužem, v každém případě však nejpozději do pěti let od narození dítěte. Turecká vláda neuvedla důvod, proč odmítnutí návrhu stěžovatele na obnovení řízení o popření otcovství na základě nových testů DNA bylo nezbytné v demokratické společnosti. V soudním řízení nebyl zkoumán ani zájem dítěte a ochrana rodiny, na které se turecká vláda odvolávala. ESLP konstatoval, že „stejně jako má stěžovatel legitimní právo mít přinejmenším příležitost popřít otcovství dítěte, které podle vědeckých důkazů nebylo jeho vlastní, má S. (pozn. autorky – dítě) rovněž zájem znát identitu jejího

biologického otce.“²⁸⁵ Podle ESLP nebyla skutečnost, že vědecký pokrok nebyl považován za podmínku pro obnovu řízení přiměřená sledovaným legitimním cílům. ESLP tak uzavřel, že „mezi obecným zájmem ochrany právní jistoty rodinných vztahů a právem žalobce na přezkum právní domněnky jeho otcovství ve světle biologických důkazů nebyla nastolena spravedlivá rovnováha“.²⁸⁶ Podstatným závěrem tohoto rozhodnutí je názor ESLP, že by soudy členských států měly vykládat současné právní předpisy při zohlednění vědeckého pokroku a také při zohlednění sociálních důsledků, které následují. V daném případě tedy došlo postupem vnitrostátních soudů k porušení práva právního otce na respektování jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy.²⁸⁷

V rozsudku ESLP ze dne 10. října 2006, **Paulík proti Slovensku**, č. 10699/05 (dále jen „Paulík v. Slovensko“), se stěžovatel domáhal změny soudního rozhodnutí o určení otcovství na základě biologických důkazů, které mu nebyly známy v době původního soudního řízení. V roce 1966, v rozhodné době pro početí dítěte, měl stěžovatel poměr s matkou dítěte. Stěžovatel popíral, že by byl biologickým otcem dítěte, matka dítěte zahájila soudní řízení o určení otcovství stěžovatele. V roce 1970 rozhodl soud o určení otcovství stěžovatele, vycházel přitom ze svědeckých výpovědí, krevních zkoušek a zprávy sexuologa. Stěžovatel podle soudního rozhodnutí platil dítěti výživné, ale s dítětem se nestýkal, matka styku bránila. Dítě se začalo stýkat se stěžovatelem krátce před ukončením studia na střední škole. Poté, kdy dítě uzavřelo manželství, stěžovatel rodinu dítěte podporoval a navázal s ní emocionální vztah. V roce 2004 navrhlo dítě stěžovateli provedení testu DNA. Dítě, matka a stěžovatel se dobrovolně podrobili testům, ze kterých vyplynulo, že stěžovatel není biologickým otcem dítěte. Dítě a jeho rodina následně přerušili veškerý kontakt se stěžovatelem. Stěžovatel žádal státního zástupce o podání návrhu na popření otcovství, když sám k tomuto nebyl podle slovenského práva oprávněn. Dítě nemělo k popření otcovství žádné námítky. Státní zástupce odmítl žalobu o popření otcovství podat z důvodu toho, že otcovství stěžovatele bylo určeno na základě soudního rozhodnutí a jedná se tak o věc rozsouzenou (*res iudicata*), státní zástupce nemá pravomoc v takovém případě žalobu na popření otcovství podat. Stěžovatel neměl podle slovenského práva žádnou možnost změnit soudní rozhodnutí o určení jeho otcovství. Podstatou věci bylo posouzení toho, zda byla nelezena spravedlivá rovnováha mezi chybějícím právním mechanismem, který by umožňoval stěžovateli chránit jeho právo na respektování soukromého života, a zohledněním zajištění právní jistoty a ochrany zájmů dítěte, tedy nastolení

²⁸⁵ Rozsudek ESLP ze dne 9. listopadu 2006, *Tavli proti Turecku*, č. 11449/02, bod 34.

²⁸⁶ Rozsudek ESLP ze dne 9. listopadu 2006, *Tavli proti Turecku*, č. 11449/02, bod 36.

²⁸⁷ Rozsudek ESLP ze dne 9. listopadu 2006, *Tavli proti Turecku*, č. 11449/02, bod 36-37.

rovnováhy mezi zájmem stěžovatele a obecným zájmem. Dceři stěžovatele bylo v době rozhodování ESLP téměř 40 let a její vlastní rodina nebyla závislá na výživě stěžovatele. Obecný zájem na ochraně jejích práv tak v porovnání s obdobím, kdy byla ještě dítě, ztratil na důležitosti.²⁸⁸ Dítě iniciovalo testy DNA a nemělo námitek proti popření otcovství stěžovatelem. Nemožnost dosažení sladění biologické reality s právním stavem tak v daném případě neodpovídala přáním dotčených osob a nikomu nebyla ve skutečnosti na prospěch. Nebyla tedy nastolena spravedlivá rovnováha mezi zájmy stěžovatele a zájmy společnosti, v rámci vnitrostátního právního systému nebylo stěžovateli zajištěno respektování jeho práva na ochranu soukromého života, čímž došlo k porušení článku 8 Úmluvy. ESLP rovněž zkoumal, jestli v dané věci nedošlo k porušení článku 14 Úmluvy. ESLP připustil existenci rozdílu mezi stěžovatelem a právními otci a matkami v situacích, kdy právní otcovství těchto mužů nebylo určeno soudním rozhodnutím, ale na základě právní domněnky. Existence rozdílů však neznamená, že by se tyto osoby nenacházely v dostatečně srovnatelných pozicích a neměly dostatečně srovnatelné zájmy. ESLP uzavřel, že stěžovatel a ostatní dotčení účastníci byli v obdobné situaci, co se týká jejich zájmu na popření otcovství. Rozdílné zacházení spočívalo v tom, že stěžovatel na rozdíl od ostatních účastníků nemohl podat návrh nejvyššímu státnímu zástupci za účelem toho, aby v zájmu společnosti zahájil soudní řízení o popření otcovství.²⁸⁹ Nemá-li rozdílné zacházení objektivní a rozumné odůvodnění, tj. „pokud nesleduje „legitimní cíl“, nebo pokud „neexistuje přiměřený vztah“ proporcionality mezi použitými prostředky a cílem, jehož má být dosaženo“, je takové rozdílné zacházení diskriminační.²⁹⁰ ESLP uzavřel, že neexistoval v daném případě žádný „rozumný vztah proporcionality mezi sledovaným cílem a absolutními prostředky použitými k jeho dosažení“.²⁹¹ ESLP připustil, že „oprávněný zájem“ na zajištění právní jistoty v rodinných vztazích včetně ochrany zájmů dětí může být důvodem pro rozdílné zacházení mezi osobami, které se domáhají popření otcovství v závislosti na tom, zda bylo otcovství určeno soudním rozhodnutím nebo na základě pouhé právní domněnky. V daném případě však sledování tohoto zájmu vedlo k tomu, že stěžovatel neměl žádnou možnost, na rozdíl od ostatních osob v obdobné situaci, popřít své otcovství založené soudním rozhodnutím. Vzhledem ke koncepci slovenské právní úpravy nebylo vůbec možné zvážit konkrétní okolnosti případu stěžovatele, zejména věk, osobní situaci, postoj dítěte a dalších dotčených osob.²⁹² ESLP tak dospěl k závěru o porušení článku 14 Úmluvy ve spojení

²⁸⁸ Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 46.

²⁸⁹ Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 54.

²⁹⁰ Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 55.

²⁹¹ Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 59.

²⁹² Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 58.

s článkem 8 Úmluvy.

Uvedené závěry potvrdil ESLP rovněž v rozsudku ze dne 25. února 2014, **Ostace proti Rumunsku**, č. 12547/06 (dále jen „Ostace v. Rumunsko“), ve kterém konstatoval porušení článku 8 Úmluvy, a to práva na respektování soukromého života právního otce, když byla jako nepřípustná shledána žádost stěžovatele na obnovení řízení o určení otcovství, přestože rozsudek o určení otcovství stěžovatele, vydaný v soudním řízení zahájeném k návrhu matky v roce 1981 o určení otcovství k dítěti narozenému v roce 1980, se později ukázal být v rozporu s následně provedenými DNA testy. Žádost stěžovatele o obnovení řízení byla zamítnuta z důvodu toho, že DNA testy nebyly k dispozici v době rozhodování soudu o určení otcovství stěžovatele. DNA testy si nechal stěžovatel vyhotovit v roce 2003 sám spolu s dítětem, v té době již zletilým. Rozsudek soudu o určení otcovství stěžovatele byl založen na svědectví o vztahu mezi stěžovatelem a matkou dítěte a dále na forenzním vyšetření krevních skupin, které naznačovalo, že otcovství stěžovatele je nejisté, ale nemohlo jej zcela jako biologického otce dítěte vyloučit. Stěžovatel neměl podle vnitrostátního práva žádnou možnost popřít své otcovství určené soudním rozhodnutím. Takováto nemožnost by podle ESLP byla přípustná, pokud by to vyžadoval oprávněný zájem na zajištění veřejné bezpečnosti a stability v rodinných vztazích a ochraně zájmů dítěte. V daném případě však všechny dotčené osoby měly zájem zjistit pravdu o původu dítěte. Členskému státu se nepodařilo dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi dotčenými zájmy. Podle nového rumunského občanského zákoníku platí, že žaloby o otcovství se nepromlčují po celý život dítěte. Tato nová právní úprava se však nevztahovala na případ stěžovatele. ESLP uvedl, že „je připraven akceptovat, že neexistenci právního mechanismu umožňujícího stěžovateli chránit jeho právo na respektování soukromého života lze obecně vysvětlit „oprávněným zájmem“ na zajištění právní jistoty a stability rodinných vazeb a potřebou chránit zájmy dítěte.“ ESLP se tedy zaměřil na to, zda byla při zohlednění konkrétních okolností případu nastolena spravedlivá rovnováha mezi zájmem právního otce a obecným zájmem.²⁹³ Spravedlivá rovnováha mezi konkurujícími si zájmy dotčených osob nebyla podle ESLP v daném případě dosažena, když všechny zúčastněné osoby souhlasili s prokázáním biologické pravdy ohledně otcovství právního otce dítěte, nadto je dítě zletilé a stěžovatel se domáhal přezkumu soudního rozhodnutí o určení jeho otcovství na základě biologických důkazů, o nichž v době původního řízení nevěděl.²⁹⁴ Podle ESLP tedy došlo ze strany členského státu k porušení článku 8 Úmluvy. Závěrem ESLP uzavřel, že daný případ je třeba odlišit od jiných případů projednávaných ESLP, kde ESLP zaujal opačné stanovisko. Tyto

²⁹³ Rozsudek ESLP ze dne 25. února 2014, *Ostace proti Rumunsku*, č. 12547/06, bod 43.

²⁹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 25. února 2014, *Ostace proti Rumunsku*, č. 12547/06, bod 44-45.

jiné případy se týkaly žalob právních otců, které směřovaly k získání důkazů o biologické realitě tím, že se domáhali, aby se dítě podrobilo testu DNA. V těchto případech ESLP založil své rozhodnutí na tom, že při vyvažování zájmů dotčených osob neexistovaly žádné biologické důkazy, které by byly v rozporu s určeným otcovstvím. Proto nebylo přiměřené, aby byla větší váha přikládána zájmům stěžovatele na zjištění biologické pravdy než zájmům dítěte a rodiny, v níž žije.²⁹⁵ Daný případ se od uvedených liší tím, že stěžovatel má k dispozici testy DNA vypracované se souhlasem zletilého dítěte a prokazující, že není biologickým otcem dítěte.²⁹⁶

ESLP se zabýval otázkou popření otcovství určeného soudním rozhodnutím také ve vztahu k České republice, a to v rozsudku ze dne 7. června 2018, **Novotný proti České republice**, č. 16314/13 (dále jen „Novotný v. Česká republika“). Stěžovatel se domáhal popření svého otcovství k dítěti narozenému mimo manželství v roce 1966, otcovství bylo určeno rozhodnutím soudu v roce 1970 na základě domněnky, že stěžovatel měl poměr s matkou dítěte. Soud vycházel ze svědeckých výpovědí, listinných důkazů a výsledku krevního testu. Bylo prokázáno, že v rozhodné době měl pohlavní styk s matkou dítěte jak stěžovatel, tak i jiný muž, u kterého však z krevního testu vyplynulo, že není otcem dítěte. Stěžovatel měl od počátku pochybnosti o svém otcovství. Na základě nového biologického důkazu se stěžovatel domáhal změny rozhodnutí o jeho otcovství. V roce 2011 podal podnět nejvyššímu státnímu zástupci, aby zahájil řízení o popření jeho otcovství. Žádosti stěžovatele nebylo vyhověno, protože nebyly splněny zákonné předpoklady, dítě, ať již zletilé, si popření nepřálo, stěžovatel nepředložil žádný důkaz zpochybňující věrohodně jeho otcovství. V roce 2012 podstoupil právní otec a dítě testy DNA, které vyloučily otcovství stěžovatele. Stěžovatel opětovně podal podnět nejvyššímu státnímu zástupci k podání návrhu na popření otcovství. Jeho žádosti nebylo vyhověno s odůvodněním, že nejvyšší státní zástupce byl oprávněn zahájit řízení o popření otcovství pouze v případě určení otcovství na základě aplikace první nebo druhé domněnky otcovství, přičemž u soudního určení otcovství nejvyšší státní zástupce toto oprávnění neměl. Stěžovatel namítal, že z důvodu absence právního mechanismu nedošlo k ochraně jeho práva na respektování soukromého života. Podstatou věci bylo podle ESLP zjištění, zda vnitrostátní orgány zajistily spravedlivou rovnováhu mezi obecným zájmem na zachování právní jistoty v rodinných vztazích a zájmem stěžovatele na přezkoumání otcovství ve světle výsledku testu DNA. V souladu s judikaturou ESLP zahrnuje článek 8 Úmluvy, s výhradou přípustných omezení, právo právního otce, aby mohl zahájit řízení o popření otcovství, a to tehdy pokud právní otec neměl žádnou možnost napadnout rozhodnutí soudu o určení jeho otcovství k dítěti

²⁹⁵ Rozsudek ESLP ze dne 25. února 2014, *Ostace proti Rumunsku*, č. 12547/06, bod 47.

²⁹⁶ Rozsudek ESLP ze dne 25. února 2014, *Ostace proti Rumunsku*, č. 12547/06, bod 48.

ve světle nových biologických důkazů²⁹⁷, popřípadě neměl právní otec příležitost zúčastnit se soudního jednání a předložit testy DNA.²⁹⁸ Otcovství bylo v daném případě určeno na základě soudního rozhodnutí, přičemž takto založené otcovství nebylo možné popřít s odkazem na to, že se jedná o věc pravomocně rozsouzenou (*res iudicata*), a to bez ohledu na existenci nových důkazů a okolnost, jestli tyto důkazy byly právnímu otci v době rozhodování soudu o určení otcovství známy. ESLP se vyjádřil tak, že „stěžovatel má legitimní právo dostat přinejmenším příležitost popřít otcovství dítěte, které není podle vědeckých důkazů jeho vlastní, a že Z. (pozn. autorky: dítě) také může mít zájem poznat svého biologického otce“.²⁹⁹ ESLP při rozhodování daného případu vzal v potaz v rámci posuzování obecného zájmu také to, že dítěti bylo v době rozhodování ESLP padesát let a nebylo tedy závislé na výživném od stěžovatele. „Obecný zájem na ochraně jejích práv (pozn. autorky: dítěte) tak za této situace značně ztratil na významu v porovnání s dobou, kdy byla ještě dítě.“ Dítě rovněž s provedením testů DNA souhlasilo a ničeho nenamítalo proti krokům stěžovatele, kterými se domáhal popření otcovství, nadto jej ani zjevně nepovažovala za svého otce.³⁰⁰ ESLP tak dovedl, že „neexistence řízení, které by uvedlo do souladu stav právní se stavem biologickým, je v rozporu s přáním dotčených osob a ve skutečnosti nikomu neprospívá“.³⁰¹ ESLP s ohledem na uvedené konstatoval porušení článku 8 Úmluvy, jelikož nedošlo ze strany členského státu k nastolení spravedlivé rovnováhy mezi zájmy stěžovatele a zájmy společnosti.

Dále lze zmínit případ, ve kterém se stěžovatel domáhal obnovy řízení o určení otcovství z důvodu jeho osobní neúčasti v řízení o určení otcovství, řešený v rozsudku ESLP ze dne 15. července 2014, **Tsvetelin Petkov proti Bulharsku**, č. 2641/06 (dále jen „Tsvetelin Petkov v. Bulharsko“). V říjnu 1993 se stěžovatel oženil se ženou, která v té době měla již dítě narozené v roce 1990, otec dítěte byl registrován jako „neznámý“. V září 1993 bylo učiněno uznání otcovství k dítěti, kdy otcem dítěte byl určen stěžovatel. V roce 1995 spolu manželé ukončili soužití a v roce 1997 se rozvedli. V roce 1999 podal stěžovatel návrh k soudu na prohlášení jeho uznání o otcovství za neplatné z důvodu toho, že podpis na uznání není jeho pravým podpisem. Návrhu stěžovatele bylo soudem vyhověno v roce 2001. V roce 2002 zahájila matka dítěte soudní řízení o určení otcovství stěžovatele. Předvolání se nepodařilo stěžovateli doručit

²⁹⁷ Srov. rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 45; rozsudek ESLP ze dne 9. listopadu 2006, *Tavli proti Turecku*, č. 11449/02, bod 36; rozsudek ESLP ze dne 25. února 2014, *Ostace proti Rumunsku*, č. 12547/06, bod 49.

²⁹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13, bod 45. Srov. rozsudek ESLP ze dne 15. července 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06, bod 58.

²⁹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13, bod 47.

³⁰⁰ Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13, bod 49.

³⁰¹ Srov. rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, stížnost č. 18535/91, bod 40.

na adresu uvedenou matkou v jejím návrhu („trvalý pobyt“), následně v červenci 2002 bylo předvolání zveřejněno ve státním věstníku. Z důvodu nepřítomnosti stěžovatele u soudního řízení byl stěžovateli ustanoven advokát, který se účastnil soudního řízení, ale neměl jakýkoliv kontakt se stěžovatelem. Soud v prosinci 2002 rozhodl o určení otcovství stěžovatele k dítěti, rozhodl o příjmení dítěte a stanovil stěžovateli povinnost platit výživné. Rozhodnutí soudu bylo založeno na okolnosti data narození dítěte a svědeckých výpovědích tety a sestřenice matky dítěte. V lednu 2003 bylo soudní rozhodnutí doručeno ustanovenému advokátovi. Sám stěžovatel se dozvěděl o soudním rozhodnutí v dubnu 2004 v souvislosti s exekučním titulem na výživné doručeným na jeho adresu „trvalého pobytu“. V červnu 2004 podal stěžovatel návrh na obnovu řízení s odůvodněním, že mu nebylo umožněno se osobně účastnit soudního řízení o určení otcovství. Návrhu stěžovatele nebylo vyhověno, protože byl řádně zastoupen ustanoveným advokátem v řízení o určení otcovství. Zásadní otázkou v projednávané věci bylo posouzení, zda vzhledem ke konkrétním okolnostem případu byla osobní účast stěžovatele v řízení o určení otcovství „nezbytná pro účinný výkon jeho práva na soukromý život“.³⁰² ESLP uvedl, že pokračování v řízení namísto jeho odročení mohlo sledovat legitimní cíl, a to vyřešit otázku otcovství s potřebnou rychlostí. Nicméně vnitrostátní orgány musí dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi zájmy a právy všech zúčastněných osob s přihlédnutím k nejlepšímu zájmu dítěte.³⁰³ Řízení o určení otcovství bylo vedeno v době, kdy testy DNA sloužily k přesnému určení otcovství a jejich důkazní hodnota byla podstatně vyšší než předložené důkazy. ESLP konstatoval, že pokud by stěžovatel měl možnost účastnit se řízení o určení otcovství, mohla být otázka otcovství vyřešena s konečnou platností na základě provedení testu DNA, přičemž takový postup by byl v zájmu všech zúčastněných osob.³⁰⁴ ESLP uzavřel, že vzhledem k předmětu řízení, tedy prokázání biologického otcovství stěžovatele, byla osobní účast stěžovatele v předmětném řízení, umožňující provedení testu DNA, rozhodující pro spolehlivé zjištění výsledku biologické reality. Dle názoru ESLP tak nebyla pouhá účast advokáta ustanoveného ex officio v předmětném řízení dostatečná, když jedině stěžovatel sám mohl být podroben testu DNA a mohl také prezentovat své osobní stanovisko. ESLP se odkázal na předchozí judikaturu, ve které dospěl k závěru o porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy v případech, kdy osobní účast stěžovatelů byla v soudních řízeních esenciální z důvodu toho, že posuzované nároky v soudních řízeních byly založeny převážně na jejich osobních zkušenostech. ESLP tak shledal, že stěžovatel nebyl účasten na rozhodovacím procesu

³⁰² Rozsudek ESLP ze dne 15. července 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06, bod 52.

³⁰³ Rozsudek ESLP ze dne 15. července 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06, bod 53.

³⁰⁴ Rozsudek ESLP ze dne 15. července 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06, bod 55.

v dostatečné míře potřebné k zajištění ochrany jeho zájmů.³⁰⁵ Problematickým aspektem daného případu nebyla nemožnost stěžovatele osobně se účastnit řízení, ale nemožnost zahájit obnovené řízení na základě testů DNA prokazujících, že není otcem dítěte. Vzhledem ke všemu výše uvedenému dospěl ESLP k závěru, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

Z rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 27. dubna 2010, **Klocek proti Polsku**, č. 20674/07 (dále jen „Klocek v. Polsko“), vyplývá nezbytnost toho, aby návrh právního otce na znovuoobnovení řízení o určení otcovství nebyl podložen pouze domněnkami právního otce ale konkrétním důkazem. Stěžovatel tvrdil, že došlo k porušení jeho práva na respektování soukromého a rodinného života, když neměl k dispozici právní prostředky k popření svého otcovství, přestože došlo k vědeckému pokroku a existují nové metody určování otcovství. Dále stěžovatel tvrdil, že v uvedeném lze spatřovat diskriminaci ve vztahu k otcům, jejichž otcovství bylo určeno na základě aplikace první domněnky otcovství a kteří byli oprávněni své otcovství popřít. Dítě se narodilo mimo manželství v srpnu 1982. Stěžovatel popíral, že by byl otcem dítěte a v březnu 1983 zahájil soudní řízení o určení jeho otcovství. Na základě testu krevních skupin stěžovatele bylo stanoveno, že není možné vyloučit otcovství stěžovatele, ale jeho otcovství zároveň nebylo možné potvrdit. Stěžovatel uvedl, že měl pohlavní styk s matkou dítěte, ale v době dvanácti měsíců před narozením dítěte. V roce 1986 soud určil jako otce dítěte stěžovatele, který proti rozhodnutí soudu nepodal odvolání, protože měl již novou rodinu, neměl zájem vést dlouhé soudní řízení a finanční situace mu umožňovala platit dítěti výživné. V prosinci 2005 stěžovatel zahájil soudní řízení o popření otcovství s tvrzením, že existují nové metody pro určování otcovství formou testování DNA. Návrh stěžovatele byl odmítnut z důvodu existence překážky rei iudicatae, podmínky pro obnovení řízení tak nebyly splněny, a dále také z důvodu toho, že stěžovatel neměl právo podat žalobu na popření jeho otcovství. Popěrné právo náleželo podle polské právní úpravy pouze manželovi matky, nikoliv otci, jehož otcovství bylo určeno soudním rozhodnutím. ESLP v daném případě neshledal porušení článku 8 Úmluvy, ani porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy, když neexistence přímého právního prostředku, kterým by mohl stěžovatel chránit své právo na respektování soukromého života je obecně odůvodněno legitimním zájmem spočívajícím v daném případě v zajištění jistoty v rodinných vztazích a potřebě chránit zájmy dítěte. ESLP uvedl, že „v průběhu času postupně převládá pravidlo právní jistoty nad nutností chránit zájmy zúčastněných stran, zejména dětí, které již nejsou nezletilými. Zbývá ověřit, zda za konkrétních okolností projednávaného případu byla zachována spravedlivá rovnováha mezi zájmem stěžovatele a

³⁰⁵ Rozsudek ESLP ze dne 15. července 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06, bod 57.

obecným zájmem“. ESLP při posouzení věci vycházel z toho, že otcovství bylo určeno na základě metody krevních testů dostupné v době rozhodování soudu a že stěžovatel nepodal proti rozhodnutí o určení jeho otcovství odvolání, popření otcovství se domáhal až po 20 letech od jeho určení. Dítěti v té době bylo 23 let. Podstatná je podle ESLP ta skutečnost, že stěžovatel nedisponoval novými důkazy vylučujícími jeho otcovství, například testem DNA, resp. tyto nepředložil soudu s návrhem na popření otcovství. Pokud by tak učinil a vnitrostátní orgány by odmítly věc přezkoumat, ESLP konstatoval, že nelze vyloučit závěr o porušení Úmluvy ze strany členského státu. Stěžovatel však založil návrh na popření otcovství pouze na svém osobním přesvědčení, že není otcem dítěte. Podle ESLP „vznik technického nebo vědeckého vývoje umožňující ověřit nebo zpochybnit přesnost zjištění otcovství vydané v minulosti samo o sobě nezakládá právo podle článku 8 Úmluvy na opětovné otevření tohoto zjištění. Je na stěžovateli, aby předložil orgánům přiměřené a dostatečné důkazy na podporu jeho tvrzení ...“. ESLP tak v daném případě neshledal, že by se nepodařilo vnitrostátním orgánům dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi obecným zájmem na zajištění právní jistoty rodinných vztahů a právem stěžovatele na přezkoumání jeho otcovství určeného soudním rozhodnutím.

3.1.3.1 Komparace závěrů judikatury ESLP ve věci obnovy řízení o určení otcovství s českou právní úpravou

Situace, kdy se právní otec, jehož otcovství bylo určeno soudním rozhodnutím, domáhá popření otcovství se liší od situace, kdy se právní otcové domáhají popření otcovství založeného na základě aplikace právních domněnek. Ve vztahu k popírání otcovství určeného právní domněnkou vnitrostátní orgány ve většině případů řešených ESLP zamítly návrh právního otce na popření otcovství po zvážení konkrétních skutkových okolností daného případu a po vyvážení práv a zájmů dotčených osob se zaměřením pozornosti na zájmy a potřeby dítěte. Rozhodnutí vnitrostátních orgánů o zamítnutí návrhu na popření otcovství tak neporušila požadovanou spravedlivou rovnováhu ve smyslu článku 8 Úmluvy, jelikož vnitrostátní orgány vycházely z úvah, že je potřeba zachovat stabilitu a kontinuitu v rodinných vztazích dítěte, pokud existovala ustálená sociální realita, která byla pro dítě prospěšná, a prospěch dítěte z dříve zjištěného původu dítěte, případně by vyhovění návrhu na popření otcovství nebylo v zájmu dítěte z jiných důvodů. ESLP považuje za důležité, že nemožnost právního otce domáhat se popření otcovství nebyla v posuzovaných případech absolutní, protože vnitrostátní právní úprava předpokládala, že je za určitých okolností popření otcovství přípustné, například, pokud právní domněnka neodpovídala ustálené sociální realitě. Rozhodovací proces vnitrostátních orgánů zahrnoval podrobné posouzení skutkových okolností případu včetně

vyvážení odlišných zájmů dotčených osob s přihlédnutím k zájmu dítěte, jakožto přednímu hledisku, a zohlednění skutečnosti, zda měl právní otec možnost prezentovat svoji osobní situaci a postavení.³⁰⁶

Domáhá-li se právní otec dítěte po uplynutí popěrné lhůty popření otcovství, které bylo určeno právní domněnkou, česká právní úprava umožňuje zvážit konkrétní okolnosti případu v rámci řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ. Řízení podle ustanovení § 792 OZ však nelze aplikovat v případě popření otcovství určeného soudním rozhodnutím, jelikož takto určené otcovství není možné popřít.³⁰⁷ Z judikatury ESLP vyplývá, že neexistence řízení, které by uvedlo do souladu stav právní se stavem biologickým, nikomu skutečně neprospívá, pokud právní otcovství neodpovídá stavu biologickému a tento stav je v rozporu s přáním dotčených osob.³⁰⁸ Právní otec má legitimní právo dostat alespoň příležitost popřít své otcovství, které podle vědeckých důkazů neodpovídá biologickému otcovství, přičemž také dítě má právo poznat svého otce.³⁰⁹ Podstatné při zvážení možnosti popření otcovství určeného soudním rozhodnutím, resp. umožnění obnovy soudního řízení o určení otcovství, je, stejně jako při posuzování popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty určeného na základě první nebo druhé domněnky otcovství, to, zda platná a účinná právní úprava umožňuje zvážit konkrétní okolnosti případu právního otce, zejména věk, postoj dítěte a dalších dotčených osob, osobní situaci právního otce. Pouze na základě zvážení konkrétních okolností případu lze učinit závěr o tom, zda nepřipuštění obnovy řízení o určení otcovství je odůvodněno oprávněným zájmem na zajištění stability rodinných vztahů a ochraně zájmů dítěte. Podstatou závěrů výše citované judikatury ESLP je skutečnost, zda byla v konkrétním případě nalezena spravedlivá rovnováha mezi chybějícím právním mechanismem k ochraně práva právního otce na respektování jeho soukromého života a zajištěním právní jistoty a ochrany zájmů dítěte, tedy nastolení spravedlivé rovnováhy mezi obecným zájmem a zájmem právního otce na přezkoumání jeho otcovství ve světle výsledku testu DNA.³¹⁰

Nastíněnému přístupu ESLP v otázce popírání otcovství určeného na základě soudního rozhodnutí, resp. obnovy řízení o určení otcovství, však neodpovídá česká právní úprava. Podle české právní úpravy nelze popřít otcovství, které bylo určeno na základě soudního rozhodnutí,

³⁰⁶ Srov. rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08, bod 31.

³⁰⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 931 (§ 783 OZ).

³⁰⁸ Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13, a rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05.

³⁰⁹ Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13.

³¹⁰ Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13, a rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05.

a to z důvodu existence překážky věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*). Jedinou možností, kterou účastníci řízení o určení otcovství (§ 420 ZŘS) mají, je využití mimořádných opravných prostředků, tedy podání dovolání, žaloby na obnovu řízení nebo žaloby pro zmatečnost. Z povahy věci, s přihlédnutím k existenci důkazů, které nemohly být bez viny účastníka řízení v původním řízení provedeny, lze v daném případě uvažovat o aplikaci žaloby na obnovu řízení o určení otcovství. Podle ustanovení § 228 OSŘ ve spojení s ustanovením § 1 odst. 3 ZŘS je žaloba na obnovu řízení přípustná, pokud existují důkazy, které bez své viny nemohl účastník použít v původním řízení, nebo lze-li provést důkazy, které nemohly být provedeny v původním řízení, mohou-li pro účastníka přivodit příznivější rozhodnutí ve věci. Lhůta pro podání žaloby na obnovu řízení činí tři měsíce od doby, kdy se účastník dozvěděl o důvodu obnovy, nebo od té doby, kdy jej mohl uplatnit, přičemž běh lhůty pro podání žaloby na obnovu řízení neskončí před uplynutím tří měsíců od právní moci napadeného rozhodnutí (§ 233 odst. 1 OSŘ). Žalobu na obnovu řízení nelze podat po uplynutí tří let od právní moci napadeného rozhodnutí s výjimkami uvedenými v ustanovení § 233 odst. 2 OSŘ, které se týkají zrušení trestního rozsudku nebo rozhodnutí o přestupku nebo jiném správním deliktu, které tvořily podklad pro přiznání práva v občanském soudním řízení. S ohledem na délku objektivní lhůty pro podání žaloby na obnovu řízení je zřejmé, že tento mimořádný opravný prostředek nebude využitelný v případech, kdy byly v minulosti v soudních řízeních využívány pro určení otcovství krevní testy s nepřesnými výsledky či jiné důkazy a DNA testy nebyly v té době dostupné.

Na tyto případy dopadá ustanovení § 425a ZŘS, přijaté novelou ZŘS provedenou zákonem č. 296/2017 Sb., která s účinností od 30. 9. 2017 odstranila objektivní tří letou lhůtu pro podání žaloby na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství, a to v návaznosti na závěry judikatury ESLP. Nicméně s odkazem na ustanovení § 1 odst. 4 ZŘS ve spojení s ustanovením § 233 odst. 1 OSŘ je nutné konstatovat zachování subjektivní tří měsíční lhůty pro podání žaloby na obnovu řízení.³¹¹ Ustanovení § 425a ZŘS prolamuje objektivní tří letou lhůtu pro podání žaloby na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství počítanou od právní moci napadeného rozhodnutí pouze v omezených případech, a to za situace, kdy bylo otcovství určeno soudním rozhodnutím před 31. 12. 1995 a zároveň existují nové důkazy související s novými vědeckými metodami, které nebylo možné použít v původním řízení, tedy zejména testy DNA. Uvedená výjimka se vztahuje pouze na otcovství, které bylo určeno soudním rozhodnutím, nikoliv na otcovství určené na základě aplikace právní domněnky, ať již první či

³¹¹ Srov. LEVÝ, Jiří. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, (§ 425a ZŘS, bod 7). Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

druhé.³¹² Časová mez 31. 12. 1995 definovaná v ustanovení § 425a ZŘS byla zákonodárcem zvolena záměrně s přihlédnutím k vývoji testování DNA a jeho používání v soudním řízení v České republice. Z důvodové zprávy se podává, že při stanovení časové meze bylo vycházeno z obecných informací, podle nichž bylo možné provádět spolehlivé testy DNA již v osmdesátých letech, nicméně soudní praxe z důvodu nákladnosti a časové náročnosti k této metodě přistoupila plošně až od roku 1992, přičemž metodu testování DNA pomocí PCR bylo možné využívat již od roku 1990. „S ohledem na tyto okolnosti byl s vědomím nezbytnosti dostatečné časové rezervy stanoven jako mezní konec roku 1995.“ Touto časovou rezervou mělo dojít k minimalizaci případů, kdy by v soudní praxi nebyl v konkrétním případě, i přes plošné používání testů DNA, proveden DNA test.³¹³

Přestože lze v určitém ohledu považovat zakotvení časové meze za legitimní zájem zákonodárce na zachování právní jistoty v rodinných vztazích, tak nezbyvá než konstatovat, že zákonodárcem zvolené řešení neodpovídá plně požadavkům kladeným na členské státy Úmluvou, resp. judikaturou ESLP. Zákonodárce při koncipování ustanovení § 425a ZŘS vycházel z obecné informace o využívání metody testování DNA v soudních řízeních, nicméně v důvodové zprávě není obsažen odkaz na jakoukoliv studii zabývající se touto problematikou, respektive důvodová zpráva neuvádí, na jakých poznacích je zmiňovaná obecná informace založena. Žádným právním předpisem nebyla a není stanovena povinnost soudu využívat v soudních řízeních o určení nebo popření otcovství metodu testování DNA. Za důkaz v řízení o určení nebo popření otcovství mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci včetně výslechu svědků a znaleckého posudku či zpráv a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob. Není-li způsob provedení důkazu předepsán, tak jej určí soud (§ 125 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 3 ZŘS). Soud je povinen vyžádat si u orgánu veřejné moci odborné vyjádření, jestliže rozhodnutí závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. Pokud není takový postup dostačující vzhledem ke složitosti posuzované otázky nebo existuje pochybnost o správnosti předloženého odborného vyjádření, je soud povinen ustanovit znalce (§ 127 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 3 ZŘS). Nadto má soud za prokázanou skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka (srov. § 783 odst. 2 OZ) připouštějící důkaz opaku, jestliže v řízení nevyšel najevo opak (§ 133 OSŘ). Ačkoliv není pochyb o tom, že se otázka zkoumání biologického otcovství týká posouzení skutečnosti, k níž je třeba odborných znalostí,

³¹² Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb. Sněmovní tisk č. 987/0, s. 133-135. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=987&CT1=0>.

³¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb. Sněmovní tisk č. 987/0, s. 133-135. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=987&CT1=0>.

a z toho vyplývající povinnost soudu vyžádat si odborné vyjádření nebo ustanovit znalce, tak je nutné zaměřit pozornost na samotnou koncepci ustanovení § 783 OZ, které je založeno na aplikaci třetí domněnky otcovství (§ 783 odst. 2 OZ) předpokládající prokázání soulože, nikoliv přímo biologického otcovství.

Koncepce ustanovení § 783 OZ nepředpokládá pro určení otcovství soudním rozhodnutím přímé zkoumání biologického otcovství, ale pouze prokazování soulože matky a domnělého otce v době, od které neprošlo do narození dítěte méně než sto šedesát a více než tři sta dní (tzv. rozhodná doba pro početí dítěte), přičemž soulož lze prokázat i jinými důkazy než jen zjištěním biologického otcovství metodou testování DNA. Třetí domněnka otcovství je založena na skutečnosti, že muž souložil s matkou dítěte v rozhodné době pro početí dítěte, v případě prokázání této skutečnosti se muž považuje za otce dítěte, ledaže jeho otcovství vylučují závažné okolnosti. Domněnka se tedy neuplatní tehdy, pokud je prokázána existence závažných okolností, které otcovství muže vylučují. K této problematice se vyjádřil Ústavní soud již v roce 2008, když ve svém nálezu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07 (N 42/48 SbNU 495), konstatoval, že koncepce třetí domněnky otcovství je s ohledem na vývoj moderní medicíny překonána.³¹⁴ Ústavní soud upozornil na to, že formulace třetí domněnky otcovství pochází z dob, kdy nebylo možné znalecky jednoznačně určit biologické otcovství. Z tohoto důvodu byla třetí domněnka otcovství vystavěna na prokázání soulože matky dítěte a muže. S ohledem na vědecký pokrok a možnost jednoznačně určit biologické otcovství na základě metod DNA testování dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné třetí domněnku vázat na skutečnost soulože, jelikož tato skutečnost o biologickém otcovství může vypovídá pouze nepřímě. Znění zákona tak podle názoru Ústavního soudu „zaostává za vývojem moderní medicíny a neodpovídá současné společenské realitě“ a uvedený rozpor je nutné do doby přijetí změny zákonodárcem překlenuvat interpretací. Soud není podle Ústavního soudu povinen, z důvodu aplikace zásady arbitrárního pořádku v řízení o určení otcovství, se v první řadě zabývat otázkou soulože a teprve v případě jejího prokázání nařídit znalecký posudek za účelem zjištění, zda není otcovství muže vyloučeno závažnými okolnostmi (dříve zjišťováno nařízením krevní zkoušky, posudku z oboru gynekologie, antropologie). Není tedy vadou řízení, pokud soud namísto dokazování soulože přistoupí přímo k nařízení znaleckého zkoumání, provedení testu DNA. Takový postup odůvodňuje také zásada procesní ekonomie. Bude-li znaleckým

³¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07 (N 42/48 SbNU 495). Ústavní soud ve věci rozhodoval za účinnosti ZR a své závěry vztahoval k ustanovení § 54 odst. 1 a odst. 2 ZR, které je však obdobného znění jako platné a účinné ustanovení § 783 OZ s rozdílem ve vymezení délky rozhodné doby pro početí dítěte. Závěry citovaného nálezu Ústavního soudu jsou tak přenositelné i na výklad citovaného ustanovení OZ.

posudkem potvrzeno biologické otcovství muže, bude tím prokázána rovněž soulož muže a matky dítěte v rozhodné době pro početí dítěte, a tedy i skutková podstata třetí domněnky, která je ale již překonána. Je však nutné dodat, že s ohledem na vývoj v oblasti asistované reprodukce nemusí být v dnešní době nezbytným předpokladem existence biologického otcovství soulož matky a domnělého otce v rozhodné době pro početí dítěte.

Zákonodárce od vydání výše citovaného nálezu Ústavního soudu nepřijal na místo formulace třetí domněnky otcovství legislativní řešení odpovídající vývoji moderní medicíny. Soudy jsou tak s ohledem na výše zmíněné interpretační závěry Ústavního soudu oprávněny přímo ustanovit znalce k posouzení otázky biologického otcovství domnělého otce namísto v první řadě zjišťování soulože matky a domnělého otce v rozhodné době pro početí dítěte. Nicméně využití metody znaleckého zkoumání nebylo a není zákonem předepsáno. Nelze tedy s jistotou vyloučit, že i po 31. 12. 1995 (§ 425a ZŘS) nebyly DNA testy ke zjištění biologické reality v soudních řízeních prováděny. Nelze rovněž vyloučit, že otcovství bylo i po 31. 12. 1995 určeno v soudním řízení jiným způsobem než provedením DNA testu z jiných důvodů. Ať již pro faktickou nemožnost tyto testy provést z důvodu odepření povinnosti kteréhokoliv účastníka řízení, tedy matky, domnělého otce či dítěte (§ 420 odst. 1 ZŘS), podrobit se odběru genetického materiálu za účelem DNA testování (§ 127 odst. 4 OSŘ).³¹⁵ Případně odepření povinnosti dle § 127 odst. 4 OSŘ jinou osobou, například osobou příbuznou zemřelého účastníka řízení, za účelem odebrání genetických vzorků. Nebo v případě, že zemřelý účastník řízení neměl žádnou žijící příbuznou osobu, které by bylo možné odebrat genetické vzorky pro provedení testu DNA. Dále z důvodu neznámého pobytu některého z účastníků řízení, kdy je následně za splnění podmínek ustanovení § 29 odst. 3 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 3 ZŘS tomuto účastníkovi ustanoven opatrovník. V uvedených případech není možné zjistit biologické otcovství na základě provedení testu DNA. Lze konstatovat, že v tomto směru je tedy formulace třetí domněnky bez odkazu na nezbytnost provedení testu DNA vhodná, když umožňuje určit, byť nikoliv s takovou mírou jistoty jako testy DNA, alespoň pravděpodobné biologické otcovství domnělého otce nepřímo na základě jiných skutečností, například soulože matky a domnělého otce v rozhodné době pro početí dítěte. Nemožnost určení otcovství s odkazem na nemožnost provedení testu DNA by bylo odepřením práva dítěte znát své rodiče ve smyslu článku 7 odst. 1 ÚPD.³¹⁶

Výše nastíněné situace jsou důležitými příklady toho, že formulace ustanovení § 425a

³¹⁵ K povinnosti podrobit se odběru vzorku genetického materiálu v řízení o určení nebo popření otcovství podrobněji v podkapitole 3.4.1 disertační práce.

³¹⁶ K tomuto podrobněji v kapitole 5 disertační práce.

ZŘS nereflektuje nejen tu skutečnost, že nemusela být nutně po 31. 12. 1995 využita v soudním řízení metoda DNA testování, přestože tak fakticky mohlo být učiněno, ale také tu skutečnost, že i po 31. 12. 1995 může s ohledem na výše uvedené případy nastat situace, kdy nebude možné provést v soudním řízení test DNA a otcovství domnělého otce bude určeno na základě jiných skutečností. Přestože podle důvodové zprávy mělo být k plošnému využívání testů DNA přistoupeno v roce 1992, je otázkou, zda byla všechna soudní řízení, v nichž byly použity metody starší, zejména krevní testy, také pravomocně do 31. 12. 1995 ukončena, a to i vzhledem k možnosti využití opravných prostředků, ledaže by byl v soudním řízení dodatečně učiněn také test DNA nad rámec již provedeného krevního testu. Zakotvení časové meze tak není s ohledem na výše uvedené vhodným prostředkem k zajištění právní jistoty v rodinných vztazích a vyvážení zájmů dotčených osob. Ve vztahu k ustanovení § 425a ZŘS není problematické pouze stanovení časové meze určení otcovství v soudním řízení, ale také otázka přípustnosti žaloby na obnovu řízení pouze ve vztahu k novým důkazům, které souvisí s novými vědeckými metodami, které v původním řízení nebylo možné použít. Tímto jsou opět vyloučeny z přípustnosti žaloby na obnovu řízení podle ustanovení § 425a ZŘS výše nastíněné případy, kdy může být určeno otcovství soudním rozhodnutím v době dostupnosti DNA testů, avšak tyto nelze pro faktické překážky provést. S ohledem na uvedené je v následující části této kapitoly je zaměřena pozornost na koncipování právní úpravy ustanovení § 425a ZŘS de lege ferenda.

Vzhledem k závěrům judikatury ESLP prezentovaným v této podkapitole disertační práce nelze jinak než konstatovat, že přijetím ustanovení § 425a ZŘS došlo k naplnění požadavků kladených na členské státy Úmluvou pouze částečně. S odkazem na obsah důvodové zprávy k ustanovení § 425a ZŘS byla nová právní úprava rozšíření přípustnosti žaloby na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství přijata za účelem naplnění závazků České republiky vyplývajících z Úmluvy, respektive z judikatury ESLP. V důvodové zprávě je poté výslovně zmiňován odkaz na rozsudky ESLP ve věci Paulík v. Slovensko a Shofman v. Rusko. Z judikatury ESLP ve věci obnovy řízení o určení nebo popření otcovství nevyplývá žádné časové omezení, jak stanoveno v ustanovení § 425a ZŘS, a ani nezbytnost vázání přípustnosti žaloby na obnovu řízení na nové metody, které nebylo možné v původním řízení provést. ESLP ve své judikatuře dovodil, že právní otec má na základě článku 8 Úmluvy, s výhradou přípustných omezení, právo zahájit řízení o popření otcovství, jestliže neměl možnost napadnout rozhodnutí soudu o určení jeho otcovství ve světle nových biologických důkazů nebo neměl příležitost zúčastnit se soudního řízení a předložit testy DNA, přičemž jako problematickým aspektem nebyla ze strany ESLP hodnocena samotná neúčast právního otce

v řízení o určení otcovství, ale následná nemožnost obnovit řízení o určení otcovství.³¹⁷ Vnitrostátní orgány členských států jsou povinny vykládat aktuální právní předpisy se zohledněním nejen vědeckého pokroku, ale také sociálních důsledků z toho plynoucích.³¹⁸ Vědeckým pokrokem se v tomto smyslu rozumí zejména pokrok na poli testování DNA oproti krevním testům s nepřesnými výsledky, na základě nichž bylo určováno velmi často otcovství v soudním řízení v minulosti. Ve vztahu k sociálním důsledkům je nutné posoudit konkrétní okolnosti každého případu, zvážit postoje, osobní situace a zájmy dotčených osob, věk dítěte, jeho závislost na výživě právního otce včetně toho, zda dítě souhlasilo s provedením testu DNA a samotným popřením otcovství, a dále zvážit zájem na zachování právní jistoty v rodinných vztazích. Je-li dítě dospělé a nezávislé výživou na právním otci, obecný zájem na ochraně práv dítěte ztratil na významu v porovnání s obdobím, kdy bylo dítě mladší. Pokud tedy neexistuje řízení, které by umožňovalo v souladu s přáním dotčených osob sladit biologickou realitou se stavem právním, tak ve skutečnosti takový stav nikomu neprospívá.³¹⁹ ESLP při svém rozhodování posuzuje případy z pohledu toho, zda vnitrostátní orgány dospěly ke spravedlivé rovnováze při vzájemném vyvažování zájmů dotčených osob, respektive zájmu právního otce na přezkoumání otcovství ve světle výsledku testu DNA a obecného zájmu na zachování právní jistoty rodinných vztahů se zohledněním zájmů dítěte. Právní otec má legitimní právo mít alespoň příležitost popřít své otcovství k dítěti, pokud není podle vědeckých důkazů biologickým otcem dítěte, přičemž také dítě může mít zájem poznat svého biologického otce.

Možnost znovuoobnovení řízení o určení nebo popření otcovství, tedy prolomení překážky *rei iudicatae*, je stejně významnou problematikou jako otázka popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty u první a druhé domněnky otcovství. Ačkoliv existuje rozdíl mezi právními otci, jejichž otcovství bylo určeno na základě soudního rozhodnutí a těmi, jejichž otcovství bylo určeno na základě právní domněnky, tak ESLP dovedl, že se právní otcové nacházejí v dostatečně srovnatelných pozicích a mají dostatečně srovnatelné zájmy, co se týká zájmu na popření jejich otcovství. Rozdílnost zacházení ESLP dovedl mimo jiné v tom ohledu, že právní otec, jehož otcovství bylo určeno soudním rozhodnutím, nemohl podat podnět nejvyššímu státnímu zástupci, aby v zájmu společnosti zahájil řízení o popření otcovství.³²⁰ Obdobnou rozdílnost postavení právních otců lze nalézt také v rámci české právní úpravy.

³¹⁷ Srov. rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13; rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05; rozsudek ESLP ze dne 15. července 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06.

³¹⁸ Srov. rozsudek ESLP ze dne 9. listopadu 2006, *Tavli proti Turecku*, č. 11449/02.

³¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13.

³²⁰ Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05.

Oprávnění státního zástupce k zahájení řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty ve smyslu ustanovení § 62 ZR se aplikovalo rovněž pouze na případy popření otcovství určeného na základě první a druhé domněnky otcovství, nikoliv na popření otcovství určeného soudním rozhodnutím. Oprávnění státního zástupce podle ustanovení § 62 ZR bylo s přijetím OZ nahrazeno soudním řízením o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství (§ 792 OZ). K podání návrhu na zahájení tohoto řízení však není nadále oprávněn právní otec, jehož otcovství bylo určeno rozhodnutím soudu. Zahájit řízení podle ustanovení § 792 OZ mohou právní otcové, jejichž otcovství bylo určeno na základě aplikace první a druhé domněnky otcovství. Toto rozdílné zacházení považuje ESLP za diskriminační, vede-li nastavení právní úpravy sledující oprávněný zájem na zajištění právní jistoty rodinných vztahů a ochrany zájmů dětí k tomu, že právní otec nemá žádnou možnost popřít své otcovství určené soudním rozhodnutím, ačkoliv jiné osoby v obdobné situaci ano (srov. § 792 OZ). A není tak vůbec možné zvážit konkrétní okolnosti daného případu.³²¹

S odkazem na judikaturu ELSP lze učinit závěr, že podstatou přípustnosti žaloby na obnovu řízení o určení otcovství by mělo být oprávnění soudu zvážit konkrétní okolnosti případu. Pokud soud dospěje k závěru, že je v projednávaném případě dán oprávněný zájem na zajištění právní jistoty a stability rodinných vazeb a potřeba chránit zájmy dítěte, tak žalobu na obnovu řízení o určení otcovství nepřipustí, přestože by právní otec disponoval důkazem, zpravidla testem DNA, o tom, že není biologickým otcem dítěte. Povahou lze takové hodnocení přípustnosti žaloby na obnovu řízení přirovnat k podmínkám pro rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ. Podle české právní úpravy je při splnění podmínek ustanovení § 425a ZŘS bez dalšího povolena obnova řízení o určení otcovství a upřednostněn zájem právního otce na respektování jeho soukromého života, jelikož soud v řízení o povolení obnovy řízení, ani v řízení obnoveném, nemá prostor pro zvážení konkrétních okolností případu, tedy zájmů všech dotčených osob včetně obecné zájmu na zachování právní jistoty v rodinných vztazích. Za splnění podmínek ustanovení § 425a ZŘS je soud povinen na základě testu DNA předloženého právním otcem, který vylučuje biologické otcovství právního otce, povolit obnovu řízení o určení otcovství a v obnoveném řízení návrh na určení otcovství zamítnout. Takto definovaná přípustnost podání žaloby na obnovu řízení vylučuje v každém konkrétním případě zvážení, zda okolnosti případu svědčí ve prospěch upřednostnění práva právního otce na respektování jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, a tedy jeho zájmu na obnově řízení o určení otcovství, anebo zda v konkrétním

³²¹ Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05.

případě převažuje obecný zájem na ochraně právní jistoty v rodinných vztazích včetně ochrany zájmů dítěte, který obnovu řízení o určení otcovství vylučuje. Přestože ve všech obnovených řízeních na základě ustanovení § 425a ZŘS bude dítě s ohledem na časovou hranici 31. 12. 1995 již zletilé (nejméně 26 let) není vyloučeno, že ve výjimečných případech může i u zletilého dítěte převažovat zájem na zachování právní reality oproti realitě biologické.³²² Bude se jednat zejména o případy, kdy je ještě dítě na právním otci výživou závislé, například z důvodu studia či jeho zdravotního stavu, sociální realita odpovídá právní realitě a dítě nesouhlasí s popřením otcovství. Tento další problematický aspekt právní úpravy, tedy povolení obnovy řízení o určení nebo popření otcovství bez dalšího za splnění podmínek ustanovení § 425a ZŘS, představuje možný rozpor s judikaturou ESLP. Upřednostněním zájmu právního otce na popření otcovství bez zkoumání konkrétních okolností případu může být zasaženo do práv a oprávněných zájmů jiných účastníků řízení, zejména dítěte, a zájmu na zachování právní jistoty a stability v rodinných vztazích.

Lze tedy shrnout, že česká právní úprava žaloby na obnovu řízení o určení otcovství dle ustanovení § 425a ZŘS není souladná s požadavky kladenými na členské státy Úmluvou, respektive judikaturou ESLP, když je stanovena obecná přípustnost podání žaloby na obnovu řízení pouze v případech, kdy bylo otcovství určeno rozhodnutím soudu před 31. 12. 1995 a nikoliv i pro případy určení otcovství po uvedeném datu. Nelze vyloučit, že i po 31. 12. 1995 mohlo být a může být v soudním řízení určeno otcovství bez použití metody testování DNA. Je možné uvažovat o překlenutí výše popsaných nedostatků právní úpravy přípustnosti žaloby na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství dotvářením práva na základě analogie podle ustanovení § 792 OZ. Tedy v rámci řízení o povolení obnovy řízení o určení nebo popření otcovství zvažovat také kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku na povolení obnovy řízení o určení nebo popření otcovství.

3.1.3.2 Řízení podle ustanovení § 425a ZŘS a dotváření práva na základě ustanovení § 792 OZ

Dotváření práva je legitimní pouze tehdy, pokud je odůvodněno základními principy, které při poměrování s principem právní jistoty, dělby státní moci a demokratickým principem převáží. Ve prospěch dotváření práva svědčí princip účelnosti, bezrozpornosti právního řádu (především hodnotové bezrozpornosti) a princip rovnosti ve smyslu formální spravedlnosti.³²³

³²² Obecně však platí, že obecný zájem na ochraně práv dítěte ztrácí na významu, je-li dítě dospělé a výživou nezávislé na právním otci.

³²³ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009,

Zákodárce by měl tvořit právo, které je hodnotově bezrozporné, pokud tomu tak není, je soudce jediný, kdo může tento rozpor odstranit, a to formou dotváření práva. „Soudce je tedy oprávněn k dotváření práva jen tehdy, nelze-li z explicitní právní úpravy dovodit řešení určitého právního problému nebo je-li zákonodárství nedokonalé ve smyslu vnitřní hodnotové rozpornosti.“³²⁴ Sám Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně k dotváření práva přihlásil, přičemž mimo jiné konstatoval, že nelze akceptovat přepjatý formalismus, na základě něhož by soudy nebyla z důvodu nevytvoření zákonného podkladu pro uplatnění subjektivních základních práv ze strany státu poskytnuta ochrana těmto subjektivním základním právům.³²⁵ Dále Ústavní soud uvedl, že „Soud ... není absolutně vázán doslovným zněním zákonného ustanovení, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Je nutno se přitom vyvarovat libovůle; rozhodnutí soudu se musí zakládat na racionální argumentaci.“³²⁶ Důvodem pro legitimní dotváření práva však nemůže být samotná individuální spravedlnost, jelikož soudce je povinen argumentovat obecně, a tedy formulovat obecné *ration decidendi*, obecné pravidlo vyplývající z právního řádu, které je přenositelné na jiné případy.³²⁷

Jazykový výklad ustanovení § 425a ZŘS je ve vztahu k obnově řízení o určení otcovství nesporný, tedy odstranění objektivní lhůty pro podání žaloby na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství, které bylo pravomocně skončeno soudním rozhodnutím o určení otcovství před 31. 12. 1995, a zároveň existují nové důkazy, které souvisí s novými vědeckými metodami nedostupnými v původním řízení o určení otcovství. Nespornost jazykového výkladu interpretovaného ustanovení však nevyklučuje existenci podmínek pro dotváření práva. Jazykový výklad, spolu s dalšími výkladovými metodami, slouží k objasnění smyslu a účelu interpretované právní normy. Odchýlit se od doslovného znění zákonného ustanovení, jak uvedeno výše, Ústavní soud připouští v závažných případech, kdy takový postup odůvodňuje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost či právní princip, který má „základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku“.³²⁸

s. 215.

³²⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 216.

³²⁵ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 218 (bod 227). Například náleží Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465), a náleží Ústavního soudu ze dne 5. června 1996, sp. zn. II. ÚS 98/95 (N 42/5 SbNU 359).

³²⁶ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 218 (bod 227). Náleží Ústavního soudu ze dne 4. února 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87) a další.

³²⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 219-220, bod 228.

³²⁸ Tamtéž, s. 220, bod 229.

Jazykový výklad citovaného ustanovení odpovídá účelu právní normy vyjádřené zákonodárcem v důvodové zprávě a historii vzniku předmětného ustanovení pouze částečně, a to co do rozsahu definování časové hranice 31. 12. 1995 pro případy, na něž bude citované ustanovení dopadat. Co se týká důvodu přijetí ustanovení § 425a ZŘS, zákonodárce v důvodové zprávě odkazuje na nutnost prolomení překážky věci rozsouzené v řízení o určení otcovství na základě třetí domněnky otcovství vedeného v době, kdy věda neznala metodu testování DNA. Důvodem přijetí ustanovení § 425a ZŘS je podle důvodové zprávy přijetí závazků České republiky plynoucích z článku 8 Úmluvy tak, jak tyto byly vyloženy ESLP v rozhodnutí ve věci Paulík v. Slovensko a ve věci Shofman v. Rusko. Lze tedy z důvodové zprávy dovodit, že účelem přijetí ustanovení § 425a ZŘS bylo napravení situace, kdy v řízení o určení otcovství pravomocně skončeného v minulosti nemohly být použity metody zjištění biologického otcovství, které odpovídají současným vědecky dostupným metodám, a zajistit tak souladnost se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z Úmluvy. Zákonodárce se však při svých úvahách v rámci koncipování ustanovení § 425a ZŘS omezil pouze na obecnou informaci o tom, kdy začaly být plošně v řízení o určení otcovství využívány testy DNA. Jak výše naznačeno, mohou nastat také situace, kdy i po 31. 12. 1995 nebyly pro rozhodnutí soudu o určení otcovství podkladem testy DNA. Nadto ESLP žádnou časovou mez obnovy řízení ve své judikatuře neurčuje, o čemž bylo podrobně pojednáno výše v rámci této kapitoly disertační práce. Lze tedy konstatovat, že v těchto širších souvislostech zákonodárce při koncipování nové právní úpravy neuvažoval.

Dotváření práva je možné za předpokladu existence mezery v zákoně, rozuměno „protoplánovou neúplnost zákona, resp. zákonodárství“. Existence mezery v zákoně nastává tehdy, pokud byl zákonodárce nedůsledný vzhledem k plánu zákonodárství, tedy to, co právní řád v rámci své celistvosti vyžaduje, a proto absentuje z jazykového hlediska předpis aplikovatelný na určitý případ. Plán zákonodárství poté vychází z „již existujících hodnotových rozhodnutí a z hierarchické výstavby právního řádu“. „Při hledání mezery v zákoně tedy porovnáváme jazykový význam ustanovení právních předpisů s tím, jaký by tento význam měl být, aby jednak byla respektována existující hodnotová rozhodnutí v právním řádu a nedošlo tak k hodnotovým rozporům, a jednak aby byla respektována hierarchická výstavba právního řádu (zjednodušeně hovoříme o hodnotovém pozadí právního řádu). Pokud jsme mezi těmito významy objevili rozpor, pokud žádný z jazykově možných významů ustanovení právních předpisů není slučitelný s hodnotovým pozadím právního řádu, tj. s existujícími hodnotovými rozhodnutími, která jsou součástí právního řádu, pak jsme současně objevili mezeru v zákoně (můžeme též hovořit o neúplnosti zákonodárství či zjednodušeně o neúplnosti zákona). Do této

úvahy je přitom nutné zahrnout i *argumentum e silentio legis*, resp. *argumentum e contratio*; s hodnotovým pozadím právního řádu je nutno porovnávat i řešení získané pomocí těchto argumentů.³²⁹

Argumentem a contrario lze výkladem ustanovení § 425a ZŘS dospět k tomu, že právní otec se nemůže úspěšně domáhat obnovení řízení o určení otcovství, pokud jeho otcovství bylo určeno soudním rozhodnutím po 31. 12. 1995 včetně, přestože disponuje důkazem o tom, že není biologickým otcem dítěte a tento důkaz nebylo možné předložit v původním řízení. Obdobně toto platí, pokud se obnovy řízení bude domáhat některý jiný účastník řízení (§ 420 ZŘS), tedy matka nebo dítě. Podmínkou dotvoření práva těchto osob na podání žaloby na obnovu řízení o určení otcovství bez časového omezení je konstatování, že absenci této zákonné úpravy lze definovat jako protiplánovou neúplnost. V daném případě lze uvažovat o tzv. teleologické mezeře v zákoně, přičemž soudce má možnost rozhodnout věc podle doslovného znění ustanovení § 425a ZŘS na základě argumentu a contrario. Pozornost je však nutné zaměřit na to, zda takový postup soudu není v rozporu s principem bezrozpornosti právního řádu, tedy zda existuje rozumný důvod takto postupovat. Princip bezrozpornosti je tak „základním kritériem, které vymezuje plán zákonodárství. Konkrétně je tímto kritériem, které vyplývá z právního řádu jako celku, výše uvedené teleologické pozadí právního řádu (hodnotová rozhodnutí, právní principy, účely a také hierarchická výstavba právního řádu)“ a zároveň legitimačním důvodem dotváření práva spolu s principem rovnosti. „Důsledkem jeho porušení je bezdůvodná diferenciacie, které je třeba se při nalézání práva, pokud možno vyvarovat. Doslovný výklad je tak z objektivně teleologického hlediska příliš úzký ... Teleologické pozadí právního řádu, které vlastně „otvírá“ tuto mezeru v zákoně, je současně nástrojem jejího uzavření.“³³⁰ Existují dva druhy teleologických mezer v zákoně, a to otevřená a zakrytá mezera v zákoně.³³¹

O zakryté mezeře v zákoně lze uvažovat ve vztahu k ustanovení § 425a ZŘS, jelikož je v každém případě při splnění podmínek uvedených v ustanovení § 425a ZŘS povolena obnova řízení a v obnoveném řízení zamítnut návrh na určení otcovství, přestože taková rozhodnutí mohou být v jednotlivém případě v rozporu s požadavkem právní jistoty v rodinných vztazích a zájmem dítěte. Zakrytá mezera v zákoně se vyznačuje tím, že jazykový význam příslušného ustanovení se vztahuje na více případů, než by odpovídalo teleologii tohoto ustanovení.

³²⁹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 221-222, bod 230-231.

³³⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 226-227, bod 237-239.

³³¹ Tamtéž, s. 228, bod 240.

Zakrytou mezeru v zákoně lze uzavřít teleologickou redukcí. Nalézání práva contra verba legis lze odůvodnit pouze argumenty objektivně teleologického výkladového cíle. „Teleologická redukce se oproti analogii silněji dotýká principu právní jistoty. Směřuje proti přesvědčení, že „co je psáno, to je dáno“.“ Z tohoto důvodu musí být v konkrétním případě právní principy, které odůvodňují teleologickou redukcí, porušeny v tak výrazné míře, že převáží nad principem právní jistoty. Již samotným jejich porušením je narušena důvěra ve znění daného ustanovení právního předpisu, přičemž doslovný výklad se zdá být absurdní. V pochybnostech je tak nutné teleologickou redukcí nepřipustit.³³² Na základě objektivně teleologického výkladu ustanovení § 425a ZŘS je nejprve nutné vymezit konflikt zájmů tímto ustanovením dotčených a poté nalézt odpověď na otázku, z jakého důvodu byl konflikt zájmů vyřešen daným způsobem.³³³ Citovaným ustanovením je dotčen zájem na zachování právní jistoty v rodinných vztazích, zájem právního otce na obnovení řízení o určení otcovství ve světle nových důkazů spojených s vědeckým pokrokem, zájem dítěte na zachování sociální reality a zájem dítěte na poznání svého původu. Smyslem a účelem daného ustanovení je napravení stavu, kdy soudní rozhodnutí o určení otcovství neodpovídá biologické realitě podle důkazů dostupných na základě nových vědeckých metod. Zájem právního otce na popření otcovství, resp. obnovení řízení o určení otcovství, je tak upřednostněn, přičemž zároveň odpovídá zájmu dítěte na poznání svého původu, před zájmem na zachování právní jistoty v rodinných vztazích a případnému zájmu dítěte na zachování sociální reality. Porušení posledně dvou jmenovaných principů, které by odůvodňovalo teleologickou redukcí, nelze však hodnotit jako natolik neúnosné, že by bylo možné aplikovat teleologickou redukcí a porušit princip právní jistoty ve smyslu důvěry ve znění ustanovení § 425a ZŘS. V tomto směru lze nedostatek právní úpravy řešit přijetím zcela nové koncepce ustanovení § 425a ZŘS.

Naopak ve vztahu k aplikaci časového omezení zakotveného v ustanovení § 425a ZŘS, tedy přípustnosti žaloby na určení otcovství pouze pro případy určení otcovství rozhodnutím soudu před 31. 12. 1995, se jedná o otevřenou mezeru v zákoně, protože argumenty objektivně teleologického výkladu ustanovení § 425a ZŘS platí i pro případy, které nelze subsumovat pod nejšířší jazykový význam daného ustanovení a ve svém důsledku vytváří protiplánovou neúplnost zákona. Uzavření otevřené mezery v zákoně je poté možné pouze prostřednictvím analogie.³³⁴ V rámci posouzení mezi dotváření práva, tj. hranice *lex lata*, je významné členění

³³² MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 248-250, bod 270-273.

³³³ V podrobnostech k objektivně teleologickému výkladu podkapitola 2.2.2 disertační práce.

³³⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 228, bod 241.

počátečních mezer v zákoně na vědomé a nevědomé.³³⁵ „Meze dotváření práva je pak dosaženo tehdy, převažují-li principy, které v konkrétním případě vylučují toto dotváření. Pak je prostor pro doslovný výklad ve spojení s *argumentem a contrario*, a nikoliv pro analogii, resp. pro doslovný výklad, a nikoliv teleologickou redukci.“³³⁶ V případě vědomé mezery v zákoně, nelze dovést oprávnění soudce rozhodovat v rozporu s vůlí zákonodárce, která jím byla projevena jednoznačně. To znamená, že se musí jednat o skutečnou vůli zákonodárce, nikoliv pouze předpokládanou. Skutečnou vůli zákonodárce je nutné dovést pouze argumenty pravého subjektivně historického výkladu, popřípadě subjektivně teleologického výkladu. Nelze pro tyto účely použít argumenty nepravého subjektivně historického výkladu. Je nutné zohlednit okolnost, že zákonodárce při tvorbě právních předpisů zaměřuje pozornost na běžné, nejčastější případy, které právní norma reguluje. Není tedy možné předpokládat, že by zákonodárce domyslel veškeré případy do detailu, zvláštní případy tak mohou být mimo jeho pozornost.³³⁷

U analogie legis je vycházeno z existujícího ustanovení, které definuje určitý právní následek, a dále také z teleologického pozadí daného ustanovení. Pokud lze dovést, že teleologie ustanovení dopadá také na jiné případy, které jsou mimo nejširší možný jazykový význam tohoto ustanovení, tak je nezbytné právní následek vztáhnout také na tyto jiné případy.³³⁸ Tak tomu je v případě, že i v řízení o určení nebo popření otcovství pravomocně skončeného po 31. 12. 1995 nastane situace definovaná v ustanovení § 425a ZŘS, tedy že existují nové důkazy související s novými vědeckými metodami, které v původním řízení nebylo možné použít. S odkazem na výše citovanou judikaturu ESLP je nutné konstatovat, že podstata umožnění obnovy řízení o určení otcovství vychází ze srovnatelného postavení právního otce, jehož otcovství bylo určeno soudním rozhodnutím, a právních otců, jejichž otcovství bylo určeno právní domněnkou, tedy v obou případech uplatnění práva na popření otcovství, pokud tomu v daném případě není na překážku zájem na zachování právní jistoty v rodinných vztazích a zájem dítěte, resp. výsledek zvážení všech okolností případu a zájmů dotčených osob na popření otcovství. Podle současné právní úpravy však soudy nemají oprávnění, aby v rámci řízení o žalobě na obnovu řízení vyvažovaly zájmy dotčených osob včetně zájmu na zachování právní jistoty v rodinných vztazích a na základě výsledků tohoto

³³⁵ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 231, bod 246.

³³⁶ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 232, bod 248.

³³⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 233, bod 251.

³³⁸ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 242, bod 263.

vyvažování rozhodly, zda žalobu na obnovu řízení zamítnou nebo obnovu řízení povolí (§ 235e OSŘ). K odstranění uvedeného nedostatku lze použít analogii legis a přihlídnout v řízení o žalobě na obnovu řízení obdobně ke kritériím uvedeným v ustanovení § 792 OZ, tedy zda veřejný zájem a zájem dítěte vyžadují v konkrétním případě povolení obnovy řízení o určení otcovství.

Takový přístup je odůvodněn závěry judikatury ESLP, ze které vyplývá, že určení otcovství je součástí práva na soukromý život podle článku 8 Úmluvy zahrnujícího důležité stránky osobní identity. Právní otec má mít alespoň příležitost popřít své otcovství k dítěti, pokud podle vědeckých důkazů není dítě jeho vlastním. Rovněž samo dítě může mít zájem na zjištění biologické reality. „Neexistence řízení, které by uvedlo do souladu stav právní se stavem biologickým, je v nesouladu s přáním dotčených osob a ve skutečnosti nikomu neprospívá“.³³⁹ Ve prospěch tohoto výkladu hovoří také závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17 (N 4/92 SbNU 31)³⁴⁰, podle kterého je z ústavněprávního hlediska v případě konfliktu mezi principem právní jistoty a principem materiální spravedlnosti nutné upřednostnit princip materiální spravedlnosti a umožnit tak prolomení zásady věci rozsouzené, a to s odkazem na judikaturu ESLP a pokrok vědeckého poznání, zejména dostupné DNA testy, které nebyly používány před desetiletími. Při zohlednění práva dítěte znát své rodiče, jako důležité součásti osobní identity, prolomení zásady res iudicata a určení otcovství na základě nových biologických důkazů „je nutno provést nový, spravedlivý proces, v němž bude věc znovu řádně posouzena, včetně hodnotových aspektů, vyplývajících z konceptu materiálního právního státu.“ Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 25. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01 (N 80/26 SbNU 317), uvedl, že „... rozsah pojmu ústavního pořádku nelze vyložit toliko s ohledem na ustanovení čl. 112 odst. 1 Ústavy, nýbrž i vzhledem k ustanovení čl. 1 odst. 2 Ústavy a do jeho rámce zahrnout i ratifikované a vyhlášené mezinárodních smlouvy o lidských právech a základních svobodách.“ Dále Ústavní soud v nálezu ze dne 15. listopadu 2006, sp. zn. I. ÚS 310/05 (N 211/43 SbNU 357), konstatoval, že mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách mají mezi ostatními mezinárodními smlouvami zvláštní postavení a tvoří součást českého ústavního pořádku, přičemž Úmluva patří do kategorie těchto smluv. Ústavní soud zdůraznil, že pro české soudy vyplývá z bezprostřední aplikovatelnosti mezinárodních smluv povinnost přihlížet k interpretaci těchto mezinárodních smluv příslušnými mezinárodními tribunály včetně tedy ESLP, když důležitost jeho rozhodnutí dosahuje v českém právu

³³⁹ Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 46. Srov. rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, bod 40.

³⁴⁰ V projednávaném případě se zletilé dítě domáhalo obnovy řízení o určení otcovství v době, kdy nebylo účinné ustanovení § 425a ZŘS. Uvedené je nicméně uplatnitelné i za účinnosti ustanovení § 425a ZŘS.

ústavněprávní kvality. Soudy jsou tak povinny přihlížet při aplikaci Úmluvy nejen k rozhodnutím ESLP týkajícím se České republiky, ale i jiného členského státu Úmluvy, mají-li tato rozhodnutí s ohledem na jejich povahu význam také při interpretaci Úmluvy v souvislostech české právní úpravy.

Závěrem lze shrnout, že koncepce ustanovení § 425a ZŘS nereflektuje plně závazky České republiky vyplývající z Úmluvy, respektive judikatury ESLP. Tento rozpor lze odstranit výkladem na základě analogie legis, nikoliv však teleologické redukce. S ohledem na složitost výkladových řešení se jeví jako vhodné, a to i v rámci právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování, aby bylo přijato nové legislativní řešení plně reflektující závěry soudní judikatury ESLP. V tomto ohledu lze nalézt určitou inspiraci ve slovenské právní úpravě, která přijala souladnější právní úpravu obnovy řízení o určení otcovství se závěry judikatury ESLP. Podle ustanovení § 230 odst. 2 písm. b) zákona č. 99/1963 Zb., Občiansky súdny poriadok, ve spojení s ustanovením § 2 odst. 1 zákona č. 161/2015 Z. z., Civilný mimosporový poriadok, je možné po třech letech od právní moci rozsudku podat návrh na obnovu řízení z důvodu, že jsou tu skutečnosti, rozhodnutí nebo důkazy, které bez své viny nemohl účastník použít v původním řízení, pokud mohou přivodit pro účastníka příznivější rozhodnutí ve věci nebo z důvodu, že je možné provést důkazy, které nemohly být provedeny v původním řízení, pokud mohou přivodit pro účastníka příznivější rozhodnutí ve věci, a to v obou případech za předpokladu, že nové důkazy souvisí s novými vědeckými metodami, které v původním řízení nebylo možné použít. Slovenská právní úprava nestanoví na rozdíl od české právní úpravy žádné časové omezení, ve kterém muselo být o určení otcovství soudem rozhodnuto, ale také shodně s českou právní úpravou neumožňuje vyvažování konkurujících si zájmů dotčených osob v konkrétním případě.

Návrh znění ustanovení § 425a ZŘS de lege ferenda lze definovat následovně „Žalobu na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství lze podat i po třech letech od právní moci napadaného rozhodnutí pouze z důvodu uvedeného v § 228 odst. 1 písm. a) nebo b), pokud obnovu řízení o určení nebo popření otcovství vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek.“

3.2 Matka domáhající se popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty a nesouhlas právního otce

Podle článku 8 Úmluvy se neposkytuje ochrana pouze rodinnému životu, který odpovídá biologické realitě, ale také úzkým vazbám vzniklým mezi osobami, pokud tyto vazby odpovídají kritériím rodinného života, aniž by existoval předpoklad biologických vazeb mezi těmito osobami. Významnými kritérii zkoumanými při posouzení existence rodinného života mezi osobami, které nejsou biologicky spřízněny, jsou zejména kvalita vztahu mezi právním

otcem a dítětem projevující se ve smyslu emocionální hloubky takového vztahu, délky vztahu, pravidelnosti kontaktu, faktického působení právního otce v životě dítěte. Délku vztahu nelze izolovaně hodnotit pouze podle délky existence právního otcovství, když se lze setkat s případy, kdy otec tvoří s dítětem rodinu od narození dítěte, ale k určení otcovství souhlasným prohlášením nebo uzavřením manželství mezi právním otcem a matkou dítěte dochází s časovým odstupem po narození dítěte. Působením právního otce v životě dítěte se rozumí například faktické zastupování dítěte před státními orgány (škola, úřady atd.), zajištění výživy, výchovy a vzdělání dítěte apod.³⁴¹

V rozsudku ESLP ze dne 16. července 2015, **Nazarenko proti Rusku**, č. 39438/13 (dále jen „*Nazarenko v. Rusko*“), shledal ESLP porušení článku 8 Úmluvy v případě stěžovatele, který byl zcela vyloučen ze života dítěte poté, co bylo jeho otcovství popřeno z důvodu toho, že není biologickým otcem dítěte. Dítě se narodilo do manželství stěžovatele a matky dítěte v roce 2007, v roce 2010 se manželé rozvedli. Stěžovatel o dítě pečoval a vychovával jej po dobu více než pěti let, neměl žádné pochybnosti o tom, že je biologickým otcem dítěte. V roce 2012 bylo na základě testu DNA, v rámci řízení o popření otcovství stěžovatele zahájeného matkou dítěte, zjištěno, že stěžovatel není biologickým otcem dítěte. Stěžovatel ve své stížnosti tvrdil porušení článku 8 Úmluvy, když nemohl z důvodu ukončení jeho rodičovského statusu mít nadále právo kontaktu s dítětem. Z vyjádření znalců z oboru psychologie a orgánu péče o dítě se podávalo, že dítě mělo blízký emocionální vztah ke stěžovateli. ESLP tak dospěl k závěru, že mezi stěžovatelem a dítětem existoval vztah odpovídající rodinnému životu ve smyslu článku 8 Úmluvy. Popřením otcovství stěžovateli zanikla veškerá jeho rodičovská práva k dítěti včetně práva na kontakt s dítětem. Podle ruské právní úpravy měli právo na kontakt s dítětem pouze rodiče, prarodiče, sourozenci a jiní příbuzní. Nikoliv tedy stěžovatel, protože v důsledku popření otcovství nebyl již rodičem dítěte a ani jiným příbuzným dítěte. Z uvedených důvodů nepřiznaly vnitrostátní soudy stěžovateli právo na kontakt s dítětem.³⁴² ESLP uvedl, že ruská právní úprava práva styku s dítětem není flexibilní, když je dán pouze uzavřený výčet osob, které jsou oprávněny se s dítětem stýkat, aniž by byly upraveny výjimky za účelem zohlednění různých rodinných situací a nejlepšího zájmu dítěte. Bez ohledu na zájem dítěte jsou z práva styku s dítětem vyloučeny osoby, které sice nejsou s dítětem příbuzné, ale které o dítě pečovaly po dlouhou dobu a vytvořily si s ním úzký osobní vztah. Ruská vláda nedoložila, že by takový neflexibilní přístup byl nezbytný v demokratické společnosti.³⁴³ ESLP

³⁴¹ Podrobněji k pojmu ochrany rodinného života v kapitole 2.5.1 disertační práce.

³⁴² Rozsudek ESLP ze dne 16. července 2015, *Nazarenko proti Rusku*, č. 39438/13, bod 64.

³⁴³ Rozsudek ESLP ze dne 16. července 2015, *Nazarenko proti Rusku*, č. 39438/13, bod 65.

uzavřel, že v oblasti práva styku s dítětem nemůže být nejlepší zájem dítěte skutečně určován obecnou právní domněnkou. Je třeba v každém případě spravedlivě vyvážit zájmy všech dotčených osob, jelikož rodinné situace mohou být rozmanité.³⁴⁴ „Článek 8 Úmluvy lze tedy vykládat v tom smyslu, že ukládá členským státům povinnost případ od případu zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte udržovat kontakt s biologicky či nikoli biologicky spřízněnou osobou, která o něj dostatečně dlouho pečovala.“ V daném případě byl na základě vnitrostátního práva stěžovatel zcela vyloučen ze života dítěte poté, kdy bylo jeho otcovství popřeno. Osoba, která po určitý čas vychovávala dítě jako své vlastní, nemůže být ze života dítěte zcela vyloučena, a to bez ohledu na biologické otcovství, ledaže takový přístup není v nejlepším zájmu dítěte. Vnitrostátní orgány v žádném ohledu nevzaly v potaz nejlepší zájem dítěte.³⁴⁵ Členské státy by měly vždy v jednotlivém případě zkoumat, zda existuje zájem dítěte na tom, aby udržovalo kontakt s konkrétní osobou, a to bez ohledu na to, zda je či není tato osoba biologicky spřízněna s dítětem.

3.2.1 Česká právní úprava styku třetí (nepříbuzné) osoby s dítětem

Matka dítěte může podle české právní úpravy popřít otcovství určené první domněnkou otcovství pouze do šesti měsíců od narození dítěte (§ 789 OZ), v případě druhé domněnky činí popěrná lhůta šest měsíců ode dne, kdy bylo otcovství určeno souhlasným prohlášením rodičů, dojde-li však k určení otcovství tímto způsobem před narozením dítěte, popěrná lhůta neskončí dříve než šest měsíců po narození dítěte. Otcovství určené soudním rozhodnutím (§ 783 OZ) nelze podle současné právní úpravy popřít, lze však využít za podmínek ustanovení § 425a ZŘS institut žaloby na obnovu řízení. Po uplynutí popěrných lhůt může matka dítěte podat návrh na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ a docílit, v případě že popření otcovství bude vyžadovat zájem dítěte a veřejný pořádek, popření otcovství právního otce, tedy včetně zániku rodičovských práv k dítěti i v pokročilém věku dítěte, kdy se mezi právním otcem a dítětem mohly vytvořit pevné rodinné a citové vazby.

Definováním krátkých popěrných lhůt matky dítěte je kladen důraz na to, aby rodinné poměry dítěte byly vyřešeny v co nejkratší možné době a nebyla tak narušována stabilita rodinného života dítěte. Stanovení krátkých popěrných lhůt matky dítěte lze rovněž chápat jako zúžení časového prostoru pro vytvoření silného emocionálního vztahu odpovídajícího rodinným poutům mezi právní otcem a dítětem. Nelze však opomíjet skutečnost, že v případě

³⁴⁴ Rozsudek ESLP ze dne 16. července 2015, *Nazarenko proti Rusku*, č. 39438/13, bod 66. Srov. rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 100.

³⁴⁵ Rozsudek ESLP ze dne 16. července 2015, *Nazarenko proti Rusku*, č. 39438/13, bod 66-68.

otcovství určeného na základě druhé domněnky otcovství nemusí být souhlasné prohlášení matky a muže, který ve skutečnosti není biologickým otcem dítěte, učiněno vždy před narozením dítěte či krátce po jeho narození. V takovém případě se mohou rozvinout emocionální vztahy odpovídající rodinným poutům mezi právním nebiologickým otcem a dítětem, přičemž matka při dodržení popěrné lhůty šesti měsíců od učinění souhlasného prohlášení bude vždy úspěšná se svým návrhem na popření otcovství a docílí zrušení rodičovského statusu právního otce dítěte. Totožná situace může nastat v případě popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt na základě ustanovení § 792 OZ.

Ve vztahu k ustanovení § 792 OZ lze v tomto odkázat na usnesení Ústavního soudu ze dne 18. února 2020, sp. zn. I. ÚS 214/19, kdy se matka dítěte po uplynutí popěrné lhůty domáhala popření otcovství, respektive prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, a to až deset let po narození dítěte, přestože již v době narození dítěte měla pochybnosti o otcovství právního otce dítěte. Matka nechala právního otce přijmout rodičovskou roli, právní otec pečoval o dítě a podílel se na jeho výživě. Právní otec a dítě si vytvořili citový vztah, dítě právního otce považovalo za svého otce a mělo jej rádo. Dítě biologického otce neznalo, s právním otcem se o jeho existenci dozvěděli až po rozvodu matky a právního otce. Obecné soudy návrh matky zamítly, protože nebyl v zájmu dítěte a popření otcovství nevyžadoval ani veřejný pořádek. Matka argumentovala tím, že zájem dítěte vyžaduje popření otcovství, protože dítě nemá stejnou životní úroveň jako druhé dítě biologického otce a dále má právo znát svou genetickou historii. Ústavní soud neshledal na závěrech obecných soudů ničeho protiústavního. Obecné soudy vycházely z existence citového pouta mezi právním otcem a dítětem a stabilním rodinném ukotvení dítěte. Popřením otcovství by došlo k vyprázdnění pozice právního otce dítěte, pouze teoreticky by v budoucnu bylo určeno, kdo je biologickým otcem dítěte a tato osoba by v neurčité době právního otce na této pozici vystřídala.³⁴⁶

I přes existenci dlouhodobé sociální reality a emocionálních vazeb odpovídajících rodinným poutům mezi právním otcem a dítětem nelze vyloučit situace, kdy bude zájem dítěte vyžadovat prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, například při existenci vztahu dítěte s biologickým otcem, který se domáhá určení svého otcovství k dítěti. V takovém případě je v souladu se závěry judikatury ESLP nezbytné zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte udržovat kontakt s právním otcem, který není biologickým otcem dítěte a jehož otcovství bylo popřeno. Obdobně toto platí v případě popření otcovství v řízení zahájeném k návrhu matky podaném v době běhu popěrné lhůty, zejména v případě popírání otcovství určeného na základě

³⁴⁶ Obdobně lze odkázat také na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2018, sp. zn. 21 Cdo 5903/2016.

aplikace druhé domněnky otcovství, bylo-li souhlasné prohlášení rodičů učiněno v pozdějším věku dítěte.

V této souvislosti lze odkázat na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399), týkající se úpravy styku dítěte narozeného v prosinci 2002 s jeho původním právním otcem (manželem matky dítěte), jehož otcovství bylo později popřeno. V době narození dítěte procházela matka manželskou krizí s původním právním otcem dítěte a udržovala mimomanželský vztah s biologickým otcem dítěte, synem stěžovatelky (biologické babičky dítěte). Po úmrtí matky dítěte a biologického otce dítěte v prosinci 2003 se stěžovatelka, babička dítěte, domáhala na základě ustanovení § 62 ZR popření otcovství právního otce dítěte. Obecné soudy ustanovily stěžovatelku jako poručnici dítěte a dále stanovily právnímu otci, jehož otcovství bylo popřeno, rozsudkem styk s dítětem. Babička dítěte se domáhala zrušení rozhodnutí upravujícího styk dítěte s původním právním otcem. Při rozhodování o styku původního právního otce s dítětem vycházely obecné soudy zejména ze znaleckého posudku, podle kterého „všechny zainteresované osoby vyplňují prostor v životě a citovém prožívání nezletilé a znalec navrhuje, aby byl zachován styk nezletilé se všemi osobami“. Znalec tento závěr činil s vědomím, že dítě bylo pod vlivem „implantací“ ze strany stěžovatelky a jejího bývalého manžela a toto jednání směřovalo k destrukci vztahu dítěte s původním právním otcem. Znalec nicméně uvedl, že je třeba zachovat styk dítěte s původním právním otcem, „aby se mohl u nezletilé uplatnit na základě vlastních zkušeností zpětnovazební efekt, který by korigoval dopad těchto implantací“. Obecné soudy si byly vědomy vyhrocených vzájemných vztahů mezi původním právním otcem, stěžovatelkou a dědečkem dítěte, kdy podle znaleckého posudku se ze strany dědečka jedná až o nenávisť vůči původnímu právnímu otci. Stěžovatelka při výslechu uvedla, že se nechce smířit se zásahy spočívajícími v úpravě styku dítěte s původním právním otcem a bude se proti tomuto bránit. Věc byla řešena za účinnosti ZR, kdy ustanovení § 27 ZR obsahovalo úpravu styku dítěte pouze s rodiči, sourozenci a prarodiči, nicméně obecné soudy vycházely z aplikace článku 3 ÚPD, podle kterého musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí.

Ústavní soud v citovaném nálezu uvedl, že „rodina představuje primárně biologickou vazbu, pak sociální institut, který je teprve následně anticipován právní úpravou“ a dále, že „tam, kde se dostane do konfliktu zájem osob pokrevně příbuzných, u nichž prokazatelně existují i sociální vazby tvořící typické rysy rodiny, se zájmem osob nepříbuzných, mezi nimiž a dítětem se v minulosti sice rovněž vytvořily v důsledku déletrvajícího společného soužití shora zmíněné vazby emoční, sociální a další, které by jinak naplňovaly rysy tzv. de facto rodinných svazků, je třeba - není-li zde jiný naléhavý důvod - poskytnout ochranu těm

rodinným vztahům, které naplňují vedle vazeb emočních a sociálních i vztah pokrevního příbuzenství.“ Podle názoru Ústavního soudu došlo rozhodnutím obecných soudů o styku dítěte s původním právním otcem k vytvoření situace, která kvalitu a integritu rodinného života stěžovatelky a dítěte oslabovala a tyto rodinné vztahy narušovala, nebyla tedy rodině poskytnuta ochrana před zásahy třetích osob. Ústavní soud nepovažoval za správné, že obecné soudy vzaly za prokázaný zájem dítěte převzetím závěrů znaleckého posudku a nevěnovaly stejnou pozornost konfliktní situaci mezi rodinou stěžovatelky a původním právním otcem. Je tak nutné podle Ústavního soudu zvážit, zda je skutečně v zájmu dítěte udržovat styk s původním právním otcem za cenu vyhrocených a konfliktních vztahů mezi stěžovatelkou a původním právním otcem, kterých je dítě obětí a svědkem. Dále Ústavní soud vytýkal obecným soudům, že nevzaly v potaz právo stěžovatelky „vykonávat ‚rodičovská‘ práva nerušeně, bez zásahů ze strany státu“.

V tomto se Ústavní soud odkázal na rozsudek Velkého senátu ESLP ze dne 8. července 2003, Sahin proti Německo, stížnost č. 30943/96, v němž ESLP neshledal porušení článku 8 Úmluvy³⁴⁷, když nebyl v konkrétním případě upraven soudně styk právního otce s dítětem narozeným v červnu 1988 mimo manželství, k němuž právní otec následně uznal otcovství a s dítětem a jeho matkou žil do února 1990 jako rodina a následně se s dítětem stýkal, dokud matka nezačala kontaktu od listopadu 1990 zamezovat. Německé obecné soudy odůvodnily svá rozhodnutí tím, že styk právního otce nebyl v zájmu dítěte. Vycházely přitom z vyjádření znalce, který nedoporučil výslech dítěte vzhledem k jeho věku (pět let) u soudu a uvedl, že není v zájmu dítěte stýkat se s právním otcem bez předchozího překonání konfliktu mezi rodiči. Již v tomto ohledu není odkaz Ústavního soudu na citované rozhodnutí ESLP přiléhavý, jelikož shodným prvkem zde v rámci porovnání skutkového stavu byla pouze existence konfliktu mezi rodiči, resp. babičkou a původním právním otcem, avšak v případě řešeném Ústavním soudem znalec, i přes znalost konfliktní situace a s jejím zohledněním, doporučil zachování styku dítěte s původním právním otcem a takový postup hodnotil jako postup v zájmu dítěte. Rovněž je třeba uvést, že již v rámci této úvahy znalec přihlédl ke konfliktní situaci mezi babičkou a původním právním otcem. Lze tedy mít za to, že tímto soudy danou situaci vzaly dostatečně v potaz, protože se jedná o odbornou otázku, tj. jaký vliv mají konfliktní situace rodičů či blízkých osob na dítě, a je třeba k jejímu zodpovězení ustanovit znalce. Na českých obecných soudech bylo to, aby spravedlivě vyvážíly konkurující si zájmy dotčených osob se zvláštní důležitostí kladenou na posouzení nejlepšího zájmu dítěte, který může vzhledem k povaze a

³⁴⁷ ESLP však v daném případě shledal porušení článku 14 Úmluvy ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

závažnosti nejlepších zájmů dítěte převážit nad zájmy rodičů, resp. v daném případě babičky dítěte a původního právního otce.³⁴⁸ Rodič nicméně nemůže mít oprávnění žádat přijetí opatření, která by poškozovala zdraví a vývoj dítěte.³⁴⁹ Za pozornost stojí také dvě disentní stanoviska celkem pěti soudců ESLP připojená k rozsudku Velkého senátu ESLP ve věci *Sahin v. Německo*, které představují pádné argumenty pro učinění závěru, že došlo v konkrétním případě také k porušení článku 8 Úmluvy.

Podle české právní úpravy mají na základě ustanovení § 927 OZ osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, právo stýkat se s dítětem. To vše za předpokladu, je-li zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí. Česká právní úprava tak respektuje právo právního otce, jehož otcovství bylo popřeno, na ochranu rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy a zároveň zejména zájem dítěte, který je pro stanovení tohoto styku zásadní. Pečoval-li právní otec o nebiologické dítě dostatečně dlouho, čímž došlo k vytvoření pevných emocionálních vazeb odpovídajících rodinným poutům, respektive rodinnému životu ve smyslu judikatury ESLP, a zájem dítěte vyžaduje zachování styku mezi právním otcem, jakožto osobou dítěti společensky blízkou, a dítětem, je nezbytné považovat podmínky ustanovení § 927 OZ za splněné. Předpokladem úpravy styku dítěte s nebiologickým otcem, jehož otcovství bylo popřeno, vyžaduje existenci rodinné vazby, respektive citového vztahu. Tímto je třeba rozumět nikoliv přechodný vztah vykazující trvalé vazby, důležitý je vztah důvěry, nepostačuje déletrvajícím sociální kontakt.³⁵⁰

Česká právní úprava v tomto ohledu respektuje nejlepší zájem dítěte, ochranu rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy dítěte a právního otce dítěte, jehož otcovství bylo popřeno, a také článek 5 ÚSD, podle kterého lze rozhodnout, pokud je to v nejlepším zájmu dítěte, o styku mezi dítětem a osobami jinými než jeho rodiči, které mají s dítětem rodinná pouta.³⁵¹ Stranou ovšem nelze ponechat ani posouzení zájmů ostatních dotčených osob, zejména práva na ochranu rodinného života matky dítěte. Nicméně při vyvažování konkurujících si zájmů je nutné klást důraz na kritérium zájmu dítěte, které je předním hlediskem. O problematice

³⁴⁸ Srov. rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sahin proti Německu*, č. 30943/96, bod 66.

³⁴⁹ Tamtéž.

³⁵⁰ WESTPHALOVÁ, Lenka. In KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, (§ 927 OZ, bod 2). Dostupné z: databáze beck-online.cz.

³⁵¹ Tamtéž, (§ 927 OZ, bod 1). Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. února 2002, *Kutzner proti Německu*, č. 46544/99, bod 61 „... jakmile je prokázána existence rodinného vztahu, musí stát v zásadě jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet“.

výkladu ustanovení § 927 OZ ve vztahu k právu domnělého (biologického) otce na styk s dítětem je pojednáno v kapitole 4 disertační práce.

3.3 Matka a právní otec domáhající se společně popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt

Domáhají-li se společně matka a právní otec popření otcovství k dítěti po uplynutí popěrných lhůt, lze mít za to, že zájmy matky a právního otce dítěte jsou shodné. Pečlivě je však třeba vážit nejlepší zájem dítěte a zohlednit také zájmy domnělého otce. ESLP se v rozsudku ze dne 7. března 2017, **R.L. a ostatní proti Dánsku**, č. 52629/11 (dále jen „R.L. a ostatní v. Dánsko“), zabýval případem, kdy se matka i právní otec domáhali popření otcovství ke dvěma nezletilým dětem narozeným v letech 2004 a 2006. Prvorozené dítě se narodilo za trvání manželství, právním otcem se tedy stal manžel matky, který nevěděl o mimomanželském poměru matky, ze kterého se dítě narodilo. Druhé dítě se narodilo po právním odloučení matky a právního otce, rodiče společně bydleli, avšak v době početí dítěte spolu právní otec a matka dítěte neměli pohlavní styk. Přes výše uvedené učinil právní otec s matkou dítěte společné prohlášení, na základě kterého byl manžel matky registrován jako právní otec druhorozeného dítěte. Společné prohlášení učinil právní otec z důvodu toho, že chtěl pomoci matce a zejména tak jednal s přesvědčením, že prvorozené dítě je jeho biologické a považoval za důležité se k oběma dětem chovat stejně, protože spolu vyrůstaly. Právní otec nevěděl o mimomanželském vztahu matky a jiného muže v letech 2003 až 2008. Po skončení tohoto poměru matka sdělila právnímu otci, že není otcem druhorozeného dítěte a pravděpodobně ani prvorozeného. Stěžovatelé, tedy matka a právní otec dítěte, se domáhali bezúspěšně popření otcovství právního otce. Domnělý biologický otec odmítal přijmout roli otce dětí. Právní otec dětí nechal vyhotovit DNA testy, ze kterých bylo zřejmé, že není biologickým otcem žádného z dětí. Prvorozené dítě bylo ze situace zmatené a uvedlo, že jeho otcem je domnělý otec, kterého označoval jako strýce, a že „starým“ otcem je manžel matky. Po rozhodnutí věci se chtěl právní otec nadále s dětmi pravidelně stýkat, ale zároveň chtěl, aby odpovědnost, včetně té finanční, za děti převzal jejich biologický otec a děti mohly znát svoji identitu. Vnitrostátní orgány neumožnily znovuotevření paternitní otázky, resp. vrchní soud změnil rozhodnutí soudu prvního stupně o povolení znovuotevření paternitního případu, a to s odůvodněním, že podmínky stanovené právní úpravou pro obnovení případu nebyly splněny, nikoliv tedy s pouhým odkazem na uplynutí popěrné lhůty. ESLP neshledal v daném případě porušení článku 8 Úmluvy, protože vrchní soud dostatečně své rozhodnutí o odeřpení obnovení paternitní věci zdůvodnil, nastolil

spravedlivou rovnováhu mezi zájmy stěžovatelů a dalších dotčených osob a dále také obecným zájmem na zachování právní jistoty rodinných vztahů.³⁵²

K předmětnému rozhodnutí ESLP bylo připojeno společné disentní stanovisko soudců Laffranque a Turković založené na požadavku dostatečného zohlednění nejlepších zájmů dětí. Podle disentního stanoviska, i přes míru volnosti, která členským státům náleží, nezohledňuje příslušná dánská právní úprava týkající se dětí a znovuotevření paternitní věci právo dítěte znát svůj vlastní původ. Rovněž je disentním stanoviskem vytýkána nedostatečná pozornost, kterou věnoval vrchní soud právu dětí svobodně vyjádřit své názory a absenci podrobné analýzy zájmů dotčených osoby, jež jsou v konfliktu, zejména pokud jde o nejlepší zájmy dětí. Jedním z argumentů vrchního soudu pro nepovolení znovuotevření paternitní věci byla existence rizika, že otcovství nebude určeno a děti by mohly být bez otce. Disentní stanovisko přihlíží také k tomu, že podle dánské právní úpravy účinné v době rozhodování ESLP nebylo možné podrobit domnělého otce DNA testům před znovuotevřením paternitní věci. Děti, které mají zájem zjistit svoji identitu, jsou tedy vystaveny riziku, že budou právně bez otce. Zájmy domnělých otců, kteří se obávají převzít svoji odpovědnost, jsou tak upřednostňovány nad zájmy dětí na zjištění jejich skutečné identity.

Disentní stanovisko uzavírá, že dánské právo je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, jelikož příliš chrání zájmy domnělého otce, když neexistují prostředky, kterými by orgány zajistily podrobení se domnělého otce testům DNA za účelem zajištění podkladu pro znovuotevření paternitní věci tak, aby byl biologický otec určen již před obnovením samotného paternitního řízení, zvláště pokud je biologický otec matce znám a tato jej označila. V řízení o určení otcovství je nutné pečlivě zvážit zájem dítěte na poznání jeho identity a tento vyvážit se zájmy domnělého otce a obecným zájmem, přičemž nejlepší zájmy dítěte mají být upřednostněny. Toto nabývá na významu v posuzovaném případě, kdy zjištění pravdy o totožnosti rodičů dítěte je velmi důležité pro jeho osobní rozvoj. Disentní stanovisko poukazuje také na shodu matky a právního otce dítěte ohledně popření otcovství, absenci účastenství dětí v řízení před vrchním soudem a s tím související realizaci práva dětí na slyšení a potřebu zohlednit jejich názory na záležitosti, které se jich dotýkají, a to s přihlédnutím k jejich věku a vyspělosti, včetně toho, že obě děti označily za otce domnělého otce. Vrchní soud se pouze odkázal na řízení před soudem prvního stupně, kde opatrovník dětí nedoporučoval obnovení řízení, ale tento bod blíže vrchní soud ve svém rozhodnutí nerozvedl. Disentní stanovisko dále nesouhlasí s výtkou většiny soudců senátu, že matka nevyvinula žádnou iniciativu ke zjištění

³⁵² Rozsudek ESLP ze dne 7. března 2017, *R.L. and Others proti Dánsku*, č. 52629/11, bod 50-51.

biologického otcovství dětí již dříve před rokem 2008. Disentní stanovisko považuje tuto kritiku v daném případě za nevhodnou, jelikož bylo choulostivé učinit odhalení biologického otcovství prvorozeného syna již dříve.

Ústavní soud se zabýval obdobným případem v usnesení ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 179/15, kdy se právní otec dítěte, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, domáhal prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství a následně popření svého otcovství. Právní otec předložil spolu s návrhem na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství test DNA, ze kterého vyplývalo, že není biologickým otcem dítěte. Matka s návrhem na popření otcovství souhlasila, nicméně na rozdíl od případu řešeného ESLP odmítala po celou dobu řízení uvést identitu domnělého biologického otce dítěte. Ústavní soud neshledal závěry obecných soudů za protiústavní, protože při svém rozhodování vycházely z toho, že stěžovatel o dítě pečoval až do rozchodu s matkou dítěte, společně tvořili rodinu, před soudem prvního stupně uváděl, že má s dítětem citové pouto a mělo toto platit i opačně, přičemž svůj postoj změnil až v odvolacím řízení, kdy se s dítětem nestýkal. Dále stěžovatel uvedl, že měl pochybnosti o svém otcovství již v době učinění souhlasného prohlášení o otcovství, protože se mu v době početí dítěte doneslo, že ho matka dítěte podvádí a o její věrnosti měl vzhledem ke způsobu jejího života pochybnosti již v minulosti. Z důvodu odmítavého postoje matky nebylo vůbec zřejmé, kdo by mohl být biologickým otcem dítěte, nebylo tedy podle obecných soudů v zájmu dítěte, aby bylo otci umožněno popřít jeho otcovství určené souhlasným prohlášením za výše uvedených okolností.

Lze tedy konstatovat, že souhlasný postoj rodičů k popření otcovství, respektive prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, neznamená automatické vyhovění tomuto návrhu a je nutné pozornost zaměřit na kritérium zájmu dítěte ve smyslu ustanovení § 792 OZ a v rámci kritéria veřejného pořádku dle ustanovení § 792 OZ přihlídnout také k tomu, za jakých okolností došlo k určení otcovství právního otce dítěte.³⁵³ Stranou úvah nelze ponechat ani tu okolnost, zda je znám domnělý biologický otec dítěte.

3.4 Matka a právní otec společně odmítající popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt

V judikatuře ESLP se lze setkat také s rozhodnutími, ve kterých ESLP vzhledem ke skutkovým okolnostem jednotlivého případu dovodil, že není v rozporu s Úmluvou, pokud bylo umožněno popření již právně založeného otcovství biologickým otcem dítěte, a to i proti vůli

³⁵³ Podrobněji k výkladu veřejného pořádku v kapitole 2 disertační práce.

právního otce dítěte a matky. Lze citovat například rozsudek ESLP ze dne 14. ledna 2016, **Mandet proti Francii**, č. 30955/12 (dále jen „Mandet v. Francie“). Matka (Florence Mandet) byla vdaná poprvé za Jacquese Mandeta v roce 1986, v manželství se jim narodili tři děti. V červnu 1996 bylo manželství rozvedeno. Matce se narodilo v srpnu 1996 další dítě (Aloïs Mandet), které bylo zapsáno v rodném listu pouze pod jménem matky. Formálně uznal otcovství k dítěti pan Jacques Mandet v září 1997. Florence Mandet a Jacques Mandet znovu uzavřeli manželství v říjnu 2003, což mělo za důsledek legitimizaci dítěte Aloïse Mandeta. Stěžovatel, pan Glouzmann, jako domnělý otec dítěte Aloïse Mandeta, se domáhal soudně od února 2005 určení svého otcovství k dítěti, protože žil společně s matkou dítěte nejen v době početí dítěte, ale také po narození dítěte jako pár a dítě bylo uznáváno jako jejich společné. Z uvedených důvodů shledal obecný soud žalobu pana Glouzmana jako přípustnou a nařídil genetické testy matky, právního otce, dítěte a domnělého otce. Testům se však podrobil pouze pan Glouzmann. U ostatních osob nebylo možné genetické testy provést, neboť se matka a právní otec s dítětem přestěhovali po zahájení soudního řízení panem Gluzmannem do Dubaje. Dítě bylo informováno o vedeném řízení a zaslalo soudcům dopis s přáním, aby nebylo měněno jeho příjmení a právním otcem dítěte zůstal pan Mandet, aniž by však dítě žádalo o vyslechnutí. Obecný soud zrušil v květnu 2008 uznání otcovství učiněné panem Mandetem včetně následné legitimizace a za otce dítěte určil pana Glouzmana, dále upravil jeho styk s dítětem a právo pobytu. Odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a dodal, že matka ani právní otec dítěte neprokázali, že by v době početí dítěte pokračovali ve společném životě a že by spolu udržovali sexuální vztah. Kasační soud dovolání paní a pana Mandetových odmítl. Pan a paní Mandetovi podali stížnost k ESLP v dubnu 2012.

ESLP uzavřel, že nedošlo postupem obecných soudů k neoprávněnému zásahu do práva na ochranu rodinného a soukromého života matky, právního otce a dítěte, a tedy ani porušení Úmluvy, jelikož soudy plně zvážily nejlepší zájem dítěte a toto kritérium bylo středem jejich pozornosti. ESLP uvedl, že „Nejlepší zájmy dítěte nemusí nutně spočívat tam, kde je vnímá dítě, tj. v zachování současného rodičovského stavu a zachování emocionální stability, ale zjištění pravdy o otcovství.“ Podle ESLP není v rozporu s Úmluvou, pokud obecné soudy po zvážení všech okolností případu shledaly, že zájmy dítěte spočívají primárně na tom, aby dítě znalo pravdu o svém původu, a to i přesto že v posuzovaném případě dítě považovalo za svého otce pana Mandeta, manžela matky. Ze strany obecných soudů nedošlo k neoprávněnému upřednostnění zájmů biologického otce na úkor zájmu dítěte. Naopak obecné soudy upřednostnily zájmy dítěte, které se částečně se zájmy biologického otce překrývaly. ESLP rovněž poznamenal, že rodičovská odpovědnost zůstala výlučně matce a panu Glouzmanni,

jakožto biologickému otci dítěte, bylo založeno právo styku s dítětem. Dítěti tedy nic nebránilo v tom, aby zůstala zachována jeho původní (Mandetova) rodina a v této nadále také žilo, a to v souladu s přáním dítěte.

Česká právní úprava postavení domnělého (biologického) otce dítěte a otázka určování otcovství domnělého otce jsou předmětem zkoumání následující kapitoly 4 disertační práce. Následující podkapitola 3.4.1 se věnuje problematice podmínek pro rozhodnutí soudu o uložení povinnosti podrobit se testu DNA v řízení podle ustanovení § 792 OZ a realizace této povinnosti.

3.4.1 Povinnost podrobit se testům DNA v řízení podle § 792 OZ

Rozhodnutím soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství nedochází k zániku statusového poměru mezi dítětem a právním otcem, ale jsou aplikována ustanovení § 785 a násl. OZ. Rozhodne-li soud o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, tak se na návrh na popření otcovství, byť podaný po uplynutí popěrné lhůty, hledí jako na návrh na popření otcovství podaný v popěrné lhůtě. Řízení o návrhu na popření otcovství podaném po uplynutí popěrné lhůty na základě aplikace ustanovení § 792 OZ probíhá dvoufázově. Soud nejprve rozhodne o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství a v případě kladného rozhodnutí následně o popření otcovství. Soud je povinen rozhodnout o prominutí zmeškání popěrné lhůty vždy, pokud byl návrh na popření otcovství podán po uplynutí popěrné lhůty, a to i tehdy, pokud to navrhovatel výslovně nežadá. K návrhu na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty musí mít právo vyjádřit se i další účastníci řízení. Soud není povinen nařizovat jednání k rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Soud jednání nařídí, pokud toho je třeba, tedy zejména za účelem provedení důkazů, jimiž byl návrh podpořen, s ohledem na naplnění vyšetřovací zásady, nebo pokud takové důkazní prostředky vyplynou ze šetření soudu. Po právní moci rozhodnutí soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství rozhoduje soud o samotném popření otcovství, tedy soud se zabývá již pouze tím, zda je otcovství právního otce k dítěti vyloučeno či nikoliv a za tímto účelem provádí dokazování.³⁵⁴ Vzhledem k závažnosti rozhodnutí soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, jímž se zasahuje do statusových poměrů dítěte, a aplikaci zásady vyšetřovací včetně uplatnění participačních práv dítěte lze mít za to, že nařízení jednání je vzhledem ke všem těmto okolnostem nadměru žádoucí.

³⁵⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, § 779, s. 984-985, bod 26-30.

Z výše uvedeného vyplývá, že v řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, v rámci tzv. první fáze řízení, soud neprovádí dokazování k otázce samotného biologického otcovství právního otce dítěte, tedy nenařizuje znalecké zkoumání provedením testu DNA. Soud toto dokazování provede až v tzv. druhé fázi řízení, kdy rozhoduje o samotném popření otcovství. Dodržení předestřené postupu je nezbytné a zejména v souladu se soudní judikaturou. V tomto lze odkázat na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457), ve kterém se Ústavní soud zabýval ústavní stížností matky dítěte a dítěte podané proti usnesení obecného soudu, kterým byla účastníkům řízení o popření otcovství k návrhu manžela matky uložena povinnost podrobit se odběru genetického materiálu. Manžel matky podal návrh na popření otcovství po 17 letech od narození dítěte, a to v době neaplikování popěrné lhůty manžela matky v důsledku zrušení části ustanovení § 57 odst. 1 ZR ve znění do 31. prosince 2011 na základě nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141). Obecné soudy v daném případě rozhodovaly o návrhu manžela matky na popření otcovství, aniž byla zákonem stanovena konkrétní délka popěrné lhůty a každý případ byly soudy povinny při poměrování v kolizi stojících práv dotčených osob posuzovat jednotlivě.³⁵⁵ Ústavní soud uvedl, že usnesení obecného soudu ukládající účastníkům řízení povinnost podrobit se znaleckému zkoumání za účelem srovnání DNA rodinných příslušníků pro účely řízení o popření otcovství může vést vzhledem k jeho výsledku, jímž je informace, která se významně dotýká soukromí dotčených osob, v závislosti na konkrétních poměrech „k významnému a neodvratnému zásahu do jejich rodinných vztahů a citových vazeb.“ Ústavní soud tak dospěl k závěru, že by uvedeným usnesením mohlo být porušeno právo účastníků řízení na soudní ochranu podle článku 36 odst. 1 LZPS a jejich právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle článku 10 odst. 2 LZPS a článku 8 Úmluvy, „pokud by povinnost podrobit se předmětnému znaleckému zkoumání byla uložena za situace, kdy by zjevně nemohl být naplněn její účel, jímž je popření otcovství (např. v případě, že by mu zjevně bránil zájem nezletilého dítěte)“. Podle Ústavního soudu je uvedený zásah způsobitý dosáhnout zamýšleného účelu jen za předpokladu, že získání citlivého údaje o biologickém otcovství může k dítěti nebude samoučelné a výsledek řízení o popření otcovství se bude odvíjet právě od zjištění tohoto údaje.

Ústavní soud při posouzení věci vycházel z testu proporcionality. Zásah do práva dítěte a matky dítěte tím, že soud zjistí citlivý údaj o jejich soukromí, tedy údaj o biologickém

³⁵⁵ Podrobněji viz výklad v podkapitolách 1.5 a 2.2.2 disertační práce.

otcovství otce k dítěti, je ústavně aprobován, pokud ze základního práva právního otce na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života plyne požadavek, aby mohl své otcovství zákonem stanoveným způsobem popřít. Tento závěr odpovídá obecné zásadě, že „za ústavně aprobovaný účel omezení základního práva lze považovat ochranu (v tomto případě dokonce téhož) základního práva jiné osoby, jestliže jsou tato dvě práva s ohledem na svůj obsah ve vzájemné kolizi“, přičemž „existence ústavně aprobovaného důvodu je nezbytným předpokladem přípustnosti uvedeného zásahu“. Dále je nezbytné, aby k uvedenému zásahu došlo na základě zákona a v jeho mezích. Za účinnosti OZ se jedná o právní úpravu § 792 OZ a s ní související procesní úpravu v ZŘS a ustanovení § 127 odst. 4 OSŘ, podle kterého může předseda senátu i v řízení o popření (či určení otcovství) uložit účastníkovi, aby se dostavil ke znalci a podrobil se lékařskému vyšetření, zkoušce krve, anebo aby něco vykonal nebo snášel, jestliže to je k podání znaleckého posudku třeba, tedy i podrobení se odběru DNA ke zjištění genetického otcovství muže k dítěti. Další podmínkou ústavnosti uvedeného zásahu je jeho přiměřenost, tedy že zásah musí obstát z pohledu ústavního požadavku proporcionality.³⁵⁶ Takový zásah musí být tedy „vhodný, resp. způsobilý k dosažení stanoveného cíle (test vhodnosti) a být co nejšetrnější ve vztahu k dotčenému základnímu právu (test potřebnosti). Při vážení v kolizi stojících hodnot zároveň musí převážet zájem manžela matky na popření otcovství nad zájmy dotčených osob na ochraně jejich základního práva, do něhož má být zasaženo (proporcionalita v užším smyslu)“.

Z citovaného nálezu Ústavního soudu lze dovodit, že soud musí mít již v případném usnesení o uložení povinnosti účastníkům řízení podrobit se odběru genetického materiálu představu o tom, zda je dán zájem dítěte na popření otcovství a toto popření vyžaduje i veřejný pořádek, a dále v tomto směru účastníky řízení se svým názorem seznámit a dát jim možnost se k předpokládanému průběhu řízení vyjádřit. V intencích ustanovení § 792 OZ je tak nezbytné, aby soud dal prostor vyjádřit se účastníkům řízení k návrhu na popření otcovství již v první fázi řízení, tedy při rozhodování o tom, zda zájem dítěte a veřejný pořádek vyžadují prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Tím bude splněn požadavek předvídatelnosti soudního rozhodování. V případě prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství bude v rámci druhé fáze soudního řízení, v samotném řízení o popření otcovství, legitimní uložit účastníkům řízení povinnost podrobit se odběru genetického materiálu, neboť již v první fázi řízení, tedy před uložení uvedených povinností, bylo dokazováním zjištěno a v rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství řádně odůvodněno, že zájem dítěte a veřejný pořádek

³⁵⁶ Článek 1 odst. 1 Ústavy, článek 4 odst. 4 LZPS.

takový postup vyžadují. V situaci, kdy soud za výše uvedených podmínek uloží účastníkům řízení povinnost podrobit se odběru genetického materiálu bude zřejmé, že soud nerozhodne o zamítnutí návrhu na popření otcovství právního otce dítěte z jiného důvodu než toho, že na základě dokazování bylo zjištěno biologické otcovství právního otce. Při dodržení výše uvedeného postupu nemůže být uložením povinnosti účastníkům řízení podrobit se odběru genetického materiálu zasaženo do jejich práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života ve smyslu článku 10 odst. 2 LZPS a článku 8 Úmluvy.

3.4.1.1 Povinnost podrobit se odběru genetického materiálu

Řízení o určení a popření otcovství je od nabytí účinnosti OZ a ZŘS považováno za řízení nesporné povahy. Tato řízení jsou upravena v ustanoveních § 417 a násl. ZŘS a jsou ovládána zásadou vyšetřovací. Podle ustanovení § 21 ZŘS provede soud i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány. Soud je ve spojení s ustanovením § 127 OSŘ oprávněn nařídit znalecký posudek o vyšetření DNA účastníků řízení. Odebrání genetického materiálu je zásahem do tělesné integrity člověka a spadá pod článek 7 LZPS, jež zaručuje mimo jiné nedotknutelnost osoby. Podle článku 7 odst. 1 druhé věty LZPS je možné omezit nedotknutelnost osoby jen v případech stanovených zákonem. Podle ustanovení § 93 OZ nesmí nikdo mimo případ stanovený zákonem zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu. Zákonný zástupce může udělit souhlas k zásahu do integrity zastoupeného, je-li to k přímému prospěchu osoby, která není schopna dát souhlas sama. Za zákonný podklad připouštějící zásah do ústavně garantovaného práva účastníků řízení na nedotknutelnost jejich osoby je třeba v řízení o určení a popření otcovství rozumět ustanovení § 127 odst. 4 OSŘ. Z tohoto důvodu není třeba pro zásah do tělesné integrity ve formě odběru genetického materiálu souhlas dotčené osoby. Rovněž je třeba vzít v úvahu, že odběr genetického materiálu stěrem buklí sliznice z dutiny ústní představuje zákrok, který se jen v minimální míře dotýká integrity člověka, je bezbolestný a nepředstavuje zdravotní rizika. U tohoto způsobu vyšetření je tak naplněn předpoklad přiměřenosti sledovaného cíle a použitých prostředků a nelze jej považovat za neproporcionální.³⁵⁷

Nepodrobí-li se účastník řízení dobrovolně soudem uložené povinnosti, odběru genetického materiálu za účelem určení či vyloučení otcovství určitého muže, je možné vynutit splnění této povinnosti ukládáním pořádkových pokut (§ 53 odst. 1 OSŘ) či předvedením (§ 52 OSŘ).³⁵⁸ Nelze však připustit, aby některý z účastníků řízení úmyslným vyhýbáním se

³⁵⁷ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07 (N 42/48 SbNU 495).

³⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07 (N 42/48 SbNU 495).

povinnosti podrobit se odběru genetického materiálu činil nedůvodné průtahy v řízení, což by ve svém důsledku mohlo na druhé straně vést k zásahu do práva dotčeného účastníka řízení na spravedlivý proces, zvláště jedná-li se o dítě. V tomto lze odkázat například na rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, **Mikulić proti Chorvatsku**, č. 53176/99 (dále jen „Mikulić v. Chorvatsko“). V projednávané věci se dítě narozené v listopadu 1996 domáhalo určení otcovství vůči domnělému otci a ve stížnosti vytýkalo, že řízení o určení otcovství trvalo nepřiměřeně dlouhou dobu a právo na respektování jeho rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy bylo porušeno z důvodu nadměrné délky tohoto řízení, přičemž dítě nemělo žádný účinný prostředek nápravy pro urychlení řízení nebo zajištění účasti domnělého otce u soudu. Matka dítěte a dítě podaly žalobu na určení otcovství domnělého otce v lednu 1997. V březnu 1999 nařídil soud DNA krevní testy, domnělý otec se opakovaně (6x, z toho dvakrát s omluvou) na odběry DNA nedostavil. Po třech a půl letech, během nichž se domnělý otec nedostavil na šest nařízených termínů testování DNA, soud prvního stupně dospěl k závěru, že domnělý otec byl skutečně otcem dítěte. Svůj závěr založil na výpovědi matky dítěte a na skutečnosti, že se domnělý otec vyhýbal testům DNA. Odvolací soud naopak shledal tyto důkazy nedostatečnými pro zjištění jeho otcovství. ESLP konstatoval, že vnitrostátní právo neupravovalo žádné opatření, které by donutilo domnělého otce, aby vyhověl usnesení soudu o uložení povinnosti podrobit se odběru genetického materiálu. Neexistovalo ani žádné přímé ustanovení, které by upravovalo nepodrobení se uvedené povinnosti. Podle občanského soudního řádu však mohou soudy vydat rozsudek podle svého uvážení na základě posouzení provedených důkazů a činit závěry s přihlédnutím k tomu, že některý z účastníků řízení maří zjištění určitých skutečností.³⁵⁹ Významným je závěr ESLP, podle něhož „procesní ustanovení obecné povahy, které dává soudům diskreční pravomoc k posouzení důkazů, samo o sobě není dostatečným a adekvátním prostředkem pro určení otcovství v případech, kdy se domnělý otec vyhýbá příkazu soudu, aby se podrobil DNA zkoušce.“³⁶⁰ Chorvatské právo nemělo zakotveny žádné prostředky k donucení domnělého otce podrobit se testování DNA, např. formou ukládání pokut, uvěznění, trestního stíhání pro maření soudního řízení či presumpce, že domnělý otec je biologickým otcem dítěte. ESLP nevytýkal samotnou absenci prostředků, ale uvedl, že „v takovém systému musí být zajištěny zájmy jednotlivce usilujícího o určení otcovství, pokud otcovství nelze stanovit pomocí testů DNA. Absence jakéhokoli procesního opatření, které by domnělého otce přimělo dodržovat soudní příkaz, je v souladu se zásadou proporcionality pouze tehdy, poskytuje-li alternativní prostředky umožňující nezávislému orgánu rychle určit

³⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99, bod 61.

³⁶⁰ Rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99, bod 62.

nárok na otcovství“. V dané věci však dítě nemělo k dispozici žádný takový postup.³⁶¹ Postup dostupný dítěti neumožňoval nalézt spravedlivou rovnováhu mezi právem dítěte na to, aby byla nejistota ohledně jeho identity bez zbytečného odkladu odstraněna, a právem domnělého otce nepodstupovat testy DNA. Nadto byly soudy povinny v řízení zohlednit zásadu nejlepšího zájmu dítěte. Vzhledem k výše uvedenému konstatoval ESLP porušení článku 8 Úmluvy, protože členský stát nezajistil respektování práva dítěte na ochranu jeho soukromého života.³⁶²

Ačkoliv se rozsudek ve věci *Mikulić v. Chorvatsko* vztahoval na řízení o určení otcovství jsou jeho závěry použitelné také v řízení o popření otcovství k návrhu matky dítěte, je-li tento postup v zájmu dítěte. Respektive také v řízení podle ustanovení § 793 OZ zahájeného k podnětu dítěte, když podle české právní úpravy není dítě samotné nadáno popěrným právem. Podstatou věci je umožnění dítěti zjistit jeho vlastní identitu, což v případě existence právního otcovství neodpovídajícího biologickému otcovství vyžaduje nejprve popření právního otcovství. V praxi jsou méně časté situace, kdy se popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty domáhá matka dítěte a právní otec s popřením otcovství nesouhlasí a z tohoto důvodu se odmítá podrobit testu DNA nařízeného po prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Nicméně i v tomto případě je třeba brát v potaz zájem dítěte, a to v případě nezletilého dítěte s vyšší mírou důležitosti, a zajistit vydání rozhodnutí ve věci popření otcovství v přiměřené lhůtě i přes odmítavý postoj právního otce k podrobení se testům DNA. Požadavek ESLP na nalezení spravedlivé rovnováhy mezi právem dítěte na to, aby byla nejistota ohledně jeho identity bez zbytečného odkladu odstraněna, a právem právního otce nepodstupovat testy DNA, je dána již tím, že v první fázi řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství je zkoumán zájem dítěte a veřejný pořádek na prominutí zmeškání popěrné lhůty. Oprávnění soudu uložit účastníkovi řízení pokutu pro případ porušení povinnosti dostavit se na odběry genetického materiálu či jeho předvedení bude účinným prostředkem pouze v případě, že naplní svůj účel. Pokud by se nepodařilo na základě ukládání pořádkových pokut docílit splnění právnímu otci uložené povinnosti, případně by se nepodařilo účastníka řízení předvést, je nezbytné, aby soud rozhodl na základě provedeného dokazování a jiných důkazů. Takový postup není v rozporu s Úmluvou a nezakládá zásah do práva na respektování soukromého života domnělého otce. V tomto lze odkázat na rozsudek ESLP ze dne 2. června 2015, **Canonne proti Francii**, č. 22037/13. Dokazování v řízení o popření otcovství musí být však zaměřeno zejména na prokázání takových skutečností, které jsou předpokladem pro eventuální vyhovění žalobě, tedy takových skutečností, které otcovství právního otce k dítěti

³⁶¹ Rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99, bod 64.

³⁶² Rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99, bod 65-66.

vyloučí. Soud by se neměl zaměřovat převážně na to, jestli jiný muž měl v rozhodné době s matkou dítěte pohlavní styky.³⁶³

V praxi se lze častěji setkat s případy, kdy se naopak v řízení o návrhu právního otce na popření otcovství, resp. prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, matka a dítě odmítají podrobit testu DNA. Touto problematikou se zabýval také ESLP v rozsudku ze dne 31. května 2018, **Bagniewski proti Polsku**, č. 28475/14 (dále jen „Bagniewski v. Polsko“). Stěžovatel, jakožto právní otec dítěte, tvrdil, že došlo k neoprávněnému zásahu do práva na respektování jeho soukromého a rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy z důvodu toho, že byla odmítnuta žaloba na popření otcovství podaná jeho jménem státním zástupcem. Stěžovatel byl právním otcem dítěte, narozeného v únoru 1997, na základě aplikace první domněnky otcovství. Test DNA z listopadu 2010 potvrdil, že mezi osobami, které poskytly vzorky DNA neexistovala biologická vazba. Státní zástupce k žádosti stěžovatele zahájil řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty. Soud v řízení o popření otcovství nařídil provedení testů DNA matce a dítěti, které se však odmítly odběru podrobit. Za účelem zjištění důvodů pro odmítnutí podrobení se testům DNA ze strany dítěte, nařídil soud výslech soudního psychologa. Podle stanoviska soudního psychologa se dítě cítilo zraněno textovými zprávami zaslánými stěžovatelem, ve kterých uváděl, že není otcem dítěte. Pro dítě bylo rovněž obtížné vypořádat se s tím, že stěžovatel zveřejnil věc v místním tisku a souvisejícím vznikem ponížení pro dítě a matku. Postoj stěžovatele vyvolal u dítěte úzkost ohledně jeho budoucnosti a identity. Odmítnutí dítěte podrobit se testům DNA nebylo tedy výsledkem ovlivnění třetími osobami, ale odrazem emočního stavu dítěte. Návrh státního zástupce na popření otcovství byl odvolacím soudem zamítnut s odkazem na výše popsany upřímný a třetí osobou neovlivněný postoj dítěte. Podle soudního psychologa dítě silně potřebovalo otcovskou přítomnost, která mu chyběla, a doufalo v obnovení jeho vztahu se stěžovatelem. ESLP při posouzení věci vycházel z povahy testů DNA, které na jisto umožňují zjistit existenci nebo absenci biologické vazby mezi dotčenými osobami a možnost těchto osob se testům DNA podrobit. Na druhou stranu ESLP odkázal na svoji předchozí judikaturu, ze které vyplývá, že za předpokladu potřeby chránit třetí osoby je možné vyloučit povinnost podrobit se testům DNA. Toto nabývá na významu, pokud má být chráněnou osobou dítě, které má prospěch z dlouholetého právního rodičovství.³⁶⁴ ESLP tak neshledal nic svévolného a nepřiměřeného na postupu vnitrostátních soudů, které přikládaly větší váhu zájmům dítěte než zájmu stěžovatele na zjištění biologické pravdy. Rozhodující

³⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. února 1969, sp. zn. 1 Cz 75/68 (R 7/1970 civ.).

³⁶⁴ Rozsudek ESLP ze dne 31. května 2018, *Bagniewski proti Polsku*, č. 28475/14, bod 54. Srov. Rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99.

v daném případě byl také věk dítěte, které bylo nezletilé, a bylo nutné jej zohlednit ve prospěch nejlepších zájmů dítěte.³⁶⁵ Nucení dítě, aby v daném případě podstoupilo test DNA, by mohlo porušit právo dítěte na respektování jeho soukromého a rodinného života a ovlivnit jeho emoční rovnováhu.³⁶⁶ K obdobným závěrům dospěl ELSP také ve vztahu ke zletilému dítěti v rozsudku ze dne 17. listopadu 2009, **Darmon proti Polsku**, č. 7802/05 (dále jen „Darmon v. Polsko“).

3.4.1.2 Povinnost podrobit se odběru genetického materiálu podle francouzské právní úpravy

Žaloba na popření otcovství směřuje podle francouzské právní úpravy k prokázání toho, že manžel nebo muž, který učinil uznání otcovství, není skutečným otcem dítěte.³⁶⁷ Přitom lze popření otcovství prokázat všemi prostředky (art. 310-3 al. 2 CC). Nejčastěji však bude soudem nařizována genetická expertíza.³⁶⁸ Genetickou expertízu může soud nařídit z moci úřední.³⁶⁹

Znalecký posudek tak hraje zásadní roli v řízení o určení a popření otcovství.³⁷⁰ V řízení o určení a popření otcovství je znalecký posudek podle judikatury Kasačního soudu legitimní a musí být v tomto řízení nařízen, ledaže existuje oprávněný důvod takto nepostupovat.³⁷¹ Případné odmítnutí nařízení znaleckého posudku musí být náležitě soudem odůvodněno.³⁷² Podrobení se genetické expertíze je povinné, ledaže existuje oprávněný důvod, proč tak neučinit. Odebírání vzorků pro genetickou expertízu u zemřelé osoby je možné pouze tehdy, pokud tato osoba udělila k tomuto výslovný souhlas (art. 16–11 CC).³⁷³

Pokud se právní či domnělý otec odmítne podrobit opatření soudu, jímž bylo nařízeno znalecké zkoumání, aniž by pro takové odmítnutí existovaly legitimní důvody, tak „odmítnutí domnělého otce podrobit se opatření znaleckého zkoumání je často interpretováno soudcem suverénním způsobem jako implicitní doznání se k otcovství, pokud je podloženo různými

³⁶⁵ Rozsudek ESLP ze dne 31. května 2018, *Bagniewski proti Polsku*, č. 28475/14, bod 55.

³⁶⁶ Rozsudek ESLP ze dne 31. května 2018, *Bagniewski proti Polsku*, č. 28475/14, bod 56.

³⁶⁷ Le garde des sceaux, ministre de la justice et des libertés. *Circulaire du 28 octobre 2011 relative aux règles particulières à divers actes de l'état civil relatifs à la naissance et à la filiation*. Paris: Bulletin officiel BOMJL n°2011-11. § 315. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/circulaire/id/34124>.

³⁶⁸ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 760, bod 215.22. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

³⁶⁹ CICLE-DELFOSE, Marie-Laure. *Filiation et procédure civil*. In: BAHUREL, Charles, LAHER, Rudy (eds.). *Le droit processuel de la famille* [online databáze]. Paris: Dalloz, 2020, s. 122. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

³⁷⁰ S výjimkou soudního řízení o konstatování „la possession d'état“, ve kterém není podstatné zkoumání biologické reality, ale reality sociální. K pojmu „la possession d'état“ podrobněji v podkapitole 3.5 disertační práce.

³⁷¹ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 717-718, bod 213.04-2013.05. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

³⁷² Tamtéž, s. 733, bod. 214.02.

³⁷³ Dalloz. *Fiches d'orientation. Filiation (Contestation) – Juin 2021* [online]. Dalloz.fr, červen 2021 [cit. 15. září 2021]. Dostupné z: https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F000477&FromId=DZ_OASIS_001114.

nepřímými důkazy předloženými žalobcem, které pravděpodobně prokáží existenci intimních vztahů s matkou v předpokládané době početí.³⁷⁴ Nelze tedy vycházet pouze ze samotného odmítnutí právního nebo domnělého otce podrobit se znaleckému zkoumání, aniž by existovaly další důkazy. Pouhé odmítnutí podrobit se znaleckému zkoumání by nebylo možné považovat za dostačující pro závěr o určení otcovství domnělého otce.³⁷⁵ V této souvislosti lze odkázat například na rozhodnutí ESLP *Canonne v. Francie*, ve kterém ESLP neshledal v rozporu s právem na ochranu soukromého života domnělého otce ve smyslu článku 8 Úmluvy, pokud soud vyvodil z odmítnutí domnělého otce podrobit se biologické expertíze jeho otcovství k dítěti.

Jak podrobněji pojednáno v podkapitole 3.1.3.1 disertační práce, v soudním řízení o určení otcovství podle české právní úpravy zakotvuje ustanovení § 783 odst. 2 OZ třetí domněnku otcovství, která je založena na prokázání soulože domnělého otce a matky dítěte. Ačkoliv byla tato domněnka soudní judikaturou překonána, je formulace třetí domněnky otcovství přínosná v případech, kdy není možné zjistit biologické otcovství na základě provedení testu DNA, například v případě odmítajícího postoje domnělého otce podrobit se odběru testu DNA, a to i přes použití donucujících institutů podle OSŘ. Obdobná problematika se otevírá v případě řízení o popření otcovství, včetně popření otcovství po rozhodnutí soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, pokud právní otec či jiný účastník řízení bezdůvodně odmítají podrobit se testu DNA. Právní otec má velmi omezené možnosti k prokázání soulože matky dítěte v rozhodné době pro početí dítěte s jiným mužem. Nadto prokázání této skutečnosti bez dalšího nevyklučuje právního otce dítěte z biologického otcovství.

Při uvažování o zavedení francouzského přístupu v českém právní úpravě, který je založen na určení či popření otcovství i v případě odmítavého postoje některého z účastníků řízení k podrobení se testům DNA, a to na základě provedení jiných důkazů, je třeba vzít v potaz omezenou možnost změny soudního rozhodnutí o určení či popření otcovství na základě ustanovení § 425a ZŘS, o jehož výkladu bylo podrobněji pojednáno v podkapitole 3.1.3.1, podkapitole 3.1.3.2 a podkapitole 3.1.1.4 disertační práce. S ohledem na zaměření disertační práce a její omezený rozsah není možné této problematice věnovat bližší pozornost, nicméně si otázka dokazování v paternitních řízeních zaslouží podrobnější zkoumání včetně návrhu *de lege ferenda*, jak mimo jiné upozornil také Ústavní soud v nálezu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. 15/09 (N 139/58 SbNU141), „Pokud zákonodárce upraví možnost prolomení i nově

³⁷⁴ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 746, bod 214.111. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

³⁷⁵ Tamtéž.

stanovené přiměřeně delší lhůty ve zcela zvláštních a odůvodněných případech, které dosavadní úprava svěřuje výlučně do diskreční pravomoci nejvyššího státního zástupce, musí současně zřetelně stanovit nejen podmínky pro takové prolomení lhůty, ale i zřetelné meze v zájmu ochrany práv dítěte i matky. Pro oblast dokazování v oblasti paternitních sporů pak bude potřeba upravit procesní předpis o prostředky umožňující pořizování znaleckých posudků z oboru zdravotnictví, odvětví genetiky, provedené metodou vyšetření polymorfismů DNA za obligatorní účasti domnělého otce, dítěte a matky.³⁷⁶

3.5 Určení a popření otcovství podle francouzské právní úpravy

Francouzská právní úprava shodně s českou právní úpravou stanoví popěrné lhůty pro popření otcovství. Délka popěrné lhůty a vymezení okruhu osob oprávněných k podání žaloby na popření otcovství se liší v závislosti na tom, zda existuje mezi právním otcem a dítětem tzv. „la possession d'état“³⁷⁷ a po jak dlouhou dobu.³⁷⁸ „La possession d'état“ lze definovat jako soubor skutečností, které umožňují předpokládat existenci vztahu příbuzenství. Tento pojem je v oblasti popírání otcovství, resp. vůbec v oblasti příbuzenství, ve francouzské právní úpravě velmi důležitý. Je to sociální realita, která jej má za následek. „La possession d'état“ představuje existenci citového pouta mezi rodičem a dítětem a vytváří se na základě dostatečného spojení skutečností, které mohou prokázat pravdivou realitu příbuzenského vztahu mezi dítětem a rodinou, ke které údajně dítě patří.³⁷⁹ „La possession d'état“ je jedním ze způsobů pro určení otcovství.³⁸⁰ Podrobněji je o „la possession d'état“ pojednáno v podkapitole 3.5.1 disertační práce.

Otcovství lze podle francouzské právní úpravy založit na základě zákona³⁸¹, dobrovolným uznáním otcovství nebo konstatováním „la possession d'état“ v úředním osvědčení o všeobecně známé skutečnosti, případně na základě společného uznání otcovství oběma rodiči nebo na základě rozhodnutí soudu (art. 310-1 CC).³⁸² S ohledem na uvedené se tak otcovství prokazuje rodným listem, uznáním nebo úředním osvědčením o všeobecně známé

³⁷⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. 15/09 (N 139/58 SbNU141), bod 51.

³⁷⁷ Lze definovat zjednodušeně jako existenci sociální reality, resp. jako její důsledek.

³⁷⁸ Dalloz. *Fiches d'orientation. Possession d'état – Juillet 2020* [online]. Dalloz.fr, červenec 2020 [cit. 23. února 2021]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F001114>.

³⁷⁹ Ministère de l'intérieur. *Établissement de la filiation par possession d'état* [online]. Demarches.interieur.gouv.fr, 6. října 2020 [cit. 14. ledna 2021]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/etablissement-filiation-possession-etat>.

³⁸⁰ Dalloz. *Fiches d'orientation. Possession d'état – Juillet 2020* [online]. Dalloz.fr, červenec 2020 [cit. 23. února 2021]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F001114>.

³⁸¹ Tj., ve prospěch manžela matky.

³⁸² S ohledem na omezený rozsah disertační práce není věnována pozornost rozboru určení a popření otcovství k dítěti počatého umělým oplodněním.

skutečnosti konstatujícím „la possession d'état“. Jestliže je vedeno soudní řízení, otcovství se prokazuje a popírá všemi prostředky, to vše s výhradou přípustnosti žaloby (art. 310-3 CC).

Určení otcovství na základě zákona vyplývá z zákonem stanovené domněnky otcovství manžela matky. Předpokladem aplikace „první domněnky otcovství“ je početí či narození dítěte v době manželství (art. 312 CC). Art. 311 CC upravuje dvě domněnky, které umožňují určení otcovství manžela matky. Tento předpokládá, že dítě bylo počato v období od 300. do 180. dne včetně před datem narození dítěte. Vymezuje tedy období početí. Druhá domněnka naopak vymezuje konkrétní datum početí. Předpokládá se, že k početí dítěte došlo kdykoli během tohoto období v závislosti na tom, co je považováno v nejlepším zájmu dítěte. K vyvrácení těchto domněnek je přípustný důkaz opaku (art. 311 odst. 3 CC). Zároveň CC stanoví případy, kdy je aplikace první domněnky vyloučena (art. 313 CC). Domněnka otcovství je vyloučena, pokud není manžel matky uveden v rodném listě dítěte. Dále je také vyloučena, pokud se dítě narodí více než tři sta dní po podání návrhu na rozvod manželství nebo rozluku, anebo po uložení zápisu notáře o dohodě upravující všechny důsledky rozvodu, a méně než sto osmdesát dní od konečného zamítnutí návrhu nebo smíru. K automatickému obnovení domněnky otcovství manžela matky, která byla vyloučena na základě art. 313 CC, dochází tehdy, pokud má dítě „la possession d'état“ ve vztahu k manželovi matky a pokud doposud nebylo založeno otcovství k dítěti ve vztahu k jinému muži (art. 314 CC). Rovněž může být domněnka otcovství manžela matky obnovena u soudu za podmínek stanovených v art. 329 CC (art. 315 CC). Případně může manžel matky uznat dítě za své podle art. 316 a 320 CC (art. 315 CC).

Dále CC upravuje v art. 316 určení otcovství na základě uznání otcovství, a to pro případ, že nebylo otcovství doposud určeno jinak (art. 320 CC). Učinit uznání otcovství lze před nebo po narození dítěte před matrikářem a toto uznání se vyznačí v rodném listě dítěte (art. 316 CC). Na rozdíl od české právní úpravy je uznání otcovství jednostranným právním jednáním muže činícího uznání. Nevyžaduje se tedy uzavření jakékoliv dohody, ani souhlas rodičky či dítěte.³⁸³ Uznání otcovství zakládá vztah otcovství mezi mužem činícím uznání a dítětem se zpětnými účinky, má tedy deklaratorní účinky. Jedná se o neodvolatelné jednání. Judikatura francouzských soudů dovodila odpovědnost matky dítěte, která uvedla v omyl ohledně otcovství muže, který v důsledku toho učinil uznání otcovství k jejímu dítěti a jehož otcovství bylo matkou následně popřeno. Nechala-li matka muže uvěřit, že je otcem dítěte, má vůči ní v těchto případech muž právo na náhradu morální a materiální újmy.³⁸⁴ Obdobné právo bylo

³⁸³ GARRIGUE, Jean. *Droit de la famille*. 1re édition. Paris: Dalloz, 2015, s. 405-407.

³⁸⁴ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 762, poznámka pod čarou (4). Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

dovozeno ve prospěch dítěte, které může vůči muži, který učinil lživé uznání otcovství, uplatňovat náhradu morální a materiální újmy. Pokud se matka na tomto jednání podílela, má právo na náhradu také vůči ní.³⁸⁵

Uznání otcovství může být zrušeno, pokud nebyly splněny podmínky pro jeho platnost, nebo popřeno, pokud není autor uznání biologickým otcem dítěte.³⁸⁶ Uznání nemusí odpovídat biologické realitě, zákon však stanoví podmínky pro popření takto založeného otcovství (art. 316-1 CC).³⁸⁷ Matrikář, stejně jako v české právní úpravě, není oprávněn zkoumat soulad biologického otcovství muže činícího uznání otcovství. Nicméně, pokud existují závažné indicie vyplývající ze slyšení autora uznání, na základě nichž lze předpokládat, že se jedná o podvod, matrikář okamžitě informuje státního zástupce a rovněž autora uznání (art. 316-1 alinea 1 CC). Státní zástupce je následně povinen do patnácti dnů ode dne doručení oznámení matrikáře rozhodnout o tom, zda má matrikář uznané otcovství zaregistrovat nebo jej uvést na okraj rodného listu dítěte, a to buď tak, že zaregistrování otcovství bude pozastaveno do výsledků vyšetřování, které státní zástupce provede, nebo mu bude odporovat (art. 316-1 alinea 2 CC). Autor uznání, i nezletilý, může napadnout rozhodnutí o pozastavení nebo obnovení u soudu, který rozhodne do deseti dnů od podání návrhu (art. 316-1 alinea 5 CC). V případě odvolání rozhodne ve stejné lhůtě soud.

Dále je státní zástupce oprávněn jednat na základě ustanovení art. 336-1 CC v určitých typech sporů o otcovství. Jedná se o spory vyplývající z rodného listu dítěte, kdy je v rodném listě uveden jako otec dítěte manžel matky, avšak uznání o otcovství učinil před narozením dítěte jiný muž. Jakmile matrikář zjistí tento rozpor, uvede do rodného listu údaj o otci, který mu byl sdělen osobou při učinění prohlášení o narození dítěte. Bez zbytečného odkladu oznámí matrikář uvedenou skutečnost státnímu zástupci, aby zahájil soudní řízení za účelem vyřešení předmětného sporu o otcovství. Uvedené platí také pro případ sporu o otcovství, je-li dán rozpor mezi uznáním otcovství učiněným před narozením dítěte mimo manželství a otcovstvím uvedeném v rodném listu na základě údajů sdělených osobou při prohlášení o narození dítěte.³⁸⁸

Na rozdíl od české právní úpravy (§ 783 odst. 2 OZ) nemá francouzská právní úprava zákonem stanovenou třetí domněnku otcovství v souvislosti se soudním řízením.³⁸⁹

³⁸⁵ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 763, bod 215.52. Dostupné z: [databáze Dalloz.fr](https://www.dalloz.fr).

³⁸⁶ GARRIGUE, Jean. *Droit de la famille*. 1re édition. Paris: Dalloz, 2015, s. 409-10.

³⁸⁷ Dalloz. *Fiches d'orientation. Filiation (Établissement non contentieux) – Juin 2021* [online]. Dalloz.fr, červen 2021 [cit. 8. září 2021]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F000479>.

³⁸⁸ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 759, bod 215.12. Dostupné z: [databáze Dalloz.fr](https://www.dalloz.fr).

³⁸⁹ K zastaralosti konceptu této domněnky v České republice viz podkapitola 3.1.3.1 disertační práce.

Podstatné je, že stejně jako v české právní úpravě vylučuje existence právního otcovství určení otcovství jiného muže. Tedy existující otcovství v právním smyslu tvoří překážku určení jiného otcovství, které by mu odporovalo. Vždy je tak třeba popřít existující otcovství v soudním řízení a následně může být určeno otcovství jiného muže (art. 320 CC). Dítě je nadáno oběma žalobami z důvodu toho, aby bylo ochráněno před uplynutím lhůty pro podání žaloby na určení otcovství.³⁹⁰

Francouzský CC rozlišuje čtyři druhy žalob na určení otcovství. Žalobu na určení mateřství, žalobu na určení otcovství, žalobu na znovuoobnovení účinků domněnky otcovství manžela matky dítěte a žalobu na konstatování „la possession d'état“. První tři žaloby jsou založeny na důkazu biologické pravdy, tedy žaloba na určení mateřství, žaloba na určení otcovství a žaloba na znovuoobnovení účinků domněnky otcovství manžela matky dítěte. Čtvrtá žaloba, žaloba na konstatování „la possession d'état“, je založena na důkazu sociální reality.³⁹¹

3.5.1 La possession d'état

„La possession d'état“ nalézá své uplatnění v případě, že je vyloučena domněnka otcovství manžela matky nebo nedošlo k uznání dítěte při narození. Může se jednat například o případy, kdy manželka, která dítě porodila, neuvede svého manžela v rodném listě dítěte. „La possession d'état“ umožňuje také obnovit domněnku otcovství manžela matky, která byla vyloučena na základě art. 313 CC.³⁹² Význam příbuzenství vzniklého na základě „la possession d'état“ spočívá v tom, že zakládá stejná práva a povinnosti jako mají všichni rodiče, zejména tedy rodičovskou odpovědnost, vyživovací povinnost a dědické právo.³⁹³

Mezi hlavní skutečnosti zakládající „la possession d'état“ se podle art. 311-1 CC řadí skutečnost, že a) domnělý otec a dítě se jako rodič a dítě chovali ve skutečnosti, b) domnělý otec hradil zcela nebo zčásti vzdělání a výživu dítěte, c) dítě je jako dítě domnělého otce uznáváno ve společnosti, rodinou, orgány veřejné moci, d) dítě nese jméno domnělého otce. Skutečnosti uvedené pod písm. a) a b) jsou společně označovány jako předpoklad jednání (tractatus), skutečnost pod písm. c) jako předpoklad pověsti (fama) a skutečnost pod písm. d) jako předpoklad jména (nomen). Předpoklad jména je však méně důležitý. Kombinace těchto

³⁹⁰ GRANET-LAMBRECHTS, Fréderérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 744, bod 214.103. Dostupné z: [databáze Dalloz.fr](https://www.dalloz.fr).

³⁹¹ Tamtéž, s. 733-734, bod 214.04.

³⁹² Dalloz. *Fiches d'orientation. Possession d'état – Juillet 2020* [online]. Dalloz.fr, červenec 2020 [cit. 23. února 2021]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F001114>.

³⁹³ Ministère de l'intérieur. *Établissement de la filiation par possession d'état* [online]. Demarches.interieur.gouv.fr, 6. října 2020 [cit. 14. ledna 2021]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/etablissement-filiation-possession-etat>.

tří prvků je ponechána na posouzení soudu v závislosti na okolnostech každého případu, přičemž toto posouzení podléhá kontrole ze strany Kasačního soudu.³⁹⁴ Uvedený výčet skutečností není taxativní a lze zohlednit také jiné okolnosti prokazující existenci „la possession d'état“.³⁹⁵

Dále CC vyžaduje, aby „la possession d'état“ byl nepřetržitý, nerušený, veřejný a jednoznačný (art. 311-2 CC). Nepřetržitostí, pokračujícím charakterem, „la possession d'état“ se rozumí určitá stabilita, lze se přitom odvolávat na obvyklé skutečnosti, i když nejsou trvalé. Nerušený znamená, že „la possession d'état“ nesmí být založen násilným nebo podvodným způsobem.³⁹⁶ Cílem je neumožnit porušování pravidel o adopci, zákazu založení incestního příbuzenství nebo náhradního mateřství.³⁹⁷ Předpoklad veřejnosti musí být naplněn tehdy, pokud domnělý otec a dítě jsou takto v každodenním životě uznáváni ze strany přátel, rodiny, úřadů apod. Jednoznačnost je dána ve smyslu toho, že o „la possession d'état“ není pochyb.³⁹⁸ Nejednoznačný charakter „la possession d'état“ je dán například v případě konfliktu více otcovství, souběžné existence „la possession d'état“.³⁹⁹

„La possession d'état“ vede k založení hybridní domněnky, „vytváří právní domněnku založenou na domněnkách vytvořených lidmi“. Tuto domněnku lze vyvrátit důkazem opaku. Podstatou „la possession d'état“ je umožnění uznání otcovství. „La possession d'état“ lze založit dvěma způsoby, a to buď formou vydání osvědčení o všeobecně známé skutečnosti podle art. 317 CC nebo rozsudkem soudu vydaného v řízení o žalobě na konstatování „la possession d'état“ podle art. 330 CC. Hierarchie mezi těmito dvěma způsoby založení není dána, avšak jejich právní režim je rozdílný.⁴⁰⁰

„La possession d'état“ lze tedy prokázat osvědčením o všeobecně známé skutečnosti vydaným notářem na základě art. 317 CC. Do nabytí účinnosti novely CC dne 25. března 2019 bylo možné žádat o vydání předmětného osvědčení také soud. Nyní je pravomoc v tomto směru

³⁹⁴ Ministère de l'intérieur. *Établissement de la filiation par possession d'état* [online]. Demarches.interieur.gouv.fr, 6. října 2020 [cit. 14. ledna 2021]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/etablissement-filiation-possession-etat>.

³⁹⁵ Tamtéž.

³⁹⁶ République français, Service-public. *Contestation de la filiation: paternité ou maternité* [online]. Service-Public.fr, 7. srpna 2020 [cit. 28. března 2021]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F940>.

³⁹⁷ Dalloz. *Fiches d'orientation. Possession d'état – Juillet 2020* [online]. Dalloz.fr, červenec 2020 [cit. 23. února 2021]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F001114>.

³⁹⁸ République français, Service-public. *Contestation de la filiation: paternité ou maternité* [online]. Service-Public.fr, 7. srpna 2020 [cit. 28. března 2021]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F940>.

³⁹⁹ Dalloz. *Fiches d'orientation. Possession d'état – Juillet 2020* [online]. Dalloz.fr, červenec 2020 [cit. 23. února 2021]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F001114>.

⁴⁰⁰ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 751, bod 214.191. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

přenesena výlučně na notáře.⁴⁰¹ Dítě, matka nebo otec může na základě art. 317 CC požádat notáře o vydání osvědčení o všeobecně známé skutečnosti. Žádat o vydání tohoto osvědčení je možné pouze ve lhůtě pěti let ode dne, kdy údajný „la possession d'état“ skončil, případně od smrti domnělého otce včetně případů, kdy domnělý otec zemřel před prohlášením o narození podle art. 311-3 CC. Notář vydá osvědčení na základě prohlášení nejméně tří svědků a předložení jakéhokoli jiného dokumentu, který osvědčuje dostatečný soubor skutečností ve smyslu art. 311-1 CC.⁴⁰² Může se jednat například o oznámení budoucího otcovství rodině a příbuzným, předložení fotografií, nebo účast domnělého otce při předporodních vyšetřeních, doklady o nákupu věcí potřebných pro dítě apod.⁴⁰³ Osvědčení je podepsáno notářem a svědky. Podstatné je, že předmětné osvědčení převrací důkazní břemeno na ty osoby, které následně popírají takto určené otcovství k dítěti.⁴⁰⁴ Otcovství určené na základě „la possession d'état“, které je konstatované v osvědčení, se zaznamenává na okraj rodného listu dítěte (art. 317 CC) a je platné, dokud není prokázán opak.⁴⁰⁵

Žaloba na konstatování „la possession d'état“ je projednávána v soudním řízení (art. 318-1 CC). Žalobu je možné podat i po uplynutí lhůty pro podání žádosti o vydání osvědčení o všeobecně známé skutečnosti, nebo v případě, bylo-li vydání tohoto dokumentu odmítnuto. „La possession d'état“ může být v soudním řízení konstatováno na žádost jakékoliv osoby, která má na tomto zájem, a to ve lhůtě deseti let od jeho ukončení nebo od smrti domnělého rodiče (art. 330 CC). Tuto žalobu je možné podat i později než ostatní žaloby týkající se příbuzenství, jelikož jejich počátek je stanoven odlišně. V řízení o žalobě na konstatování „la possession d'état“ se nezkoumá biologická pravda o otcovství muže k dítěti, jelikož tato žaloba je založena na důkazu sociální reality. Žalobu je možné podat pouze v případě, že neexistuje překážka jiného existujícího otcovství, tedy v případě, pokud není otcovství doposud určeno právní domněnkou na základě zákona nebo uznáním.⁴⁰⁶ Existence dostatečných skutkových okolností, které zakládají „la possession d'état“ podle art 311-1 CC, jak výše citováno, je možné prokázat

⁴⁰¹ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 718, bod 213.07. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

⁴⁰² GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 751, bod 214.191. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

⁴⁰³ Ministère de l'intérieur. *Établissement de la filiation par possession d'état* [online]. Demarches.interieur.gouv.fr, 6. října 2020 [cit. 14. ledna 2021]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/etablissement-filiation-possession-etat>.

⁴⁰⁴ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 751, bod 214.191. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

⁴⁰⁵ Dalloz. *Fiches d'orientation. Possession d'état – Juillet 2020* [online]. Dalloz.fr, červenec 2020 [cit. 23. února 2021]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F001114>.

⁴⁰⁶ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 751-753, bod 214.191-214.212. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

jakýmikoliv prostředky (art. 310-3 alinea 2 CC). S ohledem na to, že není zjišťována biologická pravda, nejsou nařizovány znalecké posudky na zjištění biologického otcovství.⁴⁰⁷ Samotné hodnocení existence skutkových okolností dostatečných pro konstatování existence „la possession d'État“ je na úvaze soudu, který musí své rozhodnutí náležitě odůvodnit. Rozhodnutí soudu podléhá přezkumu Kasačního soudu a má deklaratorní účinky od narození dítěte.⁴⁰⁸

Je třeba poznamenat, že nově Kasační soud výslovně zdůraznil požadavek provádění kontroly proporcionality také ve vztahu k řízením týkajícím se „la possession d'État“, a to v rozhodnutí **Civ. 1re, 2 décembre 2020, n° 19-20.279**⁴⁰⁹, ve kterém se poprvé zabýval otázkou posouzení přiměřenosti zásahu do práva na respektování rodinného a soukromého života jednotlivce a zákonem stanovených promlčecích lhůt na podání žaloby na konstatování „la possession d'État“. V řešeném případě podle názoru Kasačního soudu nedošlo k nepřiměřenému zásahu do práva stěžovatele, kterým bylo zletilé dítě, na respektování jeho soukromého života, když po dobu čtyřiceti pěti let, z toho dvaceti sedmi po dosažení jeho zletilosti, neučinilo žádné kroky k určení otcovství. Vzhledem ke všem okolnostem případu, včetně majetkoprávního účelu podání žaloby na určení otcovství po uplynutí promlčecí lhůty, zákonem stanovená promlčecí lhůta v případě stěžovatele respektovala spravedlivou rovnováhu a ve světle sledovaného legitimního cíle nepřiměřeně neporušovala právo na respektování jeho rodinného a soukromého života.

3.5.2 Žaloby na popření otcovství

Popěrné lhůty jsou stanoveny rozdílně v závislosti na tom, jakým způsobem bylo otcovství, které je popíráno, určeno.⁴¹⁰ Pokud je v rodném listu dítěte nebo v uznání uvedeno jméno rodiče, jehož rodičovství je popíráno, podmínky pro popření otcovství závisí na délce trvání „la possession d'État“. Otcovství lze popřít předložením důkazu, že manžel nebo muž činící uznání není otcem (art. 332 al. 2 CC). Uvedené směřuje na dvě situace, buď právní otec popírá své otcovství nebo třetí osoba popírá otcovství právního otce. Soudní popření otcovství je nezbytným předpokladem pro určení nového otcovství, protože právně založené otcovství

⁴⁰⁷ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 754, bod 214.232. Dostupné z: databáze Dalloz.fr. Srov. Cour de Cassation Civ. 1re, 6 décembre 2005, n° 03-15.588, P I, n° 476. Dále srov. Circ. 30 juin 2006, 1re partie, III, 2.5.1. c).

⁴⁰⁸ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 754-755, bod 214.233-214.234. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

⁴⁰⁹ Dostupné z: https://www.legifrance.gouv.fr/juri/id/JURITEXT000042664742?tab_selection=all&searchField=ALL&query=19-20.279&page=1&init=true.

⁴¹⁰ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 717, bod 213.04. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

tvorí překážku vzniku otcovství (art. 320 CC). Zrušení příbuzenského vztahu na základě popření otcovství má zpětné účinky, příslušné dokumenty o osobním stavu dítěte jsou aktualizovány, jakmile rozhodnutí nabude právní moci a rodičovská práva a povinnosti zanikají. Popření otcovství může mít za následek změnu jména nezletilého dítěte. Souhlas dítěte se změnou je vyžadován u dítěte zletilého.⁴¹¹

V případě, že je „la possession d'état“ v souladu s titulem zakládajícím otcovství, tedy například, pokud se muž uvedený v rodném listě dítěte jako otec dítěte skutečně tak chová⁴¹², a la „possession d'état“ trvá méně než pět let od narození dítěte nebo od uznání, bylo-li toto učiněno později, jsou žalobu na popření otcovství oprávněni podat pouze dítě, matka dítěte, právní otec nebo domnělý otec. Podstatné tedy je, zda muž vychovával dítě po dobu pěti let jako vlastní, až do doby, než zjistil, že není biologickým otcem.⁴¹³ Ve většině případů není tedy možné popřít otcovství, pokud je dítěti pět a více let.⁴¹⁴ Popěrná lhůta matky, právního otce, domnělého otce a dítěte činí pět let ode dne, kdy došlo k ukončení „la possession d'état“ nebo ode dne úmrtí rodiče, jehož rodičovství je popíráno (art. 333 CC). Uvedené se vztahuje na popření otcovství manžela matky, bývalého manžela matky, a muže, který uznal dítě. Dítěti popěrná lhůta neběží dítěti po dobu nezletilosti dítěte (art. 321 CC).⁴¹⁵ Podává-li žalobu domnělý otec, směřuje žaloba proti dítěti a právním rodičům.⁴¹⁶ Žádná jiná osoba není oprávněna žalobu na popření otcovství v tomto případě podat.⁴¹⁷

Pokud „la possession d'état“ odpovídá titulu, na základě něhož bylo určeno otcovství, a trvá nejméně pět let od narození dítěte nebo od uznání, bylo-li toto učiněno později, tak může otcovství popřít pouze státní zástupce (art. 332 alinea 2 CC ve spojení s art. 336 CC).⁴¹⁸ Státní zástupce může podat žalobu na popření otcovství, pokud jakékoliv indicie vycházející ze samotných jednání činí otcovství nepravděpodobným nebo v případě obcházení zákona. Jedná se zejména o případy učinění uznání mužem s nepatrným věkovým rozdílem od dítěte, za

⁴¹¹ Ministère de l'intérieur. *Contestation de la filiation: paternité ou maternité* [online]. Demarches.interieur.gouv.fr, 7. srpna 2020 [cit. 20. ledna 2021]. Dostupné z: <https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/contestation-filiation-paternite-maternite>.

⁴¹² Dalloz. *Fiches d'orientation. Filiation (Contestation) – Juin 2021* [online]. Dalloz.fr, červen 2021 [cit. 15. září 2021]. Dostupné z: https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F000477&FromId=DZ_OASIS_001114.

⁴¹³ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 761, bod 215.35. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

⁴¹⁴ Tamtéž.

⁴¹⁵ Tamtéž, s. 761, bod 215.34.

⁴¹⁶ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 761, bod 215.33. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 760, bod 215.32.

⁴¹⁸ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 760, bod 213.06. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

účelem nabytí francouzského občanství nebo titulu k pobytu na francouzském území. Důkazní břemeno leží na státním zástupci a tento je povinen prokázat některou z hypotéz stanovenou v art. 336 CC, tedy obcházení zákona v době vytvoření rodičovského svazku nebo pokud je povaha uznání otcovství zjevně nepravdivá. V době učinění uznání však může být muž v dobré víře a jeho záměr nemusí být podvodný, přičemž dobrá víra se předpokládá a matriční úředník neověřuje shodu tvrzeného otcovství s biologickou realitou.⁴¹⁹

Naopak široce je vymezen okruh osob oprávněných podat žalobu na popření otcovství, pokud není „la possession d'état“ v souladu s titulem, na základě něhož bylo otcovství určeno. V takovém případě je oprávněn podat žalobu na popření otcovství kdokoliv, kdo má na tomto zájem, a to ve lhůtě deseti let ode dne, kdy osoba byla zbavena stavu, který si nárokuje, nebo kdy začala požívat stavu, který je popírán (art. 334 CC ve spojení s art. 321 CC). Popěrná lhůta tedy běží od narození dítěte, jestliže bylo otcovství založeno rodným listem, nebo od uznání otcovství, pokud bylo uznání učiněno později. Bylo-li však učiněno uznání před narozením dítěte, běží popěrná lhůta od narození dítěte.⁴²⁰ I v tomto případě platí, že dítěti popěrná lhůta po dobu jeho nezletilosti neběží (art. 321 CC). Zájem osoby popírající otcovství může být materiální nebo morální. Žalobu může podat matka dítěte, právní otec, dítě, domnělý otec, polorodý sourozenec, nebo jiní členové rodiny. Z judikatury se například podává, že prarodiče musí odůvodnit osobní a relevantní zájem na popření otcovství. Nepostačuje pouhý argument založený na nutnosti respektovat biologickou pravdu.⁴²¹ Za podmínek stanovených v art. 336 CC je oprávněn podat žalobu na popření otcovství také státní zástupce.

Široký okruh osob oprávněných k podání žaloby na popření otcovství je vymezen také v případě popírání otcovství založeného na základě „la possession d'état“ konstatovaného v úředním potvrzení o všeobecně známé skutečnosti. Takto určené otcovství může být popřeno jakoukoliv osobou, která na tom má zájem a předloží důkaz o opaku, a to v popěrné lhůtě deseti let od vydání potvrzení (art. 335 CC).⁴²² Státní zástupce je v tomto případě oprávněn podat žalobu na popření otcovství, pokud úřední potvrzení o všeobecně známé skutečnosti nebo soudní uznání dítěte představuje obcházení ustanovení zákona o adopci nebo ustanovení týkající se veřejného pořádku, která zakazují surogační mateřství (art. 336 CC).⁴²³

⁴¹⁹ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 760-761, bod 215.32. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

⁴²⁰ GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 763, bod 215.43. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

⁴²¹ Tamtéž, s. 762, bod 215.42.

⁴²² GRANET-LAMBRECHTS, Frédérique. In: MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, s. 757, bod 215.05. Dostupné z: databáze Dalloz.fr. Původně bylo možné podat žalobu ve lhůtě pěti let podle nařízení ze dne 4. července 2005, ratifikačním zákonem byla lhůta prodloužena na deset let.

⁴²³ Dalloz. *Fiches d'orientation. Filiation (Contestation) – Juin 2021* [online]. Dalloz.fr, červen 2021 [cit. 15. září

3.5.3 Shrnutí k popření otcovství podle francouzské právní úpravy

S ohledem na výše uvedené lze ve vztahu k popření otcovství podle francouzské právní úpravy shrnout následující. Pokud otcovství, které je uvedeno v rodném listu dítěte nebo prohlášení o uznání, odpovídá sociálnímu stavu, který trvá déle než pět let, tak již není popření otcovství možné. Výjimkou je v tomto případě oprávnění státního zástupce k podání žaloby na popření otcovství. Pokud sociální stav trvá méně než pět let a odpovídá otcovství uvedenému v rodném listu dítěte nebo prohlášení o uznání, jsou žalobu na popření otcovství oprávněni podat dítě, matka dítěte, právní otec či domnělý otec, a to ve lhůtě pěti let počítaných ode dne, kdy byl sociální stav ukončen. Pokud však sociální stav mezi právním otcem a dítětem zcela absentuje, tedy neodpovídá otcovství, jež je uvedeno v rodném listě dítěte nebo prohlášení o uznání, lze žalobu na popření otcovství podat ve lhůtě deseti let ode dne narození dítěte nebo od uznání, bylo-li učiněno později, a to každým, kdo na tom má legitimní zájem. V každém případě dítěti popěrná lhůta po dobu nezletilosti neběží a počítá se tedy až ode dne dovršení jeho 18 let.⁴²⁴ Otcovství může být ve všech případech popřeno státním zástupcem, pokud existují nepřímé důkazy vyvozené ze samotných jednání, které činí rodičovství nepravděpodobným nebo v případě obcházení zákona.⁴²⁵

Francouzská právní úprava v porovnání s českou právní úpravou poskytuje větší prostor pro uvedení právní reality do souladu s realitou biologickou, když stanoví ve většině případů delší popěrné lhůty a širší okruh osob oprávněných k podání žaloby na popření otcovství. Zároveň však chrání právní jistotu v rodinných vztazích, pokud sociální realita odpovídá realitě právní. Existence sociální reality, resp. její souladnost se stavem právním, ovlivňuje délku popěrné lhůty a vymezení okruhu osob oprávněných k podání žaloby na popření otcovství, které se na rozdíl od české právní úpravy neodvíjí od domněnky otcovství, na základě níž bylo otcovství určeno.

Stanovení poměrně dlouhé desetileté popěrné lhůty při absenci „la possession d'état“ odpovídající titulu otcovství je pochopitelné do té míry, že popřením otcovství není zasahováno do rodinného života právního otce a dítěte, když tento fakticky neexistuje, a zároveň je dána ochrana déletrvajícího právního stavu, tedy zohledněn princip právní jistoty. Tato popěrná lhůta je delší oproti ostatním popěrným lhůtám a dává dostatečný prostor pro uvedení biologické

2021].

Dostupné

z:

https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F000477&FromId=DZ_OASIS_00111.

⁴²⁴ République française, Service-public. *Contestation de la filiation: paternité ou maternité* [online]. Service-Public.fr, 7. srpna 2020 [cit. 28. března 2021]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F940>.

⁴²⁵ Tamtéž.

reality do souladu s realitou právní. Široký okruh osob oprávněných zahájit řízení o popření otcovství neznamená bez dalšího vyhovění jejich žalobě na popření otcovství. Je třeba prokázat, že mají legitimní zájem na popření otcovství, přičemž nestačí pouhé tvrzení o nutnosti sladění právní reality s realitou biologickou. Lze mít za to, že stanovením takto dlouhé popěrné lhůty je zohledněn také zájem dítěte na zjištění jeho původu. Aktivní věcnou legitimací k podání žaloby na popření otcovství je tak v tomto případě nadán také domnělý otec, dítě a prarodiče dítěte. Popření otcovství v popěrné lhůtě deseti let, pokud sociální realita neodpovídá realitě právní, každým, kdo na tom má zájem, lze do jisté míry v rámci komparace přirovnat k ustanovení § 793 OZ, jelikož podnět k zahájení řízení podle § 793 OZ může také podat kdokoliv. Ustanovení § 793 OZ by mělo převážně řešit případy popírání otcovství založeného pouze tzv. „na oko“, například za účelem nabytí státního občanství, kdy lze předpokládat, že sociální realita nebude v těchto případech rovněž odpovídat realitě právní. Nicméně zahájení řízení podle § 793 OZ není časově omezeno, a především závisí na rozhodnutí soudu, zda takové řízení zahájí či nikoliv. Předmětné řízení se vztahuje pouze na popírání otcovství založeného souhlasným prohlášením rodičů o určení otcovství, kdežto francouzská právní úprava popírání otcovství nerozlišuje, zda bylo popírané otcovství určeno na základě první či druhé domněnky otcovství.

Z pohledu právního otce dítěte je jeho postavení podle francouzské právní úpravy výhodnější, protože „standardní“ popěrná lhůta činí pět let, nejčastěji počítáno od narození dítěte, a to bez ohledu na to, zda bylo otcovství založeno na základě aplikace první či druhé domněnky otcovství. Lhůta k popření otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů činí podle české právní úpravy bez dalšího pouze šest měsíců od narození dítěte či učinění souhlasného prohlášení, pokud k němu došlo později. V případě popírání první domněnky otcovství stanoví česká právní úprava sice delší objektivní popěrnou lhůtu, která činí šest let od narození dítěte, ale tato je limitována, na rozdíl od francouzské právní úpravy, subjektivní šestiměsíční popěrnou lhůtou počítanou od zjištění důvodných pochybností o otcovství právního otce dítěte. Specifická je poté výše uvedená desetiletá popěrná lhůta, pokud právní otcovství neodpovídá sociální realitě. Výhodnější postavení podle francouzské právní úpravy má rovněž matka dítěte, která může jednat ve stejných popěrných lhůtách jako právní otec dítěte, na rozdíl od české právní úpravy, podle které je u popírání otcovství založeného první i druhou domněnkou otcovství limitována šestiměsíční popěrnou lhůtou od narození dítěte, příp. učinění souhlasného prohlášení rodičů, pokud toto bylo učiněno později.

Popěrné právo kohokoliv je však vyloučeno, pokud sociální realita, která je souladná s právní realitou, trvá déle než pět let od narození dítěte nebo uznání, bylo-li učiněno později.

V takovém případě je oprávněn podat žalobu na popření otcovství pouze státní zástupce. Obecně na základě art. 336 CC může státní zástupce podat žalobu na popření otcovství bez ohledu na to, jakým způsobem bylo otcovství určeno za předpokladu, že nepřímé důkazy vycházející ze samotných jednání činí otcovství nepravděpodobným nebo že došlo k obcházení zákona. Toto oprávnění státního zástupce není vázáno na uplynutí popěrné lhůty.

Uvedené oprávnění státního zástupce lze připodobnit k oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 62 odst. 2 ZR, na základě kterého byl nejvyšší státní zástupce povinen podat žalobu na popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt, pokud bylo vzhledem ke všem okolnostem zřejmé, že muž považovaný za otce dítěte otcem není, ledaže zájem dítěte výjimečně vyžadoval, aby k popření otcovství nedošlo. Toto oprávnění nejvyššího státního zástupce se týkalo popírání otcovství založeného první i druhou domněnkou otcovství. Právní úprava OZ však uvedené ustanovení nepřevzala a oprávnění státního zástupce na základě ustanovení § 62 OZ transformovala do oprávnění soudu rozhodovat o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle § 792 OZ. Řízení podle § 792 OZ jsou však oprávněni zahájit pouze matka a právní otec dítěte. Naopak ustanovení § 62a ZR nebylo vázáno na uplynutí popěrné lhůty, ale vztahovalo se pouze na popření otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů a mířilo především na situace obcházení zákonných ustanovení o adopci, určení otcovství za účelem nabytí státního občanství, hlavním účelem bylo zamezení obchodování s dětmi. Citované ustanovení je nyní obdobně upraveno v § 793 OZ. Ustanovení § 793 OZ lze aplikovat pouze při popření otcovství určeného druhou domněnkou otcovství. V tomto lze ZR považovat oproti OZ za benevolentnější právní úpravu, jelikož bylo možné nejvyšším státním zástupcem na základě ustanovení § 62 ZR popírat po uplynutí popěrných lhůt otcovství, které bylo určeno i první domněnkou otcovství.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že francouzská právní úprava nerozlišuje délku popěrné lhůty podle toho, zda bylo otcovství založeno na základě první či druhé domněnky otcovství. Délka popěrné lhůty je v obou případech totožná. Rozlišné nastavení popěrné lhůty podle české právní úpravy není podle judikatury ESLP problematické, pokud takto nastavená popěrná lhůta není striktní, tedy je možné zohlednit okamžik, kdy se právní otec dozvěděl o skutečnosti zpochybňující jeho otcovství a zároveň vyvážit práva dotčených osob se zohledněním právní jistoty a zájmu dítěte. Tohoto je ve vztahu k právnímu otci a matce dítěte dosaženo zakotvením práva podat návrh na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. V řízení podle ustanovení § 792 OZ je dán prostor pro učinění požadovaného vážení v kolizi stojících práv dotčených osob a zohlednění dalších okolností případu. Výrazné nedostatky ve srovnání s francouzskou právní úpravou lze však spatřovat v absenci popěrného práva dítěte

v české právní úpravě a nedostatečnou ochranu práv domnělého otce, jak podrobněji pojednáno v kapitole 4 disertační práce.

4 PRÁVO NA RESPEKTOVÁNÍ RODINNÉHO A SOUKROMÉHO ŽIVOTA DOMNĚLÉHO OTCE⁴²⁶

Právní postavení domnělého otce, který se považuje za biologického otce dítěte, se podle české právní úpravy podstatně liší v závislosti na tom, zda je právní otcovství dítěte již určeno ve vztahu k jinému muži či nikoliv. Není-li určeno právní otcovství k dítěti, je domnělý otec oprávněn zahájit řízení o určení svého otcovství na základě ustanovení § 783 OZ ve spojení s § 420 ZŘS. Pokud je však otcovství k dítěti již určeno ve vztahu k jinému muži než domnělému otci, v důsledku určení otcovství na základě souhlasného prohlášení matky a tohoto muže nebo v důsledku aplikace první domněnky otcovství, není domnělý otec aktivně věcně legitimován k podání návrhu na popření otcovství právního otce dítěte. Popření otcovství je v takovém případě nezbytným předpokladem pro to, aby následně mohlo být určeno otcovství domnělého otce k dítěti.⁴²⁷ Domnělý otec se tak nachází v problematické situaci, jelikož je odkázán na iniciativu matky či právního otce dítěte, kteří jsou jako jediní oprávněni zahájit řízení o popření otcovství, popřípadě řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství.⁴²⁸ Ani dítě samotné není podle české právní úpravy nadáno popěrným právem.

V případě aplikace první domněnky otcovství (§ 776 odst. 1 OZ) je domnělý otec, který počal dítě v rámci mimomanželského vztahu s matkou vdanou za jiného muže, zcela vyloučen z možnosti dosáhnout změny právního statusu dítěte. Ačkoliv OZ upravuje zmírňující ustanovení s cílem, aby právní a sociální realita odpovídala realitě biologické, řeší tímto problematické postavení domnělého otce pouze okrajově. Má se tedy za to, že pokud se matka dítěte znovu provdala, je otcem dítěte manžel pozdější, i když by se jinak uplatnila první domněnka otcovství ve prospěch bývalého manžela matky (§ 776 odst. 2 OZ). Právním otcem dítěte se tak stane druhý manžel matky, čímž může být dána ochrana domnělého otce, který s matkou počal dítě zpravidla za trvání původního manželství, ale následně došlo k zániku manželství a uzavření nového manželství s domnělým (biologickým) otcem dítěte. Zákonodárce předpokládá, že biologickým otcem dítěte je druhý manžel matky, protože uzavírá manželství již v době, kdy je mu známo těhotenství matky dítěte a matka a domnělý

⁴²⁶ Tato kapitola vychází z článků autorky publikovaných v periodiku *Právo a rodina*:

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (1.) - Obecně k právnímu postavení domnělého otce. *Právo a rodina*. 2017, č. 8, s. 4-7. ISSN 1212-866X.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (2. část) - Aktivní věcná (ne)legitimace domnělého otce k podání návrhu na popření otcovství. *Právo a rodina*. 2017, č. 9, s. 4-12. ISSN 1212-866X.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (3. část) - Právo na styk domnělého otce s dítětem. *Právo a rodina*. 2017, č. 10, s. 9-15. ISSN 1212-866X.

⁴²⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 932 (§ 783).

⁴²⁸ Případně lze uvažovat také o aplikaci ustanovení § 782 OZ.

(biologický) otec mají zájem uvést biologickou a sociální realitu do souladu s právním stavem. Nelze však v praxi vyloučit případy, kdy naopak k početí dítěte dojde za trvání původního manželství, přičemž biologickým otcem dítěte je původní manžel matky, avšak matka po zániku manželství uzavře nové manželství a původního manžela, jakožto biologického otce dítěte, tímto tzv. vyblokuje z rodičovských práv k dítěti. Je-li biologickým otcem dítěte jiný muž než manžel matky a nelze aplikovat domněnku otcovství podle § 776 odst. 2 OZ z důvodu dosud neskončeného řízení o rozvod manželství nebo o neplatnost manželství matky dítěte a jejího manžela, je možné využít institutu souhlasného prohlášení matky dítěte, manžela matky a domnělého otce dle ustanovení 777 OZ ve spojení s § 416 ZŘS. Tedy vyloučit aplikaci první domněnky otcovství k dítěti narozenému v době mezi zahájením řízení o rozvod manželství nebo řízením o neplatnost manželství a třístým dnem po rozvodu manželství nebo prohlášení manželství za neplatné.⁴²⁹ Domnělý otec je nicméně v tomto případě odkázán na součinnost a učinění souhlasného prohlášení matky a právního otce dítěte.

Domnělý otec s ohledem na výše uvedené nemá přímé právní prostředky, kterými by mohl zvrátit aplikaci první domněnky otcovství ve prospěch manžela matky, ledaže sama matka dítěte využije svého popěrného práva, institutu prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství nebo učinění souhlasného prohlášení v soudním řízení spolu s právním otcem a domnělým otcem. V případě vyloučení domnělého otce z rodičovských práv k dítěti na základě učinění souhlasného prohlášení matky dítěte a jiného muže o otcovství k dítěti (§ 779 OZ) má domnělý otec alespoň možnost podat podnět soudu k zahájení řízení dle ustanovení § 793 OZ.⁴³⁰ Podle jazykového znění citovaného ustanovení nelze toto aplikovat na popření otcovství založeného první domněnkou otcovství. Podle právní úpravy za účinnosti ZR bylo právní postavení domnělého otce paradoxně přívětivější, když návrh na zahájení řízení o popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt matky a právního otce dítěte mohl podat nejvyšší státní zástupce na základě ustanovení § 62 ZR také k podnětu domnělého otce, a to v případě popření první i druhé domněnky otcovství.⁴³¹

⁴²⁹ Návrh na zahájení soudního řízení podle ustanovení § 777 OZ ve spojení s § 416 ZŘS lze podat nejpozději do uplynutí jednoho roku od narození dítěte. Podle Stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. dubna 2021, sp. zn. Cpjn 202/2020, platí, že: „I. Postupem podle ustanovení § 777 o. z. nelze určit otcovství k dosud nenarozenému dítěti. II. Návrh na určení otcovství k nenarozenému dítěti v řízení podle ustanovení § 416 z. ř. s. soud zamítne.“ Je třeba uvést, že soud v předmětné řízení nezjišťuje skutečné biologické otcovství muže, který činí prohlášení o otcovství k dítěti. Svou povahou se jedná o řízení o návrhu na určení otcovství souhlasným prohlášením. Je zde tedy dán prostor pro popření otcovství za podmínek popírání otcovství druhé domněnky otcovství (§ 790 OZ, § 793 OZ, příp. § 782 OZ).

⁴³⁰ Vzhledem k tématu disertační práce a jejímu omezenému rozsahu je stranou ponecháno zkoumání aplikace ustanovení § 782 OZ.

⁴³¹ Obdobou ustanovení § 62 ZR je podle OZ ustanovení § 792 OZ upravující soudní řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, které jsou oprávněni zahájit pouze matka a právní otec dítěte.

Předmětem následujících podkapitol disertační práce je analýza judikatury ESLP v oblasti práva na ochranu rodinného a soukromého života domnělého otce dítěte, a to se zaměřením na právo domnělého otce popřít otcovství právního otce dítěte a právo domnělého otce na styk s dítětem. Na základě syntézy jsou analýzou získané poznatky z judikatury ESLP vymezeny jako garance, které mají být domnělému otci v souvislosti s uplatňováním jeho práv k dítěti členskými státy zajištěny. Tyto garance jsou následně metodou komparace porovnány s českou právní úpravou a závěry judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu za účelem zjištění, zda Česká republika uvedené garance domnělému otci skutečně poskytuje.

4.1 Východiska ochrany práv domnělého otce podle judikatury ESLP

ESLP přezkoumává stížnosti domnělých otců z pohledu porušení práva na ochranu rodinného života včetně potenciálního rodinného života a soukromého života domnělého otce ve smyslu článku 8 Úmluvy.⁴³² Prostor pro aplikaci článku 8 Úmluvy a poskytnutí ochrany rodinnému životu je dán tehdy, nejen pokud domnělý biologický otec dítěte a matka dítěte žili v manželském vztahu, ale také tehdy, pokud společně žili mimo manželství a lze tedy hovořit o vytvoření de facto rodinných vazeb. Dítě narozené z takového vztahu je poté ipso iure součástí této rodinné jednotky od okamžiku jeho narození a samotnou skutečností jeho narození.⁴³³ Zpravidla je tedy soužití podmínkou pro vytvoření vztahu, který odpovídá rodinnému životu ve smyslu článku 8 Úmluvy. Podstatným prvkem tohoto vztahu je dostatečná stálost umožňující vytvoření rodinných vazeb. Dostatečná stálost může být však prokázána i jinými faktory, než je soužití.⁴³⁴ „Existence nebo neexistence ‚rodinného života‘ ve smyslu článku 8 je faktická otázka, která závisí na skutečné existenci úzkých osobních vazeb, například na prokazatelném zájmu a závazku otce k dítěti před a po narození.“⁴³⁵ „Pokud je prokázána existence rodinné vazby s dítětem, musí stát jednat tak, aby umožnil rozvoj této vazby, a musí být stanoveny právní záruky, které jsou možné od okamžiku narození nebo co nejdříve to je možné, pro integraci dítěte do jeho rodiny.“⁴³⁶

O aplikaci článku 8 Úmluvy z důvodu nevytvoření rodinného života nelze však

⁴³² Podrobněji k těmto pojmům viz kapitola 2.5 disertační práce.

⁴³³ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 55. Rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, bod 44. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99, bod 35. Rozsudek ESLP ze dne 2. června 2005, *Znamenskaya proti Rusku*, č. 77785/01, bod 26.

⁴³⁴ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 56. Rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, bod 30.

⁴³⁵ Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99, bod 36.

⁴³⁶ Rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, bod 32.

uvažovat v případě existence pouhého biologického příbuzenství mezi domnělým biologickým otcem a dítětem, aniž by existovaly další právní a skutkové okolnosti, které by svědčily o existenci blízkého osobního vztahu mezi domnělým biologickým otcem a dítětem.⁴³⁷ Jedná se o situace, kdy vztah mezi domnělým biologickým otcem a dítětem nevykazuje dostatečnou stálost, aby mohl být kvalifikován jako existující rodinný život, zejména z důvodu toho, že domnělý biologický otec s dítětem nikdy nežil, neviděl jej.⁴³⁸

Uvedené však nevylučuje aplikaci článku 8 Úmluvy v případech, kdy se rodinný život nemohl mezi domnělým otcem a dítětem vytvořit z důvodů nikoliv přičitatelných domnělému otci, zejména v důsledku bránění domnělému otci ve styku s dítětem ze strany právních rodičů dítěte. V takovém případě je nutné zvážit a zkoumat existenci tzv. potenciálního rodinného života (*intended / potential family life*). Článek 8 Úmluvy by se měl rozšířit, za předpokladu, že to vyžadují okolnosti případu, také na vztah, který se může vyvinout mezi dítětem narozeným mimo manželství a jeho biologickým otcem. Je přitom třeba vzít v potaz povahu vztahu mezi rodiči a dále také zájem a připoutanost projevené biologickým otcem k dítěti před a po narození dítěte.⁴³⁹ Existence potenciálního rodinného života je dána tehdy, existují-li nepřímé blízké osobní vazby mezi domnělým biologickým otcem a dítětem. Tyto vazby jsou dovozovány zejména z následujících skutkových okolností případu, a to existence prokazatelného zájmu a závazku domnělého otce vůči dítěti před i po porodu dítěte, délka a nahodilost vztahu mezi matkou a domnělým otcem, podniknutí možných právních kroků ze strany domnělého otce k určení jeho otcovství a úpravě styku s dítětem, projevené přání domnělého otce a jeho snaha o navázání kontaktu s dítětem.⁴⁴⁰ Je-li prokázán dostatečný zájem domnělého otce o dítě a vytvoření citové vazby k dítěti, přičemž ke skutečnému vytvoření vazeb mezi dítětem a domnělým otcem nemohlo dojít pro překážky, které domnělý otec nemohl ovlivnit, je dotčeno právo domnělého otce na ochranu potenciálního rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Bez ohledu na to, zda existuje rodinný život nebo potenciální rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy, je vždy, pokud se jedná o určení právních vztahů mezi biologickým otcem a dítětem, dotčeno právo biologického otce na respektování jeho soukromého života ve smyslu

⁴³⁷ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 56.

Srov. KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European convention on Human Rights* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2001. Reprinted with corrections, August 2003, s. 18. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/human-rights-handbooks>.

⁴³⁸ Srov. Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 59-60.

⁴³⁹ Rozsudek ESLP ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. v. Nizozemí*, č. 45582/99, bod 36. Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 57. Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 58. Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 56.

⁴⁴⁰ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 61.

článku 8 Úmluvy, protože se uvedené týká důležité součásti totožnosti biologického otce.⁴⁴¹

V každém jednotlivém případě je tedy nutné zkoumat, zda došlo k zásahu do práva domnělého otce na ochranu jeho rodinného či soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Význam toto zkoumání má zejména z důvodu poskytnutí odlišných garancí pro ochranu toho kterého práva domnělého otce, a to i s přihlédnutím k míře uvážení členských států v různých oblastech ochrany práv podle Úmluvy. Došlo-li k zásahu do práva domnělého otce na respektování jeho rodinného nebo soukromého života, je nutné zhodnotit, zda byl tento zásah oprávněný ve smyslu článku 8 odst. 2 Úmluvy. K tomuto podrobněji v podkapitole 2.5 disertační práce. Dále je třeba uvést, že ze srovnávací studie ESLP dovodil, že v rámci členských států existuje určitá tendence, aby domnělý biologický otec měl možnost popřít otcovství právního otce dítěte.⁴⁴²

4.2 Východiska ochrany práv domnělého otce podle judikatury Ústavního soudu

K problematice právního postavení domnělého otce za účinnosti OZ se vyjádřil Ústavní soud v nálezu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363). Stěžovatel, jakožto domnělý otec, se domáhal zrušení rozhodnutí obecných soudů, kterými byl zamítnut návrh stěžovatele na určení jeho otcovství k dítěti, které se narodilo do manželství matky dítěte a jiného muže. Otcovství k dítěti bylo určeno ve prospěch manžela matky na základě aplikace první domněnky otcovství a z tohoto důvodu nebylo návrhu stěžovatele vyhověno. Matka, manžel matky a dítě tvořili rodinu, podle vyjádření matky dítě vnímalo jako svého otce manžela matky. Stěžovatel podal návrh na určení otcovství téměř ve dvou letech dítěte, do té doby se s dítětem několikrát setkal a přispíval na jeho výživu, neplánoval však s matkou dítěte a dítětem společný život. Stěžovatel neměl v úmyslu dítě z rodinného prostředí vytrhávat, měl pouze zájem se s dítětem stýkat, čemuž matka bránila. Stěžovatel pochází z Nigérie a o biologické vazbě mezi stěžovatelem a dítětem svědčila nápadná podobnost vzhledem k původu stěžovatele. Ústavní soud uvedl, že jde o typovou věc týkající se problematiky postavení domnělých otců, jejíž právní úprava vyvolává několik ústavněprávních otázek. Předmětný nálezn má tak mít podle Ústavního soudu „širší dopad i na další případy z oblasti ochrany

⁴⁴¹ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 62.

⁴⁴² Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 72. Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. února 2004, *Görgülü v. Německo*, č. 74969/01, bod 41-42. Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 66. Rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 62–63.

rodinného života mužů, kteří nejsou právními otci, avšak tvrdí o sobě, že jsou otci biologickými“. Uvedené tvrzení Ústavního soudu je však vhodné upřesnit v tom směru, že Ústavní soud posuzoval případ stěžovatele z pohledu práva na respektování jeho soukromého života, když se mezi ním a dítětem nevytvořily blízké osobní vazby definující pojem rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Ústavní soud s odkazem na judikaturu ESLP⁴⁴³ uzavřel, že z článku 8 Úmluvy nelze dovodit právo domnělého biologického otce popírat otcovství právního otce a následně se stát právním otcem dítěte. To však neznamená, že by měl být biologický otec zcela vyloučen ze života dítěte, především styku s dítětem, je-li to v zájmu dítěte.⁴⁴⁴ Ústavní soud dále uvedl, že s ohledem na princip dělby moci mezi institucemi státu nemůže sám do práva na respektování soukromého života „dopsat“ ústavní nárok, kterého se stěžovatel dovolává a stejně tak ani do OZ „doplnit“ aktivní věcnou legitimaci stěžovatele k podání návrhu na popření otcovství, jelikož takové konání pro stát z ústavně zaručeného práva na respektování soukromého a rodinného života neplyne.⁴⁴⁵ Přes výše uvedené Ústavní soud v předmětném nálezu apeloval na českého zákonodárce, aby rozšířil okruh aktivně legitimovaných osob k podání žaloby na popření otcovství, a to alespoň o dítě samotné, nebo ještě lépe za stanovených podmínek i domnělého biologického otce dítěte. Ústavní soud vyjádřil pochybnost, zda současná právní úprava upravuje spravedlivě zájmy biologických otců, zájem na jistotě právního postavení dítěte a obecně nejlepší zájem dítěte. Dále Ústavní soud upozornil na problematiku dosažení styku mezi dítětem a domnělým biologickým otcem. Nicméně od vydání citovaného nálezu nebyly v tomto směru českým zákonodárcem přijaty žádné legislativní změny v dotčené problematice oblasti.

Následující podkapitoly disertační práce jsou zaměřeny na ověření závěrů výše citovaného nálezu Ústavního soudu, že právo na respektování soukromého a rodinného života domnělého otce v sobě nezahrnuje právo domnělého otce popírat otcovství jiného muže a dále že soud nemůže dotvořit v OZ aktivní věcnou legitimaci domnělého otce k podání žaloby na popření otcovství. Dílčí hypotézy, vycházející z výše citovaného nálezu Ústavního soudu, které jsou v rámci této kapitoly disertační práce buď potvrzeny či vyvráceny, zní následovně: „Právo na ochranu rodinného života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce.“, „Právo na ochranu soukromého života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého

⁴⁴³ Zejména rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 33.

⁴⁴⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363), bod 35 s odkazem zejména na rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, a rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07.

⁴⁴⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363), bod 50.

otce.“, „Popěrné právo domnělého otce nelze analogií dotvořit.“ K ověření či vyvrácení uvedených dílčích hypotéz je zkoumání podrobena judikatura ESLP, Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, a to jak za účinnosti ZR, tak i OZ.

4.3 Matka a domnělý otec společně popírající otcovství

V rozsudku ze dne 27. října 1994, ve věci **Kroon a ostatní proti Nizozemí**, č. 18535/91 (dále jen Kroon a ostatní v. Nizozemí), rozhodoval ESLP o stížnosti matky a domnělého otce, kteří nebyli oprávněni podle vnitrostátního práva popřít otcovství k dítěti narozenému v říjnu 1987 ze vztahu matky a domnělého otce. Právním otcem dítěte byl manžel matky, protože nedošlo mezi matkou a jejím manželem k rozvodu manželství a byla tedy aplikována první domněnka otcovství. S ohledem na konkrétní okolnosti případu dospěl ESLP k závěru, že vnitrostátní orgány měly v daném případě pozitivní povinnost spočívající v umožnění „co nejrychlejšího vytvoření úplných právních rodinných vazeb“ mezi dítětem a domnělým otcem. ESLP konstatoval porušení článku 8 Úmluvy, a to i přes prostor daný členským státům pro uvážení, protože členský stát nezajistil respektování rodinného života stěžovatelů, když tento vyžaduje, „aby biologická a sociální realita zvítězila nad právní domněnkou, která, stejně jako v projednávané věci, odporuje jak prokázané skutečnosti, tak přáním dotčených osob, aniž by byla ve prospěch kohokoli.“⁴⁴⁶ Pokud byly vytvořeny rodinné vazby s dítětem, tak jsou členské státy „povinny jednat takovým způsobem, aby umožnily rozvoj této vazby a byla stanovena právní ochranná opatření, která umožní integraci dítěte do jeho rodiny od okamžiku narození nebo co nejdříve po něm“.⁴⁴⁷

Právní otec dítěte byl podle vnitrostátního práva jedinou osobou oprávněnou popřít otcovství. V projednávaném případě však nebylo možné právního otce dohledat. Od roku 1980 spolu matka a právní otec, manžel matky, nežili, ztratili jakýkoliv kontakt. Vnitrostátní soudy odmítly žádost matky a domnělého otce o učinění společného prohlášení o uznání otcovství domnělého otce k dítěti. Matka a domnělý otec dítěte počali další tři děti, domnělý otec k nim uznal otcovství a zajišťoval spolu s matkou výživu a péči o všechny děti. ESLP shledal v daném případě existenci rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, pod který spadají i jiné de facto rodinné vazby osob žijících mimo manželství.⁴⁴⁸ Dostatečná stálost vztahu byla ESLP konstatována vzhledem k tomu, že se stěžovatelům narodily od roku 1987 čtyři děti, mezi dítětem a domnělým otcem existovalo pouto, které odpovídalo rodinnému životu, bez

⁴⁴⁶ Rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, bod 40.

⁴⁴⁷ Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, s. 19, bod 50.

⁴⁴⁸ Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, s. 17-18, bod 44.

zohlednění rozsahu podílu domnělého otce na péči a výchově dítěte.

4.4 Domnělý otec popírající otcovství manžela matky

4.4.1 Právo na ochranu rodinného života domnělého otce

V rozsudku ze dne 29. června 1999, **Nylund proti Finsku**, č. 27110/95 (dále jen „Nylund v. Finsko“), ESLP konstatoval, že „Existují důvody právní jistoty a bezpečnosti rodinných vztahů, aby Státy⁴⁴⁹ uplatňovaly obecnou domněnku, podle níž je ženatý muž považován za otce dětí jeho manželky. Je opodstatněné, aby vnitrostátní soudy přikládaly větší váhu zájmům dítěte a rodiny, v níž žije, než zájmu stěžovatele na dosažení určení biologické skutečnosti.“ Tento závěr učinil ESLP s přihlédnutím k okolnosti, že podle vnitrostátního práva může dítě po dosažení věku 15 let samo rozhodnout o tom, zda zahájí paternitní řízení či nikoli. Podle ESLP uvedené však neznamená, že by podání popěrné žaloby mělo být umožněno třetí osobě mimo rodinu dítěte, a to zejména tehdy, pokud by takový závěr ve skutečnosti dítěti později zamezoval učinit v tomto směru vlastní rozhodnutí.

Stěžovatel a matka dítěte spolu udržovali vztah od října 1987, žili společně a v květnu 1988 bylo potvrzeno těhotenství matky. Stěžovatel a matka dítěte se rozhodli založit rodinu. V červnu 1988 jejich vztah skončil. V červenci 1988 se matka dítěte provdala za jiného muže a v lednu 1989 se narodilo do manželství matky a tohoto muže dítě. Právním otcem dítěte se stal na základě aplikace první domněnky otcovství manžel matky. Stěžovatel tvrdil, že je biologickým otcem dítěte. Z vlastní iniciativy v září 1989 uznal dítě za vlastní před orgánem ochrany péče o děti, soud však stěžovatele neurčil jako právního otce dítěte. Matka popírala biologické otcovství stěžovatele, odmítala provedení testu DNA a zamezovala styku otce s dítětem.

ESLP v daném případě neshledal porušení článku 8 Úmluvy, protože vnitrostátní soudy nezamítly návrh stěžovatele (domnělého otce) na určení, zda je nebo není otcem dítěte, aniž by se dožadoval založení právního vztahu mezi ním a dítětem, pouze s odkazem na zákonná ustanovení⁴⁵⁰, ale z důvodu toho, že by vyhovění návrhu stěžovatele nebylo v zájmu dítěte. Vnitrostátní soudy vycházely z toho, že samotné určení biologického otcovství by nezaložilo dotčeným osobám žádná práva ani povinnosti a způsobilo by narušení rodinných vztahů v rodině dítěte. ESLP neshledal ze strany vnitrostátních soudů na tomto posouzení zájmů dítěte ničeho svévolného.

⁴⁴⁹ Rozuměj signatářské státy Úmluvy.

⁴⁵⁰ Podle finské právní úpravy domnělému otci právo na určení, zda je nebo není otcem dítěte, aniž by se dožadoval založení právního vztahu mezi ním a dítětem, nenáleželo.

Pro úplnost je třeba uvést, že ESLP posuzoval případ, jak z pohledu ochrany práva domnělého otce na respektování rodinného života, tak i práva domnělého otce na respektování soukromého života. Podle ESLP je článkem 8 Úmluvy chráněn nejen rodinný život, který již vznikl, ale pokud to odůvodňují okolnosti případu, tak je nutné chránit také potenciální vztah, který se může vyvinout mezi biologickým otcem a dítětem narozeným mimo manželství. V takovém případě je třeba zkoumat relevantní faktory jako jsou povaha vztahu mezi biologickými rodiči a prokazatelný zájem a závazek biologického otce k dítěti před narozením i po narození.⁴⁵¹ Ohledně skutkových okolností případu vzal ESLP v potaz to, že stěžovatel společně bydlel s matkou dítěte a byl s ní zasnouben v době, kdy matka otěhotněla. Dále to byla matka, která bránila ve vytvoření vazeb mezi stěžovatelem a dítětem. Stěžovatel se z tohoto důvodu s dítětem nesešel a nevytvořil si s ním žádné citové pouto.⁴⁵² ESLP uzavřel, že vzhledem k okolnostem případu nemá vazba mezi stěžovatelem a dítětem dostatečný právní a skutkový základ pro to, aby mohl daný domnělý vztah spadat pod pojem rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Nicméně uvedené nebrání posouzení věci v intencích práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života, protože určení právního příbuzenství mezi domnělým biologickým otcem a dítětem spadá do jeho soukromého života.⁴⁵³

4.4.2 Právo na ochranu soukromého života domnělého otce

Dále se postavením domnělého otce, který se nemohl domoci určení svého otcovství k dítěti, jehož je biologickým otcem, a to z pohledu ochrany práva domnělého otce na respektování jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, zabýval ESLP v rozsudku ze dne 9. října 2014, ve věci **Marinis proti Řecku**, č. 3004/10 (dále jen „Marinis v. Řecko“). ESLP v citovaném rozsudku konstatoval, že členské státy jsou podle článku 8 Úmluvy povinny „zjistit, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit biologickému otci, aby s ním navázal vztah, například udělením práva styku. To však nutně neznamená povinnost založenou na Úmluvě umožnit biologickému otci zpochybnit postavení právního otce“.⁴⁵⁴

ESLP dovedl na základě konkrétních okolností případu, že vztah stěžovatele s dítětem

⁴⁵¹ Srov. rozsudek ESLP ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95. Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99, bod 36. Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 57. Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 58.

⁴⁵² V tomto ohledu se daný případ liší od případů řešených ESLP, a to rozsudku ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, a rozsudku ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, kde existovaly citové vazby k dětem. A navíc matka v tomto případě popírala otcovství stěžovatele.

⁴⁵³ Srov. rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79.

⁴⁵⁴ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 73. Srov. rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 74.

představoval nedostatečný právní základ pro to, aby spadl pod pojem rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Stěžovatel nikdy dítě neviděl ani s ním neměl vytvořeny žádné citové vazby. ESLP tedy stížnost stěžovatele posuzoval v intencích porušení práva na soukromý život stěžovatele ve smyslu článku 8 Úmluvy, protože tento zahrnuje důležité aspekty jeho totožnosti.⁴⁵⁵ Zásah do práva stěžovatele na ochranu jeho soukromého života byl v daném případě v souladu se zákonem, když zákon omezoval okruh osob, které jsou oprávněny popřít otcovství právního otce dítěte. Podle ESLP tento zásah sledoval také legitimní cíl, kterým bylo omezení počtu osob popírajících otcovství včetně vyloučení mužů, se kterými měla matka před svatbou sexuální vztahy, z oprávnění popírat otcovství manžela matky k dítěti narozeného v manželství. Účelem takto nastavené právní úpravy byla ochrana členů rodinné jednotky před nevhodnými žádostmi a zejména souvisejícími riziky nespravedlnosti, pokud by soudy měly v řízení zjišťovat skutečnosti sahající do daleké minulosti.⁴⁵⁶ Zásah do práva stěžovatele na ochranu soukromého života tak směřoval k ochraně práv a svobod druhých.⁴⁵⁷ Co se týká nezbytnosti uvedeného zásahu v demokratické společnosti, ESLP zvažoval, zda existují relevantní a dostatečné důvody pro účely článku 8 odst. 2 Úmluvy na základě následujících okolností případu. Stěžovatel se domáhal určení svého otcovství, čímž by došlo ke zrušení právních vazeb mezi právním otcem a dítětem, nikoliv tedy jen zjištění biologického otcovství stěžovatele. ESLP uvedl, že „prosté biologické příbuzenství postrádající všechny právní nebo skutkové okolnosti naznačující existenci blízkého osobního vztahu nelze považovat za dostatečné k tomu, aby vedlo k ochraně článku 8.“ „Na jedné straně má každá osoba zásadní zájem chráněný Úmluvou, aby měla přístup k informacím, které ji umožní zjistit pravdu týkající se důležitého aspektu její totožnosti a eliminovat jakoukoli nejistotu, která s tím souvisí. Na druhou stranu je nepopíratelné, že putativní otec⁴⁵⁸ musí být chráněn před žalobami týkajícími se skutečností, které sahají do daleké minulosti. Nakonec, kromě tohoto střetu zájmů mohou do hry vstoupit i jiné zájmy, jako jsou zájmy třetích osob, zejména rodiny putativního otce, jakož i obecný zájem na právní jistotě.“⁴⁵⁹

ESLP při posouzení případu vzal rovněž v úvahu konkrétní okolnosti případu, zejména skutečnost, že matka dítěte nikdy nezpochybňovala otcovství právního otce dítěte, a to ani po

⁴⁵⁵ Rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79, bod 33. Rozsudek ESLP ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95. Rozsudek ESLP ze dne 19. října 1999, *Yildirim proti Rakousku*, č. 34308/96. Rozsudek ESLP ze dne 21. června 2011, *Krušković proti Chorvatsku*, č. 46185/08, bod 20. Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 60.

⁴⁵⁶ Srov. rozsudek ESLP ze dne 6. července 2010, *Backlund proti Finsku*, č. 36498/05, bod 43.

⁴⁵⁷ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 57-60.

⁴⁵⁸ Rozuměj právní otec dítěte.

⁴⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 63. Srov. rozsudek ESLP ze dne 6. července 2010, *Backlund proti Finsku*, č. 36498/05, bod 46.

rozvodu s právním otcem dítěte. Matka i právní otec zastávali shodné stanovisko, tedy že si nepřejí projednávat otázku existující rodinné situace. ESLP uvedl, že je „matka osobou, která nejlépe zná biologickou pravdu týkající se jejího dítěte; jejímu postoji je proto třeba věnovat zvláštní pozornost“.⁴⁶⁰ Vzhledem ke všemu výše uvedenému dospěl ESLP k závěru, že za výše popsaných okolností případu nedošlo k porušení článku 8 Úmluvy a ani článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.⁴⁶¹

4.4.3 Komparace judikatury ESLP s českou právní úpravou – popírání otcovství manžela matky domnělým otcem

Výše byl představen přístup ESLP při posuzování ochrany práva domnělého otce na respektování jeho rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy v oblasti popírání otcovství právního otce dítěte, kterým je manžel matky dítěte, a určení otcovství domnělého otce k dítěti. Uvedené závěry judikatury ESLP jsou v rámci této podkapitoly základem pro komparaci s českou právní úpravou, resp. judikaturou Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, a to za účelem ověření souladnosti přístupu českých soudů se závěry judikatury ESLP a vyvrácení či potvrzení dílčích hypotéz definovaných v podkapitole 4.2 disertační práce. Tedy pro účely této podkapitoly dílčí hypotézy, že právo na ochranu rodinného života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce k popření právního otcovství manžela matky dítěte a že právo na ochranu soukromého života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce k popření právního otcovství manžela matky.

Ústavní soud se ve svém usnesení ze dne 20. dubna 2021, sp. zn. II. ÚS 619/21,⁴⁶² zabýval stížností domnělého biologického otce, který se před obecnými soudy domáhal popření otcovství manžela matky a určení svého otcovství včetně úpravy styku s dítětem a dále zrušení části ustanovení § 793 OZ, pokud jde o větu „bylo-li otcovství určeno souhlasným prohlášením

⁴⁶⁰ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 72.

⁴⁶¹ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 75-77. Srov. oddělené stanovisko soudců Laffranque et Pinto de Albuquerque, kteří upřednostňují biologickou realitu. „2. Zásadou stanovenou Úmluvou v případě určení nebo popření otcovství a mateřství je zásada nadřazenosti biologické reality před právními fikcemi. Absolutní zákonný zákaz biologického otce napadnout předpokládané otcovství dítěte by však byl v rozporu s touto zásadou. ... 11. V projednávané věci podle tvrzení stěžovatele, které vláda nezpochybnila, od listopadu 1998 do března 1999 - rozhodné období pro početí dítěte – TP a stěžovatel udržovali trvalý, stálý vztah, během kterého měli pohlavní styky. Tento vztah začal v březnu 1997 a pokračoval, když se T. P. přestěhovala do Bukurešti – kde stěžovatel podnikal - a poté, kdy se T. P. na konci listopadu 1998 znovu přestěhovala do Řecka. Stěžovatel a T. P. se zasnoubili v Aténách dne 31. března 1998, ale jejich vztah skončil v polovině března 1999. Dne 2. května 1999 se T. P. provdala za C. P., poté byla ve čtvrtém měsíci těhotenství. ... 13. Nakonec nemůžeme přijmout ani úzký a rigidní výklad, který podporuje většina řeckého kasačního soudu, s ohledem na novou skutkovou situaci, která nastala po datu manželství stěžovatele s TP 29. července 2009. Řecké soudy tento nový prvek, chránící již neexistující rodinu, zanedbaly na úkor nové rodiny, ve které dítě žilo.“

⁴⁶² Podrobněji ke skutkovým okolnostem v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2021, sp. zn. 24 Cdo 1679/2020.

rodičů, ale otec dítěte takto určený nemůže být jeho otcem", pro rozpor s ústavním pořádkem, jelikož se ustanovení § 793 OZ aplikuje pouze na popření otcovství založeného druhou domněnkou otcovství. Návrh domnělého otce na popření otcovství právního otce dítěte byl obecnými soudy zamítnut z důvodu neexistence popěrného práva domnělého biologického otce. Dítě se narodilo jako plánovaný potomek do nesezdaného soužití matky dítěte a domnělého otce. Matka dítěte byla v době narození dítěte v rozvodovém řízení se svým manželem, který se stal v důsledku aplikace první domněnky otcovství právním otcem dítěte. Matka a domnělý otec se dohodli, že po rozvodu manželství dojde k narovnání právních vztahů vůči dítěti. Matka dítěte se v prosinci 2018 od domnělého otce odstěhovala a žádost o rozvod vzala zpět. Přes opakované urgencye domnělého otce manželé odmítali změnit právní status dítěte. V únoru 2019 zahájil domnělý otec shora uvedená soudní řízení. Matka uvedla, že za biologického otce dítěte považuje stěžovatele, ale jistá si tímto není, jelikož se v rozhodné době pro početí dítěte intimně stýkala se stěžovatelem i manželem. Právní otec a matka uvedli, že jsou ochotni umožnit biologickému otci styk s dítětem. Stěžovatel namítal porušení článku 8 Úmluvy, jelikož si jako biologický otec vytvořil za zhruba čtyř a půl měsíční dobu soužití ve společné domácnosti s matkou a dítětem citovou vazbu k dítěti po jeho narození, čímž se jeho případ liší od případu řešeného v nálezu Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363). Ústavní soud se při posouzení předmětné věci odkázal na závěry citovaného nálezu Ústavního soudu a judikatury ESLP, podle které členské státy nemají povinnost umožnit domnělému otci popřít otcovství manžela matky. Je však třeba poskytnout ochranu vztahu mezi biologickým otcem dítěte a dítětem umožněním dostatečného styku, což podle Ústavního soudu představuje rovněž dostatečnou ochranu vztahu mezi dítětem a biologickým otcem. Ústavní soud tak s ohledem na možnost poskytnutí práva styku neshledal za nutné, aby přistoupil k částečné derogaci ustanovení § 793 OZ, jak se domáhal domnělý otec. Ústavní soud opětovně apeloval na zákonodárce, aby „spravedlivě upravil zájmy biologických otců, zájem na jistotě právního postavení dítěte a obecně jeho nejlepší zájem.“

Nejvyššímu soudu a Ústavnímu soudu⁴⁶³ byla v daném případě předložena k rozhodování zásadní právní otázka, dosud v judikatuře Nejvyššího soudu neřešená, týkající se právního postavení domnělého otce, a to „zda nepřiznání aktivní legitimace domnělému biologickému otci k podání návrhu na popření otcovství manžela matky dítěte představuje porušení čl. 8 EÚLP⁴⁶⁴ v situaci, kdy si již domnělý biologický otec vytvořil za několikaměsíční

⁴⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2021, sp. zn. 24 Cdo 1679/2020. Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2021, sp. zn. II. ÚS 619/21.

⁴⁶⁴ Rozuměj Úmluvy.

dobu soužití ve společné domácnosti spolu s nezletilým a jeho matkou citovou vazbu k nezletilému“.⁴⁶⁵ Soudy v projednávané věci neshledaly porušení článku 8 Úmluvy z důvodu toho, že neexistuje ustanovení právního předpisu, které by domnělému otci umožňovalo podat návrh na popření otcovství manžela matky a dále bylo vedeno řízení o úpravě styku s nezletilým dítětem a domnělým otcem. Prostřednictvím styku tak mohl domnělý otec dosáhnout svých práv k nezletilému dítěti. Soudy vycházely z nálezu Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363), podle kterého lze hodnotit jako „jediný hypotetický případ, kdy by absence aktivní legitimace biologického otce domáhat se popření otcovství manžela matky proti vůli ostatních zúčastněných osob byla protiústavní, situaci, ve které by dítě fakticky nemělo žádné sociální vazby na matku a jejího manžela (právního otce), a naopak by žilo se svým biologickým otcem, ke kterému by však v důsledku dané právní úpravy nebylo v žádném právním poměru“.⁴⁶⁶

Nastíněné posouzení věci však nelze v intencích judikatury ESLP hodnotit jako dostatečné a uvedené argumenty přiléhavé. Předně je nezbytné rozlišit, zda bylo dotčeno právo domnělého otce na ochranu jeho rodinného života nebo jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Toto rozlišení je zásadní, jelikož pro každé z práv lze nalézt určité odlišnosti v zásadách zastávaných v judikatuře ESLP. Závěr o nepřiznání popěrného práva domnělému otci k popření otcovství manžela matky prezentovaný v citovaném usnesení Ústavního soudu nemusí být sám o sobě vadný, podstatné však je, jakým způsobem soudy k takovému závěru dospěly a zda byla v rámci procesu rozhodování poskytnuta dostatečná ochrana právu domnělého otce na respektování jeho rodinného a soukromého života. Jako problematická se v posuzovaném případě jeví skutečnost, že soudy nezkoumaly existenci rodinného života mezi domnělým otcem a dítětem ve smyslu článku 8 Úmluvy a návrh domnělého otce na popření otcovství manžela matky a určení jeho otcovství k dítěti zamítly pouhým odkazem na neexistenci právní úpravy zakotvující popěrné právo domnělého otce. Soudy zaměřily pozornost výlučně na zkoumání zásahu do práva domnělého otce na respektování jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. V rámci posouzení soukromého života jsou uplatnitelné soudy uváděné argumenty o dostatečné ochraně práva domnělého otce poskytnutím práva styku s dítětem.

Ohledně ochrany práva domnělého otce na respektování jeho rodinného života lze odkázat na závěry rozsudku ESLP ze dne 26. května 1994, **Keegan proti Irsku**, č. 16969/90 (dále jen „Keegan v. Irsko“). Stěžovatel, jakožto domnělý otec, tvrdil, že členský stát

⁴⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2021, sp. zn. 24 Cdo 1679/2020.

⁴⁶⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363), bod 46.

nerespektoval jeho rodinný život tím, že umožnil umístění dítěte k adopci bez jeho vědomí a souhlasu a nevytvořil právní vztah mezi dítětem a stěžovatelem od okamžiku narození dítěte. Vztah mezi stěžovatelem a matkou dítěte trval dva roky, přičemž z toho jeden rok společně žili. Početí dítěte bylo plánované, stejně tak plánovali uzavření manželství, ke kterému však z důvodu ukončení jejich vztahu nedošlo. ESLP s ohledem na okolnosti případu hodnotil vztah domnělého otce a matky jako rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy. Podle ESLP na tomto závěru nemění nic ta skutečnost, že se následně vztah domnělého otce a matky dítěte rozpadl. ESLP tak dovodil, že od okamžiku narození dítěte existovalo mezi stěžovatelem a dítětem pouto ve smyslu rodinného života podle článku 8 Úmluvy.⁴⁶⁷ ESLP vycházejíc ze zásad stanovených judikaturou, podle kterých „pokud byla prokázána existence rodinné vazby s dítětem, musí stát jednat tak, aby umožňoval rozvoj této vazby a právní záruky musí být vytvořeny tak, aby od okamžiku narození bylo možné začlenit dítě do jeho rodiny“, shledal v daném případě porušení článku 8 Úmluvy. V této souvislosti odkázal ESLP také na zásadu stanovenou v článku 7 ÚPD, podle které má dítě, pokud je to možné, právo na péči rodičů. Vzájemné užívání si společnosti mezi rodičem a dítětem představuje základní prvek rodinného života, i když došlo k rozpadu vztahu mezi rodiči.⁴⁶⁸

Z judikatury ESLP lze dovodit, že k porušení článku 8 Úmluvy nedochází tehdy, pokud vnitrostátní soudy odmítnou projednat žalobu na určení otcovství domnělého otce nikoliv jen na základě pouhého odkazu na skutečnost, že již existovalo otcovství k dítěti na základě uznání nebo domněnky otcovství⁴⁶⁹, ale také s odkazem na existenci sociálního a rodinného vztahu mezi dítětem a jeho právním otcem a matkou.⁴⁷⁰ Případně je posouzení vnitrostátních soudů založeno na tom, že by v konkrétním případě nebylo v zájmu dítěte umožnit domnělému otci určit své otcovství k dítěti.⁴⁷¹ Zákaz, aby domnělý biologický otec mohl usilovat o určení svého otcovství, tak nebyl v těchto případech absolutní a vnitrostátní právo stanovilo případy, ve kterých bylo určení otcovství přípustné. Například pokud právní otcovství neodpovídalo sociální a rodinné realitě⁴⁷² nebo pokud domnělý otec měl v době početí dítěte trvalý vztah

⁴⁶⁷ Rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, bod 45.

⁴⁶⁸ Rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, bod 50.

⁴⁶⁹ Rozsudek ESLP ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 79.

⁴⁷⁰ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 74. Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 77. Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 77. Na rozdíl od rozsudku ESLP ze dne 8. prosince 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11.

⁴⁷¹ Rozsudek ESLP ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95. Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku*, č. 48494/06, bod 33.

⁴⁷² Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09. Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, stížnost č. 23338/09.

s matkou dítěte, která přerušila soužití s právním otcem.⁴⁷³ Z judikatury ESLP dále vyplývá, že rozhodovací proces vedoucí k závěru o zákazu domnělému otci určit své otcovství, pokud existuje právní otcovství k dítěti ve vztahu k jinému muži, musí poskytovat určité záruky, jako je podrobné posouzení skutečností příslušnými orgány, vyvážení různých dotčených zájmů, zejména nejlepšího zájmu dítěte, nebo možnost domnělého otce vysvětlit jeho postavení a jeho osobní situaci.⁴⁷⁴

Pokud by soudy učinily předmětem zkoumání také zásah do práva domnělého na respektování jeho rodinného života, bylo by, vzhledem k dostupným informacím z citovaného rozsudku Nejvyššího soudu a usnesení Ústavního soudu, možné uvažovat o existenci rodinného života mezi domnělým otcem a dítětem ve smyslu článku 8 Úmluvy, když spolu po dobu čtyř a půl měsíce po narození dítěte tvořili rodinu. Byl tak naplněn prvek spolužití, matka dítěte s domnělým otcem udržovala nikoliv nahodilý vztah a žili společně také v době těhotenství matky. Vztah domnělého otce dítěte vykazoval dostatečnou stálost. Pokud byly vytvořeny rodinné vazby s dítětem, tak jsou členské státy „povinny jednat takovým způsobem, aby umožnily rozvoj této vazby a byla stanovena právní ochranná opatření, která umožní integraci dítěte do jeho rodiny od okamžiku narození nebo co nejdříve po něm“.⁴⁷⁵ Následně měly soudy podrobit zkoumání, zda byl zásah do práva domnělého otce na respektování jeho rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy v souladu se zákonem a nezbytný v demokratické společnosti. Neumožnění domnělému otci popřít otcovství manžela matky bylo v souladu se zákonem, jelikož česká právní úprava domnělému otci popěrné právo nepřiznává. Při posouzení, zda byl zásah nezbytný v demokratické společnosti, je nutné vyjít ze zásad judikatury ESLP. Je tedy třeba posoudit, zda důvody, na základě nichž byl zásah učiněn jsou s ohledem na celou věc relevantní a dostatečné pro naplnění podmínek podle článku 8 odst. 2 Úmluvy.⁴⁷⁶ Rozhodující význam přitom má to, co je v nejlepším zájmu dítěte, přičemž vzhledem k povaze a závažnosti těchto zájmů mohou tyto převážet nad zájmy rodičů.⁴⁷⁷ Soudy však v daném případě neprovedly jakékoliv kroky vedoucí k odhalení zájmu dítěte na zjištění jeho původu, resp. změně jeho právního statusu, a zájem dítěte nečinily předmětem vážení v kolizi stojících zájmů ostatních dotčených osob, tedy domnělého otce, matky a právního otce

⁴⁷³ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10, bod 30 a bod 77.

⁴⁷⁴ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 76–80. Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku*, č. 48494/06, bod 33–36.

⁴⁷⁵ Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, s. 19, bod 50.

⁴⁷⁶ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 64. Srov. Rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 62.

⁴⁷⁷ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 64. Srov. Rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 66. Rozsudek ESLP ze dne 26. února 2004, *Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, bod 43.

dítěte, a tyto nebyly ani soudy zjišťovány, jelikož své rozhodnutí založily na pouhém konstatování, že česká právní úprava nezakotvuje popěrné právo domnělého otce. V soudním řízení tak nebyl zjišťován názor dítěte, k ochraně práv dítěte nebyl ustanoven opatrovník, nebyly zjišťovány zájmy ostatních dotčených osob včetně domnělého otce a jeho představy o výchově dítěte a jeho rodičovské schopnosti.⁴⁷⁸

Nelze vyloučit, že by s odkazem na nejlepší zájem dítěte představovaný tím, že bude dítěti zachováno existující fungující a láskyplné rodinné prostředí s preferencí právní jistoty a stability rodinných vztahů, včetně zachování statusového stavu dítěte a jeho příjmení, bylo jako dostatečné shledáno přiznání práva domnělého otce na styk s dítětem⁴⁷⁹, přičemž pravdu o svém původu by dítě zjistilo v rámci řízení o úpravě styku.⁴⁸⁰ Nicméně takový závěr je nezbytné založit na pečlivě provedeném dokazování v soudním řízení o návrhu domnělého otce na popření otcovství právního otce dítěte a určení otcovství domnělého otce. Zásadní okolností, kterou jsou soudy povinny vzít při svých úvahách o nejlepším zájmu dítěte v potaz, je skutečnost, že dítě není podle české právní úpravy nadáno popěrným právem. Alarmující nedokonalost české právní úpravy ve svém důsledku podstatným způsobem ztěžuje soudům rozhodování v obdobných případech. Soudy by tedy měly při hodnocení nejlepšího zájmu dítěte tuto skutečnost vzít s náležitou pečlivostí v potaz při rozhodování o přiznání či nepřiznání popěrného práva domnělého otce.

Výše byla konstatována absence nezbytného posouzení ze strany soudu, zda je přiznání popěrného práva domnělého otce v zájmu dítěte v případě zjištění existence rodinného života mezi domnělým otcem a dítětem, a to při vážení v kolizi stojících zájmů všech dotčených osob. Zásadní otázkou však je, zda existují právní prostředky vedoucí k dosažení tohoto cíle, tedy v jakém řízení by dané posouzení mělo být prováděno. Respektive, zda lze na základě analogie dotvořit popěrné právo domnělého otce a umožnit mu zahájení řízení o popření otcovství. Domnělý otec popírající otcovství manžela matky nemůže podle doslovného jazykového výkladu ustanovení § 793 OZ, na rozdíl od domnělého otce popírajícího otcovství určené souhlasným prohlášením matky a jiného muže, využít ani postup podle ustanovení § 793 OZ, tedy podat podnět k soudu za účelem zahájení řízení o popření otcovství ex officio.⁴⁸¹

Za účinnosti ZR se lze setkat se soudními rozhodnutími, která, na rozdíl od výše citovaných rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu vydaných za účinnosti OZ,

⁴⁷⁸ Podrobněji k těmto závěrům viz přehled judikatury ESLP v kapitole 4.5 disertační práce.

⁴⁷⁹ Je však nutné, aby se úprava styku domnělý otec domáhal. Je tedy vhodné podat nejen návrh na popření otcovství právního otce a určení otcovství domnělého otce, ale rovněž návrh na úpravu styku.

⁴⁸⁰ Podrobněji viz kapitola 4.7 disertační práce.

⁴⁸¹ Výklad ustanovení § 793 OZ je podroben zkoumání v podkapitole 4.5.4 disertační práce.

připouštěla za určitých okolností oprávnění soudu rozhodnout o aktivní věcné legitimaci domnělého otce k podání návrhu na popření otcovství, a to přestože ZR rovněž neupravoval popěrné právo domnělého otce. Například v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010, se Nejvyšší soud zabýval případem, kdy se domnělý otec domáhal určení svého otcovství k dítěti narozenému v manželství matky a jiného muže než domnělého otce. Právním otcem dítěte se stal v důsledku aplikace první domněnky otcovství manžel matky. Pro postoj matky dítěte se nevytvořily žádné rodinné vazby mezi domnělým otcem a dítětem, nedocházelo k žádnému styku mezi nimi ani vytvoření emočního pouta. Skutkově se tak jedná o případ velmi podobný výše citovanému nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363). Matka dítěte v daném případě prohlašovala za biologického, sociálního a právního otce dítěte svého manžela, ačkoliv předtím v notářském zápise označila za otce dítěte domnělého otce. Matka, její manžel a dítě tvořili spolu s dalšími sourozenci dítěte, dětmi matky a jejího manžela, funkční rodinu. Manžel matky se sám považoval za biologického otce dítěte a vykonával vůči dítěti roli také sociálního rodiče. Nejvyšší soud vycházel při řešení dané právní otázky z předpokladu, že je třeba s odkazem na článek 3 odst. 1 ÚPD přihlížet v řízení o popření a následném určení otcovství k nejlepšímu zájmu dítěte. Zájmem dítěte v řízení o popření a následném určení otcovství je podle Nejvyššího soudu třeba rozumět soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím. Není-li možné dosáhnout souladu těchto tří aspektů rodičovství, je nutné na základě zhodnocení konkrétních okolností každého případu zvážit, který z těchto aspektů převažuje.⁴⁸² Nejvyšší soud tak uzavřel, že pokud není zájem matky dítěte v rozporu se zájmem dítěte, tak není dán důvod, „aby čistě biologické rodičovství v přezkoumávané věci převážilo nad sociálním a právním stavem“. Domnělému otci tak nelze přiznat hmotněprávní oprávnění k popření otcovství manžela matky a následnému určení svého otcovství k dítěti, jelikož převažoval zájem dítěte na stabilizovaném rodinném prostředí. Ve věci následně rozhodoval Ústavní soud usnesením ze dne 22. března 2011, sp. zn. IV. ÚS 2851/10, kterým byla ústavní stížnost stěžovatele odmítnuta, protože nelze považovat za porušení práva domnělého otce na soukromý život situaci, kdy je větší váha v souladu s článkem 3 odst. 1 ÚPD přiznána zájmům dítěte, právní jistotě a ochraně rodiny než zájmům domnělého otce na určení biologického otcovství k dítěti. Ústavní soud se v citovaném usnesení zabýval otázkou možného porušení práva na respektování rodinného života domnělého otce ve smyslu článku 8 Úmluvy, nicméně s ohledem na okolnosti případu dospěl k závěru, že mezi dítětem a domnělým otcem rodinný život

⁴⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

neexistoval. Ústavní soud tak uzavřel, že „v projednávaném případě nebyl zjištěn jakýkoliv důvod pro závěr, že respekt k rodinnému životu vyžadoval, aby tvrzená a nepotvrzená biologická realita převážila nad zákonnou domněnkou a společenskou realitou ve vztahu k nezletilému dítěti žijícímu v úplné rodině.“ Ve vztahu k porušení práva na respektování soukromého života domnělého otce ve smyslu článku 8 Úmluvy, zahrnující právo znát své příbuzné i další důležité aspekty osobní identity, z níž identita rodiče tvoří jednu její součást, Ústavní soud dospěl k závěru, že zájem na zachování právní jistoty rodinných vztahů a ochrana zájmů dítěte převážily nad právem domnělého otce na respektování jeho soukromého života. Nebyl tedy dán důvod, aby čistě biologické otcovství převážilo nad otcovstvím právním a sociálním. A nebylo tak možné domnělému otci přiznat hmotněprávní oprávnění k popření otcovství a následnému určení svého otcovství a od něj se odvíjející výkon rodičovských práv z důvodu převažujícího zájmu na zachování stabilizovaného rodinného prostředí. Požadavky právní jistoty a ochrany rodiny jsou dostatečnými důvody pro aplikaci obecné domněnky, podle níž ženatý muž je považován za otce dětí své manželky.⁴⁸³

S ohledem na výše uvedené lze tedy shrnout, že je v každém jednotlivém případě třeba rozlišovat, zda si domnělý otec, který se domáhá popření otcovství právního otce dítěte, vytvořil s dítětem vazby odpovídající rodinnému životu ve smyslu článku 8 Úmluvy. Pokud ano, měl by soud zkoumat a vyvážit zájmy všech dotčených osob na přiznání aktivní věcné legitimace domnělého otce k podání návrhu na popření otcovství s předním zohledněním zájmu dítěte. Naopak, pokud otec nevytvořil vazby s dítětem odpovídající pojmu rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, popřípadě s dítětem nenavázal jakýkoliv kontakt, z důvodu výlučně neležících na straně domnělého otce, je třeba zkoumat existenci tzv. potenciálního rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy a tomuto poskytnout ochranu. Dostačujícím právním prostředkem ochrany je v takovém případě přiznání práva na styk domnělého otce s dítětem, je-li to v zájmu dítěte. To samé platí v případě poskytnutí ochrany práva na respektování soukromého života domnělého otce.

Vzhledem ke všemu výše uvedené lze shrnout, že byla v oblasti popírání otcovství manžela matky domnělým otcem vyvrácena dílčí hypotéza, že právo na ochranu rodinného života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce. Tato hypotéza byla však vyvrácena pouze za předpokladu, že popření otcovství manžela matky vyžaduje zájem dítěte, a to při vážení v kolizi stojících zájmů všech dotčených osob. Tedy zájem dítěte je korektivem

⁴⁸³ K ochraně rodinného života se Nejvyšší soud vyjádřil v rozsudku ze dne 25. května 2016, sp. zn. 21 Cdo 5086/2014. Ačkoliv se jednalo o případ popírání druhé domněnky otcovství, jsou závěry aplikovatelné i ve vztahu k popírání právního otcovství manžela matky. Podrobněji k tomuto rozsudku v podkapitole 4.5.3 disertační práce.

pro poskytnutí ochrany práva domnělého otce na respektování jeho rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Dále byla v oblasti popírání otcovství manžela matky domnělým otcem potvrzena dílčí hypotéza, že právo na ochranu soukromého života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce. Zbývá tedy potvrdit či vyvrátit poslední dílčí hypotézu vymezenou v podkapitole 4.2 disertační práce, že „Popěrné právo domnělého otce nelze analogií dotvořit.“. Vyvrácení či potvrzení posledně uvedené dílčí hypotézy je předmětem následující podkapitoly, která se vzhledem k absenci popěrného práva domnělého otce podle české právní úpravy zaměřuje na zkoumání aplikace ustanovení § 793 OZ⁴⁸⁴ na základě analogie také na případy podnětu podaného domnělým otcem za účelem popření otcovství určeného ve prospěch manžela matky v důsledku aplikace první domněnky otcovství. Účelem následující podkapitoly je tak zjištění, zda má domnělý otec možnost alespoň nepřímo iniciovat zahájení řízení o popření otcovství manžela matky prostřednictvím užití ustanovení § 793 OZ na základě analogie, když ustanovení § 793 OZ slouží dle jeho doslovného znění pouze k popírání otcovství určeného druhou domněnkou otcovství. Problematice dotváření „přímého“ popěrného práva domnělého otce obecně, ve vztahu k popření právního otcovství založeného první i druhou domněnkou otcovství, se poté zabývá podkapitola 4.6 disertační práce.

4.4.4 Popírání otcovství manžela matky domnělým otcem a analogie k ustanovení § 793 OZ

Předmětem této podkapitoly disertační práce je zkoumání možné aplikace ustanovení § 793 OZ na základě analogie v případech popírání otcovství určeného první domněnkou otcovství, a to k podnětu domnělého biologického otce, který byl matkou dítěte tzv. vyblokován z rodičovských práv k dítěti. Z jazykového výkladu citovaného ustanovení plyne, že se týká pouze popření otcovství určeného souhlasným prohlášením matky dítěte a jiného muže. Je tedy nutné zkoumat, zda odchýlení se od jazykového výkladu citovaného ustanovení vyžaduje „ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku“.⁴⁸⁵ A dále to, zda se jedná v daném případě o protiplánovou neúplnost zákona, mezeru v zákoně, přičemž je nutné hledat protiplánovost této neúplnosti.⁴⁸⁶ V daném případě hovoříme

⁴⁸⁴ O aplikaci ustanovení § 793 OZ na případy tzv. vyblokování domnělého otce z rodičovských práv k dítěti více v podkapitole 4.5.4 disertační práce.

⁴⁸⁵ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 4. února 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87).

⁴⁸⁶ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 221 a s. 225, bod 231 a bod 237. „Pro daný problém tedy chybí z jazykového hlediska aplikovatelný předpis, který by však musel existovat, kdyby byl zákonodárce důsledný vzhledem k plánu zákonodárství, vzhledem k tomu, co právní řád ve své celistvosti vyžaduje. Tento plán zákonodárství přitom vyplývá zejména z již existujících

o teleologické (nepravé) mezeře v zákoně.⁴⁸⁷

Doslovný výklad ustanovení § 793 OZ vede k závěru, že soud nemůže ex officio zahájit řízení o popření otcovství manžela matky. Nutné pro posouzení přípustnosti analogie je zodpovězení otázky, zda existuje rozumný důvod nepřipustit tzv. vyblokovanému otci podat podnět soudu k zahájení řízení o popření otcovství manžela matky podle ustanovení § 793 OZ. Tedy posoudit, z jakého důvodu by měla být pozice domnělého otce domáhajícího se popření otcovství manžela matky rozdílná od pozice domnělého otce domáhajícího se popření otcovství založeného druhou domněnkou otcovství, to vše v intencích ustanovení § 793 OZ.⁴⁸⁸ Lze souhlasit s argumentem minimalizace zásahů ze strany státu do manželství rodičů dítěte.⁴⁸⁹ Nicméně není možné upřednostňovat bez dalšího formální ochranu institutu manželství, pokud v kolizi stojí zájem dítěte na zahájení řízení o popření otcovství. Je nezbytné vzít v potaz, že umožněním podání podnětu podle ustanovení § 793 OZ domnělému otci domáhajícímu se popření otcovství manžela matky by měl soud provést vážení v kolizi stojících zájmů rodičů dítěte, jakožto manželů, včetně ochrany jejich manželství, tak i zájmu dítěte na popření otcovství, přičemž tento musí být předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dítěte (článek 3 odst. 1 ÚPD). Za určitých okolností případu může dokonce zájem dítěte převážit i nad zájmy rodičů – manželů, kteří odmítají zásah do jejich manželství, potažmo rodinného života. Soud tedy zkoumá zájem dítěte na popření otcovství a rovněž bere v potaz právo na ochranu rodinného a soukromého života matky dítěte, manžela matky jako právního otce dítěte a domnělého otce v rámci hodnocení kritéria „mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva“ podle ustanovení § 793 OZ. Významnou roli v rámci tohoto posouzení bude představovat prvek ochrany rodinného života existujícího mezi dítětem a právním otcem. Jako extrémní lze uvést případ, kdy matka za účelem tzv. vyblokování domnělého otce uzavře

hodnotových rozhodnutí a z hierarchické výstavby právního řádu.“

Srov. Tamtéž, s. 221-222, bod 231. „Při hledání mezery v zákoně tedy porovnáváme jazykový význam ustanovení právních předpisů s tím, jaký by tento význam měl být, aby jednak byla respektována existující hodnotová rozhodnutí v právním řádu a nedošlo tak k hodnotovým rozporům, a jednak aby byla respektována hierarchická výstavba právního řádu (zjednodušeně hovoříme o hodnotovém pozadí právního řádu). Pokud jsme mezi významy objevili rozpor, pokud žádný z jazykově možných významů ustanovení právních předpisů není slučitelný s hodnotovým pozadím právního řádu, tj. s existujícími hodnotovými rozhodnutími, která jsou součástí právního řádu, tak jsme současně objevili mezeru v zákoně.“

⁴⁸⁷ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 225 a s. 228, bod 236 a bod 241. „Teleologická mezera v zákoně má podobu otevřené mezery v zákoně, pokud argumenty objektivně teleologického výkladu, které jsou relevantní při interpretaci příslušného ustanovení, platí i pro skutkové stavy, které nelze podřadit pod nejšířší jazykový význam tohoto ustanovení (jsou v oblasti mimo rozsah pojmu), což vytváří protiplánovou neúplnost zákona.“

⁴⁸⁸ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 226, bod 238.

⁴⁸⁹ Srov. ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 989, bod 9 (§ 793).

manželství s mužem za podmínek aplikace první domněnky otcovství ve prospěch nového manžela, aniž by ve skutečnosti tento muž byl biologickým otcem dítěte, o dítě pečoval a vytvořil si s ním rodinné pouto, případně takto činil krátkou dobu a následně se manželé odloučili bez dalšího zájmu manžela matky o dítě, přičemž k popření otcovství matkou nebo manželem matky nedojde. V totožné skutkové situaci, kdy však matka dítěte namísto uzavření manželství učiní souhlasné prohlášení o otcovství s jiným mužem, je aplikace ustanovení § 793 OZ s ohledem na závěry dovozené výše přípustná. V obou případech lze však zájem dítěte hodnotit totožně. Domáhá-li se domnělý biologický otec určení svého otcovství k dítěti v situaci, kdy existuje rodinný život mezi právním otcem a dítětem, je třeba respektovat právo dítěte znát svůj původ a právo na péči rodičů, přičemž v podmínkách české právní úpravy nelze nevzít v potaz skutečnost, že dítě není nadáno popěrným právem a nemůže v budoucnu svůj právní status ze své vůle změnit. Výše uvedené neznamena, že by ustanovení § 793 OZ mělo být aplikováno v případě popření otcovství určeného první domněnkou otcovství pouze v těchto extrémních případech. Vždy bude rozhodující provedení vážení v kolizi stojících zájmů a hodnot při zvláštní pozornosti věnované zájmu dítěte. Teprve poté bude možné učinit závěr o tom, zda je v zájmu dítěte popření otcovství manžela matky k podnětu domnělého otce.

Lze tedy uzavřít, že v daném případě existuje legitimační důvod pro dotváření práva, jelikož je v důsledku narušení principu rovnosti souvisejícím s principem (hodnotové) bezrozpornosti právního řádu dána bezdůvodná diferenciacie. Důvěra adresátů v tuto právní úpravu je oslabena, pokud je dán zásadní rozpor, který není odůvodněn žádnými racionálními důvody. V takovém případě „může princip hodnotové bezrozpornosti převážit nad principem právní jistoty“ a rovněž princip dělby moci a s ním spojený demokratický princip, hovořící proti dotváření práva, jsou oslabeny, jelikož zákonodárce při tvorbě práva nepřihlédl k hodnotové bezrozpornosti a „hodnotově nonkonformní ustanovení“ vzniklo v jeho sféře, tedy mohl tento nesoulad ovlivnit.⁴⁹⁰ Doslovný výklad ustanovení § 793 OZ je tak objektivně z teleologického hlediska příliš úzký. Právo je tedy nutné dotvořit podle uvedeného teleologického pozadí.⁴⁹¹ Zároveň je respektována mez dotváření práva. Ta je dosažena tehdy, „převažují-li principy, které v konkrétním případě vylučují toto dotváření. Pak je dán prostor pro doslovný výklad ve spojení s argumentem a contrario ...“.⁴⁹² S ohledem na výše uvedené převažují při dotváření

⁴⁹⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 215-216 (bod 225), s. 227 (bod 238-239).

⁴⁹¹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 227, bod 238-239.

⁴⁹² MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 232, bod 248.

práva domnělého otce popírajícího otcovství manžela matky na základě analogie ustanovení § 793 OZ legitimační důvody pro dotváření práva, tedy princip rovnosti související s principem (hodnotové) bezrozpornosti právního řádu, nad principy hovořícími proti dotváření práva, a to principem právní jistoty, principem dělby moci a demokratickým principem.

Předestřenou mezeru v zákoně nelze považovat za vědomou, tedy že by zákonodárce o této mezeře při tvorbě OZ věděl.⁴⁹³ Ustanovení § 62 ZR ponechávalo diskreční pravomoc k zahájení řízení po uplynutí popěrné lhůty nejvyššímu státnímu zástupci bez ohledu na to, zda bylo popírané otcovství určeno na základě první či druhé domněnky otcovství. Podnět nejvyššímu státnímu zástupci k zahájení řízení o popření otcovství mohl podat kdokoli, tedy i domnělý biologický otec. Předmětné ustanovení bylo přijetím OZ nahrazeno ustanovením § 792 OZ, diskreční pravomoc nejvyššího státního zástupce byla nahrazena diskreční pravomocí soudu. Z důvodové zprávy k ustanovení § 792 OZ se nepodává bližší vysvětlení k tomu, že osobami oprávněnými k zahájení řízení jsou pouze matka a otec dítěte. Touto změnou se zúžil oproti ZR okruh osob oprávněných iniciovat, byť za účinnosti ZR prostřednictvím nejvyššího státního zástupce na základě jeho uvážení, zahájení řízení o popření otcovství. Důvodová zpráva pouze uvádí, že se upouští od ingerence nejvyššího státního zástupce a napříště bude v dané věci rozhodovat soud. Ve vztahu k postavení domnělého otce tak zřejmě nebylo uvažováno o důsledku změny právní úpravy spočívající v jeho vyloučení z možnosti podat podnět k zahájení řízení podle ustanovení § 792 OZ. V návrhu OZ z ledna 2005 (§ 661) bylo zachováno popěrné právo nejvyššího státního zástupce po uplynutí popěrné lhůty některému z rodičů. Věcný záměr zdůrazňoval význam přirozených (biologických) poměrů dítěte. Za tímto účelem bylo přiznáno popěrné právo také dítěti (§ 663), a to po nabytí jeho zletilosti. Zcela výjimečně mohla podle důvodové zprávy nastat situace, kdy bude zájem dítěte na straně tzv. sociálního otce. Zjištění skutečného otce je významné nejen s ohledem na vyživovací povinnost, význam mají biologické vazby zejména z medicínského hlediska. Je tak „v nejvlastnějším zájmu dítěte, aby byl zjištěn jeho pravý otec, resp. alespoň aby nebyl za jeho otce považován, kdo jeho skutečným otcem není. Profil DNA ovšem dovoluje jen otcovství určit, zjištění neexistence stavu otcovství je druhotné.“ K tomuto cíli směřovalo také zakotvení popěrného práva dítěte. Totožná úprava zůstala zachována v návrhu OZ z května 2007 (§ 676), návrhu OZ z ledna 2009 (§ 733), návrhu OZ z prosince 2010 (§ 738) a návrhu OZ z dubna 2011 (§ 767). Tomuto znění odpovídal také sněmovní tisk č. 362.⁴⁹⁴

⁴⁹³ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 231, bod 248.

⁴⁹⁴ Vláda ČR schválila na svém zasedání 18. května 2011 návrh nového občanského zákoníku svým usnesením č.

Pokud by i přes výše uvedené vznikla pochybnost o povaze mezery v zákoně jako nevědomé, je zkoumání podrobena také skutečná vůle zákonodárce, protože v případě vědomé mezery v zákoně mohou princip dělby moci a demokratický princip převážit nad ostatními principy pouze za předpokladu, že bude odhalena skutečná vůle zákonodárce. Jsou proto rozhodující argumenty subjektivně teleologického výkladu. V této souvislosti není přípustný argument, že zvolené řešení zákonodárce takto napsal, a proto toto řešení také takto chtěl. Je nutné vzít v potaz, že „Zákonodárce zpravidla vychází z toho, co je běžné, z tzv. normálního případu, přičemž zvláštní případy mohou uniknout jeho pozornosti.“⁴⁹⁵ Vzhledem ke znění důvodové zprávy ve spojení s věcným záměrem a neměnnými návrhy OZ až do roku 2011 včetně znění sněmovního tisku č. 362, v nichž bylo zdůrazňováno zachování dosavadní úpravy § 62 ZR, tedy možnost nejvyššího státního zástupce popřít po uplynutí popěrné lhůty otcovství založené jak první, tak i druhou domněnkou otcovství, s výslovným zdůrazněním významu biologických vazeb, lze usuzovat na záměr zákonodárce význam ustanovení § 62 ZR zachovat⁴⁹⁶, pouze oprávnění nejvyššího státního zástupce delegovat na soudy. Lze mít za to, že zvolenou formulací ustanovení § 792 OZ, kdy je aktivní věcná legitimace k podání návrhu na popření otcovství přiznána pouze matce a právnímu otci, mohl pozornosti zákonodárce uniknout neblahý důsledek této formulace, a to nemožnost domnělého otce podat podnět soudu k zahájení řízení o popření otcovství, jako tomu bylo podle ustanovení § 62 ZR ve vztahu k nejvyššímu státnímu zástupci.

Ve prospěch analogie hovoří také příkaz metodologické rovnocennosti evropského páva, respektive požadavek metodologické rovnocennosti s ústavním právem. Vzhledem k závěrům judikatury ESLP, podle kterých nelze domnělého otce zcela vyloučit ze života dítěte, vyžaduje české právo dotváření práva s ohledem na konformitu s ústavním právem, resp. i právem evropským.⁴⁹⁷ V daném případě se jedná o analogii legis, tedy právní následek uvedený v ustanovení § 793 OZ se aplikuje také na případy, které jeho dikce nezahrnuje. Oba případy, tedy popření otcovství založeného první i druhou domněnkou otcovství k podnětu domnělého otce mají v podstatných bodech stejný či podobný teleologický význam, jak popsáno v úvodu této podkapitoly.⁴⁹⁸

357 a návrh byl poté odeslán do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR jako sněmovní tisk č. 362.

⁴⁹⁵ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 233, bod 251.

⁴⁹⁶ Posun v interpretaci ustanovení § 62 ZR ve prospěch zjištění biologické reality nastal již za účinnosti ZR. Podrobněji v kapitole 2 disertační práce.

⁴⁹⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 239, bod 260.

⁴⁹⁸ Tamtéž, s. 242, bod 263.

Předestřené dotváření práva domnělého otce podat soudu podnět podle ustanovení § 793 OZ i v případě popírání otcovství určeného první domněnkou otcovství má sloužit pouze jako dočasné řešení legislativního nedostatku spočívajícího v absenci zákonem zakotveného popěrného práva domnělého otce a dítěte do doby přijetí nové právní úpravy souladné s požadavky judikatury ESLP.⁴⁹⁹ Výkladu samotného ustanovení § 793 OZ se věnuje podkapitola 4.5.4 disertační práce.

4.5 Domnělý otec popírající otcovství právního otce určené souhlasným prohlášením rodičů

4.5.1 Právo na ochranu rodinného života domnělého otce

ESLP se zabýval právem na ochranu rodinného života domnělého otce, kterému bylo odepřeno učinit uznání dítěte, jehož byl biologickým otcem, a po uznání otcovství k dítěti jiným mužem mu bylo odepřeno popřít takto určené otcovství právního otce dítěte, v rozsudku ze dne 18. května 2006, **Róžański proti Polsku**, č. 55339/00 (dále jen „Róžański v. Polsko“). ESLP dovodil s ohledem na níže uvedené skutkové okolnosti případu, že u stěžovatele existoval prokazatelný zájem a závazek k dítěti před narozením i po něm.⁵⁰⁰ Stát tak měl jednat takovým způsobem, aby rozvoj rodinné vazby mezi dítětem a biologickým otcem umožnil a vytvořil za tím účelem právní záruky umožňující integraci do jeho rodiny, a to od narození dítěte.⁵⁰¹ Zároveň ESLP uvedl, že nelze v daném případě aplikovat zásadu, že musí převládat biologická realita tak, jak tato zásada byla prezentována ve věci *Kroon a ostatní v. Nizozemí*, jelikož v tomto případě nebyla přání rodičů, tedy matky dítěte a domnělého otce, shodná.⁵⁰² ESLP nekritizoval ponechání diskreční pravomoci vnitrostátním orgánům v období poté, kdy nový partner matky uznal své otcovství k dítěti. Takto koncipovaná právní úprava zajišťovala nejlepší zájem dítěte a vyvážila zájmy dítěte i biologického otce.⁵⁰³ ESLP uvedl, že „spadá-li rozhodnutí, které má být vydáno, do diskreční pravomoci příslušných orgánů, zapojení osoby, jejíž zájmy jsou v sázce, ze zjevných důvodů nemohou být doprovázeny stejnými procesními zárukami, jaké jsou použitelné v soudních řízeních, zejména v tak choulostivé oblasti, jako je

⁴⁹⁹ S ohledem na závěry uvedené v podkapitole 4.5.4 disertační práce, podle kterých koncepce ustanovení § 793 OZ neumožňuje zcela naplnit požadavky judikatury ESLP ve vztahu k respektování práva na ochranu rodinného života domnělého otce, je nezbytné provést co nejdříve legislativní změny a zakotvit popěrné právo domnělého otce a dítěte.

⁵⁰⁰ Srov. rozsudek ESLP ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95.

⁵⁰¹ Rozsudek ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 65. Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90, s. 19, bod 50, a rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, s. 56, bod 32.

⁵⁰² Rozsudek ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 66.

⁵⁰³ Rozsudek ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 75.

určení právního rodičovství k dětem.“ Nicméně ESLP vzal v potaz, že vnitrostátní právo neobsahovalo žádný návod, jakým způsobem by měla být diskreční pravomoc, svěřená jim na základě zákona, příslušnými vnitrostátními orgány vykonávána.⁵⁰⁴ ESLP při posouzení věci přihlédl k tomu, že vnitrostátní orgány založily svá rozhodnutí, která vydaly po uznání otcovství učiněném partnerem matky a jimiž odmítly žádosti stěžovatele o uznání jeho biologického otcovství, výlučně na skutečnosti, že došlo k uznání otcovství a tedy určení právního otcovství k dítěti ve prospěch partnera matky. Podle ESLP měly však vnitrostátní orgány zvážit i další skutkové okolnosti případu. Vnitrostátní orgány nezjišťovaly aktuální situaci dítěte, matky a stěžovatele, ani jiné důkazy. Se stěžovatelem nebyly vedeny žádné pohovory za účelem zjištění jeho rodičovských schopností. Jediným důvodem pro odmítnutí žádostí stěžovatele tak bylo pouhé odkázání se vnitrostátních orgánů na existující uznání otcovství ze strany nového partnera matky.⁵⁰⁵

ESLP dovodil, že vztah mezi stěžovatelem a dítětem spadal pod pojem rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, když se dítě narodilo ze vztahu stěžovatele a matky dítěte, který trval přibližně čtyři roky. Od roku 1990 do roku 1994 žil stěžovatel s matkou dítěte, v srpnu 1992 se jim narodilo dítě, v registru narození byla jako otec uvedena fiktivní osoba s křestním jménem stěžovatele a příjmením matky. V dubnu 1994 stěžovatel a matka vztah ukončili, matka ponechala dítě u stěžovatele a přerušila kontakt na více než měsíc. V květnu 1994 si matka dítě odebrala, následně se s dítětem ukrývala a stěžovateli neumožnila žádný kontakt s dítětem. V dubnu 1994, ihned po ukončení vztahu s matkou dítěte, podal stěžovatel k soudu návrh na určení svého otcovství s tvrzením, že je biologickým otcem dítětem. Stěžovatel nebyl oprávněn k podání takového návrhu, avšak dítě zastoupené ustanoveným opatrovníkem ano. Od května 1994 ztratil stěžovatel veškerý kontakt s dítětem, avšak podnikl opakovaně různé kroky k tomu, aby bylo jeho otcovství právně uznáno. Stěžovatel žádal státního zástupce, aby zahájil řízení o určení jeho otcovství k dítěti. V červenci 1996 byl nový partner matky určen jako právní otec dítěte na základě uznání otcovství. V srpnu 1996 podal stěžovatel návrh k soudu na jmenování opatrovníka dítěte k zastupování dítěte za účelem zahájení paternitního řízení. Soud tento návrh odmítl, jelikož stěžovatel neměl podle polského práva oprávnění takový návrh podat, když dítě již mělo určeného právního otce. Stěžovatel žádal státního zástupce, rovněž bezúspěšně, o zahájení trestního řízení ve věci učinění uznání otcovství.

Zásadní v daném případě byla skutečnost, že stěžovatel neměl k dispozici žádný prostředek, kterým by mohl sám řízení o určení svého otcovství k dítěti zahájit v době, kdy

⁵⁰⁴ Rozsudek ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 76.

⁵⁰⁵ Rozsudek ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 77.

nebylo určeno právní otcovství jiného muže k dítěti. Zahájení paternitního řízení státním zástupcem či opatrovníkem dítěte bylo závislé na diskreční pravomoci příslušných orgánů.⁵⁰⁶ Neexistence aktivní věcné legitimace stěžovatele k zahájení soudního řízení o určení otcovství a nutnost souhlasu matky pro uznání otcovství stěžovatele vedly k nemožnosti stěžovatele vytvořit si právní vazby mezi ním a dítětem.

Vnitrostátní orgány podle názoru ESLP měly reagovat na snahu stěžovatele od července 1996 popřít otcovství nového partnera matky, zohlednit na jedné straně zájmy stěžovatele jako domnělého biologického otce a na straně druhé zájmy dítěte a rodiny, která vznikla uznáním otcovství nového partnera matky. ESLP vyjádřil pochopení pro to, že vnitrostátní orgány takto postupovaly, protože nechtěly narušit existující rodinu, ale pochybily v tom, že posouzení v kolizi stojících zájmů nečinily na základě skutkových okolností daného případu, resp. o nich nebylo ani uvažováno. Dále nebylo vůbec zkoumáno, zda by posouzení otcovství stěžovatele poškodilo zájmy dítěte či nikoliv. Ze strany vnitrostátních orgánů tak nedošlo k řádnému zvážení práv a zájmů stěžovatele.⁵⁰⁷ Při posouzení případu jako celku ESLP přihlédl k následujícím okolnostem. Předně neexistenci řízení, ke kterému by měl stěžovatel přímý přístup a ve kterém by se mohl domáhat prokázání svého otcovství v době, kdy dítě nemělo právního otce. Dále neexistenci žádných pokynů pro výkon diskreční pravomoci vnitrostátních orgánů při rozhodování o tom, zda popřít otcovství založené prohlášením jiného muže. A dále povrchní způsob vyřízení věci vnitrostátními orgány při vyřizování žádostí stěžovatele. Při zohlednění všech těchto okolností dospěl ESLP k závěru, že došlo k porušení práva stěžovatele na respektování jeho rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.⁵⁰⁸

4.5.2 Právo na ochranu soukromého života domnělého otce

Právelem na ochranu soukromého života domnělého otce se ESLP zabýval v rozsudku ze dne 8. prosince 2016, **L.D. a P.K. proti Bulharsku**, č. 7949/11 (dále jen „L.D. a P.K. v. Bulharsko“), ve kterém posuzoval společně dvě stížnosti domnělých otců, kteří namítali nemožnost popřít uznání otcovství učiněné třetí osobou a založit jejich vlastní otcovství k dítěti, přičemž tvrdili, že jsou biologickými otci jejich dětí. Bulharský zákon o rodině neumožňoval, aby domnělý biologický otec nebo jiná osoba popřeli otcovství určené uznáním. ESLP při hodnocení věci přihlédl k tomu, že vnitrostátní orgány zamítly žaloby stěžovatelů pouze z důvodu toho, že již bylo otcovství k dětem určeno na základě uznání otcovství jiným mužem,

⁵⁰⁶ Rozsudek ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 72-73.

⁵⁰⁷ Rozsudek ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 78.

⁵⁰⁸ Rozsudek ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 79-80.

nezabývaly se konkrétními okolnostmi případu a situací zúčastněných osob, tedy dítěte, matky, právního otce a domnělého biologického otce.⁵⁰⁹ ESLP vzal v potaz také skutečnost, že podle bulharského práva mohl stěžovatel podat podnět k zahájení řízení o popření otcovství právního otce dítěte státnímu zastupitelství nebo sociálnímu orgánu, které měly diskreční pravomoc v otázce podání návrhu na popření otcovství. Neexistoval však žádný právní předpis, který by upravoval postup a způsob výkonu diskreční pravomoci těchto orgánů. Tyto orgány neměly povinnost dotyčnou osobu vyslechnout a v případě odmítnutí žádosti dotyčné osoby nepodléhalo jejich rozhodnutí soudnímu přezkumu. Tyto orgány nebyly povinny provést přezkum různých dotčených zájmů pro posouzení, zda zahájit řízení o popření otcovství či nikoliv. ESLP tedy dospěl k závěru, že v případě obou stěžovatelů došlo k porušení práva na respektování jejich soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, protože jejich návrhy na popření otcovství právních otců a určení otcovství stěžovatelů byly zamítnuty pouze s odkazem na již existující uznání otcovství bez ohledu na konkrétní okolnosti případu a zvážení situace zúčastněných osob.⁵¹⁰

Co se týká skutkových okolností případu, tak v prvním případě nemohl stěžovatel dosáhnout určení svého otcovství k dítěti z důvodu již existujícího právního otcovství jiného muže založené uznáním. V letech 2007 až 2010 stěžovatel udržoval vztah s ženou I., která v lednu 2010 otěhotněla. Podle vyjádření stěžovatele vše během těhotenství nasvědčovalo tomu, že je biologickým otcem dítěte, uhradil náklady spojené s těhotenstvím, opravoval byt, aby mohl přijmout dítě a začal hledat hlídání dítěte. Od září 2010 měl stěžovatel pouze telefonický kontakt s I. I. stěžovateli oznámila, že termín porodu byl přepočítán na listopad a následně na prosinec 2010. Stěžovatel měl pochybnosti a zjistil, že I. porodila dítě již v říjnu 2010. Stěžovatel obratem zaslal podnět státnímu zastupitelství a národní agentuře pro ochranu dětí, protože se obával, že mohlo dojít ke spáchání trestného činu obchodování s dětmi. V rámci šetření I. a V. prohlásili, že se dítě narodilo z jejich mimomanželského vztahu, V. je biologický otec dítěte a jsou připraveni se o dítě postarat. V prosinci 2010 stěžovatel zahájil řízení u soudu a požadoval, aby bylo popřeno otcovství V. a určeno jeho otcovství k dítěti. Řízení bylo pro absenci aktivní věcné legitimace domnělého otce zastaveno. Podle bulharské právní úpravy byli oprávněni popřít otcovství založené uznáním pouze právní rodiče dítěte, dítě, územní ředitelství sociální pomoci (sociální orgán) a státní zastupitelství. K žádosti stěžovatele z května 2011 státní zastupitelství podalo žalobu na zrušení uznání otcovství V. a určení otcovství stěžovatele.

⁵⁰⁹ Rozsudek ESLP ze dne 8. prosince 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11, bod 65. Srov. rozsudek ze dne 18. května 2006, *Rózański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 77.

⁵¹⁰ Rozsudek ESLP ze dne 8. prosince 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11, bod 75-76.

Žaloba směřovala proti I. a V., kteří v řízení sdělili, že byla v únoru 2011 prohlášena plná adopce dítěte manželkou V. se souhlasem I. a žaloba státního zastupitelství je tak nepřipustná. Státní zástupce vzal žalobu v září 2011 zpět a soud řízení v červnu 2012 zastavil. Ve druhém případě byla situace obdobná, když v letech 2009 až 2010 udržoval druhý stěžovatel vztah s ženou R. K ukončení vztahu došlo v březnu 2010, stěžovatel opustil zaměstnání a ztratil kontakt s R. V prosinci 2010 se stěžovatel dozvěděl, že R. porodila syna T. V rodném listě dítěte byl zapsán jako otec dítěte S., který učinil uznání otcovství. R. souhlasila s provedením testu DNA, jehož výsledky byly známy v květnu 2011 a podle nich byl s 99,99 % pravděpodobností biologickým otcem dítěte stěžovatel a matkou R. Stěžovatel se domáhal u soudu popření otcovství právního otce dítěte, řízení bylo zastaveno z důvodu absence aktivní věcné legitimity domnělého otce.

Stížností domnělého otce, který se neúspěšně domáhal popření otcovství muže určeného uznáním se dále ESLP zabýval v rozsudku ze dne 22. března 2012, **Kautzor proti Německu**, č. 23338/09 (dále jen „Kautzor v. Německo“). Podle německého práva měl domnělý biologický otec právo zahájit řízení o určení otcovství, pokud nebylo dosud otcovství dítěte určeno. Bylo-li již otcovství jiného muže určeno, tak měl domnělý biologický otec právo zahájit řízení o popření otcovství tohoto muže, pokud mezi právním otcem a dítětem nebyl vytvořen rodinný a sociální vztah.⁵¹¹ Domnělý otec nebyl rovněž oprávněn k zahájení řízení o určení biologického otcovství, aniž by došlo ke změně právního statusu dítěte. ESLP zkoumal případ z pohledu zásahu do práva na soukromý život stěžovatele, jelikož se řízení o určení nebo popření otcovství týkají soukromého života a tento zahrnuje důležité aspekty osobní identity člověka.⁵¹² Dítě bylo počato za trvání manželství stěžovatele a matky dítěte, avšak z důvodů na straně matky dítěte stěžovatel nikdy dítě neviděl a neexistoval mezi nimi blízký osobní vztah, který by bylo možné podřadit pod pojem ustáleného rodinného života.⁵¹³ V řízení před vnitrostátními soudy nebylo zkoumáno a prokázáno, zda je stěžovatel biologickým otcem dítěte, jeho otcovství bylo rodiči dítěte zpochybňováno.⁵¹⁴

ESLP konstatoval, že se nejví jako nepřiměřené, pokud je původní právní otcovství založeno na předpokladu, že muž, který uznal své otcovství spolu se souhlasem matky, je

⁵¹¹ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 67.

⁵¹² Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 63 s odkazy na judikaturu ESLP tam uvedenými.

⁵¹³ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 62.

⁵¹⁴ Tamtéž, bod 70. „Projednávanou věc je třeba odlišit od případu Róžaňski, kterého se dovolává stěžovatel, jelikož v druhém případě se vnitrostátní orgány odmítly zabývat žádostí M. Róžaňského o určení jeho otcovství pouhým odkazem na uznání otcovství jiným mužem, aniž by nicméně zkoumaly skutkové okolnosti případu, jako například otázku, zda dítě žilo se svým právním otcem v sociálním a rodinném vztahu.“

skutečně otcem dítěte. ESLP uvedl, že většina členských států Rady Evropy vyžaduje k uznání otcovství k dítěti narozenému mimo manželství souhlas matky, jedná se tak o otázku spadající do prostoru pro volné uvážení členských států za předpokladu, že jsou dostatečně chráněna práva domnělého biologického otce na právní určení původu dítěte.⁵¹⁵

V tomto rozsudku ESLP konstatoval, že článek 8 Úmluvy je nezbytné interpretovat v tom smyslu, že „ukládá členským státům povinnost zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit biologickému otci navázat vztah se svým dítětem, zejména přiznáním kontaktních práv“. V řízení o úpravě styku tak může být určeno biologické otcovství v protikladu k právnímu otcovství, jestliže vzhledem ke konkrétním okolnostem případu jsou styky domnělého biologického otce a dítěte považovány za v nejlepším zájmu dítěte.⁵¹⁶ Podle ESLP není možné vyloučit zcela domnělého biologického otce z možnosti nechat si potvrdit své otcovství, ledaže existují relevantní důvody ohledně nejlepšího zájmu dítěte. Uvedené však nelze vykládat tak, že by Úmluva zakládala domnělému biologickému otci právo na popření právního otcovství dítěte určené ve prospěch jiného muže nebo právo podat návrh na zjištění biologického otcovství v protikladu k právnímu otcovství.⁵¹⁷ Uvedené závěry se vztahují také na posouzení žádosti stěžovatele, aby bylo zjištěno jeho biologické otcovství bez následné změny právního statusu dítěte. Takové rozhodnutí rovněž spadá do širšího uvážení členských států.⁵¹⁸ Vzhledem k tomu, že výše uvedené otázky spadají do širšího prostoru členských států pro jejich uvážení, tak ESLP zkoumal, zda byl rozhodovací proces jako celek spravedlivý a stěžovateli byla poskytnuta požadovaná ochrana jeho zájmů chráněných článkem 8 Úmluvy.⁵¹⁹ „Ve věcech týkajících se vztahu osoby k jejímu dítěti je dána povinnost vykonávat mimořádnou péči s ohledem na riziko, že plynutí času může vést k faktickému určení věci, která je součástí procesních požadavků obsažených v článku 8“.⁵²⁰ Zvláštní péče je vyžadována také ve věcech týkajících se občanského statusu malého dítěte.⁵²¹

Ke skutkovým okolnostem případu lze uvést následující. K početí dítěte došlo v době trvání manželství stěžovatele a matky dítěte. Dítě se však narodilo po rozvodu manželství

⁵¹⁵ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 68.

⁵¹⁶ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 76. Srov. rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, stížnost č. 17080/07, bod 103.

⁵¹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 77.

⁵¹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 79.

⁵¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 80. Srov. rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 66, a rozsudek ESLP ze dne 26. února 2004, *Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, bod 41-42.

⁵²⁰ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 81. Srov. rozsudek ESLP ze dne 5. prosince 2002, *Hoppe proti Německu*, č. 28422/95, bod 54, a rozsudek ESLP ze dne 10. listopadu 2005, *Süß proti Německu*, č. 40324/98, bod 100.

⁵²¹ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 81.

v březnu 2005. Dopisem z května 2006 žádal stěžovatel matku o kontakt s dítětem a určení otcovství stěžovatele k dítěti. Právní otcovství jiného muže bylo určeno prohlášením tohoto muže a matky dítěte v červnu 2006. V červenci 2006 podal stěžovatel návrh k soudu na určení jeho otcovství s tvrzením, že měl v době početí dítěte pohlavní styk s matkou dítěte. Matka tvrdila, že biologickým otcem dítěte je právní otec dítěte, který žije s matkou a dítětem v sociálním a rodinném vztahu. Matka a právní otec uzavřeli v srpnu 2006 manželství a narodili se jim další dvě děti. Dítěti byl v samostatném řízení ustanoven opatrovník k zastoupení dítěte v probíhajícím řízení a dále také pro případ podání žaloby na popření otcovství dítětem. Mezi dítětem a právním otcem existoval silný sociální a rodinný vztah.

ESLP s ohledem na vše výše uvedené neshledal v daném případě porušení článku 8 Úmluvy. Podle jeho názoru vnitrostátní soudy, co se týká uznání právního statusu stěžovatele, jakožto domnělého biologického otce dítěte, prošetřily případ s řádnou pečlivostí a procesními požadavky vyžadovanými článkem 8 Úmluvy. Zásah do práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života byl v tomto směru přiměřený, protože v této otázce neexistuje konsenzus mezi členskými státy a rozhodnutí o upřednostnění rodinného vztahu mezi dítětem a jeho právními rodiči před vztahem s biologickým otcem spadá do volného uvážení členských států.⁵²²

Dále lze v oblasti ochrany práva na respektování soukromého života domnělého otce zmínit rozsudek ESLP ze dne 13. října 2020, **Koychev proti Bulharsku**, č. 32495/15 (dále jen „Koychev v. Bulharsko“). Stěžovatel, jakožto domnělý otec, se domáhal s odkazem na zájmy dítěte popření otcovství určeného na základě uznání, které bylo učiněno manželem matky dítěte. Podle bulharského práva nebyl domnělý otec oprávněn popřít otcovství muže, který uznal dítě za své. ESLP v citovaném rozsudku konstatoval, že „Pokud jde o spory o určení otcovství, Soud⁵²³ měl za to, že i přes prostor pro uvážení přiznaný Státům⁵²⁴ v této oblasti článek 8 Úmluvy vyžaduje, aby biologickému otcovi nebylo zcela zabráněno v založení jeho otcovství nebo aby nebyl vyloučen ze života dítěte, ledaže pro to existují závažné důvody související s nejlepším zájmem dítěte. Rozhodl tedy, že absolutní nemožnost pro muže, který se prohlašuje za biologického otce, domáhat se určení svého otcovství pouze z toho důvodu, že dítě již uznal jiný muž, aniž by byly zkoumány konkrétní okolnosti případu a různé dotčené zájmy, porušuje

⁵²² Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09, bod 91.

⁵²³ Rozuměj ESLP.

⁵²⁴ Rozuměj signatářské státy Úmluvy.

článek 8 Úmluvy ...“.⁵²⁵ Podle ESLP v projednávané věci absentovaly v rozhodovacím procesu dostatečné záruky, jelikož nebyly podrobně prozkoumány skutkové okolnosti případu a zváženy zájmy dotčených osob.

V roce 2006 se narodilo stěžovateli a jeho partnerce dítě. Matka dítěte navázala v roce 2010 vztah s jiným mužem, se kterým následně uzavřela manželství. V roce 2013 stěžovatel uznal otcovství k dítěti, avšak matka dítěte tomuto odporovala a následně uznal otcovství k dítěti se souhlasem matky manžel matky. Stěžovatel podnikal kroky k popření právního otcovství dítěte, podal žádosti na úřady, státní zastupitelství a soudy. Bulharské právo neupravovalo žádný mechanismus, na základě kterého by bylo možné zabránit zápisu uznání otcovství manžela matky dítěte do rodného listu dítěte z důvodu toho, že domnělý otec, který učinil předchozí uznání, nicméně odporované matkou dítěte, podal žalobu na určení svého otcovství k dítěti.

ESLP uvedl, že na rozdíl od případu L.D. a P.K. proti Bulharsku se v dané věci vnitrostátní soudy při posouzení žaloby stěžovatele na určení jeho otcovství k dítěti neodkazovaly pouze na ustanovení vnitrostátního práva, ale uvedly také několik důvodů pro závěr, že vyhovění žalobě by nebylo v zájmu dítěte. Zmínily zejména tu skutečnost, že by existovalo riziko narušení emoční a rodinné rovnováhy dítěte. Dále stěžovateli vytýkaly, že čekal sedm let, než uznal otcovství k dítěti, a že cílem vnitrostátních právních předpisů je upřednostnění právního vztahu mezi rodičem a dítětem, který odpovídá sociální a rodinné realitě. ESLP připustil, že na základě uvedených důvodů lze omezit možnost domnělého otce určit jeho otcovství. Zároveň však uvedl, že je nezbytné vzít v úvahu také další faktory.

V této souvislosti ESLP kritizoval vnitrostátní soudy, protože neposuzovaly vztah mezi domnělým otcem a dítětem včetně významu tohoto vztahu pro oba jednotlivce. Nebyly zkoumány důvody uváděné domnělým otcem, tedy nečinnost domnělého otce na žádost matky, nikoliv z důvodu nezájmu o dítě, ke kterému učinil uznání otcovství až po uplynutí sedmi let. Bulharské právo nadto nestanovilo žádnou lhůtu pro uznání otcovství. Toto bylo možné učinit kdykoliv, pokud neexistoval právní vztah mezi dítětem a jiným mužem. Domnělý otec byl neúspěšný s uznáním otcovství k dítěti z důvodu postoje matky a nemohl vznést žádné námitky proti uznání otcovství manželem matky, když o tomto nebyl ani informován. Domnělý otec se nemohl účastnit řízení před sociálním orgánem, který prováděl šetření poměrů dítěte, a hájit své zájmy. Tento orgán nebyl povinen brát v potaz zájmy zúčastněných osob, zejména domnělého

⁵²⁵ Rozsudek ESLP ze dne 13. října 2020, *Koychev proti Bulharsku*, č. 32495/15, bod 57. Srov. rozsudek ESLP ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 79. Rozsudek ESLP ze dne 8. prosince 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11, bod 75.

otce a proti rozhodnutí se nemohl domnělý otec odvolat. Před soudy nedošlo k podrobnému posouzení případu domnělého otce, nedošlo k výslechu dotčených osob včetně dítěte, soudy vycházely pouze ze zprávy sociálního orgánu, která byla v době rozhodování Nejvyššího soudu zastaralá přibližně dva roky. S ohledem na vše výše uvedené shledal ESLP v daném případě porušení článku 8 Úmluvy.

V rozsudku ESLP ze dne 22. března 2012, **Ahrens proti Německu**, č. 45071/09, (dále jen „Ahrens v. Německo“), se zabýval ESLP případem, kdy v důsledku rozhodnutí vnitrostátních soudů (s výjimkou okresního soudu) nebylo stěžovateli, jakožto domnělému otci, umožněno popřít otcovství právního otce dítěte a následně určit otcovství stěžovatele k dítěti, ačkoliv bylo prokázáno, že je stěžovatel biologickým otcem dítěte. Vnitrostátní soudy měly za to, že nebyly splněny zákonné předpoklady pro popření otcovství, když mezi právním otcem a dítětem existoval sociální a rodinný vztah, právní otec žil společně s matkou a dítětem ve společné domácnosti od narození dítěte.⁵²⁶ ESLP v daném případě konstatoval, že k porušení článku 8 Úmluvy v daném případě nedošlo, jelikož vnitrostátní soudy dostatečně zjistily relevantní skutečnosti, zkoumaly existenci trvalé sociální rodinné jednotky, právní otec žil s matkou dítěte několik měsíců před narozením dítěte a doprovázel ji během těhotenství a při porodu. Při posouzení věci vzal ESLP v úvahu také to, že stěžovatel požadoval popření otcovství právního otce, což by vedlo k zániku rodičovského vztahu mezi dítětem a právním otcem, který uznal otcovství před narozením dítěte a který vykonával roli sociálního otce. Toto řízení má dalekosáhlejší důsledky než pouhé určení biologického otcovství pro účely stanovení styku domnělého otce s dítětem a práva na informace o vývoji dítěte.⁵²⁷ Procesní požadavky podle článku 8 Úmluvy byly rovněž splněny, ačkoliv řízení o žalobě trvalo téměř čtyři roky. ESLP vycházel z toho, že délka řízení neovlivnila rozhodnutí vnitrostátních soudů, protože soudy měly za to, že sociální a rodinný vztah mezi právním otcem a dítětem existoval již dlouho předtím, než rozhodoval ve věci odvolací soud.⁵²⁸

ESLP tedy věc posuzoval z pohledu ochrany práva na respektování soukromého života domnělého otce. Nepřisvědčil tvrzení stěžovatele, že mezi ním a dítětem existoval rodinný život

⁵²⁶ Vnitrostátní soudy dospěly k závěru, že je nutné chránit rodinnou jednotku, protože právní otec převzal rodičovskou odpovědnost za dítě, přičemž v prvních dvou letech dítěte je nutné v zájmu dítěte zachovat bezpečné rodinné vztahy umožňující rozvíjení dalších sociálních kontaktů. Lhůta pro navázání sociálního a rodinného vztahu nebyla zákonem stanovena, soudy ji tedy byly povinny posuzovat s ohledem na okolnosti jednotlivého případu a věku dítěte. Zájem dítěte na poznání jeho skutečného původu hodnotily vnitrostátní soudy jako relevantní až v pokročilejším věku dítěte. Za uvedených okolností považovaly vnitrostátní soudy za delší období, v němž se vytvoří sociální a rodinný vztah mezi dítětem a právním otcem, i období několika měsíců, které uplynuly mezi narozením dítěte a podáním žaloby domnělým otcem na popření otcovství právního otce a určení otcovství domnělého otce. Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 17-19.

⁵²⁷ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 67.

⁵²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 80.

z důvodu toho, že dítě bylo počato během dlouhodobého vztahu stěžovatele a matky, že měl o dítě zájem, v době těhotenství matku kontaktoval, ta však kontakt odmítala. Oba předpokládali, že otcem dítěte je stěžovatel. Stěžovatel byl připraven převzít rodičovskou odpovědnost a doložil prokazatelný závazek a zájem k dítěti. Matka stěžovateli bránila v založení právního a faktického vztahu s dítětem. Po narození dítěte stěžovatel podal žalobu na určení svého otcovství. Podle ESLP neexistoval v daném případě (potenciální) rodinný život, když vztah stěžovatele a matky skončil přibližně jeden rok před početím dítěte a jejich následný vztah byl pouze sexuální povahy. Stěžovatel a matka nepředpokládali společné založení rodiny. ESLP nedospěl k závěru o existenci závazku stěžovatele vůči dítěti před jeho narozením a rozhodnutí stěžovatele o podání žaloby na určení otcovství podle ESLP nestačilo k tomu, aby vztah mezi ním a dítětem spadl do oblasti rodinného života.⁵²⁹

4.5.3 Komparace judikatury ESLP s českou právní úpravou – popírání otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů domnělým otcem

Výše byl představen přístup ESLP při posuzování ochrany práva domnělého otce na respektování jeho rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy v oblasti popírání otcovství právního otce dítěte, které bylo určeno uznáním, a určení otcovství domnělého otce k dítěti. Uvedené závěry judikatury ESLP jsou v rámci této podkapitoly základem pro komparaci s českou právní úpravou, resp. judikaturou Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, a to za účelem ověření souladnosti přístupu českých soudů se závěry judikatury ESLP a vyvrácení či potvrzení dílčích hypotéz definovaných v podkapitole 4.2 disertační práce. Tedy pro účely této podkapitoly dílčí hypotézy, že právo na ochranu rodinného života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce k popření právního otcovství určeného uznáním, resp. souhlasným prohlášením rodičů, a že právo na ochranu soukromého života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce k popření právního otcovství určeného uznáním, resp. souhlasným prohlášením rodičů.

Jak výše uvedeno, podle české právní úpravy⁵³⁰ není domnělý otec nadán popěrným právem ani v případě popření otcovství založeného souhlasným prohlášením matky a jiného muže, přestože tento muž není biologickým otcem dítěte. Souhlasné prohlášení lze učinit před soudem nebo matričním úřadem. Ani jeden z těchto orgánů není oprávněn zkoumat soulad souhlasného prohlášení s biologickou realitou.⁵³¹ Uvedený nesoulad však bez dalšího

⁵²⁹ Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 33 a bod 59.

⁵³⁰ Za účinnosti OZ i ZR.

⁵³¹ Výjimkou je ustanovení § 7 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně

neznamená, že souhlasné prohlášení rodičů obchází zákon a je z toho důvodu neplatné. Vždy je rozhodující nejlepší zájem dítěte na určení takového otcovství. V tomto lze odkázat na závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), podle kterého „Rozsudek vyhlášený v řízení podle § 62 zákona o rodině nemusí zcela bezvýjimečně deklarovat soulad mezi biologickým a právním otcovstvím, ale jeho cílem je, za užití zásady nejlepšího zájmu dítěte plynoucí z ustanovení článku 3 odst. 1 Úmluvy (pozn. autorky ÚPD), dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi jednotlivými konkurujícími zájmy dotčených osob. Tomu ovšem předchází pečlivé zjištění a rozpoznání jednotlivých zájmů, které je možné jen ve spravedlivém soudním procesu. Aby nejlepší zájem dítěte mohl být jako nepodmíněné právo dítěte skutečně svobodně vykonáno, je třeba rovněž připustit, že právo znát své rodiče v sobě zahrnuje i právo tyto rodiče neznat. Ne každé souhlasné prohlášení rodičů, u něhož muž i matka dítěte věděli, že prohlášení činí muž, který nemůže být biologickým otcem, nezbytně nutně obchází zákon. Při posouzení, zda souhlasné prohlášení rodičů obchází zákon, je třeba vzít do úvahy, zda takové určení je jednoznačně v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.“

Účelovým jednáním matky, která učiní souhlasné prohlášení o určení otcovství k dítěti s mužem, který není biologickým otcem dítěte, může být domnělý otec, často nevědomky, zcela vyloučen z právního rodičovství k dítěti. Takové účelové jednání matky může být rovněž v rozporu se zájmy dítěte. Nejvyšší soud se v rozsudku ze dne 25. května 2016, sp. zn. 21 Cdo 5086/2014, zabýval případem, kdy se domnělý otec domáhal určení otcovství k dítěti, které nebylo narozeno v manželství, přičemž domnělý otec po určitou dobu žil s dítětem a matkou dítěte. Následně matka dítěte přerušila s domnělým otcem kontakt a právní otcovství k dítěti bylo určeno na základě souhlasného prohlášení matky a jiného muže. Od této doby tvořilo dítě s právními rodiči a dalším sourozencem funkční rodinu. Matka dítěte považovala za biologického, sociálního a právního otce dítěte muže, který učinil souhlasné prohlášení o určení otcovství. Domnělý otec podal návrh na popření otcovství právního otce dítěte v době, kdy byl dítěti jeden rok a deset měsíců a od posledního styku s dítětem uplynuly necelé dva měsíce. Styk byl podle vyjádření domnělého otce přerušen z důvodu neočekávaného odchodu matky dítěte, do té doby se domnělý otec podílel na výchově a výživě dítěte. Nejvyšší soud vycházel při posouzení věci z toho, že ZR⁵³² domnělému otci nepřiznával aktivní věcnou legitimaci k podání návrhu na popření otcovství právního otce dítěte. Odkázal však na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010, a rozsudek ESLP ze dne 18. května 2006, Róžański proti Polsku, č. 55339/00, a uzavřel, že za dále uvedených podmínek

některých zákonů.

⁵³² A nyní ani OZ.

může soud domnělému otci aktivní věcnou legitimaci k podání návrhu na popření otcovství zcela výjimečně přiznat. „Stane se tak v situaci, kdy je v zájmu dítěte, aby právo na respektování soukromého a rodinného života putativního otce (k tomu srov. čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod) převážilo nad právy matrikových rodičů a principem právní jistoty rodinných vztahů.“ Podle Nejvyššího soudu jsou soudy s ohledem na uvedené povinny při posuzování otázky, zda je domnělý otec aktivně věcně legitimován k podání návrhu na popření otcovství, zvážit zájmy dotčených osob tak, aby řešení případu nejlépe odpovídalo zájmu dítěte, a to na základě řádně provedeného dokazování v řízení o návrhu domnělého otce na popření otcovství právního otce dítěte. Největší důraz musí být v rámci provedeného dokazování kladen na zjištění názoru, potřeb a poměrů dítěte, přičemž je nutné zohlednit jeho věk a vyspělost. Je třeba dbát na to, aby bylo zachováno právo dítěte být slyšeno ve smyslu článku 12 ÚPD, a to buď přímo, nebo prostřednictvím opatrovníka. A na základě vyvažování zjištěných konkrétních zájmů dotčených osob nalézt řešení uspořádání vztahů, které odpovídá nejlepšímu zájmu dítěte. V zájmu dítěte je pouze takové rozhodnutí, které sleduje jeho dlouhodobé zájmy a vede ke stabilnímu řešení.⁵³³

Nejvyšší soud ve vztahu k dokazování upřesnil, že významnými okolnostmi pro posouzení, zda je domnělý otec aktivně věcně legitimován v řízení o popření otcovství, jsou ve smyslu ustanovení § 154 odst. 1 OSŘ ve spojení s § 423 ZŘS rozhodné skutkové okolnosti případu existující v době zahájení řízení a ty skutkové okolnosti, které nastaly v průběhu řízení až do vyhlášení rozhodnutí. Je tak třeba přihlídnout ke skutečnosti, zda byl v době zahájení řízení domnělý otec sociálním rodičem dítěte a právní otec jím tak být nemohl, z jakého důvodu domnělý otec nepodnikl právní kroky směřující k právnímu určení jeho otcovství či v jakém časovém rozmezí tyto právní kroky podnikl⁵³⁴ a jestli využil k ochraně svého práva všechny dostupné prostředky. „Soud prvního stupně sice bude muset zjistit a vyvažovat zájmy, které existují k okamžiku jeho rozhodování, zároveň ale bude muset vzít v potaz také okolnosti, které k současnému stavu vedly, neboť jen tak bude možné nalézt stabilní řešení, které respektuje dlouhodobé zájmy dítěte.“

Při hodnocení otázky, zda domnělý otec využil všechny dostupné prostředky k ochraně svého práva je třeba přihlídnout k tomu, že v případě popírání otcovství založeného na základě aplikace první domněnky otcovství nemá domnělý otec podle OZ žádné právní prostředky k popření otcovství manžela matky dítěte. Za účinnosti ZR mohl využít alespoň možnost podání podnětu nejvyššímu státnímu zástupci k zahájení řízení o popření otcovství podle ustanovení §

⁵³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2016, sp. zn. 21 Cdo 5086/2014.

⁵³⁴ V daném případě do 1 roku a 10 měsíců dítěte domnělý otec žádné právní kroky nepodnikl.

62 ZR. Tohoto postupu, a dále včetně postupu podle ustanovení § 62a ZR, mohl využít také domnělý otec popírající právní otcovství muže založeného na základě aplikace druhé domněnky otcovství. Za účinnosti OZ se nabízí využití postupu podle ustanovení § 793 OZ ve spojení s § 419 ZŘS, avšak jen ve vztahu k popření otcovství určeného podle druhé domněnky otcovství. Na základě citovaného ustanovení může kdokoliv podat podnět soudu k zahájení řízení o popření otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů, jestliže takto určený otec dítěte nemůže být jeho otcem. Soud řízení o popření otcovství zahájí za kumulativního splnění dvou podmínek, a to, pokud takový postup vyžaduje zřejmý zájem dítěte a mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva. Následující podkapitola 4.5.4 disertační práce je věnována zkoumání výkladu ustanovení § 793 OZ se zaměřením na zodpovězení otázky, zda je dané ustanovení využitelné také pro ochranu práv domnělého otce a pokud ano, zda poskytuje domnělému otci dostatečnou ochranu v souladu se závěry judikatury ESLP. Zkoumání možnosti využití analogie ve vztahu k ustanovení § 793 OZ pro podání podnětu domnělým otcem k zahájení řízení o popření otcovství určeného podle první domněnky otcovství je předmětem podkapitoly 4.4.4 disertační práce.

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že byla i v oblasti popírání otcovství založeného uznáním, resp. souhlasným prohlášením rodičů, vyvrácena dílčí hypotéza, že právo na ochranu rodinného života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce. Tato hypotéza byla však vyvrácena pouze za předpokladu, že popření otcovství manžela matky vyžaduje zájem dítěte, a to při vážení v kolizi stojících zájmů všech dotčených osob. Tedy zájem dítěte je korektivem pro poskytnutí ochrany práva domnělého otce na respektování jeho rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Dále byla v oblasti popírání otcovství založeného uznáním, resp. souhlasným prohlášením rodičů, potvrzena dílčí hypotéza, že právo na ochranu soukromého života domnělého otce nezahrnuje popěrné právo domnělého otce. Ačkoliv Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 25. května 2016, sp. zn. 21 Cdo 5086/2014, stanoví stejné podmínky pro přiznání popěrného práva domnělého otce, jak pro případ posouzení práva na respektování jeho rodinného, tak i soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, je tento závěr třeba s ohledem na shora citované závěry judikatury ESLP korigovat ve vztahu k právu na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, který členským státům neukládá povinnost přiznat domnělému otci popěrné právo.

4.5.4 Výklad ustanovení § 793 OZ

Z důvodové zprávy k ustanovení § 793 OZ se k účelu a výkladu daného ustanovení podrobněji nepodává ničeho. Toto ustanovení má podle důvodové zprávy „řešit nevládnou

situaci hrozící dítěti“, přičemž základními lidskými právy ve smyslu tohoto ustanovení se rozumí zejména práva náležející dítěti. Pokud by práva matky byla v rozporu s právy dítěte, musí práva matky ustoupit.⁵³⁵

Komentářová literatura je k výkladu ustanovení § 793 OZ převážně jednotná. K. Jantošová rozumí pod pojmem zřejmého zájmu dítěte soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím, při nemožnosti jeho dosažení je nutné vzhledem ke konkrétním okolnostem případu zvolit ten aspekt rodičovství, který převažuje. Ustanoveními zaručujícími lidská práva se poté rozumí nejen ustanovení LZPS, ale také mezinárodní úmluvy týkající se práva na respektování soukromého a rodinného života, nediskriminace apod., zejména článek 8 a 14 Úmluvy a článek 7 odst. 1 ÚPD. Postupováno podle ustanovení § 793 OZ by mělo být především v případech, kdy účelem souhlasného prohlášení rodičů bylo obcházení zákona za účelem realizace osvojení, mezinárodní adopce, obchodování s lidmi či z jiných zjištěných důvodů.⁵³⁶ Totožný výčet důvodů aplikace ustanovení § 793 uvádí rovněž Z. Králíčková, i když zdůrazňuje, že primárním účelem citovaného ustanovení s odkazem na § 62a ZR, který byl daným ustanovením nahrazen, je zejména zamezení obchodování s dětmi. Zároveň souhlasí s D. Frintovou⁵³⁷, že je nutné interpretovat předmětné ustanovení širěji, tedy také k ochraně práv domnělého biologického otce dítěte, jestliže osvědčí dostatečný právní zájem na popření otcovství muže, který nemůže být otcem dítěte a jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů. Z. Králíčková upozorňuje na to, že nelze zahájit ex offio řízení o popření otcovství určeného první domněnkou otcovství, přestože by se jednalo o tzv. manželství naoko, za účelem legalizace pobytu cizince na území České republiky nebo získání státního občanství či jiné výhody.⁵³⁸ Rovněž R. Šínová uvádí, že primárním účelem ustanovení § 793 OZ je zejména zabránění obcházení pravidel mezinárodních adopcí⁵³⁹ a zároveň apeluje, aby soudy

⁵³⁵ Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. [online], s. 196. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu.

⁵³⁶ JANTOŠOVÁ, Klára. In: PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 862-863, bod 1-2 (§ 793). Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

Srov. ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 987, bod 5 (§ 793).

⁵³⁷ FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 332, bod I-II (§ 793). Dostupné z: [databáze ASPI](http://databaze.aspi.cz).

⁵³⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 555-558, bod 1-2 (§ 793). Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

⁵³⁹ „Ve snaze obejít právní regulace osvojení do ciziny se objevuje praxe, kdy ten, kdo by jinak měl být osvojitel, přijíždí z ciziny do České republiky, souhlasně zde s matkou prohlásí otcovství, stává se právním otcem dítěte a odjíždí s dítětem do ciziny jako se svým potomkem. Následně pak v cizině dítě doosvojí jeho partner. Minimálně jsou takto obcházena ustanovení o preadopční péči, ze hry je také pravomoc Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Tímto postupem dochází k vědomému prohlášení otcovství k dítěti, o němž je prohlasujícím známo, že není dítětem toho, kdo otcovství k němu prohlášením uznává.“ K tomuto blíže viz SEDLÁK, P.: Druhá domněnka otcovství ve vztahu k osvojení. In: ŠÍNOVÁ, Renáta a kol.: *Aktuální problémy rodinněprávní regulace:*

využívaly toto ustanovení i jako určitý signál vůči matkám, které se snaží záměrně vyblokovat domnělého biologického otce z rodičovských práv k dítěti učiněním souhlasného prohlášení o určení otcovství s jiným mužem. Toto je jediná možnost podle současné právní úpravy pro obranu práv domnělých biologických otců.⁵⁴⁰ D. Frintová zastává takový výklad ustanovení § 793 OZ, podle kterého je podnět k zahájení řízení podle § 793 OZ oprávněn podat kdokoliv, pokud osvědčí dostatečný právní zájem, přičemž je nutné poskytnout „ochranu statusového poměru založeného na základě poměrů biologických“. Soud není oprávněn požadovat po osobě činící podnět předložení výsledku testu DNA, ale postačují jiné důkazy, ze kterých je právní zájem této osoby dostatečně osvědčen.⁵⁴¹ Obdobně argumentuje také R. Šínová⁵⁴², která zároveň upozorňuje, že je v praxi typické, že matka souhlasným prohlášením o určení otcovství učiněným s jiným mužem toto činí jako akt pomsty biologickému otci dítěte tak, aby jej tzv. vyblokovala.⁵⁴³ Za podstatu ustanovení § 793 OZ považuje R. Šínová „státní zásah do stavu, který nastal v důsledku zjevného hazardování s dítětem a jeho právním statutem, jehož účel v žádném případě s rodinnými poměry a sociálními vazbami dítěte nesouvisí.“⁵⁴⁴ Souhlasí se Z. Králíčkovou, že by měl být zastáván širší výklad ustanovení § 793 OZ zohledňující práva domnělého otce. Nicméně, na rozdíl od Z. Králíčkové, nepovažuje s ohledem na práva domnělého otce za nedostatek právní úpravy skutečnost, že nelze ex officio zahájit soudní řízení také v případě popírání otcovství určeného na základě první domněnky otcovství. Podle R. Šínové není toto účelné, jelikož by soud zasahoval také do manželství matky a právního otce, k čemuž existují jiné instituty jako je například určení, že tu manželství není, nebo prohlášení manželství za neplatné. R. Šínová považuje za vhodnější řešit tuto situaci de lege ferenda přiznáním aktivní věcné legitimace domnělému otci.⁵⁴⁵

Ohledně výkladu pojmu zřejmého zájmu dítěte souhlasí R. Šínová se Z. Králíčkovou a odkazují se na Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 91/1998 Sb. (dále jen „Pokyn NSZ 2003“), jakožto základní vodítko. Za nezanedbatelnou okolnost při posouzení přípustnosti zahájení řízení podle

rodičovství, výchova a výživa nezletilého. Leges, Praha 2013, s. 141-146.

⁵⁴⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, s. 52. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁵⁴¹ FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655-975)* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 332, bod I-II (§ 793). Dostupné z: databáze ASPI.

⁵⁴² ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 990, bod 14 (§ 793).

⁵⁴³ Tamtéž, s. 988, bod 5 (§ 793).

⁵⁴⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 988, bod 8 (§ 793).

⁵⁴⁵ Tamtéž, s. 989, bod 9 (§ 793).

ustanovení § 793 OZ považuje R. Šínová existenci sociálního rodičovství vzhledem k tomu, že absentuje jakékoliv řešení putativního rodičovství. Nelze zájem dítěte ztotožňovat pouze s otázkou zajištění poskytovatele výživného pro dítě. OZ nestanoví omezující lhůtu pro využití diskreční pravomoci soudu podle ustanovení § 793 OZ. R. Šínová má však za to, že „delší doba trvání statusového poměru bude mít význam při posouzení zřejmého zájmu dítěte na popření otcovství“.⁵⁴⁶ Ustanovení § 793 OZ, na rozdíl od ustanovení § 792 OZ, operuje s pojmem zřejmý zájem dítěte. „Zájem dítěte by tak měl být objektivně seznatelný a natolik zjevný, že není možné o jeho existenci pochybovat. Rozdílnost předpokladu aplikace § 792 OZ a ustanovení § 793 OZ však není ničím odůvodněna.“⁵⁴⁷ Je nezbytné připomenout, že s rozdílem mezi zřejmým zájmem dítěte a zájmem dítěte se ani historicky nedokázaly literatura a judikatura vypořádat.⁵⁴⁸

Ustanovení § 793 OZ svým zněním navazuje na ustanovení § 62a ZR, který byl do ZR zakotven s účinností od 1. 8. 1998 novelizací provedenou zákonem č. 91/1998 Sb.⁵⁴⁹ Podstatnou změnou oproti ustanovení § 62a ZR je však to, že oprávnění nejvyššího státního zástupce bylo nahrazeno diskreční pravomocí soudu k zahájení ex officio řízení o popření otcovství. Na rozdíl od ustanovení § 793 OZ, ustanovení § 62a ZR vyžadovalo podání návrhu na popření otcovství v době, kdy alespoň jednomu z právních rodičů běžela lhůta k popření otcovství. Po uplynutí popěrné lhůty mohlo být postupováno podle ustanovení § 62 ZR. Nadto má podle ustanovení § 793 OZ soud oprávnění současně pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti. Co se týká účelu zakotvení ustanovení § 62a ZR, nepodává se z důvodové zprávy k zákonu č. 91/1998 Sb. ničeho. Odborná literatura dovozovala, že účelem citovaného ustanovení bylo zamezení obchodování s dětmi.⁵⁵⁰ Z bodu IV odstavce 4 Přílohy č. 1 Pokynu NSZ 2003 vyplývá, že za zřejmý zájem dítěte ve smyslu ustanovení § 62a ZR je třeba považovat

⁵⁴⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 989, bod 9 a bod 11 (§ 793).

⁵⁴⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice. In: VOJČÍK, Petr a kol. (eds.). *Košické dni súkromného práva 1*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 566.

⁵⁴⁸ K tomu blíže viz KORNEL, Martin. *Nejlepší zájem dítěte* [online]. Dizertační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2012, s. 115 [cit. 20. června 2021]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/107739/pravf_d/Kornel_-_NEJLEPSI_ZAJEM_DITETE.pdf.

⁵⁴⁹ Vložen na základě usnesení Senátu České republiky ze 2. schůze dne 19. března 1998 k návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů/senátní tisk č. 1998/15/, kterým byl návrh zákona vrácen Poslanecké sněmovně ve znění přijatých pozměňovacích návrhů, uvedených v příloze tohoto usnesení. Dostupné z: <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=29490>.

Ústavně-právní výbor projednal návrh dne 12. 3. 1998 a přijal usnesení č. 1998/14, které bylo rozdáno jako tisk 1998/15/1 (pozměňovací návrhy).

⁵⁵⁰ SPÁČIL, Jiří. Určení a popření otcovství po novele zákona o rodině. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 9. SPÁČIL, Jiří. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství*. Komentář. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 298 (§ 62a).

také situace, kdy: „a) uznání otcovství mužem, který nezpochybnitelně nemůže být otcem dítěte, učiněné za účelem vytvoření podmínek pro vyjádření souhlasu společně s matkou k osvojení dítěte, je prostředkem k obejití režimu stanoveného pro mezinárodní adopci a nesnese-li z tohoto důvodu úprava osobních poměrů v otázce otcovství odklad, b) uznání otcovství mužem, který nezpochybnitelně nemůže být otcem dítěte, bylo vedeno zjištěnými důvody prospívajícími muži, který otcovství uznal, a popřípadě též matce, nebo jinými zavrženímhodnými důvody na újmu práva dítěte na zajištění tělesného, citového, rozumového a mravního vývoje a uspořádání osobních poměrů v otázce otcovství je vzhledem k hrozící újmě dítěti neodkladné, zejména hrozí-li zavlečení dítěte do ciziny nebo jiná vážná újma.“

Z předestřené jednoduchého subjektivně historického výkladu není možné dospět k odhalení skutečné vůle zákonodárce, která by umožňovala jednoznačně definovat účel ustanovení § 793 OZ. Je tedy nezbytné podrobit zkoumání zamýšlený účinek, kterého chtěl zákonodárce použitím ustanovením § 793 OZ dosáhnout, a to v rámci subjektivně teleologického výkladu, přičemž je vycházeno z předpokladu racionálního zákonodárce, a dále v rámci nepravého subjektivně historického výkladu za použití historické komparace s předchozí právní úpravou ZR.

Ustanovení 793 OZ svou podstatou odpovídá ustanovení § 62a ZR s výjimkou toho, že pravomoc k zahájení řízení byla delegována na soudy. Lze tedy dospět k závěru, že zákonodárce nezamýšlel měnit účel daného ustanovení přijetím OZ. Umožnění soudu podle OZ současně pozastavit výkon rodičovské odpovědnosti zvyrazňuje aplikaci citovaného ustanovení na situace, kdy se skutečně dítě nachází v nevlídné situaci či mu tato hrozí. Soud však pozastaví výkon rodičovské odpovědnosti „zpravidla“, tedy zákonodárce nevyklučuje zahájení řízení podle ustanovení § 793 OZ v méně závažné situaci, ve které se bude dítě nacházet. Zákonodárce výslovně, stejně jako v případě ustanovení § 62a ZR, předpokládá aplikaci ustanovení § 793 OZ pouze na případy popření otcovství určeného druhou domněnkou otcovství. Ustanovení § 793 OZ nestanoví, že by se podmínka „mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva“ pro zahájení předmětného řízení týkala pouze práv dítěte. Toto nepředpokládá, jak výše uvedeno, ani důvodová zpráva k § 793 OZ. Aplikace ustanovení § 793 OZ je tedy odůvodněna také v případech, pokud mají být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva dotčených osob, a to matky dítěte, právního otce a domnělého otce. Lze tedy shrnout, že by s přihlédnutím k předpokladu racionálního zákonodárce bylo účelem zákonodárce řešit prostřednictvím ustanovení § 793 OZ také zahájení řízení o popření otcovství určeného druhou domněnkou otcovství, pokud se takového postupu domáhá domnělý otec z důvodu zásahu do jeho práva na respektování rodinného či soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, jelikož

lze toto považovat za splnění předpokladu naplnění ustanovení zaručujících základní lidská práva domnělého otce. To vše za současného splnění předpokladu zřejmého zájmu dítěte na zahájení řízení o popření otcovství určeného druhou domněnkou otcovství.

V následujícím kroku je nezbytné za použití formálně systematického výkladu a objektivně teleologického výkladu definovat rozumný účel a smysl, které lze ustanovení § 793 OZ přiřadit při respektování platného právního řádu a současných společenských podmínek.⁵⁵¹ Ustanovením § 793 OZ jsou dotčeny zájmy osob, které mohou být dotčeny souhlasným prohlášením rodičů, tedy zejména dítěte samotného, matky dítěte, právního otce a domnělého otce. Zájem dítěte na popření otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů, aniž by právní otec dítěte takto určený mohl být jeho biologickým otcem, je jedním z předpokladů pro zahájení řízení podle § 793 OZ. Kumulativně musí být splněn i druhý předpoklad, a to naplnění ustanovení zaručujících základní lidská práva. Základní lidská práva dítěte by měla být zkoumána již v rámci kritéria (zřejmého) zájmu dítěte ve smyslu ustanovení § 793 OZ, ač tyto důvodová zpráva k citovanému ustanovení zmiňuje samostatně. V rámci kritéria zájmu dítěte by mělo být posuzováno základní lidské právo dítěte znát svůj původ a právo na péči svých rodičů, je-li to možné, podle čl. 7 ÚPD, právo na ochranu soukromého a rodinného života dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy. Rovněž nikoliv zanedbatelný význam má v této souvislosti skutečnost, že dítě není bez ohledu na svůj věk oprávněno jakýmkoliv způsobem ovlivnit určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, byť by toto prohlášení činil muž, který není biologickým otcem dítěte.⁵⁵² Ve vztahu k základním lidským právům matky, právního otce a domnělého otce se jedná o jejich právo na ochranu rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. V každém případě je však rozhodující nejlepší zájem dítěte (článek 3 ÚPD). Lze tak předpoklad „mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská práva“ vymezit jako výšeč obsahu pojmu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ a odkázat se na výklad učiněný v kapitole 2 této disertační práce.⁵⁵³ Rozhodnutí soudu, zda zahájit ex officio řízení o

⁵⁵¹ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 126-127, bod 160-163. V rámci objektivně teleologického výkladu je nejprve nutné vymezit konflikt zájmů, jež jsou ustanovením § 793 OZ dotčeny, a následně nalézt odpověď na otázku, z jakého důvodu byl konflikt zájmů vyřešen daným ustanovením způsobem, který byl zvolen. Upřednostnění některého ze zájmů, které jsou v konfliktu vyžaduje hodnotové rozhodnutí, zpravidla odůvodněné odkazem na některý z právních principů. Na rozdíl od subjektivně teleologického výkladu je třeba v rámci objektivně teleologického výkladu zjistit účel, který je objektivně spojen s ustanovením § 793 OZ, tedy takový, který by s ním spojoval informovaný adresát, popř. racionální zákonodárce, kterému je známo platné právo a současný stav světa, a nikoliv historický zákonodárce. Účel je třeba hledat i s odkazem na závěry získané subjektivně teleologickým výkladem, ze kterého lze dovodit účel, který s § 793 OZ spojoval zákonodárce a tento lze považovat za racionální účel a je možné jej zohlednit i v tomto objektivně teleologickém výkladu.

⁵⁵² Podrobněji v kapitole 5 disertační práce.

⁵⁵³ Podrobněji v kapitole 2 disertační práce.

popření otcovství podle ustanovení § 793 OZ, by tedy mělo být výsledkem vážení v kolizi stojících zájmů dítěte, domnělého otce, matky dítěte a právního otce. Tento účel by za současného stavu světa a platného práva spojoval s daným ustanovením také informovaný adresát, resp. racionální zákonodárce, když uvedený přístup lze vypožorovat také z výše předestřené judikatury ESLP k článku 8 Úmluvy. Ústavní soud⁵⁵⁴ nadto opakovaně zákonodárce vyzýval, aby „spravedlivě upravil zájmy biologických otců, zájem na jistotě právního postavení dítěte a obecně jeho nejlepší zájem.“ Je tedy na místě poskytnout, do doby přijetí nové právní úpravy, ochranu práv domnělého otce alespoň formou aplikace ustanovení § 793 OZ také na případy tzv. vyblokování domnělého otce ze života dítěte souhlasným prohlášením matky dítěte a jiného muže o určení otcovství k dítěti.

K tomuto přístupu inklinuje také Ústavní soud, když se v nálezu Ústavního soudu ze dne 11. června 2019, sp. zn. II. ÚS 1467/18 (N 109/94 SbNU 317), jako obiter dictum okrajově k výkladu ustanovení § 793 OZ vyjádřil tak, že „slovní spojení "nemůže být jeho otcem" v ustanovení § 793 občanského zákoníku lze vyložit též tak, že představuje nikoliv odkaz na dobu předpokládanou tzv. druhou domněnkou otcovství (skrz pohlavní styk), nýbrž reálnou nemožnost, což znamená, že je-li to v zájmu dítěte (a nenaruší-li to stabilitu jeho rodinného uspořádání v rozporu s tímto zájmem), může se soud rozhodnout prověřit otcovství prostřednictvím testu DNA, z něhož jedině lze zjistit přesně, zda dotyčný může či nemůže být otcem dítěte.“ Ústavní soud tak reagoval na závěry obecných soudů, které odmítly návrh domnělého biologického otce na určení jeho otcovství k dětem z důvodu, že již měly určeného právního otce na základě druhé domněnky otcovství. Domnělý otec se s matkou dětí intimně stýkal od srpna do prosince 2016 a od října do prosince 2016 spolu sdíleli společnou domácnost. Domnělý otec se o těhotenství matky dětí dozvěděl v září 2016 a začali se připravovat na narození dětí. V prosinci 2016 ukončili vztah a matka se přestěhovala ke svému bývalému partnerovi, se kterým žila ve vztahu jako druh a družka bezprostředně před vztahem s domnělým otcem. Matka s domnělým otcem přestala komunikovat. Jakmile se domnělý otec dozvěděl o narození dětí, tak vyzval matku k provedení testu DNA a učinění souhlasného prohlášení. Matka sdělila, že již došlo k určení právního otcovství na základě souhlasného prohlášení s jejím bývalým partnerem. Matka za biologického otce považovala bývalého partnera, odmítala jakýkoliv zásah do spokojených rodinných poměrů, když se v mezidobí s partnerem zasnoubili. Matka a právní otec dětí tvrdili, že se intimně stýkali v době rozhodné pro početí dětí. Obecné soudy se zabývaly možností zahájení řízení podle ustanovení § 419

⁵⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363). Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2021, sp. zn. II. ÚS 619/21.

ZŘS ve spojení s § 793 OZ. Předmětné řízení však nezahájily, jelikož nepovažovaly za naplněný předpoklad, že otec určený souhlasným prohlášením nemohl být otcem dětí, protože se v rozhodné době intimně stýkal s matkou dětí.

Nelze znevýhodňovat domnělého otce, který podal podnět ve smyslu ustanovení § 793 OZ, ani z důvodu toho, že nemá možnost disponovat při podání podnětu testem DNA osvědčujícím jeho otcovství k dítěti. Je třeba vzít v potaz, že sám soud není oprávněn před zahájením řízení o popření otcovství podle ustanovení § 793 OZ uložit matce a dítěti povinnost dostavit se na základě ustanovení § 127 OSŘ ke znalci za účelem podrobení se odpovídajícímu vyšetření.⁵⁵⁵ Pro soud by tak měly být v případě absence domnělým otcem předloženého testu DNA relevantní informace, které svědčí o neplatnosti souhlasného prohlášení a věrohodnost důkazních prostředků prokazujících soulož domnělého otce a matky dítěte, které je domnělý otec schopen předložit.⁵⁵⁶

Ve prospěch aplikace ustanovení § 793 OZ také na méně závažná jednání, jako jsou případy tzv. vyblokování domnělého otce ze života dítěte a rodičovských práv k dítěti, nikoliv tedy jen na případy napravení stavu obcházení ustanovení upravujících mezinárodní adopci, nabytí státního občanství, hrozby zavlčení dítěte do zahraničí apod., hovoří také argument a maiori ad minus. Lze odkázat například na závěry usnesení Ústavního soudu ze dne 23. září 2014, sp. zn. IV. ÚS 1379/14, kterým bylo rozhodováno o ústavní stížnosti stěžovatelky - matky dítěte, která brojila proti rozhodnutím obecných soudů, jimiž byla uznána vinnou ze spáchání přečinu poškození cizích práv podle § 181 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku.⁵⁵⁷ Ačkoliv nebyl v daném případě biologický otec obecným soudům znám, Ústavní soud přesto uzavřel, že: „V předmětné věci bylo posuzováno především to, jaký vliv má stěžovatelčino jednání na práva dítěte garantovaná Úmluvou o právech dítěte. Úvaha soudů, že v důsledku nepravdivého společného prohlášení rodičů byla na právech dítěte způsobena vážná újma spočívající mimo jiné v částečném odnětí jeho totožnosti a nezákonném zásahu do rodinných svazků dítěte s biologickým otcem (a v konečném důsledku do soukromého života dítěte jako takového), je podle názoru Ústavního soudu logická a opodstatněná.“ Naplňuje-li jednání matky, která tzv. vyblokovala biologického otce z rodičovských práv k dítěti, byť tento nebyl dokonce znám, a zasáhla tím do práva dítěte garantovaná ÚPD, skutkovou podstatu

⁵⁵⁵ Srov. odlišný přístup soudu v usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. IV. ÚS 1511/17.

⁵⁵⁶ ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice. In: VOJČÍK, Petr a kol. (eds.). *Košické dni súkromného práva 1*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 567.

⁵⁵⁷ Uvedeného přečinu se matka měla dopustit tím, že v rámci souhlasného prohlášení rodičů ve smyslu § 52 odst. 1 ZR, v zistném úmyslu a po předchozí domluvě do úředního zápisu uvedla, že biologickým otcem jejího dítěte vietnamské národnosti je Z. V., přičemž si byla vědoma, že toto prohlášení se nezakládá na pravdě. Tím měla uvést matriční úřad v omyl a způsobit vážnou újmu na právech svého dítěte.

trestného činu, tím spíše je třeba uvést právní stav do souladu se stavem biologickým, zvláště pokud se sám domnělý biologický otec určení otcovství a svých rodičovských práv domáhá a o dítě jeví od počátku zájem. Nicméně rozhodujícím korektivem zde bude zájem dítěte na popření otcovství a zohlednění práva na respektování rodinného a soukromého života matky a právního otce dítěte vedle práva na respektování rodinného a soukromého života domnělého otce. Při posouzení věci je třeba zohlednit, jak výše uvedeno, že ne každé souhlasné prohlášení, které neodpovídá biologické realitě, je natolik závažné, aby bylo posouzeno jako obcházení zákona a vedlo k neplatnosti takového prohlášení.⁵⁵⁸

Závěrem je nezbytné zhodnotit, zda předestřené interpretační řešení ustanovení § 793 OZ, prostřednictvím něhož může domnělý otec žádat soud o zahájení řízení o popření otcovství, byť pouze ve vztahu k otcovství určeného na základě druhé domněnky otcovství, je v souladu se závěry judikatury ESLP dostatečným prostředkem pro ochranu práva na respektování rodinného a soukromého života domnělého otce ve smyslu článku 8 Úmluvy. Předně je nutné vzít v potaz, že ustanovení § 793 OZ nepřiznává domnělému biologickému otci přímé popěrné právo. Tedy je na uvážení soudu, zda řízení o popření otcovství právního otce zahájí ex officio či nikoliv. Tento postup není vadný, když v zájmu zachování ochrany rodinné jednotky je po určení otcovství jiného muže k dítěti ponechána pravomoc soudu rozhodnout o zahájení řízení o popření otcovství k žádosti domnělého otce. Takto koncipovaná právní úprava zajišťuje nejlepší zájem dítěte a vyvažuje zájem dítěte a biologického dítěte.⁵⁵⁹ Z judikatury ESLP vyplývá, že vnitrostátní právo by mělo obsahovat návod, jakým způsobem by měla být diskreční pravomoc soudu v této oblasti vykonávána. V daném případě by soudy měly zvažovat zřejmý zájem dítěte na zahájení řízení o popření otcovství založeného druhou domněnkou a zájmy ostatních dotčených osob včetně ochrany existující rodiny. Zvážit skutkové okolnosti případu, tedy zejména aktuální situaci dítěte, matky dítěte, právního otce a domnělého otce, zjistit rodičovské kompetence domnělého otce a dále zda by posouzení otcovství stěžovatele poškodilo zájmy dítěte. Vzhledem k tomu, že soud nemá oprávnění provádět v tomto směru dokazování před zahájením soudního řízení, jeví se aplikace ustanovení § 793 OZ jako nedostatečná pro ochranu práva domnělého otce na respektování jeho rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, jelikož nelze činností soudu před zahájením řízení dosáhnout řádného zvážení práv a zájmů domnělého biologického otce.⁵⁶⁰ A již vůbec nikoliv řádného zjištění zájmu dítěte na změně právního statusu. Soud je podle ustanovení § 793 OZ

⁵⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

⁵⁵⁹ Srov. rozsudek ESLP ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00, bod 75.

⁵⁶⁰ Rozsudek ESLP ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00.

oprávněn přímo zahájit řízení o popření otcovství, toto ustanovení není koncipováno na principu dvoufázovosti řízení, jako tomu je v případě ustanovení § 792 OZ. Soud tedy není oprávněn nejprve vést řízení o splnění podmínek podle ustanovení § 793 OZ pro zahájení řízení o popření otcovství a až následně podle zjištěného výsledku řízení o popření otcovství zahájit či nikoliv. Rovněž neexistuje konkrétní předpis, který by upravoval postup soudu a způsob výkonu jeho diskreční pravomoci. Soud není povinen v rámci posouzení podnětu domnělého otce vyslechnout. Soud není výslovně povinen provést přezkum různých dotčených zájmů za účelem posouzení, zda zahájit řízení o popření otcovství či nikoliv. V případě odmítnutí podnětu domnělého otce nepodléhá rozhodnutí soudu soudnímu přezkumu, není tedy naplněn předpoklad soudní přezkoumatelnosti způsobu vyřízení podnětu domnělého otce.⁵⁶¹ V tomto lze odkázat například na usnesení Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2004, sp. zn. II. ÚS 3109/14, podle kterého je přípis, kterým byl domnělý biologický otec informován o odložení jeho podnětu na zahájení řízení o popření otcovství podle § 793 OZ, pouze vyrozuměním soudu o tom, jak byl podnět po provedeném prošetření vyřízen. „Takové vyrozumění autoritativně a pravomocně nezasahuje do právní sféry stěžovatele“ a nelze jej považovat za rozhodnutí nebo opatření ve smyslu ustanovení § 72 zákona o Ústavním soudu.⁵⁶² „Podstatné je, že ani odložením podnětu k zahájení řízení o popření otcovství soudem nedochází ke vzniku, změně nebo zániku oprávnění a povinnosti fyzické nebo právnické osoby, neboť jím není autoritativně rozhodováno o právech a povinnostech konkrétního subjektu, ale pouze o tom, zda bude realizováno oprávnění obsažené v ustanovení § 793 OZ.“

S ohledem na vše výše uvedené lze uzavřít, že ustanovení § 793 OZ se jeví ve srovnání s požadavky judikatury ESLP jako nedostatečný prostředek k ochraně práva na respektování soukromého a rodinného života domnělého otce ve smyslu článku 8 Úmluvy. Další kapitola disertační práce je tak věnována zkoumání dotváření popěrného práva domnělého otce na základě analogie.

4.6 Dotváření popěrného práva domnělého otce

Dotváření práva není na překážku principu dělby moci a vázanosti soudce zákonem ve

⁵⁶¹ Srov. rozsudek ESLP ze dne 8. prosince 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11.

⁵⁶² Obdobně srov. ve vztahu k odložení podnětů Nejvyššího státního zastupitelství podle § 62 ZR a § 62a ZR. Srov. Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2008. sp. zn. III. ÚS 1506/07. Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. srpna 2007, sp. zn. II. ÚS 1944/07. Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. září 2005, sp. zn. IV. ÚS 339/05. Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. března 2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07. Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. května 2009, sp. zn. III. ÚS 1163/09. Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. června 2010, sp. zn. I. ÚS 992/10. Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2012, sp. zn. II. ÚS 4266/12. Závěry citované soudní judikatury jsou aplikovatelné také na ustanovení § 793 OZ.

smyslu článku 95 odst. 1 Ústavy, článku 2 odst. 4 Ústavy a článku 2 odst. 3 LZPS, pokud dotváření práva soudcem spočívá na metodologicky správném postupu. V takovém případě se dotvářením práva nenarušuje princip dělby státní moci, princip jistoty či demokratický princip. Legitimitnost dotváření práva je dána tehdy, jestliže proti uvedeným principům na základě poměrování převáží jiné základní principy, a to zejména princip (hodnotové) bezrozpornosti právního řádu, princip rovnosti, resp. princip formální spravedlnosti vycházející z principu právního státu a právní ideji.⁵⁶³ Cílem této podkapitoly je podrobit hodnocení odmítavý přístup Nejvyššího soudu a Ústavního soudu při rozhodování o tom, zda je možné přiznat domnělému otci popěrné právo a za jakých podmínek.

Z právní úpravy popírání otcovství § 785 až § 792 OZ vyplývá na základě doslovného jazykového výkladu, že popěrné právo, ať již v průběhu popěrné lhůty nebo po jejím uplynutí za podmínek stanovených v ustanovení § 792 OZ, přísluší výlučně matce nebo právnímu otci dítěte. Argumentem a contrario lze tedy dospět k závěru, že domnělému otci popěrné právo nenáleží. Interpretací citovaných ustanovení OZ nelze dospět k opačnému závěru.⁵⁶⁴

V první řadě je třeba nalézt odpověď na otázku, zda existuje rozumný důvod, proč by mělo být popěrné právo přiznáno matce dítěte a právnímu otci, a nikoliv domnělému otci. Z výše citované judikatury Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a judikatury ESLP lze dovodit, že rozumný důvod pro nepřiznání popěrného práva domnělému otci je situace, kdy se mezi domnělým otcem a dítětem nevytvořil rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy. Rozumný důvod k nepřiznání popěrného práva domnělého otce není však dán, pokud vztah domnělého otce a dítěte naplňuje znaky rodinného života a zájem dítěte vyžaduje popření otcovství právního otce dítěte. Takovou situaci lze hodnotit jako rozpornou s principem bezrozpornosti právního řádu a doslovný výklad citovaných ustanovení o popěrném právu matky dítěte a právního otce podle OZ je z objektivně teleologického hlediska příliš úzký. Teleologickou (nepravou) mezeru lze uzavřít pomocí objektivně teleologických argumentů. V daném případě se jedná o otevřenou teleologickou mezeru v zákoně, jelikož absentuje ustanovení, které by výslovně zakotvilo popěrné právo domnělého otce. Uzavření otevřené mezery v zákoně je poté možné učinit za použití analogie.⁵⁶⁵

Z výše uvedeného by se na první pohled mohlo jevit, že je zde dána nutnost v každém případě, kdy domnělý otec vytvořil s dítětem vztah odpovídající kritériím rodinného života, aby

⁵⁶³ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 216-217.

⁵⁶⁴ Tamtéž, s. 223

⁵⁶⁵ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 228-230.

byl oprávněn popřít otcovství právního otce dítěte bez dalšího a soud by toto opravňovalo dotvořit popěrné právo domnělého otce. Je však třeba vzít v potaz, že dotváření práva není neomezené a jsou dány jeho hranice. Hranici dotváření práva, tzv. *lex lata*, je nezbytné zjistit formou poměrování v kolizi stojících právních principů. Teprve tehdy je dotváření práva legitimní a doslovný výklad dotčených ustanovení o popření otcovství vyloučen, jestliže převáží principy v jeho prospěch.⁵⁶⁶

Jak výše uvedeno, základní principy hovořící v neprospěch dotváření práva jsou princip dělby státní moci a s ním související demokratický princip a princip právní jistoty. Na druhé straně, ve prospěch dotváření práva, je dán princip (hodnotové) bezrozpornosti právního řádu, princip rovnosti. Princip rovnosti je v daném případě posuzován z pohledu ochrany rodinného života, která by měla být poskytována ve stejném rozsahu všem dotčeným osobám, tedy matce dítěte, právnímu otci, domnělému otci a dítěti. Na miskú vah na straně matky a právního otce, kteří odmítají popřít otcovství právního otce a vedou rodinný život s dítětem, přistupuje princip právní jistoty na zachování současného stavu. Na miskú vah na straně domnělého otce se přidává naopak princip (hodnotové) bezrozpornosti právního řádu. Tento není však v daném případě naplněn pouze principem rovnosti, ale v oblasti popírání otcovství je nezbytné na misce vah vážít také princip zájmu dítěte, který je ve smyslu článku 3 odst. 1 ÚPD předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí mladších 18 let.⁵⁶⁷ Nelze tedy obecně stanovit závěr, že každý domnělý otec, který si vytvořil s dítětem vztah odpovídající rodinnému životu ve smyslu článku 8 Úmluvy má být nadán bez dalšího popěrným právem. Korektivem a rozhodujícím kritériem pro posouzení věci bude zájem dítěte.

Dalším úskalím dotváření popěrného práva domnělého otce, za předpokladu, že by existoval také zájem dítěte na popření otcovství, je způsob, jakým je možné uzavřít tuto mezeru v zákoně. Obecně, jak již uvedeno, u otevřených teleologických mezer v zákoně je jako nástroj jejich uzavření aplikována analogie. Ve zkoumaném případě je však použití analogie problematické, protože neexistuje ustanovení, které by bylo možné analogicky aplikovat, když matka je oprávněna popřít otcovství manžela či muže, který učinil souhlasné prohlášení, do šesti měsíců od narození dítěte. Manžel matky může popřít otcovství do šesti měsíců ode dne, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, které se narodilo jeho manželce, nejpozději do šesti let od narození dítěte. Muž činící souhlasné prohlášení o určení otcovství může popřít své otcovství do šesti měsíců ode dne, kdy bylo

⁵⁶⁶ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 228-230.

⁵⁶⁷ Pokud děti nenabývaly zletilosti dříve (článek 1 ÚPD).

souhlasné prohlášení učiněno, v případě souhlasného prohlášení učiněného před narozením dítěte běží popěrná lhůta od narození dítěte. Analogicky nelze tedy uvedené popěrné lhůty ve vztahu k domnělému otci použít, jelikož mu nemusí být vůbec známo, kdy bylo učiněno souhlasné prohlášení o určení otcovství k dítěti mezi matkou a právním otcem dítěte, popřípadě mu nemusí být v šestiměsíční popěrné lhůtě známo narození dítěte.

V zákoně tedy nelze najít normu zakotvující popěrné právo některé z osob, která by byla analogicky aplikovatelná také na domnělého otce. Danou situaci lze tak klasifikovat jako kombinaci teleologické mezery v zákoně a kvazi pravé mezery v zákoně. Z důvodu absence zákonem upraveného postupu pro uplatnění popěrného práva domnělého otce, je nezbytné k uzavření této kvazi pravé mezery v zákoně aplikovat všechny argumenty, které jsou způsobilé k odstraňování sémantických nejasností. Není-li toto dostačující, uplatní se také racionální volná úvaha soudce.⁵⁶⁸

Nelze-li s ohledem na výše uvedené analogicky aplikovat ustanovení o popěrném právu matky a právního otce dítěte z důvodu specificky nastavených popěrných lhůt, nabízí se využití konstrukce ustanovení § 792 OZ i ve vztahu k dotvoření popěrného práva domnělého otce. V ustanovení § 792 OZ není stanovena popěrná lhůta (ve vztahu k matce a právnímu otci dítěte je ustanovení aplikováno po uplynutí popěrných lhůt), je zohledněn zájem dítěte na popření otcovství (tento absentuje a nezkoumá se v případě popření otcovství matkou a právním otcem dítěte v průběhu popěrné lhůty). A dále v rámci kritéria veřejného pořádku dle ustanovení § 792 OZ je možné vyvažovat další v kolizi stojící principy, zejména princip právní jistoty a práva dotčených osob na ochranu jejich rodinného a soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy.⁵⁶⁹

Nejvyšší soud ve výše citovaném rozsudku ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010, uzavřel, že soud musí při posouzení toho, zda domnělému otci aktivní věcnou legitimaci k podání návrhu na popření otcovství přiznat, vyvážit zájmy všech dotčených osob včetně práva na respektování rodinného života matky dítěte, právního a domnělého otce dítěte a nalézt řešení, které bude nejlépe odpovídat zájmům dítěte, respektive právům dítěte, a to zájmu dítěte na souladu mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím⁵⁷⁰, uplatnění participacních práv dítěte (článek 12 ÚPD), právu dítěte znát své rodiče (článek 7 ÚPD) a právu dítěte na zachování totožnosti (článek 8 ÚPD). Z výše uvedeného je zřejmé, že při rozhodování

⁵⁶⁸ Srov. MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 232.

⁵⁶⁹ V podrobnostech viz kapitola 2 disertační práce.

⁵⁷⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

o návrhu domnělého otce na popření otcovství právního otce by se soudy dostávaly do obdobné pozice jako při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle § 792 OZ, protože by bylo třeba zvažovat zájem dítěte na popření otcovství, ale také otázku právní jistoty a existence rodinných vazeb mezi domnělým otcem a dítětem, zachování současných rodinných vazeb dítěte, sociální rodičovství k dítěti, kroky podniknuté domnělým otcem k určení jeho otcovství apod. V mnoha aspektech by se tak rozhodování soudu v řízení o popření otcovství zahájeného k návrhu domnělého otce shodovalo s aspekty, které jsou soudy povinny hodnotit v rámci kritéria veřejného pořádku a zájmu dítěte při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ. Ve svém důsledku by uvedeným řešením došlo opětovně k posílení postavení domnělého otce, jako tomu bylo za účinnosti ZR, podle kterého mohl domnělý otec alespoň podat podnět nejvyššímu státnímu zástupci k podání návrhu na zahájení řízení o popření právního otcovství určeného první nebo druhou domněnkou otcovství, byť po uplynutí popěrných lhůt oprávněných účastníků (§ 62 ZR).

Nicméně je třeba konstatovat, že dotváření popěrného práva je v daném případě velmi komplikované a může být pro adresáty právních norem nesrozumitelné. Z důvodu zachování právní jistoty a zejména předvídatelnosti soudního rozhodování je vhodnější popěrné právo domnělého otce zakotvit v OZ výslovně včetně uvedení konkrétních podmínek jeho uplatnění. Návrh *de lege ferenda* lze konstruovat následovně: „Domnělý otec je oprávněn popřít otcovství jiného muže, je-li vyloučeno, že by tento muž mohl být otcem dítěte, a vyžaduje-li to veřejný pořádek a zájem dítěte.“ Do procesních předpisů by bylo vhodné v této souvislosti doplnit, že „S řízením o popření otcovství zahájeného domnělým otcem je spojeno řízení o určení otcovství domnělého otce.“

4.7 Právo domnělého otce na styk s dítětem

Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 20. dubna 2021, sp. zn. II. ÚS 619/21 konstatoval, že „dostatečná ochrana vztahu mezi dítětem a biologickým otcem je zaručena poskytnutím dostatečného styku mezi biologickým otcem a dítětem“⁵⁷¹ bez ohledu na zkoumání existence rodinného života domnělého otce a dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy. Následující podkapitoly disertační práce jsou zaměřeny na analýzu judikatury ESLP v otázce přiznání práva styku domnělému otci s dítětem a následně v rámci komparace s českou právní úpravou je ověřeno, zda česká právní úprava poskytuje v oblasti práva styku domnělého otce s dítětem garance požadované Úmluvou. Již v úvodu je třeba pro úplnost poznamenat, že závěry judikatury ESLP

⁵⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2021, sp. zn. II. ÚS 619/21, bod 13.

v oblasti práva styku domnělého otce s dítětem jsou uplatnitelné také ve vztahu k právu domnělého otce na poskytnutí informací o dítěti.⁵⁷²

4.7.1 Právo na ochranu rodinného života domnělého otce

V rozsudku ze dne 1. června 2004, **L. proti Nizozemí**, č. 45582/99 (dále jen „L. v. Nizozemí“), se ESLP zabýval případem, kdy vnitrostátní soudy zamítly žádost stěžovatele, jakožto domnělého biologického otce dítěte, o kontakt s dítětem, které se narodilo mimo manželství. ESLP vyjádřil nesouhlas s tvrzením stěžovatele, že „pouhá biologická příbuznost bez jakýchkoli dalších právních nebo skutkových okolností nasvědčujících existenci blízkého osobního vztahu by měla být považována za dostatečnou pro získání ochrany článku 8.“⁵⁷³

Stěžovatel a matka dítěte udržovali vztah od poloviny roku 1993 a v dubnu 1995 se jim narodilo dítě. Matka a stěžovatel spolu formálně nežili, ale stěžovatel pravidelně dítě navštěvoval, hlídal jej a o dítě pečoval, společně rodiče konzultovali zdravotní problémy dítěte. Matka dítěte odmítala udělit stěžovateli souhlas k uznání otcovství. Stěžovatel se nedomáhal soudního souhlasu k uznání otcovství z důvodu malé šance na úspěch, respektoval postoj matky dítěte a upřednostnil faktické rodinné vazby s dítětem před formálními právními. V srpnu 1996 došlo k ukončení vztahu stěžovatele a matky. Stěžovatel zahájil řízení o úpravu styku s dítětem, matka toto odmítala.

ESLP dospěl k závěru, že nedošlo ke vzniku rodinné jednotky mezi stěžovatelem, dítětem a matkou dítěte, protože spolu nikdy nežili, nicméně k vytvoření de facto rodinných vazeb mohlo dojít i na základě jiných faktorů prokazujících, že vztah stěžovatele a dítěte má dostatečnou stálost. ESLP přihlédl k tomu, že se dítě narodilo ze skutečného vztahu stěžovatele a matky dítěte, který trval tři roky. Stěžovatel byl po určitou dobu jmenován jako pomocný poručník dítěte. Vztah stěžovatele a matky dítěte skončil v době, kdy bylo dítěti šestnáct měsíců. V době trvání vztahu stěžovatel dítě u matky v blíže neurčených termínech pravidelně navštěvoval, několikrát přebalil dítěti plenu a jednou nebo dvakrát dítě hlídal a byl v kontaktu s matkou ohledně sluchového problému dítěte. Vzhledem k uvedenému ESLP uzavřel, že při ukončení vztahu stěžovatele a matky dítěte existovaly mezi stěžovatelem a dítětem nad rámec biologické příbuznosti i určité vazby dostatečné pro poskytnutí ochrany podle článku 8 Úmluvy. Nesprávně tak vnitrostátní orgány zamítly návrh stěžovatele o kontakt s dítětem s odůvodněním, že mezi nimi neexistoval rodinný život. ESLP z uvedených důvodů

⁵⁷² Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. července 2018, *Fröhlich proti Německu*, č. 16112/15.

⁵⁷³ Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99, bod 37.

konstatoval porušení článku 8 Úmluvy.⁵⁷⁴

4.7.2 Právo na ochranu soukromého života domnělého otce

Právelem na ochranu soukromého života domnělého otce se ESLP zabýval v rozsudku ze dne 21. prosince 2010, **Anayo proti Německu**, č. 20578/07 (dále jen „Anayo v. Německo“). Stěžovatel je biologickým otcem dvojčat, která se narodila paní B za trvání jejího manželství s panem B v prosinci 2005. Manželé společně dvojčata vychovávali a dále také tři jejich společné děti. Matka a stěžovatel společně nikdy nežili, i když matka zvažovala rozvod s manželem. Vztah matky a stěžovatele trval od června 2003 do srpna 2005, kdy matka stěžovatele opustila a žila znovu s manželem a jejich dětmi. Právním otcem dětí byl manžel matky. Stěžovatel pochází z Nigerie, dvojčata mají tedy africko-německé kořeny. Matka a právní otec opakovaně odmítali žádosti stěžovatele, aby mu byl umožněn kontakt s dvojčaty.⁵⁷⁵

Stěžovatel nebyl oprávněn podle německého práva ke styku s dvojčaty, protože mezi nimi nedošlo k vytvoření společenského a rodinného vztahu, přičemž bylo irelevantní, zda by kontakt mezi stěžovatelem a dvojčaty byl v nejlepším zájmu dětí.⁵⁷⁶ V daném případě bylo nesporné, že je stěžovatel biologickým otcem dvojčat. Z důvodu toho, že stěžovatel nikdy nežil s dvojčaty ani jejich matkou a dosud se s dětmi nikdy nesetkal, uzavřel ESLP, že jejich vztah nevykazoval prvky dostatečné stálosti a nelze jej kvalifikovat jako existující „rodinný život“.⁵⁷⁷ ESLP však uvedl, že nelze klást k tíži domnělého otce, že dosud nebyl mezi ním a dětmi vytvořen rodinný vztah, a to s ohledem na tyto konkrétní okolnosti daného případu:⁵⁷⁸

- a) skutečnost, že nedošlo mezi domnělým otcem a dětmi k vytvoření vztahu odpovídajícího znakům rodinného života ve smyslu judikatury ESLP, není přičitatelná domnělému otcovi, zejména v případech, kdy skutečný vztah domnělého otce a dětí je určen z praktických a právních důvodů matkou, případně jejím manželem (například zamezení kontaktu ze strany matky apod.);
- b) zájem a závazek stěžovatele vůči dětem – před i po porodu dětí stěžovatel vyjadřoval přání, že se chtěl s dětmi stýkat a opakovaně rodiče dětí žádal a umožnění styku s dětmi. Za tímto účelem urychleně po narození dětí zahájil soudní řízení o úpravě styku. Za daných okolností případu bylo stěžovateli zabráněno v tom, aby mohl převzít odpovědnost za děti. Jednání stěžovatele tak bylo podle ESLP dostatečné k tomu, aby stěžovatel prokázal svůj zájem o

⁵⁷⁴ Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99, bod 38-42.

⁵⁷⁵ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 10.

⁵⁷⁶ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 17-18.

⁵⁷⁷ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 59.

⁵⁷⁸ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 60-61.

- děti. ESLP rovněž přihlédl k tomu, že ačkoliv spolu matka a stěžovatel nikdy nežili, děti se narodily ze vztahu, který trval téměř dva roky a nebyl tedy pouze nahodilým vztahem;
- c) stěžovatel využil bez prodlení právní prostředky, které měl k dispozici, aby dosáhl kontaktu s dětmi, popřípadě nemohl podle zákona proti vůli jiných osob, zejména matky a jejího manžela, podniknout právní kroky k dosažení styku s dětmi, například podáním žaloby na určení svého otcovství k dětem nebo popřením otcovství manžela matky tak, aby se stal právním otcem dětí;
 - d) domnělý otec projevoval zájem o děti před jejich narozením i po jejich narození a projevoval přání stýkat se s dětmi, čehož pro postoj matky dítěte, popřípadě jejího manžela, nemohl dosáhnout;
 - e) ačkoliv stěžovatel s dětmi ani matkou dětí nikdy nežil, děti byly narozeny ze vztahu, který trval přibližně dva roky a nebyl pouze nahodilého charakteru.

Všechny výše uvedené skutečnosti vedly ESLP k učinění závěru o tom, že domnělý otec dostatečně prokázal zájem o děti a o vytvoření citové vazby k dětem, ačkoliv tak nemohl ve skutečnosti pro jiné, jím neovlivnitelné, překážky, např. jednání matky dětí, učinit. ESLP nevyloučil existenci potenciálního rodinného života domnělého otce a dětí ve smyslu článku 8 Úmluvy. V každém případě se však otázka toho, zda měl stěžovatel právo na styk se svými dětmi, a to při absenci rodinného života, týká práva stěžovatele na ochranu jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, jelikož se dotýká důležité součásti totožnosti stěžovatele.⁵⁷⁹

Rozhodnutí vnitrostátních soudů o odmítnutí styku domnělého otce s dětmi tak zasáhlo do práva stěžovatele na ochranu jeho soukromého života, rozhodnutí bylo vydáno na základě zákona, jehož účelem bylo sledování nejlepších zájmů dětí, které se narodili v manželství, s manželi žili a tito o ně pečovali. Zásah však nebyl podle ESLP nezbytný v demokratické společnosti.⁵⁸⁰ ESLP uzavřel, že vnitrostátní soudy nedostatečně vyvážily protichůdné zájmy všech dotčených osob v rozhodovacím procesu. Vnitrostátní soudy vůbec nezohlednily, „zda by za zvláštních okolností případu byl kontakt mezi dvojčaty a stěžovatelem v nejlepším zájmu dětí.“ Vnitrostátní soudy založily svá rozhodnutí pouze na zjištění skutečnosti, že děti měly právního otce, mezi stěžovatelem a dětmi neexistoval sociální a rodinný vztah a z tohoto důvodu nebyly soudy povinny zkoumat zájem dětí na styku s domnělým otcem. Soudy se nezabývaly důvody, pro které nemohl stěžovatel dříve vytvořit sociální a rodinný vztah s dětmi a tímto nebyly ani povinny se zabývat. Stěžovatel se nemohl stát právním otcem dětí. O

⁵⁷⁹ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 59-62. Nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 2012, sp. zn. II. ÚS 4160/12 (N 66/69 SbNU 213).

⁵⁸⁰ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 63-65.

kontaktu dětí byli oprávněni rozhodnout pouze rodiče dětí, kteří styk se stěžovatelem neumožňovali. Stěžovatel tedy nemohl převzít žádnou odpovědnost za děti.

S ohledem na uvedené nebyla stěžovateli poskytnuta požadovaná ochrana podle článku 8 Úmluvy a dostatečně odůvodněn zásah ve smyslu článku 8 odst. 2 Úmluvy do práv stěžovatele. Důvody odmítnutí styku tak byly nedostatečné pro účel článku 8 odst. 2 Úmluvy, zásah do práva stěžovatele na ochranu soukromého života nebyl nezbytný v demokratické společnosti.⁵⁸¹

Právem kontaktu domnělého otce s dítětem se dále ESLP zabýval v rozsudku ze dne 15. září 2011, **Schneider proti Německu**, č. 17080/07 (dále jen „Schneider v. Německo“). Stěžovatel se v projednávaném případě, jakožto domnělý biologický otec, domáhal neúspěšně v soudním řízení úpravy styku s dítětem a poskytnutí informací o dítěti. Jeho návrh byl vnitrostátními soudy zamítnut. Stěžovatel se nedomáhal změny právního statusu dítěte, tedy popření otcovství manžela matky a určení svého otcovství. Biologické otcovství stěžovatele mělo být zjištěno pouze za účelem založení práva styku a práva na informace o dítěti.⁵⁸² Podle německé právní úpravy byl biologickému otci umožněn kontakt s dítětem pouze v případě, že mezi biologickým otcem dítěte a dítětem existoval sociální a rodinný vztah a pokud byly kontakty v nejlepším zájmu dítěte.⁵⁸³

ESLP zopakoval, že není přesvědčen s ohledem na realitu rodinného života 21. století, že lze nejlepší zájem dětí, které žijí s právním otcem, ale mají jiného biologického otce, určit pouze obecnou právní domněnkou. Základem je zvážení nejlepšího zájmu dítěte a spravedlivé vyvážení práv všech zúčastněných osob, když rodinné situace mohou být rozmanité. K argumentu německé vlády, že vedení řízení o styk biologického otce s dítětem zatěžuje právní rodinu, ESLP uvedl, že řízení, v nichž je požadován kontakt s dítětem, jsou již v současné době běžně biologickými otci zahajována.⁵⁸⁴ Požadování změny právního statusu dítěte v důsledku popření otcovství právního otce dítěte a určení otcovství domnělého biologického otce mají zásadně odlišný a dalekosáhlejší cíl, než je pouze určení biologického otcovství v rámci řízení o úpravě styku s dítětem a poskytnutí informací o vývoji dítěte.⁵⁸⁵ ESLP vzal na vědomí argument německé vlády, že je dáno riziko zneužití, pokud by mohl každý domnělý otec žádat určení svého otcovství k dítěti narozenému v manželství matky a právního otce dítěte. Nicméně ESLP uvedl, že otázka zjištění biologického otcovství vedle

⁵⁸¹ Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07, bod 67-69, bod 71-72.

⁵⁸² Rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 53-55.

⁵⁸³ Rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 71.

⁵⁸⁴ Rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 100.

⁵⁸⁵ Rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 102.

právního otcovství v řízení o úpravě styku domnělého biologického otce s dítětem vyvstane pouze za specifických okolností případu, a to tehdy pokud bude zjištěno, že by kontakty mezi domnělým biologickým otcem a dítětem byly v nejlepším zájmu dítěte.⁵⁸⁶ Dále ESLP dodal, že podle studie provedené ESLP komparací úprav 23 členských států Rady Evropy bylo zjištěno, že neexistuje jednotný přístup k řešení otázky, zda poskytnout biologickému otci právo na kontakt s dítětem a případně za jakých podmínek za předpokladu, že má dítě právního otce.

Stěžovatel se v řízení před ESLP dovolával ochrany podle článku 8 Úmluvy, když vztah mezi ním a dítětem naplňuje znaky rodinného života. ESLP dospěl v daném případě k závěru, že zamítnutím návrhu na úpravu styku stěžovatele s dítětem a na informace o dítěti nezasáhly vnitrostátní soudy do práva stěžovatele na respektování jeho rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Na rozdíl od případu *Anayo v. Německo* bylo sporné, zda je stěžovatel biologickým otcem dítěte. Mezi stěžovatelem a dítětem neexistoval blízký osobní vztah, nežili spolu ve společné domácnosti a stěžovatel se s dítětem nikdy neseťkal. Takový vztah tedy nebylo možné hodnotit jako ustálený rodinný život.⁵⁸⁷

Matka dítěte žila v manželství s jiným mužem od roku 2001, každý z manželů žil v jiném státě, v roce 1997 se jim narodilo společné dítě. V květnu 2002 začala matka udržovat vztah se stěžovatelem a v červnu 2003 otěhotněla. Stěžovatel tvrdil, že je biologickým otcem druhorozeného dítěte a že s matkou narození dítěte plánovali. V září 2003 matka ukončila vztah se stěžovatelem a odstěhovala se z Německa do Velké Británie za svým manželem. Před narozením dítěte uznal stěžovatel v listopadu 2003 otcovství k dosud nenarozenému dítěti před úřadem pro mládež. Uznání nebylo platné, neboť převládala první domněnka otcovství ve prospěch manžela matky. V březnu 2004 porodila matka dítě ve Velké Británii, společně s manželem vychovávali dítě a jejich prvorozenou dceru. Matka dítěte a její manžel uznali, že by stěžovatel mohl být biologickým otcem dítěte, stejně tak však manžel, protože s ním matka dítěte měla v době rozhodné pro početí dítěte intimní styky. Manželé biologické otcovství neověřovali v zájmu nenarušování rodinného vztahu.⁵⁸⁸

ESLP konstatoval, že stěžovatel prokázal dostatečný zájem a závazek vůči dítěti před jeho narozením i po něm, jelikož měl stěžovatel v plánu žít s matkou dítěte a mít s ní dítě, doprovázel ji na lékařská vyšetření v době jejího těhotenství, uznal otcovství před narozením dítěte, po narození dítěte žádal matku o zaslání fotografií dítěte a velmi rychle, v době necelých šesti měsíců po narození dítěte, podal návrh na úpravu styku s dítětem a na poskytnutí informací

⁵⁸⁶ Rozsudek ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 103.

⁵⁸⁷ Rozsudek ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 83.

⁵⁸⁸ Rozsudek ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 71.

o dítěti. Matka dítěte následně stěžovateli bránila v tom, aby mohl převzít odpovědnost vůči dítěti.⁵⁸⁹ ESLP nevyloučil, že potenciální (zamýšlený) vztah stěžovatele s dítětem spadl do oblasti rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Nicméně určení právních vztahů mezi stěžovatelem a dítětem, včetně práva styku s dítětem a přístupu k informacím o dítěti, i kdyby tyto vztahy nedosáhly definice rodinného života, se týkají důležité části totožnosti domnělého otce, a tedy soukromého života stěžovatele ve smyslu článku 8 Úmluvy. Ze strany vnitrostátních soudů došlo rozhodnutím o zamítnutí návrhu stěžovatele na styk s dítětem a na informace o dítěti k zásahu do práva na respektování soukromého života stěžovatele.⁵⁹⁰

Vnitrostátní soudy zamítly návrh stěžovatele na úpravu styku s dítětem, za předpokladu jeho biologického otcovství k dítěti, aniž by zkoumaly, zda je kontakt dítěte se stěžovatelem za konkrétních okolností případu v nejlepším zájmu dítěte. Obdobně toto platí i ve vztahu k zamítnutí návrhu stěžovatele na poskytnutí informací o dítěti, tedy vnitrostátní soudy nezkoumaly, jestli by bylo v nejlepším zájmu dítěte poskytnutí informací o dítěti stěžovateli, například z důvodu zachování alespoň lehkého pouta mezi dítětem a biologickým otcem. Rovněž nebylo zkoumáno, zda by zájem stěžovatele převažoval nad zájmy právních rodičů.⁵⁹¹ ESLP se odkázal na závěry definované v rozsudku ve věci *Anayo v. Německo* a konstatoval, že ani v daném případě vnitrostátní soudy spravedlivě nevyvážily práva dotčených osob. Důvody pro odmítnutí návrhu stěžovatele na úpravu styku s dítětem a poskytnutí informací o dítěti tak nebyly dostatečné pro účely článku 8 odstavce 2 Úmluvy a došlo tedy k porušení článku 8 Úmluvy.⁵⁹²

4.7.3 Komparace judikatury ESLP s českou právní úpravou styku dítěte s domnělým otcem podle ZR

ZR výslovně právo na styk domnělého otce s dítětem neupravoval, byl však v průběhu soudní praxe dovozen judikaturou, a to analogicky na základě ustanovení § 27 odst. 4 ZR. Podle

⁵⁸⁹ Rozsudek ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 89.

⁵⁹⁰ Rozsudek ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 90.

⁵⁹¹ Rozsudek ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 95.

⁵⁹² Rozsudek ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 96-98. Je třeba uvést, že se co do skutkových okolností případu liší tento případ od případu *Anayo v. Německo*, když v daném případě biologické otcovství stěžovatele nebylo nesporné. Matka dítěte připustila, že biologickým otcem dítěte může být jak stěžovatel, tak i manžel matky. Vnitrostátní soudy biologické otcovství stěžovatele nezkoumaly. Tento rozdíl však není podstatný pro učiněné závěry ESLP, protože pro vnitrostátní soudy nebylo podstatné, zda byl stěžovatel pouze pravděpodobně nebo nesporně biologickým otcem dítěte. V obou případech byly návrhy stěžovatelů na úpravu styku zamítnuty z důvodu toho, že stěžovatelé nebyli právními otci dětí a nevytvořil se mezi stěžovateli a jejich dětmi sociální a rodinný vztah. Důvody, které vedly k nevytvoření tohoto vztahu však vnitrostátní soudy nezkoumaly a pro jejich rozhodnutí byly irelevantní. Nebyla tak žádná váha přikládána ze strany vnitrostátních soudů okolnosti, že stěžovatelé nemohli z právních a praktických důvodů změnit vztah ke svým dětem.

§ 27 odst. 4 ZR mohl soud upravit styk dítěte s prarodiči a sourozenci, pokud to vyžadoval zájem dítěte a poměry v rodině. Podle soudní judikatury bylo třeba odlišovat dvě základní situace, a to, zda je otcovství domnělého otce zpochybňováno, je tedy mezi účastníky řízení sporné či nikoliv. Ústavní soud se ve svém nálezu ze dne 23. dubna 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12 (N 66/69 SbNU 213), zabýval případem, kdy se domnělý otec domáhal styku s dítětem, u něhož bylo právní otcovství určeno souhlasným prohlášením matky dítěte a jiného muže. Do čtyř let věku dítěte vykonával domnělý otec sociální roli v životě dítěte, matka a právní otec následně bránili ve styku domnělého otce s dítětem. Nejvyšší státní zástupce podal na základě ustanovení § 62 ZR návrh na popření otcovství právního otce dítěte. Krajský soud uzavřel, že se domnělý otec může domáhat styku „analogicky k § 27 odst. 4 zákona o rodině pouze jako třetí osoba, jejíž právní postavení je v tomto řízení výrazně slabší, než by bylo právní postavení otce dítěte, a dokud v rodném listě nezletilého nebude návrhovátelem zapsán jako otec, nelze přisvědčit jeho argumentům o nutnosti ochrany práv stěžovatele proti zásahům do jeho rodinného života.“ Významné v tomto případě je, že biologické otcovství domnělého otce bylo nesporné, žádným z účastníků řízení nebylo zpochybňováno. Domnělý otec byl podle závěrů obecných soudů aktivně legitimován k podání návrhu na úpravu styku v souladu s ustanovením § 27 odst. 4 ZR a předmětem zjištění v tomto řízení byla skutečnost, zda je v zájmu dítěte, aby byl upraven styk s biologickým otcem. Uvedený závěr obecných soudů byl Ústavním soudem shledán jako ústavně souladný. Ústavní soud vycházel při rozhodování věci mimo jiné z rozsudku ESLP ve věci Kutzner v. Německo a uzavřel, že „z povinnosti respektovat rodinný život vyplývá, že jakmile je prokázána existence rodinného vztahu, musí stát v zásadě jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a musí přijmout vhodná opatření za účelem sloučení rodiče s dítětem“.

Od výše uvedeného případu bylo nutné za účinnosti ZR odlišit situaci, kdy bylo otcovství domnělého otce k dítěti mezi dotčenými osobami v řízení o určení otcovství sporné a z tohoto důvodu nebylo možné analogicky aplikovat ustanovení § 27 odst. 4 ZR. Dítěti byl pouhý jeden rok a k přerušení kontaktu dítěte s domnělým otcem došlo z důvodů na straně matky. Ústavní soud v nálezu ze dne 12. dubna 2012, sp. zn. II. ÚS 868/12 (N 80/65 SbNU 91), uzavřel, že: „v řízení o určení otcovství a o úpravu výchovy a výživy nezletilého dítěte nelze předběžným opatřením určovat dle § 27 odst. 4 zákona o rodině styk dítěte s mužem, jehož otcovství nebylo určeno, neboť soud musel vycházet jako z nesporné skutečnosti z toho, že žalobce otcem není ... Pro rozhodnutí o návrhu je z pohledu Ústavního soudu klíčem řešení odpověď na otázku, zda lze upravovat styk nezletilého s mužem, jehož otcovství je sporné, neboť se teprve domáhá jeho určení, a respektive tedy zda odvolací soud ke kladné odpovědi dospěl na základě ústavně konformního výkladu ... Nezbytným předpokladem svěřeni

nezletilého proti vůli jeho matky – stěžovatelky - žalobci, byť na relativně krátkou dobu, je najisto postavená existence biologické vazby mezi nezletilým a žalobcem.“. Ústavní soud tak v předmětném nálezu považuje za stěžejní zjištění biologické vazby mezi domnělým otcem a dítětem pro stanovení styku mezi nimi.

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že za účinnosti ZR bylo pro posouzení toho, zda přiznat domnělému otci právo na styk s dítětem analogicky podle ustanovení § 27 odst. 4 ZR rozhodující zjištění biologické vazby mezi domnělým otcem a dítětem, resp. postačovalo, pokud nebylo mezi účastníky otcovství sporné, přičemž zájem dítěte na stanovení styku byl hlavním kritériem pro rozhodnutí soudu o úpravě styku mezi domnělým otcem a dítětem. Otázka existence citové vazby mezi domnělým otcem a dítětem nebyla pro rozhodnutí soudu o úpravě styku přímo rozhodující, Ústavní soud však reflektoval judikaturu ESLP k ochraně již existujícího rodinného života. Lze tak hodnotit právní postavení domnělého otce domáhajícího se styku s dítětem za účinnosti ZR (§ 27 odst. 4 ZR) jako souladnější se závěry judikatury ESLP, než je tomu v případě aplikace ustanovení § 927 OZ. A to zejména z důvodu toho, že nebyla zákonem o rodině výslovně pro úpravu styku mezi domnělým otcem a dítětem vyžadována existence citového pouta. Rozhodujícím pro stanovení styku bylo zjištění biologického otcovství domnělého otce k dítěti a zejména posouzení zájmu dítěte na úpravě styku.

4.7.4 Komparace judikatury ESLP s českou právní úpravou styku dítěte s domnělým otcem podle OZ

Právo na styk domnělého otce s dítětem lze dovodit z ustanovení § 927 OZ, který stanoví, že „Právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem, ať blízce či vzdáleně, jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu. Také dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí.“ Právo na styk je tak zaručeno také osobám, které navázaly s dítětem sociální vztah, aniž by byla rozhodující existence příbuzenského vztahu mezi touto osobou a dítětem. To vše za předpokladu, je-li zřejmé, že by nedostatek styku s domnělým otcem znamenal pro dítě újmu, tedy jinými slovy, pokud je zřejmé, že styk s těmito osobami vyžaduje zájem dítěte.⁵⁹³

V problematickém postavení se však nachází domnělý otec, který nemohl doposud, nikoli však z důvodů na jeho straně, s dítětem navázat kontakt a vytvořit si s ním citový vztah

⁵⁹³ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, s. 1173 (§ 927).

ve smyslu ustanovení § 927 OZ, který není jen přechodný. V této problematické situaci se nejčastěji nachází domnělý otec v důsledku obstrukčního jednání matky, pro které nemohl docílit styku s dítětem, nebo z důvodu toho, že citový vztah vzniklý na základě po určitou dobu realizovaného kontaktu domnělého otce s dítětem zanikl v důsledku následného zamezování kontaktu ze strany matky dítěte. Při absenci citového vztahu nelze domnělého otce podřadit pod skupinu „osob dítěti společensky blízkých“ ve smyslu ustanovení § 927 OZ. Na problematiku toho, že nelze jednoznačně domnělého otce považovat ani za osobu dítěti příbuznou ve smyslu ustanovení § 927 OZ upozorňuje R. Šínová.⁵⁹⁴ L. Westphálová shrnuje, že pro případ, kdy není mezi domnělým otcem a dítětem vytvořena rodinná vazba, nelze styk na základě ustanovení § 927 OZ soudně stanovit. „Pokud by taková možnost byla připuštěna, bylo by nutné v řízení o určení styku posuzovat i fakticitu tvrzení o biologickém otcovství.“⁵⁹⁵

S ohledem na výše uvedené lze uzavřít, že česká právní úprava styku domnělého otce s dítětem je souladná se závěry judikatury ESLP pouze za předpokladu, že se mezi domnělým otcem a dítětem vytvořil blízký osobní vztah odpovídající rodinnému životu ve smyslu článku 8 Úmluvy, neboť lze hovořit o naplnění předpokladu citového vztahu, který není jen přechodný ve smyslu ustanovení § 927 OZ. Ve prospěch výkladu podmínky „citového vztahu, který není jen přechodný“ dle ustanovení § 927 OZ, jakožto naplnění pojmu rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, svědčí také souladnost tohoto výkladu s článkem 5 ÚSD, který upravuje styk dítěte s jinými osobami než rodiči za předpokladu, že úprava styku je v nejlepším zájmu dítěte a dítě má s danou osobou rodinná pouta. Další předpoklad podle ustanovení § 927 OZ „pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu“ je nutné vykládat i s odkazem na shora citované závěry judikatury ESLP ve smyslu toho, zda je styk dítěte s domnělým otcem v zájmu dítěte.

Problematikou úpravy styku domnělého otce s dítětem se zabýval Ústavní soud v již zmiňovaném nálezu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363). Ústavní soud nastínil možné procesní postupy, jakými by se domnělý otec, který doposud nenavázal citové pouto s dítětem, k němuž již bylo určeno právní otcovství jiného muže, mohl s ohledem na konkrétní okolnosti případu domáhat styku s dítětem.⁵⁹⁶ První variantou je podle Ústavního soudu možnost domnělého otce podat návrh na určení příbuzenství podle § 771 OZ, na který by v případě jeho úspěšného vyřízení navazoval návrh na určení styku podle § 927 OZ.

⁵⁹⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IV/1. § 655-793*. Praha: Leges, 2016, s. 951 (§ 785).

⁵⁹⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1174 (§ 927).

⁵⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363), bod 58-59.

Jako druhou variantu může domnělý otec využít přímo postup podle § 927 OZ, tedy podat návrh na úpravu styku, přičemž by se otázka příbuzenství podle § 771 OZ řešila v rámci tohoto řízení o návrhu podle ustanovení § 927 OZ.

Postup podle druhé z výše uvedených variant se jeví jako vhodnější. Je-li otázka příbuzenství zjišťována přímo v řízení podle § 927 OZ, lze již od počátku tohoto řízení posuzovat zájem dítěte na styku s domnělým otcem, jehož zjištění je esenciální pro samotné rozhodnutí soudu o tom, zda bude vůbec přistoupeno ke zkoumání příbuzenství domnělého otce a dítěte ve smyslu ustanovení § 771 OZ včetně uložení povinnosti účastníkům řízení podrobit se testům DNA. Uvedeným postupem je možné minimalizovat možné zásahy do existujícího rodinného života dítěte, matky dítěte a právního otce.

V této souvislosti lze odkázat na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457), které jsou z povahy věci použitelné i pro účely řízení o návrhu podle § 927 OZ ve spojení s § 771 OZ, ačkoliv se citovaný náleží Ústavního soudu zabývá primárně znaleckým zkoumáním DNA v rámci řízení o popření otcovství. Ústavní soud dospěl k závěru, že samotným výsledkem znaleckého zkoumání spočívajícího ve srovnání DNA rodinných příslušníků „má být informace, která se bez ohledu na výsledek uvedeného řízení významně dotýká soukromí těchto osob a v závislosti na konkrétních poměrech může vést k významnému a neodvratnému zásahu do jejich rodinných vztahů a citových vazeb.“ Zásah do ústavně zaručeného práva jednotlivce v souvislosti s odběrem genetického materiálu pro účely znaleckého zkoumání musí být proveden na základě ústavně aprobovaného důvodu a musí být přiměřený, tzn., musí obstát z pohledu ústavního požadavku proporcionality. Zásah je způsobilý dosáhnout zamýšleného účelu jen za předpokladu, že získání citlivého údaje o biologickém otcovství může k dítěti nebude samoúčelné a výsledek řízení (v Ústavním soudem projednávaném případě o popření otcovství) se bude odvíjet právě od zjištění tohoto údaje. Tedy pro účely určení příbuzenství podle § 771 OZ v rámci řízení o návrhu podle § 927 OZ za předpokladu, že budou splněny podmínky pro stanovení styku mezi domnělým otcem a dítětem, tj. styk bude v zájmu dítěte a okolnosti případu nasvědčují tomu, že je třeba poskytnout ochranu tzv. potenciálnímu rodinnému životu. Nebude-li tedy styk domnělého otce s dítětem v zájmu dítěte, není dán prostor ani pro zjištění příbuzenství, a to uložení povinnosti účastníkům řízení podrobit se testům DNA a vnášení tak nejistoty do existujícího rodinného života matky dítěte, dítěte a právního otce.

Uvedený přístup odpovídá také závěrům judikatury ESLP, který v rozsudku ve věci Schneider v. Německo uvedl, že otázka založení biologického otcovství, na rozdíl od otcovství právního, v řízení o styku domnělého otce s dítětem vyvstane pouze tehdy, pokud při zvážení

konkrétních okolností případu bude styk dítěte s mužem, u něhož se předpokládá, že je biologickým otcem dítětem, v nejlepším zájmu dítěte.⁵⁹⁷ Problém by zde nemělo působit ani ustanovení § 135 odst. 1 OSŘ upravující vázanost soudu rozhodnutím o osobním stavu, resp. nemožnost si tuto otázku vyřešit samostatně jako otázku předběžnou⁵⁹⁸, jelikož rozhodnutí o příbuzenství (§ 771 OZ) domnělého otce a dítěte pro účely § 927 OZ není v tomto smyslu otázkou statusovou. „V důsledku rozsudku uznávajícího biologický původ dítěte od žalobce sice nedojde ke změně existujícího statusového poměru dítěte a jeho právního otce, bude však postaveno najisto, že na putativního otce je zapotřebí minimálně v intencích § 927 pohlížet jako na příbuzného dítěte a posoudit jeho právo na styk s dítětem a právo na vybudování eventuální sociální vazby.“⁵⁹⁹

4.8 Komparace právního postavení domnělého otce s francouzskou právní úpravou

V podkapitole 3.5 disertační práce bylo podrobně pojednáno o francouzské právní úpravě určování a popírání otcovství včetně vymezení popěrných lhůt a okruhu osob oprávněných k popření otcovství. Ve vztahu k domnělému otci, který se domáhá popření otcovství právního otce a určení svého otcovství, poskytuje francouzská právní úprava větší ochranu, neboť tento je osobou oprávněnou zahájit samotné řízení o popření otcovství. Domnělý otec je dokonce oprávněn k popření otcovství právního otce dítěte, a to bez ohledu na to, jakým způsobem bylo otcovství určeno, i v případě, že sociální realita trvá méně než pět let od narození dítěte nebo uznání, pokud toto bylo učiněno později, a zároveň odpovídá realitě právní. Domnělý otec je tak nadán popěrným právem pro tento případ stejně jako matka, právní otec a dítě samotné. Popěrná lhůta v tomto případě činí pět let ode dne, kdy došlo k ukončení „la possession d'état“ nebo ode dne úmrtí rodiče, jehož rodičovství je popíráno (art. 333 CC). Zakotvení popěrného práva domnělého otce a dítěte, a to ve stejném rozsahu jako je zakotveno popěrné právo právního otce a matky dítěte, je nejvýznamnějším rozdílem mezi českou a francouzskou právní úpravou.

Ve většině případů není tedy možné popřít otcovství, pokud je dítěti pět a více let.⁶⁰⁰ Popěrná lhůta matky, právního otce, domnělého otce a dítěte činí pět let ode dne, kdy došlo k

⁵⁹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07, bod 103.

⁵⁹⁸ LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016, § 135. Dostupné z: databáze ASPI.

⁵⁹⁹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IV/1. § 655-793*. Praha: Leges, 2016, s. 951 (§ 785).

⁶⁰⁰ Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. července 2018, *Fröhlich proti Německu*, č. 16112/15.

ukončení „la possession d'état“ nebo ode dne úmrtí rodiče, jehož rodičovství je popíráno (art. 333 CC).

Inspiraci de lege ferenda lze s odkazem na francouzskou právní úpravu spatřovat ve vymezení okruhu osob oprávněných k podání žaloby na popření otcovství. Předně se jedná o zakotvení popěrného práva dítěte, přičemž po dobu nezletilosti dítěte popěrná lhůta neběží. Dítě je v takovém případě chráněno před uplynutím popěrné lhůty v době, kdy je nezletilé a více zranitelné s ohledem na jeho závislost na rodičích. Je tak dítěti ponechán dostatečný časový prostor po nabytí zletilosti pro zjištění relevantních okolností k identifikaci domnělého otce, případně zvážení okolností pro zachování dosavadního právního stavu bez ohledu na biologickou realitu. Po dobu nezletilosti dítěte není namístě dítě zcela vylučovat z možnosti popřít právní otcovství. Je vhodné nastavit systém ochrany dítěte zohledňující rozumovou vyspělost dítěte domáhajícího se popření otcovství například zakotvením diskreční pravomoci soudu na bázi ustanovení § 792 OZ s možností zahájit řízení o popření otcovství ex officio. Tedy rozhodnutí o zahájení řízení o popření otcovství bude na uvážení soudu v závislosti na tom, zda je popření otcovství v zájmu dítěte či nikoliv. Dále lze inspiraci de lege ferenda na základě francouzské právní úpravy spatřovat v zakotvení popěrného práva domnělého otce, za podmínek výše uvedených, které lze považovat za přijatelný přístup s ohledem na právní jistotu a nenarušování existujících rodinných vztahů dítěte a právního otce dítěte. Domnělý otec má dostatek času na jednání do doby pěti let věku dítěte, protože ve většině případů není možné popřít otcovství, pokud je dítěti pět a více let.⁶⁰¹ V této souvislosti je však nutné zdůraznit, že francouzská právní úprava má nastavenou odlišnou právní úpravu rodičovské odpovědnosti oproti právní úpravě české. Popření otcovství právního otce dítěte a určení otcovství domnělého otce automaticky neznamená založení rodičovské odpovědnosti domnělého otce.⁶⁰² Nicméně s ohledem na posouzení zájmů dítěte lze doporučit návrh znění právní úpravy zakotvující popěrné právo domnělého otce prezentovaný v podkapitole 4.6 disertační práce, který poskytuje větší ochranu existující rodině tvořené matkou, dítětem a právním otcem a zejména ochranu zájmů dítěte, přičemž zároveň respektuje požadavky kladené judikaturou ESLP na práva domnělého otce. Co se týká rozšíření okruhu osob do té míry, že v případě absence sociální reality odpovídající právní realitě může žalobu na popření otcovství podat kdokoli, kdo má na popření zájem, jedná se z pohledu českého práva o velmi benevolentní přístup.

⁶⁰¹ Srov. rozsudek ESLP ze dne 26. července 2018, *Fröhlich proti Německu*, č. 16112/15.

⁶⁰² S ohledem na omezený rozsah disertační práce a její hlavní zaměření není tato problematika podrobena bližší analýze. Lze odkázat například na rozsudek ESLP ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12, o němž je pojednáno v podkapitole 3.4 disertační práce.

Ačkoliv tento benevolentní přístup, tedy široké vymezení okruhu osob nadaných popěrným právem, nenarušuje rodinné vztahy, když tyto ve skutečnosti mezi dítětem a právním otcem neexistují, je vzhledem k ochraně rodinné jednotky tvořené matkou a dítětem a ochrany jejich práv vhodnější řešení zakotvené v ustanovení § 793 OZ, které umožňuje podat podnět soudu. Je na uvážení soudu, zda ex officio řízení zahájí či nikoliv. Předmětem diskuze by tak měla být úprava formulace ustanovení § 793 OZ de lege ferenda a jeho rozšíření také na popírání otcovství určeného na základě první domněnky otcovství, jak podrobněji pojednáno v podkapitole 4.5.4 disertační práce.

5 ZÁJEM DÍTĚTE⁶⁰³

Zájem dítěte je vedle veřejného pořádku jedním z kritérií, které jsou soudy při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ povinny zvážit. Při aplikaci ustanovení § 793 OZ se v oblasti popírání otcovství potom hodnotí zájem dítěte v jeho kvalifikovanější podobě zřejmého zájmu dítěte.⁶⁰⁴ V kapitole 2 disertační práce byla vymezena základní kritéria zájmu dítěte při rozhodování soudu podle ustanovení § 792 OZ, a to zájem dítěte na dosažení souladu biologického, právního a sociálního rodičovství, právo na respektování rodinného a soukromého života dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy včetně práva dítěte znát své rodiče (článek 7 ÚPD) a práva dítěte na zachování své totožnosti (článek 8 ÚPD), a dále zajištění rodinného zázemí pro výchovu dítěte. Za předpokladu, že by nedošlo ke změně právní úpravy, měly by soudy zvažovat také neexistenci popěrného práva dítěte a domnělého otce dítěte.

Zájem dítěte je neurčitý právní pojem, nelze jej přesně definovat, když „získává svůj obsah právě prostřednictvím interpretace v jednotlivých případech“. Při definování zájmu dítěte je třeba vždy přihlédnout ke konkrétním okolnostem daného případu. Zájem dítěte tak nelze vnímat jako objektivní kategorii.⁶⁰⁵ Zájem dítěte byl v rámci rozboru judikatury ESLP, Ústavního soudu a Nejvyššího soudu vymezován v průběhu celé disertační práce. Tento přístup umožnil definovat zájem dítěte v oblasti popírání otcovství v kontextu skutkových okolností každého jednotlivého případu a zároveň definovat veřejný pořádek na základě provedeného vážení v kolizi stojících práv dotčených osob, tedy matky dítěte, právního otce, domnělého otce a dítěte, při zohlednění právní jistoty v rodinných vztazích za účelem dosažení spravedlivé rovnováhy. Zájem dítěte nelze hodnotit izolovaně, nýbrž při zohlednění všech okolností případu. Představení jednotlivých případů řešených ESLP, Ústavním soudem a Nejvyšším soudem umožnilo učinit představu o nahlížení na obsah pojmu zájem dítěte v interakci s právy ostatních osob a zásadou právní jistoty z pohledu těchto soudů.

Z analýzy případů řešených ESLP, Ústavním soudem a Nejvyšším soudem v oblasti popírání otcovství, která byla provedena v předchozích kapitolách disertační práce, lze konstatovat ve vztahu k zájmu dítěte následující. V každém případě má posouzení toho, co je

⁶⁰³ Tato kapitola disertační práce vychází z příspěvku autorky prezentovaném na konferenci Olomoucký den soukromého práva 2019 a následně publikovaném ve sborníku *Participační práva dítěte v civilním soudním řízení*. HORNÍČKOVÁ, Erika. *Participační práva dítěte v řízení o určení a popření otcovství*. *Participační práva dítěte v civilním soudním řízení*. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2019, s. 31-51. ISBN 978-80-270-7320-7.

⁶⁰⁴ Podrobněji k aplikaci ustanovení § 793 OZ v podkapitole 4.5.4 této disertační práce.

⁶⁰⁵ HOFMANNOVÁ, Helena. *Vývoj interpretace (nejlepšího) zájmu dítěte v judikatuře Ústavního soudu* [online], s. 1. Dostupné z: <http://pravonadestvi.cz>. Analýza vzniklá v rámci předem definovaného projektu “Kodifikace právní úpravy podpory rodin, náhradní rodinné péče a systému péče o ohrožené děti.”

v nejlepším zájmu dítěte, zásadní význam. Vyvažování zájmů dotčených osob je nutné činit s předním („primary“) zvážením nejlepšího zájmu dítěte na tom, zda by mělo být otcovství popřeno či nikoliv. Dále je třeba provést posouzení různých dotčených zájmů a jejich vyvážení s ohledem na primární zvážení nejlepšího zájmu dítěte, zda má být otcovství popřeno či nikoliv.⁶⁰⁶ Podle povahy a závažnosti nejlepších zájmů dítěte mohou tyto převážit nad zájmy rodičů.⁶⁰⁷ Souhlasný postoj rodičů k popření otcovství, respektive prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, však neznamená automatické vyhovění tomuto návrhu a je nutné pozornost zaměřit na kritérium zájmu dítěte.⁶⁰⁸ Nejlepší zájmy dítěte nemusí nutně spočívat tam, kde je vnímá dítě, tj. v zachování současného rodičovského stavu a zachování emocionální stability, ale zjištění pravdy o otcovství.⁶⁰⁹ Potřeba zachování stability a kontinuity v rodinných vztazích dítěte je dána tehdy, pokud existuje ustálená sociální realita, která je pro dítě prospěšná, a je dán prospěch dítěte z dříve zjištěného původu dítěte.⁶¹⁰ Zájem dítěte na zachování právního stavu převáží zejména tehdy, pokud stěžovatel věděl od narození dítěte, že není jeho biologickým otcem, avšak z důvodů nesouvisejících se zákonem nepodnikl v popěrné lhůtě žádné kroky směřující k popření otcovství.⁶¹¹ Neměl-li však právní otec vědomost o rozporu právní domněnky s biologickou realitou nemůže zpravidla potenciální zájem dítěte, v projednávaném případě dítěte zletilého, na užívání sociální reality převážit nad zájmem právního otce mít alespoň příležitost popřít otcovství dítěte, které není podle vědeckých důkazů biologickým dítětem právního otce.⁶¹² Dále je třeba zkoumat otázku dopadu určení biologického otcovství do rodinných vztahů dítěte včetně existence popěrného práva dítěte, tedy zda je v moci dítěte samotného po dosažení určitého věku zjistit biologickou realitu a tuto uvést do souladu se stavem právním, byť s časovým odstupem.⁶¹³ Dále je významné zjištění vztahu dítěte a právního otce popírajícího otcovství, možnost zjištění biologického otce či přijetí dítěte manželem či partnerem matky dítěte, opět se zdůrazněním, že bylo v projednávané

⁶⁰⁶ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08.

⁶⁰⁷ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08, bod 20. Srov. rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96, bod 64; rozsudek ESLP ze dne 26. února 2004, *Görgülü proti Německu*, č. 74969/01, bod 43.

⁶⁰⁸ Usnesení ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 179/15. Rozsudek ESLP ze dne 7. března 2017, *R.L. a ostatní proti Dánsku*, č. 52629/11.

⁶⁰⁹ Rozsudek ESLP ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12. Je však třeba zohlednit nastavení francouzské právní úpravy, která v daném případě automaticky domnělému otci nepřiznávala po určení jeho otcovství rodičovská práva v rozsahu, v jakém je měla matka.

⁶¹⁰ Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13.

⁶¹¹ Rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 19. října 1999, *Yldirim proti Rakousku*, č. 34308/96.

⁶¹² Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02. V projednávaném případě bylo dítě zletilé a právní otec nevěděl o rozporu právní domněnky s biologickou realitou, jakmile toto zjistil, podnikl právní kroky. Nicméně maltská právní úprava popření otcovství právnímu otci neumožňovala.

⁶¹³ Rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79.

věci dítě oprávněno po dosažení zletilosti podat návrh na popření otcovství stěžovatele.⁶¹⁴ Zohlednit je třeba také věk dítěte v době popírání otcovství a jeho závislost na právním otci včetně vyživovací povinnosti, kdy zájem dítěte převáží nad zájmem právního otce popřít otcovství, v projednávaném případě s přihlédnutím k tomu, že právní otec uznal dítě za své, ačkoliv věděl, že není biologickým otcem dítěte.⁶¹⁵ Obecný zájem na ochraně práv zletilého dítěte v porovnání s obdobím, kdy bylo nezletilé, ztrácí na důležitosti.⁶¹⁶

Při výkladu pojmu zájem dítěte je nezbytné vycházet z článku 3 odst. 1 ÚPD⁶¹⁷, podle kterého musí být nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dětí bez ohledu na to, zda se jedná o činnost prováděnou veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.⁶¹⁸ ÚPD definici zásady nejlepšího zájmu dítěte neobsahuje. Komentář Výboru OSN interpretuje citovaný článek tak, že „Koncept nejlepšího zájmu dítěte je flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte.“⁶¹⁹ Nejlepší zájem dítěte musí být vždy zvažován v kombinaci s jinými právy dítěte, jako například s právem být vyslechnut, právem být chráněn před násilím, právem nebýt odloučen od rodičů atd. Podstatou je komplexní přístup, který musí být pravidlem.⁶²⁰

Sousloví nejlepší zájem dítěte vzniklo v procesu soudního rozhodování, lze jej proto označovat jako závazné uvážení soudů v případech, kdy rozhodují o zaopatření, péči, pomoci nebo ochraně, které nejlépe slouží dítěti. Procesní charakter této zásady vyplývá také

⁶¹⁴ Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08. Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 179/15.

⁶¹⁵ Rozhodnutí o přípustnosti ze dne 8. ledna 2007, *Kňákal proti České republice*, č. 39277/06. Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. srpna 2016, sp. zn. I. ÚS 3338/15. Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. září 2018, sp. zn. IV. ÚS 2756/18. Naopak srov. rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, kdy bylo dítě zletilé a výživou na právním otci nezávislé a iniciovalo testy DNA, přání dítěte a právního otce byla shodná.

⁶¹⁶ Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05. Obdobně rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13.

⁶¹⁷ Za předpokladu, že se ÚPD na dítě vzhledem k jeho věku vztahuje (článek 1 ÚPD).

⁶¹⁸ Článek 3 odst. 2 ÚPD poté upřesňuje, že „Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.“

⁶¹⁹ UN Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para 1)* [online], s. 9. Geneva: UN Committee on the Rights of the Child. Dostupné z: <<http://www.ohchr.org>>.

⁶²⁰ Council of Europe. *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the child-friendly justice* [online]. Strasbourg: Council of Europe, October 2011, s. 53, bod 37. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804b2cf3.

z doporučení Výboru ministrů Rady Evropy ve Směrnici o justici vstřícné k dětem, které vymezuje pět základních principů při ochraně práv dětí v soudním řízení, a to princip účasti, nejlepšího zájmu dítěte, důstojnosti, ochrany před diskriminací a právního státu.⁶²¹ Při posuzování nejlepších zájmů dětí je třeba přihlížet k jejich názorům a těmto věnovat náležitou váhu, dále je třeba respektovat veškerá další práva dítěte, jako právo na důstojnost, svobodu a rovné zacházení. Rovněž je nezbytné, aby orgány přijaly komplexní přístup, zohlednily všechny dotčené zájmy, mimo jiné zahrnující psychickou a fyzickou pohodu dítěte včetně právních, sociálních a ekonomických zájmů dítěte. Za účelem posouzení nejlepšího zájmu dítěte by měly být zavedeny multidisciplinární přístupy.⁶²²

Cílem této kapitoly disertační práce je představení hledisek pro správné zjištění zájmu dítěte. Tato kapitola si neklade za cíl definovat pojem zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ, když tento je vždy odvislý od konkrétních okolností případu. Po provedeném rozboru přístupu ESLP, Ústavního soudu a Nejvyššího soudu k posuzování zájmu dítěte v oblasti popírání otcovství a vymezení zájmu dítěte v jednotlivých konkrétních případech v předchozích kapitolách disertační práce je předmětem následujících podkapitol disertační práce zkoumání zásadních složek zájmu dítěte, jako je právo dítěte znát svůj původ a participační práva dítěte, která umožňují zájem dítěte v konkrétním případě definovat. Závěr této kapitoly disertační práce je věnován zkoumání vzájemného vztahu veřejného pořádku a zájmu dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. Dosažené poznatky tak umožňují uzavřít pojednání celé disertační práce, jejímž základním cílem je interpretace pojmu veřejný pořádek a zájem dítěte podle ustanovení § 792 OZ, přičemž v kapitole 2 disertační práce bylo dospěno k závěru, že zájem dítěte je jedním z definičních kritérií veřejného pořádku. Závěrečná podkapitola disertační práce se tak logicky věnuje problematice vzájemného vztahu pojmu veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ a předkládá odpověď na otázku, z jakého důvodu zákonodárce zvolil koncepci ustanovení § 792 OZ, která pro rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství vyžaduje kumulativní naplnění jak kritéria veřejného pořádku, tak i zájmu dítěte a pojem zájem dítěte výslovně zmiňuje vedle pojmu veřejný pořádek.

⁶²¹ Council of Europe. *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the child-friendly justice* [online]. Strasbourg: Council of Europe, October 2011, s. 17-19. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804b2cf3.

⁶²² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.) a tam uvedený odkaz na Determining the Best Interests of the Child: Summary of State Laws. Child Welfare Information Gateway. Washington, 2010, str. 2.

5.1 Zájem dítěte podle § 792 OZ

V usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), Nejvyšší soud ve vztahu k pojmu zájem dítěte při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství konstatoval, že závěry judikatury Nejvyššího soudu k ustanovení § 62 ZR, které bylo ustanovením § 792 OZ nahrazeno, jsou ohledně výkladu ustanovení § 792 OZ použitelné i nadále. Nejvyšší soud tak s odkazem na dosavadní judikaturu uvedl, že „...v řízení o popření a následném určení otcovství je v nejlepším zájmu dítěte bezpochyby soulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím, tedy mezi rodičovstvím založeným biologickými vazbami mezi dítětem a poskytovatelem genetického materiálu (biologické rodičovství), rodičovstvím, kde rodič vykonává péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví a o jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (sociální rodič), a rodičovstvím založeném na právních domněnkách, kdy rodičem je ten, koho zákon za rodiče dítěte považuje (právní rodičovství); není-li tento soulad dobře možný, je třeba s ohledem na konkrétní okolnosti případu uvážit, který z uvedených aspektů rodičovství převažuje.“⁶²³

K pojmu zájem dítěte v řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty podle ustanovení § 62 ZR se vyjádřil Nejvyšší soud také ve svém rozsudku ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), v tom smyslu, že by třetí osoby při rozhodování o nejlepších zájmech dítěte měly vycházet „z uspokojení základních potřeb dítěte (výživa, bydlení, zdraví), jeho rozvoje, názorů a přání dítěte, totožnosti dítěte, citového spojení, jeho zdraví, bezpečí, ochrany, zaopatření, péče, soudržnosti rodiny, trvalosti domova, vazeb dítěte na kamarády ze školních vztahů, rizik náhradní péče, kulturního pozadí či náboženské víry. Samotné rozhodnutí pak musí sledovat cíl stabilního, a nikoliv přechodného řešení, které sleduje skutečně dlouhodobé zájmy dítěte“.⁶²⁴ S odkazem na Preambuli ÚPD dále Nejvyšší soud vycházel z toho, že „v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění“.

Zásada nejlepšího zájmu dítěte plní podle názoru Nejvyššího soudu „... funkci vyvažování (poměrování) v kolizích mezi konkrétními lidskými právy, zprostředkovává řešení

⁶²³ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010. V daném případě se nejednalo o posouzení zájmu v řízení podle § 62 ZR, ale o návrhu domnělého biologického otce na popření otcovství právního otce a následného určení jeho otcovství, nicméně Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), uvedené závěry aplikoval také pro řízení podle § 62 ZR. Dále např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2014, sp. zn. 30 Cdo 677/2013. K historickému vývoji a obsahu pojmu zájem dítěte podrobněji v kapitole 2.1.3 disertační práce.

⁶²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.) a tam uvedený odkaz Determining the Best Interests of the Child: Summary of State Laws. Child Welfare Information Gateway. Washington, 2010, s. 2.

konfliktů mezi takovými subjektivními právy, a to přirozeně včetně práv dítěte.⁶²⁵, přičemž poukazuje na článek 3 odst. 1 ÚPD, podle kterého je nejlepší zájem dítěte předním hlediskem při jakékoliv rozhodovací činnosti týkající se dětí. „Z užití výrazu přední (primary) a nikoliv prvořadý (paramount) je dovozováno, že nejlepší zájem dítěte má být mezi jinými zájmy zvažován na prvním místě a má mu být dán větší význam než jiným zájmům, nemusí mít nicméně za všech okolností absolutní prioritu.“⁶²⁶ Lze tedy shrnout, že úkolem soudů při zjišťování nejlepšího zájmu dítěte v rámci jejich rozhodovací činnosti je poměřovat v konkurenci často stojící protichůdné zájmy účastníků řízení s přiznáním předního významu zjištěnému zájmu dítěte, to vše s cílem dosáhnout pro dítě stabilního a dlouhodobého řešení.⁶²⁷ Uvedené je východiskem pro výklad vzájemného vztahu zájmu dítěte a veřejného pořádku, o němž je pojednáno v podkapitole 5.5 disertační práce.

Komentářová literatura klade při posuzování zájmu dítěte ve smyslu ustanovení § 792 OZ důraz na složku sociálního rodičovství, když Z. Králíčková uvádí, že v případě kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ jde o korektivy, jelikož „požadavek shody právního a biologického (genetického) rodičovství nelze považovat za absolutní, zejména s ohledem na běh času reflektující sociální rodičovství, resp. sociální příbuzenství vůbec“. Zájem dítěte tak spatřuje v jeho právu poznat svůj původ, své biologické rodiče, dále sladění právního, sociálního a biologického rodičovství, pokud to je dítěti prospěšné, tedy v situacích, kdy zachování právního otcovství bude pro dítě nepříznivé. Zájem dítěte je třeba posuzovat s ohledem na běh času a další aspekty komplexně, protože se zájem dítěte s věkem dítěte vyvíjí. Na druhou stranu Z. Králíčková uvádí, že zájem dítěte nemůže být spatřován ve stabilitě statusových poměrů „tzv. za každou cenu“. Konstatuje, že účelem je sladění právního, biologického a sociálního rodičovství. Dále dodává, že „Uvedené okolnosti, hodnoty a pojmy nelze hodnotit izolovaně, nýbrž v jejich vzájemné souvislosti a s přihlédnutím k dalším konkurujícím si zájmům a zejména skutečnostem, které vyšly v průběhu řízení najevo, tak, aby z jejich vyhodnocení vyplynul nezvratný závěr o existenci či neexistenci zájmu dítěte na novém uspořádání rodinných poměrů. Sociální dimenze rodičovství nemající oporu v biologickém (genetickém) stavu nesmí být bagatelizována, ale ani favorizována.“. Zájem

⁶²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.) a tam uvedený odkaz FREEMAN, M. *Article 3. The Best Interests of the Child*. In ALEN A., VANDE LANOTTE J., VERHELLEN E., ANG F., BERGHMANS E. and VERHEYDE M. (Eds.) *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child* (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007, s. 32.

⁶²⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.) a tam uvedený odkaz srov. FREEMAN, M. *Article 3. The Best Interests of the Child*. In ALEN A., VANDE LANOTTE J., VERHELLEN E., ANG F., BERGHMANS E. and VERHEYDE M. (Eds.) *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child* (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2007, s. 62.

⁶²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

dítěte nelze zúžit na pouhé zachování formálního právního poměru, který nemá dlouhodobě oporu v sociální realitě. Při hodnocení zájmu dítěte je tento třeba odlišit od zájmu rodičů. Z. Králíčková zároveň poukazuje na to, že je nutné se v tomto ohledu vymezit k institutu osvojení, když právě tento institut slouží k přijetí cizího dítěte za vlastní.⁶²⁸

R. Šínová, shodně se Z. Králíčkovou, uvádí, že nelze při posouzení zájmu dítěte vycházet zcela z pokynu obecné povahy č. 6/2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a ZR vydaného Nejvyšším státním zástupcem dne 5. listopadu 2003.⁶²⁹ Zájem dítěte nelze totiž spatřovat pouze v zajištění existence živitele dítěte bez ohledu na to, zda je tento muž biologickým otcem dítěte či nikoliv. R. Šínová vymezuje zájem dítěte jako předpoklad subjektivní povahy, který je třeba hodnotit s ohledem na konkrétní okolnosti každého případu, přičemž je třeba přihlídnout k tomu, kdo je skutečným biologickým otcem dítěte. Dále je nezbytné přihlídnout k tomu, jakým způsobem se případným popřením otcovství změní situace dítěte a zda nedojde k jejímu zhoršení. Také R. Šínová spatřuje významnou roli, vedle biologického a právního otcovství, v sociální vazbě dítěte na jeho otce. Jako příklady možného prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství uvádí situaci, kdy dítě nebude mít s právním otcem vybudovanou žádnou sociální vazbu, právní otec se nepodílí na výchově ani výživě dítěte a dítě žije se svým biologickým otcem, který plní roli také sociálního rodiče. Případně se jedná o dítě zletilé, které je schopné se samo živit a mezi dítětem a právním otcem neexistuje žádná sociální vazba.⁶³⁰

K obdobnému závěru dospěl Ústavní soud v nálezu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137), ve kterém uvedl, že důvody pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství jsou dány především u otců dětí již zletilých, jestliže nejsou na otci závislé ani na výživném, „ani na přítomnosti otcovské role a zabezpečení stabilního výchovného prostředí během dospívání“. Naopak u nezletilých dětí, pokud není znám biologický otec dítěte a dítě by v důsledku popření otcovství přišlo o osobu plnící otcovskou roli, přičemž právní domněnka odpovídá dosavadní sociální realitě, zpravidla nebude dán důvod pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství.⁶³¹ S odkazem na zájem dítěte, kdy se právní otec domáhá popření otcovství po dlouhé době, uzavřel v konkrétním případě Ústavní soud, že "vyvázání se z rodinných vazeb by tak znamenalo nepřiměřený zásah do práv tehdy již jedenáctiletého dítěte,

⁶²⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, § 792, bod 2 [cit. 27. 2. 2019]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](https://db.beck-online.cz).

⁶²⁹ Podrobněji v podkapitole v 2.1.3.4 disertační práce.

⁶³⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník § 655-975. Velký komentář*. Praha: Leges, 2016, s. 982 (§ 792).

⁶³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137), bod 30.

kteřé by se muselo vypořádat s existencí "zdánlivého otce", a uškodilo by zájmu na jeho řádné a morálně bezvadné výchově".⁶³²

Zájem dítěte je, jak výše uvedeno, flexibilní kategorií, která se v průběhu času mění v závislosti na vývoji dítěte a okolnostech jednotlivého případu. O problematice časového okamžiku, ke kterému by soudy měly zájem dítěte zkoumat, a související otázce překážky věci rozsouzené v řízení podle ustanovení § 792 OZ je podrobněji pojednáno v podkapitolách 3.1.1.3 a 3.1.1.4 disertační práce.

Obrysy pojmu zájem dítěte ve smyslu ustanovení § 792 OZ soudní judikatura a komentářová literatura definovaly, nicméně podstatné je zjistit okolnosti každého jednotlivého případu významné pro definování zájmu dítěte v konkrétním případě, což nelze učinit bez zapojení dítěte samotného, resp. uplatnění participačních práv dítěte.

5.2 Participační práva dítěte

Zásadu nejlepšího zájmu dítěte nelze vykládat izolovaně od ostatních obecných zásad ÚPD, jak uvedl ve svém rozsudku ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), Nejvyšší soud. Podstatným je zejména vztah mezi článkem 3 a článkem 12 ÚPD upravujícím participační práva dítěte. Zásadu participačních práv dítěte Nejvyšší soud vnímá jako způsob, kterým lze dosáhnout cíle vymezeného článkem 3 ÚPD, tedy nejlepšího zájmu dítěte. Pokud by tedy nebyl naplněn požadavek článku 12 ÚPD, nelze usuzovat, že by rozhodnutí bylo v nejlepším zájmu dítěte.⁶³³

Důležitost participačních práv dítěte zdůraznil Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), s odkazem na to, že na rozdíl od zahraničních právních úprav nemá podle české právní úpravy dítě aktivní věcnou legitimaci k popření otcovství právního otce. „Dítě není jen pasivním příjemcem dobrodiní poskytovaných mu právními předpisy, ale má být především jejich aktivním nositelem, k čemuž je ovšem třeba zapotřebí pomoci, k níž jsou, nejsou-li tu, nebo nechtějí-li rodiče, povolány orgány vyjmenované v čl. 3 Úmluvy⁶³⁴.“⁶³⁵ Dítě může být aktivním nositelem svých práv za předpokladu, že jsou naplněna participační práva dítěte umožňující zjištění názoru dítěte.

⁶³² Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. května 2017, sp. zn. I. ÚS 475/17. Obdobně též usnesení Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 179/15, usnesení Ústavního soudu ze dne 11. září 2018, sp. zn. IV. ÚS 2756/18, usnesení Ústavního soudu ze dne 4. ledna 2019, sp. zn. II. ÚS 4210/18.

⁶³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

⁶³⁴ Rozuměj ÚPD.

⁶³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.).

K obdobným závěrům ohledně postavení dítěte dospěl Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535), když uvedl, že „v řízeních, jež se bezprostředně dotýkají práv nezletilých dětí, nelze na dítě nahlížet jako na pouhý objekt, o němž rozhodují jiní, ani ho nelze stavět do role pasivního pozorovatele událostí“.⁶³⁶ Dále Ústavní soud uvedl, že dítě je subjektem práva a účastníkem řízení, přičemž má právo ve smyslu článku 38 odst. 2 LZPS být přítomen projednání své věci a s tím související právo být slyšen v řízení a projevit své stanovisko. Respektování participačních práv dítěte umožňuje do určité míry vyrovnání nerovného postavení dítěte vůči jeho rodičům či koliznímu opatrovníkovi.⁶³⁷ „Význam slyšení dítěte obecným soudem tak nelze spatřovat jen v rovině dokazování, tedy ve smyslu provedení výsledku pro účely dokazování, ale jako výkon práva účastníka řízení.“⁶³⁸

Participací se rozumí možnost vlivu na rozhodování ve veřejných a soukromých procesech jednání. Právo dítěte ovlivnit rozhodnutí je závislé na povaze rozhodnutí, okolnostech daného případu a vyvažování zájmů dítěte a jeho rodičů.⁶³⁹ Mezi subjektivní podmínky participace se řadí rozumová schopnost dítěte vytvořit si vlastní názory, věk dítěte a zralost dítěte.⁶⁴⁰ Participací dítěte na rozhodnutích, která se jej dotýkají, lze rozčlenit na několik úrovní. Nejnižší úrovní je případ, kdy je dítě o určitých skutečnostech (např. vedeném řízení) pouze informováno. Na vyšší úrovni je již dítěti přiznáno právo vyjádřit svůj názor a dále dokonce tímto případně ovlivnit rozhodnutí, které se dítěte dotýká.⁶⁴¹ Participační práva dítěte se uplatňují při rozhodování soudních a jiných orgánů o věcech týkajících se dítěte, ale rovněž při rozhodování rodičů o záležitostech dítěte. Základní úpravu participačních práv dítěte nalezneme v ÚPD.⁶⁴² Vymezení a interpretace participačních práv dítěte se týká zejména článek 3 a článek 12 ÚPD.

Článek 12 odst. 1 ÚPD stanoví nutnost zabezpečit dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej

⁶³⁶ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08 (N 80/53 SbNU 11), bod 17.

⁶³⁷ Např. nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503).

⁶³⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17. Srov. nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14 (N 193/79 SbNU 199).

⁶³⁹ V intencích ustanovení § 792 OZ také jiných aspektů, které jsou blíže vymezeny v podkapitole 2.3 disertační práce.

⁶⁴⁰ PTÁČEK, Lubomír. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, § 867, s. 1413, bod 7-9.

⁶⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, § 867, bod 1 [cit. 2. 2. 2019]. Dostupné z: databáze beck-online.cz

⁶⁴² ÚPD se aplikuje na práva týkající se dětí mladších 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (článek 1 ÚPD).

dotýkají. Názorům dítěte musí být věnována patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Toto právo dítěte je realizováno zejména možností slyšení dítěte v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo anebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu. Způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství. Článek 3 ÚPD vymezuje zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoliv činnosti týkající se dětí, přičemž smluvní státy ÚPD jsou povinny zajistit ochranu a péči nezbytnou pro blaho dítěte a zároveň jsou povinny brát ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných. ÚPD tak klade důraz na právo dítěte vyjádřit svůj názor, tomuto věnovat patřičnou pozornost s ohledem na věk a úroveň dítěte, a právo dítěte být slyšeno v každém soudním i správním řízení, které se jej dotýká. Zároveň je zájmu dítěte přikládána priorita v tom smyslu, že jako přední hledisko musí být zohledněn při jakékoliv činnosti týkající se dítěte, tedy rovněž v řízeních soudních i správních, přičemž je třeba příslušným orgánem vzít v úvahu i práva samotných rodičů dítěte. Mezi další významné mezinárodní dokumenty upravující participační práva dítěte je řazena EÚVPD. I tato úmluva se aplikuje na děti mladší 18 let (článek 1 odst. 1 EÚVPD). Článek 1 odst. 2 EÚVPD klade důraz na informační povinnost vůči dětem v soudních řízeních, která se jich dotýkají, a to přímo nebo prostřednictvím jiných osob nebo orgánů. A dále aby se těchto soudních řízení mohly účastnit. Česká republika rozšířila aplikovatelnost EÚVPD na všechna řízení ve věcech rodinných, jež se dotýkají zájmů dětí.⁶⁴³ Je třeba uvést, že ve smyslu článku 2 písm. a) EÚVPD se soudním orgánem rozumí soud nebo správní orgán mající rovnocenné pravomoci. ÚPD i EÚVPD tak shodně proklamují participační práva dítěte jak v řízeních soudních, tak i v řízeních správních. Článek 6 EÚVPD podrobněji stanoví pravidla, která musí soudní orgán v řízení týkajícím se dítěte před vynesemím rozhodnutí učinit.

Vymezení participačních práv v českém soukromoprávním předpise nalezneme v ustanovení § 867 OZ. Ustanovení § 867 OZ zakotvuje principy vymezené výše ÚPD a EÚVPD, když se v obou předpisech klade důraz na informační povinnost soudu, zjištění názoru dítěte a povinnost soudu věnovat názoru dítěte patřičnou pozornost. OZ výslovně narozdíl od ÚPD a EÚVPD nestanoví, že by se uvedené povinnosti vztahovaly i na jiné orgány než je soud. Procesněprávní zakotvení participačních práv dítěte nalezneme pro účely řízení o určení a popření otcovství v ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ, v ustanovení § 20 ZŘS a dále v ustanovení § 29 odst. 4 SŘ.⁶⁴⁴

⁶⁴³ PTÁČEK, Lubomír. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, § 867, s. 1412, bod 5.

⁶⁴⁴ Pro úplnost je třeba zmínit také ustanovení § 8 odst. 2 a odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní

Lze shrnout, že v souladu s článkem 6 EÚVPD je soud, respektive správní orgán, povinen vzít názor dítěte náležitě v úvahu, ustanovení § 867 OZ hovoří o povinnosti soudu věnovat názoru dítěte patřičnou pozornost, článek 12 odst. 1 ÚPD upřesňuje povinnost věnovat patřičnou pozornost názoru dítěte odpovídající jeho věku a úrovni. Hledisko věku a rozumové vyspělosti dítěte je korektivem výslovně zmíněným OSŘ i SŘ. Názoru dítěte musí být přikládána náležitá váha, což se nezbytně musí projevit i v odůvodnění příslušného rozhodnutí.⁶⁴⁵

Z výše uvedeného je zřejmé, že je třeba vždy rozlišovat mezi názorem dítěte a zájmem dítěte. Následující podkapitola disertační práce se věnuje zkoumání rozdílnosti pojmu zájem dítěte a názor dítěte a jejich vzájemné interakci.

5.2.1 Zájem dítěte a názor dítěte

Zjištění názoru dítěte je způsobem, jakým lze dosáhnout naplnění zásady (nejlepšího) zájmu dítěte.⁶⁴⁶ Nebudou-li naplněny předpoklady článku 12 ÚPD, tedy uplatnění participačních práv dítěte, nelze mít za to, že dané rozhodnutí soudu vydané v řízení podle ustanovení § 792 OZ bude v nejlepším zájmu dítěte. Z uvedeného vyplývá, že je nutné rozlišovat mezi pojmy zájem dítěte a názor dítěte, přičemž pro správné zhodnocení zájmu dítěte je nezbytné zjistit názor dítěte ve věci, která se jej dotýká. Názor dítěte lze chápat jako subjektivní kategorii zrcadlící představu dítěte o dané situaci, jeho přání, vlastní hodnocení situace dítětem. Názor dítěte je ovlivněn zejména informacemi, které má dítě o dané situaci k dispozici a jeho rozumovou vyspělostí. Na rozdíl od názoru dítěte lze zájem dítěte vymezit jako kategorii, která musí být vždy posuzována se zohledněním konkrétní situace dítěte, tedy zahrnující oproti názoru dítěte určitý prvek objektivnosti. Existují tak objektivní okolnosti případu formující tuto kategorii.

Názor dítěte je možné chápat jako jedno z hledisek, které umožňuje osobě rozhodující o nejlepším zájmu dítěte tento správně definovat. Vzhledem k tomu, že názor dítěte je pouze jedním z hledisek při rozhodování o nejlepším zájmu dítěte, není vyloučeno, že názor dítěte na rozhodnutí ve věci, která se ho dotýká, nemusí vždy odpovídat i nejlepšimu zájmu dítěte a ve svém důsledku rozhodnutí týkajícího se dítěte. Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 26. srpna

ochraně dětí.

⁶⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, § 867, bod 7 [cit. 2. 2. 2019]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶⁴⁶ Tamtéž, § 867, bod 11.

PTÁČEK, Lubomír. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, § 867, bod 10, s. 1414.

2010, sp. zn. III. ÚS 3007/2009 (N 172/58 SbNU 503), judikoval oprávnění soudu korigovat v zájmu naplnění zásady nejlepšího zájmu dítěte představy a názory dítěte, když „konečné hodnocení (posouzení) zájmu nezletilého dítěte, jež je zde nejvyšším imperativem, přísluší v projednávané věci obecnému soudu, v jehož dispozici je i oprávnění k případným korekturám představ a názorů dítěte o tom, co je pro něj v konkrétní věci vhodné, případné, resp. obecně prospěšné, a co nikoli, a proto k názoru nezletilého soud přihlíží právě s ohledem na jeho věk, rozumovou a citovou vyspělost.“⁶⁴⁷ Pro úplnost je třeba dodat, že mez oprávnění soudu korigovat názory a představy dítěte v zájmu naplnění zásady nejlepšího zájmu dítěte je dána zákonem, pokud tento pro určité rozhodnutí výslovně vyžaduje souhlas dítěte.⁶⁴⁸

Názor dítěte s ohledem na jeho věk a vyspělost je zásadním hlediskem, citový vývoj dítěte by tedy neměl být potlačen v zájmu zachování stávající fungující rodiny nebo naopak prosazení biologického rodičovství. Proto je mimořádně důležité správně zjistit názor dítěte a náležitě jej s přihlédnutím ke všem okolnostem případu vzít v potaz při hodnocení zájmu dítěte na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. V tomto lze odkázat na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535), podle kterého je třeba považovat přání dítěte, které je dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, „za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu“. Zároveň však Ústavní soud zdůraznil, že obecné soudy nemohou bez dalšího převzít postoj nezletilého dítěte a své rozhodnutí založit pouze na přání nezletilého dítěte. Obecné soudy jsou povinny pečlivě a komplexně posoudit zájmy dítěte včetně komplexního zjištění přání nezletilého dítěte, „což předpokládá dodržení a zvažování řady podmínek a okolností vztahujících se nejen k hodnocení postoje nezletilého dítěte, ale i způsobu jeho zjištění. Při jeho hodnocení musí zohlednit věk, rozumovou a emocionální vyspělost nezletilého dítěte a zvažovat míru objektivitu (nezávislosti) jeho postoje“. Postoj dítěte zejména u mladších dětí by měly obecné soudy zjišťovat formou nepřímých otázek.⁶⁴⁹

Ustanovení § 867 odst. 2 OZ zakládá vyvratitelnou právní domněnku, že dítě starší dvanácti let je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Ústavní soud

⁶⁴⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana, WESTPHALOVÁ, Lenka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, § 867, bod 11 [cit. 2. 2. 2019]. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

⁶⁴⁸ Srov. ustanovení § 806 OZ, které stanoví, že „(1) Dosáhlo-li osvojované dítě alespoň dvanácti let, je třeba vždy jeho osobního souhlasu, ledaže je mimo jakoukoli pochybnost, že by byl postup požadující osobní souhlas osvojovaného dítěte v zásadním rozporu se zájmy dítěte, nebo že dítě není schopno posoudit důsledky souhlasu. (2) Dříve než se osvojované dítě vyjádří, soud je řádně poučí o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením.

⁶⁴⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535), bod 41. Srov. nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), bod 23. Dále srov. nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10 (N 219/59 SbNU 167).

však v nálezu Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535)⁶⁵⁰, zdůraznil, že nelze citované ustanovení vykládat tak, že je obecný soud povinen vždy přistoupit při zjišťování postoje (přání) nezletilého dítěte staršího dvanácti let k jeho slyšení přímo při soudním jednání, „aniž by mohl zohlednit skutková zjištění z již provedeného dokazování (zejména zjištění jeho postoje prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znaleckého posudku či prostřednictvím opatrovníka) či další specifické okolnosti daného případu (kupříkladu hrozba psychické újmy nezletilého dítěte ze slyšení před soudem)“. Ústavní soud zdůraznil, že míru rozumové a emocionální vyspělosti nezletilého dítěte je nezbytné posuzovat vždy v každém konkrétním případě. Rovněž nelze vyloučit, že schopnost vyjádřit se k projednávané věci bude dána i u dítěte mladšího. „Věk dvanácti let nicméně představuje nejzazší možnou hranici, kdy už dítě je schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem. Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvláště významné okolnosti, zjistit postoj (přání) dítěte přímo před soudem.“⁶⁵¹ V této souvislosti je třeba uvést, že právo dítěte vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se jej dotýkají (článek 12 odst. ÚPD), je jen právem a nikoliv povinností. Soudy jsou povinny o této skutečnosti dítě poučit, aby mělo možnost svůj názor či přání v řízení nesdělit. Je nezbytné respektovat také právo dítěte mlčet a nevyjadřovat se ke konkrétním skutečnostem a otázkám, zejména v případech, kdy by pro dítě bylo slyšení nepřiměřeně zatěžující, zejména pokud by bylo dotazováno na skutečnosti, ke kterým se nechce vracet.⁶⁵²

Závěrem lze dodat, že právo dítěte být slyšeno ve smyslu článku 12 ÚPD není založeno na pouhém zjištění názoru dítěte na projednávanou věc, která se jej dotýká, ale zahrnuje také další komunikaci s dítětem včetně jeho informování o řízení a o tom, jak bylo nakonec ve věci rozhodnuto a jak byl zohledněn názor dítěte, pokud se k věci dítě vyjádřilo. Zajištění uvedeného je odpovědností soudu. „Je-li dítě způsobilé být v řízení vyslechnuto přímo soudem a není-li to rozporné s jeho nejlepším zájmem, pak by to měl být rovněž přímo soud, kdo dotčenému dítěti přístupnou formou vysvětlí, jak v jeho záležitosti bylo rozhodnuto a jak přitom byl zohledněn jeho názor. Právo dítěte být slyšeno v záležitosti, která se jej týká, podle čl. 12 Úmluvy o právech dítěte není obecně vázáno na žádný věkový limit dítěte; konkrétní podoba jeho realizace nicméně vždy musí reflektovat věk, vyspělost a nejlepší zájem dítěte.“⁶⁵³ V tomto lze odkázat také na konstatování Ústavního soudu, podle kterého, pokud „dítě vůbec neví, že je

⁶⁵⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535), bod 45.

⁶⁵¹ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), bod 25. Dále srov. nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2015, sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607), bod 23.

⁶⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535), bod 50.

⁶⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18 (N 165/91 SbNU 61), bod 64.

řádným účastníkem řízení a že jej v tomto řízení někdo zastupuje a jak, či dokonce že je vůbec vedeno řízení v jeho věci, pak zpravidla dochází k porušení jeho práva dle čl. 38 odst. 2 Listiny. I dítě má právo být důležitým subjektem a účastníkem řízení, nikoli jen objektem ochrany a pasivním pozorovatelem rozhodování o své záležitosti.“⁶⁵⁴

Výše byly vymezeny požadavky plynoucí z participačních práv dítěte. V následující podkapitole disertační práce je podrobena zkoumání míra uplatnění participačních práv dítěte v řízení o popření otcovství, a tedy zjištění do jaké míry je zájem dítěte v tomto směru řádně v řízení o popření otcovství zjišťován.

5.3 Zájem dítěte a participační práva dítěte v řízení o popření otcovství

V řízení o popření otcovství podle ustanovení § 785 OZ, § 789 až § 791 OZ, tedy v případě, kdy matka nebo právní otec podají návrh na popření otcovství včas v době běhu popěrné lhůty, nejsou soudy oprávněny zájem dítěte na popření otcovství zkoumat. V případě zjištění rozporu biologického otcovství s otcovstvím právním jsou soudy povinny návrhu na popření otcovství vyhovět a nejsou v tomto směru nadány žádnou diskreční pravomocí. Po dobu běhu popěrné lhůty jsou tedy zákonodárcem upřednostněny zájmy matky nebo právního otce dítěte na popření otcovství. Zájem dítěte lze v tomto směru s odkazem na koncepci právní úpravy vykládat jako zájem na zjištění pravdy o svém původu a umožnění zjištění skutečného biologického otce dítěte. Je-li návrh na popření otcovství matkou či právním otcem dítěte podán po uplynutí popěrné lhůty, je naopak rozhodujícím kritériem pro posouzení toho, zda umožnit popření otcovství či nikoliv, zájem dítěte a veřejný pořádek (§ 792 OZ). Jak výše uvedeno, východiskem pro určení zájmu dítěte v řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty je dosažení souladu biologického, právního a sociálního rodičovství. V případech, kdy dosažení souladu není možné, je nutné posoudit, která ze složek rodičovství převáží, přitom je „určující význam v kolizi stojících zájmů dotčených osob, přičemž přední hledisko je přiznáváno zjištěnému zájmu dítěte.“

Ústavní soud klade principiální důraz na biologické vazby v rodině⁶⁵⁵, čímž však nevyjádřil bezvýhradný respekt pouze k biologické realitě, ale zároveň akceptoval také sociální rozměr rodinných vztahů.⁶⁵⁶ „Stabilita výchovného prostředí nezletilého dítěte vyplývající z existence sociálního rodičovství je důležitým komponentem nejlepšího zájmu dítěte.“⁶⁵⁷ Pro

⁶⁵⁴ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18 (N 165/91 SbNU 61), bod 64.

⁶⁵⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399).

⁶⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010. Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. III. ÚS 628/2005.

⁶⁵⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137), bod 29.

hodnocení složky právního otcovství a jejího zachování při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství je na místě ve vztahu k zájmu dítěte přihlídnout také k tomu, jakým způsobem bylo právní otcovství k dítěti určeno. Tedy především, zda je zkoumán zájem dítěte již při určení otcovství, pokud nikoliv, jaké okolnosti vedly k určení otcovství, jaký účel byl rodiči při určení souhlasného prohlášení o otcovství k dítěti sledován apod. Pouze při komplexním zhodnocení všech okolností případu může soud rozhodnout, jaké z otcovství, tedy biologické, sociální či právní, v konkrétním případě převáží a bude ve svém důsledku vymezovat to, co je v zájmu dítěte.

Právní úprava určování otcovství je založena na systému právních domněnek, které jsou nastaveny tak, aby bylo možné identifikovat muže, jehož otcovství je nejpravděpodobnější. „Prvotním cílem právní úpravy určování a popírání otcovství je dosažení shody mezi právní a biologickou (genetickou) realitou.“⁶⁵⁸

Jsou-li splněny předpoklady pro aplikaci první domněnky otcovství, nevyžaduje se ze strany matky dítěte, manžela matky či dítěte jakékoliv další jednání směřující k určení otcovství. První domněnka otcovství nastupuje za zákonem stanovených podmínek automaticky. Není tedy v žádném ohledu zkoumán zájem dítěte na určení otcovství. Zájem dítěte je v tomto směru možné podřadit pod samotný účel institutu manželství, jímž je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc (§ 655 OZ). Jak plyne z již citovaného rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), je v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti dítěte, aby dítě vyrůstalo v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Zákonem předpokládaná věrnost manželství (§ 687 odst. 2 OZ) ve spojení s naplněním účelu manželství (§ 655 OZ) vytváří předpoklad pro to, aby aplikací první domněnky otcovství bylo dosaženo souladu mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím manžela matky. Lze tak uzavřít, že zájem dítěte je dán v případě určení otcovství na základě první domněnky otcovství a rovněž po dobu běhu popěrné lhůty zájmem na zajištění souladu biologické a sociální reality s realitou právní. Sociální rovina rodičovství je předpokládána aplikací první domněnky otcovství již ze samotného účelu manželství.

Stejně jako v případě první domněnky otcovství, i u druhé domněnky otcovství je předpokládáno, že muž činící souhlasné prohlášení o určení otcovství je biologickým otcem dítěte, když jinak k přijetí dítěte za vlastní slouží institut osvojení. Primárním smyslem souhlasného prohlášení o určení otcovství je uvedení biologické reality do souladu s realitou

⁶⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137), bod 28.

právní. Koncepce ustanovení § 779 odst. 1 OZ (dříve § 52 odst. 1 ZR) je založena na premise, že souhlasné prohlášení činí biologický otec dítěte, kterému nesvědčí první domněnka otcovství (§ 776 a násl. OZ) a zároveň nebylo ani určeno otcovství podle třetí domněnky otcovství v soudním řízení (§ 783 OZ).⁶⁵⁹ Při určení otcovství na základě souhlasného prohlášení není výslovně zájem dítěte zkoumán, avšak je předpokládáno, že v zájmu dítěte je soulad biologického a právního otcovství. Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), zároveň však dovodil, že není vyloučeno, aby souhlasné prohlášení učiněné mužem, který není biologickým otcem dítěte, bylo považováno za platné, přičemž rozhodující pro posouzení platnosti je právě zájem dítěte. Podle Nejvyššího soudu rozsudek vydaný v řízení o popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt podle § 62 ZR (nyní § 792 OZ) „nemusí zcela bezvýjimečně deklarovat soulad mezi biologickým a právním otcovstvím, ale jeho cílem je, za užití zásady nejlepšího zájmu dítěte plynoucí z ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy⁶⁶⁰, dosáhnout spravedlivé rovnováhy mezi jednotlivými konkurujícími zájmy dotčených osob“. Uvedené však podle Nejvyššího soudu vyžaduje předchozí pečlivé zjištění a rozpoznání jednotlivých zájmů dotčených osob. Podstatou věci je tedy skutečnost, že nikoliv každé souhlasné prohlášení rodičů, kteří věděli, že prohlášení neodpovídá biologické realitě, nezbytně nutně obchází zákonná ustanovení upravující osvojení a je z tohoto důvodu absolutně neplatné. „Při posouzení, zda souhlasné prohlášení rodičů obchází zákon, je třeba vzít do úvahy, zda takové určení je jednoznačně v rozporu s nejlepším zájmem dítěte.“ O obcházení zákona by se jednalo například tehdy, pokud by účelem souhlasného prohlášení bylo zajištění státního občanství České republiky cizinci.⁶⁶¹ Rozhodující jsou také okolnosti případu, například to, zda v době učinění souhlasného prohlášení biologický otec projevoval o dítě zájem a zda tedy jednání matky a muže činícího souhlasné prohlášení nesměřovalo k vyloučení biologického otce z výkonu jeho rodičovských práv.⁶⁶²

Výše uvedená koncepce neplatnosti souhlasného prohlášení je použitelná také za účinnosti OZ, a to zvláště, když OZ upřednostňuje posouzení právního jednání jako platné (§ 574 OZ). Podle ustanovení § 580 OZ je neplatné takové právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje. Citované ustanovení je poté precizováno ustanovením § 588 OZ vymežujícím absolutně

⁶⁵⁹ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

⁶⁶⁰ Rozuměj ÚPD.

⁶⁶¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.). Srov. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině*. 4. vydání. Praha, 2009, s. 256.

⁶⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

neplatné právní jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek.

Rozpor právního jednání se zákonem sám o sobě nepůsobí jeho neplatnost, je nutné, aby nastoupil předpoklad toho, že smysl a účel zákona, kterému se toto jednání přičí, neplatnost daného jednání vyžaduje. Smysl a účel zákona se zjišťuje prostřednictvím jeho objektivně teleologického výkladu.⁶⁶³ „Metodologicky je třeba poměřovat dotčené právní principy, právní hodnoty, nejčastěji pomocí testu proporcionality (přiměřenosti).“ „V rámci poměrování závažnosti musí princip autonomie vůle jistě ustoupit, když účelem zakazující normy je ochrana veřejného pořádku.“ Nadřazenost této hodnoty vyplývá z ustanovení § 1 odst. 2 OZ.⁶⁶⁴

Předpoklad zjevnosti rozporu s veřejným pořádkem je nutné vykládat ve smyslu zřejmosti, očividnosti, jednoznačnosti tohoto rozporu, který ospravedlňuje zásah do autonomie vůle osoby, která jedná, a nikoliv jako rozlišení absolutní a relativní neplatnosti právního jednání. V případě pochybností je nutné učinit závěr proti rozporu s veřejným pořádkem.⁶⁶⁵

OZ neobsahuje výslovný zákaz učinění souhlasného prohlášení mužem, který není biologickým otcem dítěte. Nicméně předpoklad shody právního a biologického stavu lze dovodit nepřímo z ustanovení upravujícím osvojení, které slouží k přijetí cizího dítěte za vlastní (§ 794 OZ), a z definice příbuzenství jakožto vztahu osob založeném na pokrevním poutu, nebo vzniklém osvojením (§ 771). Není-li dán výslovný zákaz učinění souhlasného prohlášení mužem, který není biologickým otcem dítěte, je třeba, aby byl naplněn předpoklad zjevnosti narušení veřejného pořádku v důsledku rozporu právního jednání se zákonem, pokud to smysl a účel zákona vyžadují. Za tímto účelem je nezbytné poměřovat dotčené právní principy a právní hodnoty, nejčastěji pomocí testu proporcionality (přiměřenosti).⁶⁶⁶

Jak výše uvedeno, účelem ustanovení § 779 OZ je v zájmu dítěte uvedení biologického, právního a sociálního rodičovství do souladu. Není-li toto možné, je třeba zvážit, který z aspektů rodičovství převažuje při poměrování v kolizi stojících zájmů dotčených osob, tedy matky dítěte, právního otce a domnělého biologického otce s přednostním přihlédnutím k zájmu dítěte. Bude-li tedy činěno souhlasné prohlášení o otcovství k dítěti mužem, který není biologickým otcem dítěte, avšak v sociální rovině zastává roli otce dítěte, přičemž není právní jednání činěno v úmyslu vyblokování biologického otce z jeho rodičovských práv, tak smysl a

⁶⁶³ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2016, § 588, s. 785, bod 10-12.

⁶⁶⁴ Tamtéž, s. 724, bod 23-24.

⁶⁶⁵ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2016, § 588, s. 785, bod 10-12, s.721, bod 8.

⁶⁶⁶ MELZER, Filip. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2016, § 588, s. 724, bod 23.

účel ustanovení § 779 OZ nevyžaduje, aby takovéto právní jednání bylo považováno za odporující zákonu. To vše za předpokladu naplnění zájmu dítěte na platnosti takového prohlášení, který lze správně definovat pouze řádným uplatněním participačních práv dítěte. Uvedeným vážením v kolizi stojících hodnot, respektive práv dotčených osob, je zároveň zkoumáno to, zda předmětné právní jednání zjevně nenarušuje veřejný pořádek, jelikož práva dotčených osob, jako je zájem dítěte a práva na ochranu soukromého a rodinného života dotčených osob, jsou vzhledem k jejich povaze základních lidských práv a jejich závaznosti plynoucí mimo jiné z mezinárodních dokumentů nutně součástí pravidel, na kterých je nezbytné v demokratické společnosti trvat, tedy součástí veřejného pořádku.

Problematickým aspektem se v souvislosti s výše uvedeným jeví předpoklad naplnění participačních práv dítěte v řízení před soudem nebo matričním úřadem v případech, kdy je otcovství k dítěti určeno souhlasným prohlášením. V případě aplikace druhé domněnky otcovství (§ 779 OZ), tedy určení otcovství souhlasným prohlášením matky dítěte a muže před soudem či matričním úřadem, předpokládá zákonodárce uplatnění participačních práv dítěte i v těchto řízeních. Z důvodové zprávy k § 779 OZ se podává, že ÚPD a ustanovení OZ týkající se práv dítěte jsou aplikovatelné i pro řízení o určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů. Důvodová zpráva výslovně uvádí, že je třeba mimo jiné aplikovat také pravidla o potřebě ustanovení opatrovníka dítěti, vždy je nutné ustanovit opatrovníka dítěti již narozenému, lze však ustanovit opatrovníka i dítěti ještě nenarozenému, je-li počato.⁶⁶⁷ Za účelem ochrany zájmů dítěte se má dítěti dostat potřebných informací, aby se mohlo k věci vyjádřit, pokud je dítě dostatečně schopné otázce uznání otcovství porozumět.

S institutem souhlasného prohlášení se setkáváme v právní úpravě OZ a ZŘS v několika formách. Předně se jedná o souhlasné prohlášení učiněné v řízení o určení otcovství neprovdané matky podle § 779 OZ ve spojení s § 415 ZŘS. Dále souhlasné prohlášení matky, (bývalého) manžela matky a muže, který prohlašuje, že je otcem dítěte v řízení o určení otcovství po rozvodu nebo prohlášení manželství za neplatné podle § 777 OZ ve spojení s § 416 ZŘS. A v neposlední řadě také souhlasné prohlášení rodičů učiněné podle § 779 OZ před matričním úřadem.

⁶⁶⁷ Srov. Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 2021, sp. zn. Cpjn 202/2020 (č. 1/2021 Sb. rozh. civ.), k určení otcovství k nenarozenému dítěti prohlášením podle ustanovení § 777 o. z. a k vlivu takto učiněného prohlášení na výsledek řízení o popření a určení otcovství.

5.3.1 Souhlasné prohlášení podle § 779 OZ učiněné před soudem podle § 415 ZŘS a § 416 ZŘS

Dojde-li k souhlasnému prohlášení matky a muže o určení otcovství k dítěti před soudem, uvede se to v protokolu a oznámí matričnímu úřadu, který vede knihu narození, v níž je dítě zapsáno (§ 415 odst. 2 OZ). V odborné literatuře je spornou otázka, zda se jedná o soudní řízení a zda je dítě účastníkem tohoto řízení, jako tomu je v případě řízení o určení otcovství podle § 783 OZ ve spojení s § 420 ZŘS, tedy na základě analogického použití § 420 ZŘS. R. Šínová považuje za řízení pouze procesní postup podle § 416 ZŘS a má za to, že účastníkem tohoto řízení by mělo být i dítě samotné.⁶⁶⁸ Ustanovení § 416 ZŘS upravuje postup pro určení otcovství souhlasným prohlášením v situacích, kdy se dítě narodilo v době mezi zahájením řízení o rozvodu manželství nebo o neplatnost manželství a třístým dnem po rozvodu manželství nebo prohlášení manželství za neplatné. Je-li v takovém případě podán návrh k soudu, soud vyslechne matku, manžela i toho, kdo prohlašuje, že je otcem dítěte. Příslušným je soud podle ustanovení § 417 ZŘS. Pokud dojde k souhlasnému prohlášení účastníků o tom, kdo je otcem dítěte, uvede to soud do protokolu a oznámí matričnímu úřadu, který vede knihu narození, v níž je dítě zapsáno. V jednom řízení tak dochází k popření otcovství manžela matky a určení otcovství souhlasným prohlášením. Ve prospěch účastenství dítěte v řízení podle ustanovení § 416 ZŘS argumentuje R. Šínová zejména z důvodu toho, že dochází k zásadnímu zásahu do již založeného statusu dítěte tím, že v předmětném řízení je popíráno otcovství právního otce.⁶⁶⁹

J. Levý dovozuje ze znění § 422 odst. 2 ZŘS⁶⁷⁰, kde jsou procesní postupy podle § 415 a § 416 ZŘS označeny jako řízení, že i v případě postupu podle ustanovení § 415 a § 416 ZŘS se jedná o soudní řízení, ačkoliv nelze hovořit o klasickém řízení ve věci samé, soud při činnosti dle § 415 ZŘS nevydává žádné meritorní rozhodnutí.⁶⁷¹ R. Dávid poukazuje na možnou analogickou aplikaci ustanovení § 420 ZŘS týkající se účastenství dítěte i na řízení dle § 415 ZŘS, podpůrně poté uvažuje také o aplikaci ustanovení § 6 odst. 1 ZŘS, jelikož určením otcovství budou práva a povinnosti dítěte dotčena. Přes uvedené se však přiklání k názoru, že účastenství dítěte nebude v řízení podle ustanovení § 415 ZŘS dáno z důvodu toho, že by nemělo vliv na to, zda bude otcovství ve svém důsledku na základě souhlasného prohlášení

⁶⁶⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, § 779, s. 900, bod 25.

⁶⁶⁹ Tamtéž, § 777, s. 888, bod 34 a 35.

⁶⁷⁰ Podle § 422 odst. 2 ZŘS platí, že „S řízením o určení otcovství je spojeno řízení o péči o nezletilé dítě a o výživě nezletilého dítěte. To neplatí, jde-li o řízení podle § 415 a 416.“

⁶⁷¹ LEVÝ, Jiří. In: SVOBODA, Karel a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, § 415, bod 5 [cit. 10. 1. 2019]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

určeno či nikoliv.⁶⁷²

Pokud bychom se přiklonili k názoru, že účastníkem řízení podle ustanovení § 415 a 416 ZŘS je i samotné dítě, je nutné, aby byl pro dané řízení dítěti ustanoven opatrovník, a to mimo jiné i z důvodu zajištění podpisu dítěte na protokolu o souhlasném prohlášení ve smyslu ustanovení § 10 ZŘS. Jak výše uvedeno, dojde-li k souhlasnému prohlášení matky a muže o otcovství k dítěti, uvede se to v protokolu a oznámí matričnímu úřadu, který vede knihu narození, v níž je dítě zapsáno (§ 415 odst. 2 ZŘS). Podle komentářové literatury je souhlasné prohlášení o určení otcovství podle § 415 ZŘS svojí povahou dohodou účastníků o předmětu řízení, tedy hmotněprávním jednáním účastníků učiněným v průběhu soudního řízení v rámci procesního úkonu. Dohoda působí následky, které jsou v daném úkonu vyjádřeny, aniž by soud předmětnou dohodu schvaloval. O dohodě se sepisuje protokol, který musí podepsat všichni účastníci.⁶⁷³ Dokud není protokol všemi účastníky podepsán, soud k dohodě nepřihlíží (§ 10 odst. 1 druhá věta ZŘS). Opatrovník a soud jsou povinni zjišťovat zájem dítěte na určení otcovství a jeho názor. Toto má význam zejména pro případ, kdy by bylo určováno otcovství souhlasným prohlášením muže, u něhož je pochybnost o jeho biologickém otcovství k dítěti. Nepodepsáním dohody ze strany opatrovníka v případě, že zájem dítěte takovýto postup bude vyžadovat, lze zabránit určení otcovství souhlasným prohlášením, jsou-li pochybnosti o biologickém otcovství muže činícího souhlasné prohlášení. V kolizi stojící zájmy dotčených osob jsou vyváženy tím, že matka dítěte a muž činící souhlasné prohlášení jsou oprávněni zahájit soudní řízení o určení otcovství podle ustanovení § 783 OZ a docílit tak shody právního a biologického otcovství. Na druhé straně je dána ochrana zájmů dítěte, které se vzhledem k absenci popěrného práva dítěte nachází vůči matce a právnímu otci v nerovném postavení, když není oprávněno změnit právní stav založený jednáním matky a právního otce. Tímto není dotčeno právo dítěte samotného či třetí osoby k podání podnětu k zahájení řízení podle ustanovení § 793 OZ.

5.3.2 Souhlasné prohlášení podle § 779 OZ učiněné před matričním úřadem

Podle ustanovení § 16 odst. 2 ZM pro zápis do knihy narození dítěte narozeného mimo manželství, k němuž bylo určeno otcovství, postačuje mimo jiné předložení a) souhlasného

⁶⁷² DÁVID, Radovan. In: LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné: zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku). Praktický komentář* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2015, § 415 ZŘS, bod 6 [cit. 25. 1. 2019]. Dostupné z: databáze ASPI.

⁶⁷³ LEVÝ, Jiří. In: SVOBODA, Karel a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, § 10, bod I [cit. 25. 1. 2019]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

prohlášení rodičů o jménu, popřípadě jménech dítěte, b) souhlasného prohlášení rodičů o určení otcovství. Souhlas nezletilého dítěte se zápisem otcovství se bez ohledu na jeho věk nevyžaduje. Určení otcovství na základě souhlasného prohlášení rodičů je podle L. Ptáčka vyloučeno u dítěte zletilého, protože povinnosti a práva rodičů spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti. Tato skupina práv zahrnuje i právo určit otcovství (§ 779 OZ).⁶⁷⁴ Matka dítěte a muž činící souhlasné prohlášení o určení otcovství tak rozhodují o statusových otázkách nezletilého dítěte zcela samostatně, ačkoliv jejich jednáním může dojít k zásahu do práva dítěte znát svůj původ (článek 7 odst. 1 ÚPD), pokud muž činící souhlasné prohlášení není biologickým otcem dítěte.

Paradoxně se však podle ustanovení § 19 odst. 2 ZM vyžaduje, byť správně, souhlas dítěte staršího 15 let, který musí být připojen k dohodě rodičů o příjmení dítěte při určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů. V nálezu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14 (N 193/79 SbNU 199), Ústavní soud zdůraznil, že „Zejména v soudních řízeních, která se dotýkají osobnostních práv dítěte a kde názor dítěte hraje významnou roli (například řízení „o změně příjmení dítěte“), by měly soudy přistupovat ke zjištění názoru dítěte velmi pečlivě.“ Pokud by dítě nebylo v řízení slyšeno, může tento postup vést k porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu článku 36 a článku 38 LZPS. Ústavní soud uvedl, že nelze o tak zásadní otázce, kterou změna příjmení člověka bezesporu je, rozhodovat bez kontaktu s člověkem, jehož příjmení se změna dotýká. S odkazem na citovanou judikaturu by tím spíše mělo uvedené platit v případě určení otcovství souhlasným prohlášením rodičů, kterým je zasahováno do statusových práv dítěte, zvláště, je-li dítě schopno věci porozumět a vytvořit si na věc vlastní názor.

Pro srovnání lze v tomto odkázat také na řízení o osvojení, které sám Nejvyšší soud činí předmětem srovnání s určením otcovství souhlasným prohlášením rodičů, když k uznání cizího dítěte za vlastní slouží primárně institut osvojení.⁶⁷⁵ V obou případech, tedy souhlasném prohlášení o určení otcovství, které činí nikoliv biologický otec dítěte, a osvojení, se jedná o tak závažné a rovnocenné důsledky, aniž by však postavení dítěte bylo v obou případech srovnatelné. Závažnost a rovnocennost důsledků je spatřována zejména vzhledem k absenci popěrného práva dítěte.⁶⁷⁶ Ustanovení § 805 OZ výslovně stanoví, že o osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, rodičů dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za

⁶⁷⁴ PTÁČEK, Lubomír. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, § 856, s. 1310, bod 4 a 6.

⁶⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.).

⁶⁷⁶ O nedostatečných zárukách při možném využití ustanovení § 793 OZ je podrobněji pojednáno v podkapitole 4.5.4 disertační práce.

rodiče, popřípadě manžela osvojitele. To platí i v případě, pokud byl souhlas vzat zpět. Dále ustanovení § 806 OZ stanoví, že dosáhlo-li osvojované dítě alespoň dvanácti let, je třeba vždy jeho osobního souhlasu, ledaže je mimo jakoukoliv pochybnost, že by byl postup vyžadující osobní souhlas osvojovaného dítěte v zásadním rozporu se zájmy dítěte, nebo že dítě není schopno posoudit důsledky souhlasu. Dříve než se osvojované dítě vyjádří, soud dítě řádně poučí o účelu, obsahu a důsledcích souhlasu s osvojením. Pokud dítě nedosáhlo věku alespoň dvanácti let, dá jeho jménem souhlas s osvojením jeho opatrovník. Opatrovníkem dítěte soud jmenuje zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dětí. Dříve než dá opatrovník souhlas, zjistí všechny rozhodné skutečnosti, které ho povedou k závěru, že osvojení bude v souladu se zájmy dítěte (§ 807 odst. 1 OZ). Je-li to možné, soud vyslechne i osvojované dítě a vezme na jeho vyjádření zřetel s ohledem na stupeň jeho duševního vývoje (§ 807 odst. 2 OZ). Osvojované dítě může svůj souhlas s osvojením odvolat až do rozhodnutí o osvojení (§ 808 OZ).

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že dítě nemá možnost ovlivnit určení otcovství založeného souhlasným prohlášením matky a muže, který se prohlašuje za otce dítěte. Na významu toto nabývá zejména u dítěte rozumově vyspělého, které je schopno formulovat svůj názor a tento přednést (§ 29 odst. 4 SŘ), v situacích, kdy by souhlasné prohlášení činil muž, který není biologickým otcem dítěte. Nezapojení dítěte do rozhodování o statusových otázkách přímo se dotýkajících dítěte je o to závažnější z důvodu toho, že podle české právní úpravy není dítě nadáno popěrným právem, a tedy založený statusový vztah odporující biologické realitě a případně i sociální realitě nemůže v budoucnu změnit. Ve vztahu k popírání otcovství určeného souhlasným prohlášením lze uvažovat o zahájení řízení podle ustanovení § 793 OZ k podnětu dítěte, nicméně aplikace citovaného ustanovení skýtá výkladové problematické aspekty, o nichž je podrobněji pojednáno v podkapitole 4.5.4 disertační práce a které se uplatí stejně pro právní postavení domnělého otce i dítěte. Je tak nezbytné trvat na zakotvení popěrného práva dítěte v české právní úpravě.

Je-li třeba při posouzení platnosti souhlasného prohlášení o určení otcovství hodnotit, zda obcházení zákonných ustanovení o osvojení je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte, samotná účast dítěte v řízení podle § 415 ZŘS, § 416 ZŘS a v řízení před matričním úřadem je více než žádoucí. Soud i správní úřad by měl zjišťovat zájmy dítěte, informovat jej o důsledcích daného řízení, příp. jej vyslechnout, pokud je dítě rozumově schopno věc pochopit, a zohlednit názor dítěte na věc, která se jej dotýká. Případné odmítnutí přijetí souhlasného prohlášení soudem či matričním úřadem je podle současné právní úpravy problematické, tyto nejsou oprávněny zkoumat soulad biologického a právního otcovství, avšak k dispozici jim zůstává

možnost podat podnět k popření otcovství podle ustanovení § 793 OZ.⁶⁷⁷

5.4 Právo dítěte znát své rodiče

Důležitým komponentem zájmu dítěte ve smyslu ustanovení § 792 OZ je právo dítěte znát své rodiče. „Klíčovým právem dítěte v oblasti statusové je právo znát své rodiče, je-li to možné (článek 7 Úmluvy). Statusové postavení dítěte je dáno jeho příbuzenstvím, přičemž příbuzenství sleduje přirozený stav věcí, tedy kdo je skutečným rodičem dítěte, jako danou a neměnnou hodnotu, která je objektivně zjistitelná na základě vědeckého poznání.“⁶⁷⁸

Na rozdíl od soudního řízení o určení otcovství, kdy je zájem dítěte představován již samotnou právní normou, podle níž je otcem dítěte muž, který s matkou v rozhodné době souložil, tedy biologický otec dítěte⁶⁷⁹, Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.), dovedl, že v řízení o popření otcovství po uplynutím popěrných lhůt podle ustanovení § 62 ZR (nyní § 792 OZ) může být zájmem dítěte i realizace práva neznat své rodiče. „Aby nejlepší zájem dítěte mohl být jako nepodmíněné právo dítěte skutečně svobodně vykonáno, je třeba rovněž připustit, že právo znát své rodiče v sobě zahrnuje i právo tyto rodiče neznat.“⁶⁸⁰ Obdobně lze odkázat na závěry Ústavního soudu v usnesení ze dne 25. ledna 2012, sp. zn. II. ÚS 359/09, podle kterého je právo dítěte znát své biologické rodiče kontextuálně omezeno, a to dovětkem „je-li to možné“ zakotveným v článku 7 odst. 1 ÚPD, přičemž nesporným korektivem práva dítěte znát své rodiče je právě zájem dítěte.⁶⁸¹

Ačkoliv je právo dítěte znát své rodiče výslovně zakotveno v ÚPD, jejíž aplikovatelnost je omezena na děti mladší 18 let⁶⁸², vyplývá toto právo pro každou osobu také z Úmluvy.⁶⁸³ V

⁶⁷⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, § 779, s. 902-910, bod 31-33.

⁶⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.). Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2017 sp. zn. 21 Cdo 1369/2015.

⁶⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2017, sp. zn. 21 Cdo 1852/2017 (č. 3/2019 Sb. rozh. civ.).

⁶⁸⁰ Otázkou zásadního právního významu bylo to, zda v řízení o popření otcovství zahájeném na návrh nejvyššího státního zástupce podle § 62 ZR je soud oprávněn zkoumat zájem dítěte na popření otcovství. Za účinnosti OZ bylo oprávnění nejvyšší státního zástupce podle § 62 ZR nahrazeno prominutím zmeškání popěrné lhůty podle § 792 OZ, o kterém přísluší rozhodovat výlučně soudy.

⁶⁸¹ Srov. POLÁKOVÁ, Marie. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*. 2000, č. 2, s. 55.

⁶⁸² Pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (článek 1 ÚPD).

⁶⁸³ Rozsudek ESLP ze dne 20. prosince 2007, *Phinikaridou proti Kypru*, č. 23890/02, bod 45. „...narození, a zejména okolnosti, za nichž se dítě narodí, jsou součástí soukromého života dítěte a následně dospělého zaručeného článkem 8 Úmluvy“. Srov. rozsudek ESLP ze dne 13. února 2003, *Odièvre proti Francii*, č. 42326/98, bod 29.

Respekt k soukromému životu vyžaduje, aby každý měl možnost zjistit podrobnosti o své identitě jako jednotlivci. Srov. rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulič proti Chorvatsku*, č. 53176/99, bod 53-54.

Uvedené zahrnuje získání informací nezbytných k odhalení pravdy týkající se důležitých aspektů osobní identity jednotlivce, jako je totožnost rodičů. Srov. rozsudek ESLP ze dne 13. července 2006, *Jäggi proti Švýcarsku*, č.

nálezu Ústavního soudu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17 (N 4/92 SbNU 31), Ústavní soud uvedl, že „právní úprava nemůže ignorovat ani skutečnost, že významný právní zájem na určení (nebo popření) otcovství může vzniknout někdy až se značným časovým odstupem od narození dítěte.“ Obdobně lze odkázat na závěry rozsudku ESLP ze dne 13. července 2006, ve věci Jäggi proti Švýcarsku, č. 58757/00, ve kterém ESLP připustil, že zájem jednotlivce poznat svůj původ s věkem nemizí. Stěžovatel ve věku 67 let v daném případě prokázal skutečný zájem na zjištění totožnosti svého biologického otce, když se po celý život snažil získat přesvědčivé informace o této skutečnosti.⁶⁸⁴ Samotné zachování právní jistoty nelze považovat samo o sobě za důvod pro zbavení jednotlivce práva zjistit svůj původ.⁶⁸⁵

Právo dítěte znát své rodiče je v české právní úpravě realizovatelné tím, že je zakotvena aktivní věcná legitimace dítěte k zahájení řízení o určení otcovství podle ustanovení § 783 OZ, a to bez omezení věkové hranice dítěte. Přijetím ZŘS byly odstraněny pochybnosti praxe a dítě je podle ustanovení § 420 odst. 1 ZŘS výslovně účastníkem řízení o určení otcovství.⁶⁸⁶ Aktivně věcně legitimovaní k podání návrhu na určení otcovství podle § 783 odst. 1 OZ jsou také matka dítěte a domnělý otec dítěte (§ 420 ZŘS). V problematické situaci se nachází dítě, pokud již bylo určeno právní otcovství k dítěti v rozporu s biologickou realitou na základě právních domněnek. V takovém případě je nejprve nutné popřít otcovství právního otce a až následně je možné zahájit řízení podle ustanovení § 783 OZ o určení otcovství jiného muže. Problematickým aspektem je zde skutečnost, že dítě není podle české právní úpravy⁶⁸⁷ nadáno v rozporu s mezinárodními závazky, jimiž je Česká republika vázána, popěrným právem⁶⁸⁸, ačkoliv toto právo bylo od počátku zakotveno ve věcném návrhu OZ.⁶⁸⁹ Aktivně věcně legitimovanými k podání návrhu na popření otcovství jsou pouze právní otec dítěte a matka dítěte. Po marném uplynutí popěrné lhůty mají právní otec a matka dítěte možnost podat návrh na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství (§ 792 OZ), dítě je opět vyloučeno z okruhu

58757/00, bod 25. Dále rozsudek ESLP ze dne 13. února 2003, *Odièvre proti Francii*, č. 42326/98, bod 29. A dále rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulic proti Chorvatsku*, č. 53176/99, bod 54 a 64.

⁶⁸⁴ Rozsudek ESLP ze dne 13. července 2006, *Jäggi proti Švýcarsku*, č. 58757/00, bod 40.

⁶⁸⁵ Tamtéž, bod 43.

⁶⁸⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, § 783, bod 6 [cit. 21. 1. 2019]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶⁸⁷ Dítě nebylo nadáno popěrným právem ani za účinnosti ZR.

⁶⁸⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, § 785, s. 950, bod 13.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, § 785, bod I [cit. 27. 2. 2019]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶⁸⁹ Podrobněji v kapitole 1 disertační práce.

osob aktivně věcně legitimovaných také pro podání návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství.⁶⁹⁰

Opakovaně Ústavní soud vytýkal zákonodárci nedostatek právní úpravy spočívající v absenci popěrného práva dítěte a apeloval na něj, aby došlo k novelizaci právní úpravy popírání otcovství.⁶⁹¹ Doposud však zákonodárce k zakotvení popěrného práva dítěte nepřistoupil. K problematice výkladu ustanovení § 792 OZ při absenci popěrného práva dítěte podrobněji v podkapitole 3.1.1.3 této disertační práce. Obdobně jako domnělý otec může dítě využít možnosti podání podnětu soudu k zahájení řízení podle ustanovení § 793 OZ. K problematice výkladu ustanovení § 793 podrobněji v podkapitole 4.5.4 a 4.4.4 disertační práce. Absence popěrného práva dítěte je obecně alarmujícím nedostatkem české právní úpravy, který je zvláště zejména ve vztahu k otcovství určeného na základě druhé domněnky otcovství, kdy je dítě bez ohledu na svůj věk a rozumovou vyspělost pouhým objektem rozhodnutí rodičů o určení jeho statusu, aniž by tento status mohlo kdykoliv v budoucnu změnit, přestože by neodpovídal biologické realitě. Podrobněji k této problematice v podkapitole 5.4 disertační práce.

5.5 Vztah zájmu dítěte a veřejného pořádku podle § 792 OZ

Jak výše uvedeno, Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), vychází z předpokladu, že soulad biologického, právního a sociálního otcovství by měl být pravidlem. V případech, kdy tomu tak není, je nutné posoudit, která ze složek otcovství převáží, přitom je podle Nejvyššího soudu „určující význam v kolizi stojících zájmů dotčených osob, přičemž přední hledisko je přiznáváno zjištěnému zájmu dítěte.“ S odkazem na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535)⁶⁹² přední hledisko nejlepšího zájmu dítěte nelze vykládat tak, že se by se jednalo o hledisko jediné. Přestože je nejlepšímu zájmu dítěte třeba vždy přiznat vysokou prioritu, tak „může být v konfliktu s jinými oprávněnými zájmy (zájmy rodičů, dalších dětí apod.), v důsledku čehož je při jeho používání nezbytný určitý stupeň flexibility umožňující nalézt řešení uvedeného konfliktu v závislosti na konkrétních okolnostech.“⁶⁹³ Obecné soudy jsou povinny se s hlediskem nejlepšího zájmu dítěte ve svých rozhodnutích vypořádat a za tímto

⁶⁹⁰ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, § 785, s. 950, bod 13.

⁶⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363). Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2021, sp. zn. II. ÚS 619/21.

⁶⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535), bod 40.

⁶⁹³ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13 (N 176/74 SbNU 529), bod 29.

účelem je nutné shromáždit veškeré potřebné důkazy, přičemž tato důkazní aktivita netíží pouze účastníky řízení, ale také samotný obecný soud.⁶⁹⁴

Uvedený závěr, tedy, že vyvažování v kolizi stojících zájmů dotčených osob s přihlédnutím k přednímu hledisku zájmu dítěte je určující pro závěr o tom, která ze složek rodičovství (biologické, sociální, právní) v daném případě převáží, lze považovat za východisko pro výklad ustanovení § 792 OZ, a to zejména co se týká vztahu kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku. V této souvislosti je nezbytné upřesnit, že přední hledisko nejlepšího zájmu dítěte je přiznáváno pouze dítěti mladšímu 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (článek 1 ÚPD). V souladu se závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 1982/2012 (č. 22/2015 Sb. rozh. civ.), se dítětem podle ustanovení § 62 ZR rozumělo i dítě zletilé. Tento závěr je použitelný také pro výklad ustanovení § 792 OZ. V takovém případě však není možné při posuzování zájmu zletilého dítěte vycházet z ÚPD a přiznávat zájmu dítěte při rozhodování soudu o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty vyšší prioritu. „V případě zletilého dítěte jsou jeho zájmy zásadně rovnocenné zájmům ostatních účastníků, aniž by se zletilé dítě mohlo dovolávat vysokého standardu založeného Úmluvou o právech dítěte a není důvodu, aby test proporcionality zásahu do práva na soukromý život nebyl aplikován ve své obvyklé podobě. Vedle zájmu zletilého dítěte je proto třeba stejně pečlivě vážit a stejnou váhu přiznat také zájmům dalších osob, které by mohly být takovým rozhodnutím dotčeny.“

Při posuzování zájmu dítěte a jeho vyvažování ve vztahu k právům ostatních dotčených osob má tak podstatný význam to, zda dítě požívá ochrany podle ÚPD či nikoliv. Pokud je dítě mladší 18 let⁶⁹⁵, tak jeho zájem je předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dítěte. Rozlišování mezi zájmem dítěte zletilého a nezletilého⁶⁹⁶ lze vnímat jako základ pro vymezení kritéria zájmu dítěte při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ ve vztahu ke kritériu veřejného pořádku podle citovaného ustanovení.

Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), zdůraznil, že kritérium zájmu dítěte a kritérium veřejného pořádku musí být naplněny kumulativně tak, aby mohl soud rozhodnout o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. „...otcovství po uplynutí popěrné lhůty nelze úspěšně popřít, jestliže by popření otcovství vyžadoval veřejný pořádek, ale nebylo by v zájmu dítěte; jestliže by popření bylo v zájmu dítěte, ale přičilo by se to veřejnému pořádku, anebo jestliže by popření nevyžadoval

⁶⁹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), bod 17.

⁶⁹⁵ Pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (článek 1 ÚPD).

⁶⁹⁶ Rozuměj postavení dítěte v intencích článku 1 ÚPD.

veřejný pořádek, ani by nebylo v zájmu dítěte. Je proto úlohou obecných soudů, aby v každém jednotlivém případě pečlivě zjišťovaly jak okolnosti svědčící pro zachování daného právního stavu, tak pro jeho změnu.“ Z uvedeného názoru Nejvyššího soudu vyplývá, že kritérium zájmu dítěte a veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ mohou být v kolizi, respektive postačuje, aby pouze jedno z kritérií nebylo naplněno a soud zamítne návrh na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Je však otázkou, zda může ve skutečnosti dojít k situaci, kdy by zájem dítěte vyžadoval prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, kdežto veřejný pořádek nikoliv. Nejvyšší soud vymezil v citovaném usnesení zájem dítěte jako subjektivní kritérium a veřejný pořádek jako kritérium objektivní nezohledňující subjektivní práva jednotlivých osob. O nesprávnosti tohoto závěru je podrobněji pojednáno v kapitole 2 disertační práce. S odkazem na závěry, k nimž bylo dospěno v kapitole 2 disertační práce, je třeba konstatovat, že v rámci veřejného pořádku je nezbytné vedle zohlednění jiných složek⁶⁹⁷, jako je mimo jiné právní jistota a stabilita rodinných vztahů, provádět vážení v kolizi stojících práv dotčených osob, tedy dítěte, matky dítěte, právního otce a domnělého otce. Jak blíže pojednáno v kapitole 2 disertační práce, pojem veřejného pořádku nelze striktně oddělovat od zájmů dotčených osob včetně zájmu dítěte již z toho důvodu, že samotný zájem dítěte je nutně součástí pravidel, na nichž je nezbytné v demokratické společnosti trvat, tedy součástí kritéria veřejného pořádku.

Vzhledem k výše uvedenému je nutné, aby již v rámci kritéria veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ soudy posuzovaly zájem dítěte, přičemž při vyvažování v kolizi stojících práv matky dítěte, právního otce, domnělého otce a dítěte s přihlédnutím k okolnostem případu, jak jsou tyto vyjmenovány v podkapitole 2.3 disertační práce, lze dospět k závěru, zda veřejný pořádek vyžaduje prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství či nikoliv. Ve skutečnosti tak nemůže dojít ke kolizi kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku, jelikož zájem dítěte není samostatnou kategorií, ale výsečí kritéria veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ. Obdobný závěr naznačuje také Z. Králíčková, když uvádí, že je sice nutné splnění obou kritérií podle ustanovení § 792 OZ kumulativně, avšak má za to, že zájem dítěte a veřejný pořádek se vzájemně nemohou vylučovat. Nevylučuje zdánlivou kolizi v konkrétní věci, avšak dodává, že je nutné se v případě kolize přiklonit k zájmu dítěte, „o který v těchto věcech jde

⁶⁹⁷ Podrobněji v kapitole 2 disertační práce.

především“.⁶⁹⁸ Uvedený dílčí závěr o upřednostnění zájmu dítěte je nezbytné korigovat s tím, že toto upřednostnění je dáno pouze u dětí mladších 18 let⁶⁹⁹, na něž dopadá aplikace ÚPD.

Lze tedy shrnout, že uvedení kritéria zájmu dítěte v ustanovení § 792 OZ a jeho výslovné vyčlenění vedle kritéria veřejného pořádku je třeba vnímat pouze jako zdůraznění zájmu dítěte na prominutí zmeškání popěrné lhůty tehdy, je-li dítě chráněno ÚPD, tedy v případech, kdy zájem dítěte je předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dítěte. Vyvažování zájmů a práv dotčených osob, tedy dítěte, matky dítěte, právního otce a domnělého otce, je nutné činit v rámci posouzení kritéria veřejného pořádku, přičemž výslovné zmínění zájmu dítěte v ustanovení § 792 OZ naznačuje, že soud musí váhu, kterou přikládá zájmu dítěte v porovnání s právy ostatních osob, hodnotit u dětí, jejichž práva jsou chráněna ÚPD, s vyšší mírou, tedy jako přední hledisko.

⁶⁹⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, § 792, bod 2 [cit. 27. 2. 2019]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁶⁹⁹ Pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (článek 1 ÚPD).

Závěr

Zkoumání problematiky výkladu ustanovení § 792 OZ v rámci disertační práce umožnilo poskytnout ucelenou analýzu pojmů veřejný pořádek a zájem dítěte, jakožto kritérií pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, a definovat základní znaky těchto pojmů včetně zhodnocení, zda současná právní úprava popírání otcovství zaručuje prominutím zmeškání popěrné lhůty dostatečnou ochranu práva na respektování rodinného a soukromého života matek dětí, dětí, právních otců a domnělých otců ve smyslu článku 8 Úmluvy. Uvedené představuje hlavní pracovní hypotézu disertační práce.

Při výkladu pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ byly dílčí pracovní hypotézy vymezeny zejména s odkazem na ověření závěrů, k nimž dospěl Nejvyšší soud v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.). Závěr Nejvyššího soudu o objektivním charakteru kritéria veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ, projevující se mimo jiné nemožností zohlednit v rámci tohoto kritéria práva a zájmy dotčených osob na popření otcovství, byl provedeným zkoumáním vyvrácen, jak podrobněji odůvodněno v rámci shrnutí níže. Rovněž byl vyvrácen závěr o striktnost výkladu pojmu veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ, který je založen na charakteristice veřejného pořádku jako okolnosti, kterou by bylo třeba stejným způsobem hodnotit vždy tehdy, pokud nastane bez ohledu na další konkrétní okolnosti případu (konkrétní situaci rodičů či dítěte). Dále byl vyvrácen závěr o posuzování pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte podle ustanovení § 792 OZ izolovaně, tedy nemožnosti zkoumat kritérium zájmu dítěte v rámci kritéria veřejného pořádku.

V kapitole 2 disertační práce byl podroben zkoumání pojem veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ na základě recentního objektivního výkladu a historického subjektivního výkladu. Provedením historické komparace, v rámci subjektivně historického výkladu pojmu veřejný pořádek (podkapitola 2.1.3 disertační práce), bylo možné zodpovědět výzkumnou otázku, jaká kritéria byla v minulosti hodnocena v české právní úpravě popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty. V minulosti byly v české právní úpravě popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty používány pojmy jako veřejný zájem zakotvený ve vládním nařízení č. 180/1941 Sb., obecný zájem upravený v OSŘ 1950, zájem společnosti podle ZR účinného ve znění do 31. 7. 1998 a zájem dítěte podle ZR ve znění účinném od 1. 8. 1998. Po provedené analýze těchto pojmů bylo možné učinit závěr, že žádný z uvedených pojmů není aplikovatelný pro účely výkladu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ. Zájem dítěte podle ZR účinného od 31. 7. 1998 je zachován jako samostatné kritérium zájmu dítěte dle ustanovení §

792 OZ. Pojem veřejného pořádku tak nebyl, na rozdíl od OZ, v minulosti v české právní úpravě popírání otcovství zakotven samostatně ani v kombinaci s jiným kritériem.

Metodologickými postupy použitými v kapitole 2 disertační práce, tedy aplikací jednoduchého subjektivně historického výkladu, subjektivně teleologického výkladu a formálně systematického výkladu, nebylo možné dospět k jednoznačnému závěru o vymezení definičních znaků veřejného pořádku. Naopak definiční kritéria pojmu veřejného pořádku podle § 792 OZ bylo možné dovodit na základě objektivně teleologického výkladu, který umožnil nalézt vůli racionálního zákonodárce, a to s odkazem na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141). Citovaným nálezem Ústavního soudu bylo ke dni 31. 7. 2011 zrušeno ustanovení § 57 odst. 1 ZR v původním znění. Nález Ústavního soudu byl také podkladem k následnému upuštění od ingerence nejvyššího státního zástupce v oblasti popírání otcovství a jejího nahrazení založením pravomoci soudu na základě ustanovení § 792 OZ. Ústavní soud v citovaném nálezem stanovil kritéria, která měla být brána v potaz při tvorbě nové právní úpravy a zároveň kritéria, která měly obecné soudy při rozhodování o návrzích na popření otcovství podaných matkou či právním otcem po uplynutí zrušené popěrné lhůty zvažovat do doby přijetí nové právní úpravy. Tato kritéria pro posouzení přípustnosti návrhu na popření otcovství jsou využitelná také při výkonu diskreční pravomoci soudu podle ustanovení § 792 OZ. Obecné soudy v době neaplikování popěrné lhůty podle zrušeného ustanovení § 57 odst. 1 ZR, ve znění do 31. 12. 2011, rozhodovaly rovněž o návrzích na popření otcovství podaných po uplynutí zrušené popěrné lhůty a musely zvažovat konkurující si zájmy dotčených osob a posoudit, zda při zvážení okolností konkrétního případu je na místě ještě návrh připustit a vést řízení o popření otcovství či nikoliv. Ve své podstatě tedy soudy rozhodovaly v podobné situaci jako nyní v řízení podle ustanovení § 792 OZ.

S ohledem na požadavky kladené Ústavním soudem v nálezem Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), byla v rámci recentního objektivně teleologického výkladu vymezena následující definiční kritéria pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ, a to: a) zda právní otec, který se domáhá popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, věděl či mohl vědět, že není biologickým otcem dítěte již v době běhu popěrné lhůty, b) pokud věděl, že není biologickým otcem dítěte, zda podnikl právní kroky k popření svého otcovství, pokud tak neučinil, tak z jakého důvodu, c) časový prostor od zjištění relevantních skutečností pro zpochybnění otcovství do podání návrhu na popření otcovství, resp. návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství dle ustanovení § 792 OZ, a zda žaloba s ohledem na tento časový prostor ob stojí z hlediska přiměřenosti zásahu do práva a chráněných zájmů jiných osob, d) jakým způsobem se projevuje otcovství

právního otce k dítěti v rovině sociální, e) jaké jsou rodinné vztahy a zda jsou ustáleny, f) zajištění právní jistoty v rodinných vztazích, g) zajištění rodinného zázemí pro výchovu dítěte, h) právo na respektování rodinného a soukromého života matky dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy, i) právo na respektování rodinného a soukromého života právního otce dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy, j) právo na respektování rodinného a soukromého života domnělého (biologického) otce dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy, k) zájem dítěte ve smyslu článku 3 ÚPD, zájem dítěte na dosažení souladu biologického, právního a sociálního rodičovství, právo na respektování rodinného a soukromého života dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy včetně práva dítěte znát své rodiče ve smyslu článku 7 ÚPD a právo dítěte na zachování své totožnosti ve smyslu článku 8 ÚPD, l) za předpokladu, že by nedošlo ke změně právní úpravy, je třeba zvažovat také neexistenci popěrného práva dítěte a domnělého otce dítěte. Výklad ustanovení § 792 OZ založený na existenci prostoru soudu k vážení v kolizi stojících hodnot zmiňuje Ústavní soud také v usnesení ze dne 8. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457), bod 29.

Analýzou judikatury ESLP, provedené v kapitole 3 a kapitole 4 disertační práce, bylo v rámci eurokonformního výkladu potvrzeno, že uvedená definiční kritéria odpovídají požadavkům Úmluvy a přístupu ESLP k otázce popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Provedenou analýzou judikatury ESLP bylo možné zároveň zodpovědět dvě z výzkumných otázek, a to, jaký je přístup ESLP k popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt a zda lze z judikatury ESLP vyvodit definiční znaky pojmu veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ. Z pohledu ESLP je podstatné při odmítnutí žaloby na popření otcovství podané po uplynutí popěrné lhůty provést vážení v kolizi stojících zájmů a neodmítnout tuto žalobu pouhým odkazem na uplynutí popěrné lhůty. Přiměřenost sledovaného cíle je dána pouze tehdy, pokud mezi obecným zájmem na ochraně právní jistoty v rodinných vztazích a právem právního otce na přezkum právní domněnky ve světle biologických důkazů je nastolena spravedlivá rovnováha.⁷⁰⁰ Významným prvkem při rozhodování soudu je také hodnocení zájmu dítěte, mimo jiné i s přihlédnutím k tomu, zda může dítě samo, nejčastěji po dosažení určitého věku, rozhodnout o zahájení řízení o popření otcovství či nikoliv.⁷⁰¹ Situace, v níž může právní domněnka převažovat nad biologickou a sociální realitou, bez ohledu na zjištěné skutečnosti a přání dotčených osob a bez skutečného prospěchu kohokoli, není slučitelná, a to dokonce ani s ohledem na prostor pro uvážení ponechaný členským státům, s povinností zajistit účinné

⁷⁰⁰ Rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2009, *Shofman proti Rusku*, stížnost č. 74826/01, bod 45.

⁷⁰¹ Podkapitola 3.1.1.1 disertační práce. Rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 9777/79.

respektování rodinného života.⁷⁰² Podle ESLP je problematické, pokud soudy nepřezkoumávají osobní poměry stěžovatelů. Je nutné zkoumat zájmy dotčených osob, a to jak osobní poměry stěžovatele, tak vůbec nejlepší zájmy dítěte na tom, zda by mělo být otcovství popřeno či nikoliv.⁷⁰³

Výklad pojmu veřejného pořádku založený na vyvažování v kolizi stojících práv a zájmů dotčených osob odpovídá také přístupu francouzské soudní praxe při rozhodování o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty. Francouzská judikatura dovodila povinnost soudů rozhodovat o žalobách na určení či popření otcovství podaných po uplynutí popěrné (promlčecí) lhůty na základě provedeného testu proporcionality. Komparací s francouzskou právní úpravou, na kterou se Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.), odkazoval, tak byla rovněž vyvrácena dílčí pracovní hypotéza o objektivnosti a striktnosti výkladu pojmu veřejného pořádku při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Nejvyšší soud v citovaném usnesení neposuzoval francouzskou právní úpravu komplexně, včetně systému popěrných lhůt, okruhu osob oprávněných k popření otcovství, judikatorně dovozené aplikace principu proporcionality po uplynutí popěrné lhůty a výkladu veřejného pořádku v širších souvislostech v oblasti určování a popírání rodičovství, a zaměřil se pouze na výklad veřejného pořádku na základě art. 423 CPC, který se nevztahuje výhradně na otázku popření otcovství a jehož účel je podstatně odlišný od účelu ustanovení § 792 OZ. Dále byla provedenou komparací s francouzskou právní úpravou zodpovězena výzkumná otázka týkající se zásadních odlišností francouzské právní úpravy v oblasti popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty a zhodnocení jejího pozitivního či negativního vlivu na popření otcovství. Francouzská právní úprava v porovnání s českou dává větší prostor pro uvedení právní reality do souladu s realitou biologickou, když stanoví ve většině případů delší popěrné lhůty a širší okruh osob oprávněných k podání žaloby na popření otcovství zahrnující mimo jiné dítě a domnělého otce. Zároveň však chrání právní jistotu v rodinných vztazích, pokud sociální realita odpovídá realitě právní. Existence sociální reality, resp. její souladnost se stavem právním, zápisem otcovství v rodném listu dítěte či uznání otcovství, ovlivňuje délku popěrné lhůty a vymezení okruhu osob oprávněných k podání žaloby na popření otcovství, které se neodvíjí, jako tomu je v české právní úpravě, od domněnky otcovství, na základě níž bylo otcovství určeno. Byla tak potvrzena dílčí pracovní hypotéza, že francouzská právní úprava upravuje popírání otcovství ve srovnání s českou právní úpravou způsobem, který poskytuje vyšší ochranu práva na respektování rodinného a soukromého života

⁷⁰² Rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a další proti Nizozemí*, stížnost č. 18535/91.

⁷⁰³ Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, stížnost č. 15074/08.

matky dítěte, dítěte, právního otce a domnělého otce.

S ohledem na předestřený výklad veřejného pořádku zahrnující výše uvedená definiční kritéria, včetně zájmu dítěte [viz kritérium uvedené pod bodem k) výše], byla dále věnována pozornost zkoumání vztahu zájmu dítěte a veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ v podkapitole 5.5 disertační práce, což umožnilo zodpovědět výzkumnou otázku, jakou podobu má interakce zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku. V rámci zkoumání bylo dovozeno, že pojem veřejného pořádku nelze striktně oddělovat od zájmů dotčených osob včetně zájmu dítěte již z toho důvodu, že samotný zájem dítěte je nutně součástí pravidel, na nichž je nezbytné v demokratické společnosti trvat, tedy součástí kritéria veřejného pořádku. Ve skutečnosti tak nemůže dojít ke kolizi kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku, protože zájem dítěte není samostatnou kategorií, ale výšečí kritéria veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ. Vyvažování zájmů a práv dotčených osob, tedy dítěte, matky dítěte, právního otce a domnělého otce, je tak třeba činit v rámci posouzení kritéria veřejného pořádku. Uvedení kritéria zájmu dítěte v ustanovení § 792 OZ a jeho výslovné vyčlenění vedle kritéria veřejného pořádku je nezbytné vnímat pouze jako zdůraznění zájmu dítěte na prominutí zmeškání popěrné lhůty tehdy, je-li dítě chráněno ÚPD, tedy v případech, kdy zájem dítěte je předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dítěte. Vzhledem k uvedenému byla vyvrácena dílčí pracovní hypotéza, že veřejný pořádek a zájem dítěte jako kritéria pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství mohou být v konfliktu, jelikož pojem veřejný pořádek v sobě nezahrnuje pojem zájem dítěte a jedná se o samostatné kategorie.

Jednotlivá kritéria pojmu veřejného pořádku uvedená pod body h) a i) výše, se kterými úzce souvisí také kritéria pod body a) až c) uvedená výše, byla podrobněji zkoumána v rámci kapitoly 3 disertační práce pojednávající o právu na respektování rodinného a soukromého života matky dítěte a právního otce dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy. Cílem předmětné kapitoly bylo zodpovězení následujících výzkumných otázek, a to jaké instituty slouží právnímu otci dítěte a matce dítěte k popření otcovství, zda je systém popěrných lhůt podle české právní úpravy souladný s požadavky judikatury ESLP v oblasti popírání otcovství, a dále jaký je přístup ESLP k popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Výzkumné otázky byly definovány za účelem potvrzení či vyvrácení dílčí pracovní hypotézy, a to, zda mechanismus prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství reflektuje právo na respektování rodinného a soukromého života matky dítěte a právního otce dítěte.

Matka dítěte a právní otec dítěte jsou podle české právní úpravy jediné osoby, které jsou nadány popěrným právem a oprávněny zahájit řízení podle ustanovení § 792 OZ. Délka popěrné lhůty je stanovena odlišně u matky dítěte a právního otce dítěte, když matka dítěte může

popěrné právo uplatnit v kratší lhůtě počítané vždy od narození dítěte, protože matka má nejlepší informace k určení toho, kdo je skutečným biologickým otcem dítěte. Popěrné lhůty pro podání návrhu na popření otcovství právním otcem dítěte jsou odlišně stanoveny v závislosti na tom, zda bylo otcovství určeno na základě první či druhé domněnky otcovství. Otcovství určené na základě soudního rozhodnutí nelze podle české právní úpravy popírat, je však dána možnost využití institutu obnovy řízení podle ustanovení § 425a ZŘS.

Na základě provedeného zkoumání lze konstatovat, že samotný systém popěrných lhůt podle české právní úpravy je souladný s požadavky vyplývajícími z judikatury ESLP. Popěrná lhůta k popření otcovství určeného aplikací první domněnky otcovství je nastavena pružně, když se počátek jejího běhu u subjektivní popěrné lhůty odvíjí ve vztahu k právnímu otci od zjištění skutečností zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte, a šestiletá objektivní popěrná lhůta naopak respektuje obecný zájem na zachování právní jistoty a zájem dítěte na zachování stability jeho rodinných vztahů. Kratší popěrnou lhůtu k popření otcovství založeného druhou domněnkou otcovství, jejíž počátek se odvíjí od narození dítěte nebo od souhlasného prohlášení, je-li učiněno po narození dítěte, nelze považovat za diskriminační, protože je domněnka otcovství v tomto případě založena na dobrovolném jednání právního otce dítěte a matky dítěte. Nicméně podstatou souladnosti systému popěrných lhůt s judikaturou ESLP je existence možnosti popřít otcovství za určitých okolností také po uplynutí popěrné lhůty, tedy v řízení podle § 792 OZ, za předpokladu, že toto řízení umožňuje vyvažování zájmů dotčených osob a obecného zájmu na zachování právní jistoty v rodinných vztazích. Vyvažování zájmů dotčených osob je nutné činit s předním („primary“) zvážením nejlepšího zájmu dítěte na tom, zda by mělo být otcovství popřeno či nikoliv. Podstatným prvkem při vyvažování zájmů dotčených osob na popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty je také skutečnost, zda právní otec věděl v době běhu popěrné lhůty o tom, že není biologickým otcem dítěte, a přesto nepodnikl žádné právní kroky k popření otcovství a z jakého důvodu (srov. kritéria pod body a) až c) výše). Takové vážení není možné učinit bez zjištění konkrétních okolností případu, osobních poměrů a přání dotčených osob. Výklad pojmu veřejného pořádku zastávaný v disertační práci naplnění tohoto předpokladu řízení podle § 792 OZ umožňuje.

Jako problematická se však ve srovnání se závěry judikatury ESLP jeví nemožnost popření otcovství určeného na základě soudního rozhodnutí (§ 783 OZ), resp. omezená možnost změny tohoto rozhodnutí na základě ustanovení § 425a ZŘS. S odkazem na závěry judikatury ELSP byla v disertační práci (podkapitola 3.1.3.1) konstatována nedostatečnost koncepce ustanovení § 425a ZŘS v tom směru, že podstatou přípustnosti žaloby na obnovu řízení by mělo být oprávnění soudu zvážit konkrétní okolnosti případu s tím, že pokud soud dospěje k závěru,

že je v projednávaném případě dán oprávněný zájem na zajištění právní jistoty a stability rodinných vazeb a potřeba chránit zájmy dítěte, tak žalobu na obnovu řízení o určení otcovství nepřipustí, přestože by právní otec disponoval důkazem (zpravidla testem DNA) o tom, že není biologickým otcem dítěte. Povahou lze takové hodnocení přípustnosti žaloby na obnovu řízení přirovnat k podmínkám pro rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ. Další nesouladnost koncepce ustanovení § 425a ZŘS s požadavky judikatury ESLP je dána obecnou přípustností podání žaloby na obnovu řízení pouze v případech, kdy bylo otcovství určeno soudem před 31. 12. 1995 a nikoliv i pro případy určení otcovství po uvedeném datu, ačkoliv nelze vyloučit, že i v těchto řízeních mohlo být určeno otcovství bez použití metody testování DNA. Následně tedy byla pozornost zaměřena v podkapitole 3.1.3.2 disertační práce na zkoumání možnosti překlenutí výše popsaných nedostatků právní úpravy přípustnosti žaloby na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství dotvářením práva formou analogie na základě ustanovení § 792 OZ. Tedy v rámci řízení o povolení obnovy řízení o určení nebo popření otcovství zvažovat také kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku na povolení obnovy řízení o určení nebo popření otcovství. Po provedeném zkoumání bylo dospěno k závěru, že institut obnovy řízení podle citovaného ustanovení je třeba aplikovat na širší okruh případů na základě analogie legis, tedy za stanovených podmínek také na pravomocná rozhodnutí vydaná v řízení o určení nebo popření otcovství po 31. 12. 1995. Nedostatečnost konstrukce ustanovení § 425a ZŘS lze tedy odstranit pouze částečně výkladem na základě analogie legis, nikoliv však ve zbývající části teleologickou redukcí. S ohledem na složitost výkladových řešení se jeví jako vhodné, a to i v rámci právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování, přijmout nové legislativní řešení plně reflektující závěry soudní judikatury ESLP. V tomto ohledu lze nalézt určitou inspiraci ve slovenské právní úpravě, která přijala se závěry judikatury ESLP souladnější právní úpravu obnovy řízení o určení otcovství, když nestanoví na rozdíl od české právní úpravy žádné časové omezení, ve kterém by muselo být o určení otcovství soudem rozhodnuto, ale také shodně s českou právní úpravou neumožňuje vyvažování konkurujících si zájmů dotčených osob v konkrétním případě. Návrh znění ustanovení § 425a ZŘS de lege ferenda lze definovat následovně „Žalobu na obnovu řízení o určení nebo popření otcovství lze podat i po třech letech od právní moci napadaného rozhodnutí pouze z důvodu uvedeného v § 228 odst. 1 písm. a) nebo b), pokud obnovu řízení o určení nebo popření otcovství vyžaduje zájem dítěte a veřejný pořádek.“ Jedná se ve své podstatě o následování koncepce ustanovení § 792 OZ.

Dále lze na základě analýzy judikatury ESLP k otázce popírání otcovství po uplynutí popěrné lhůty hodnotit jako problematickou absenci popěrného práva dítěte. ESLP při vážení

v kolizi stojících práv dotčených osob přihlíží ve své judikatuře také k tomu, zda je dítě nadáno popěrným právem a samo může v budoucnu docílit změny svého právního statusu. Podle české právní úpravy není však dítě vůbec nadáno popěrným právem. Sám Ústavní soud v nálezu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), uvedl, že je nutné, pokud nedojde ke změně právní úpravy, přihlédnout také k absenci popěrného práva dítěte [viz kritérium pod bodem l) výše]. Absence popěrného práva dítěte významným způsobem ztěžuje rozhodování soudu v řízení podle ustanovení § 792 OZ. Zkoumání tak byla v rámci podkapitoly 3.1.1.3 disertační práce podrobena otázka, zda mají soudy při rozhodování o návrhu podle § 792 OZ zkoumat jen ty okolnosti existující ke dni rozhodování soudu, nebo případně také zohlednit okolnosti potenciálně budoucí, a to v rámci hodnocení zájmu dítěte vzhledem k tomu, že dítě není nadáno popěrným právem a v budoucnu nemůže podle platné právní úpravy zahájit řízení o popření otcovství, ani prostřednictvím návrhu podle ustanovení § 792 OZ. Z provedeného zkoumání byl vyvozen závěr, že soud nemůže v rámci svých úvah přímo zvažovat, zda a kdy v budoucnu dosáhne zájem dítěte na poznání biologické reality takové intenzity, aby v rámci hodnocení kritéria zájmu dítěte v řízení podle ustanovení § 792 OZ mohlo být konstatováno, že zájem dítěte vyžaduje prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Nicméně je nezbytné, aby soud při vyvažování jednotlivých složek kritéria zájmu dítěte [viz kritérium pod bodem k) výše] zaměřil pozornost na právo dítěte poznat svůj původ, přičemž je třeba klást na toto kritérium zvýšený důraz a nespokojit se s pouhým konstatováním, že je v zájmu dítěte, aby nebyly narušovány jeho existující rodinné vazby.

Nemohou-li soudy v řízení podle ustanovení § 792 OZ vzít v potaz budoucí okolnosti případu, které neexistují v době rozhodování soudu, tedy zejména zájem dítěte na zjištění vlastního původu, byla v rámci podkapitoly 3.1.1.4 disertační práce zaměřena pozornost na zodpovězení otázky, do jaké míry je pravomocné rozhodnutí soudu podle ustanovení § 792 OZ nezměnitelné a tvoří překážku věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*) ve vztahu k novému, v budoucnu zahájenému, řízení podle ustanovení § 792 OZ. Zájmy dítěte jsou v čase proměnlivé. Jádrem problematiky spočívalo v tom, zda v případě změny poměrů, z nichž bylo vycházeno při rozhodování soudu o zamítnutí návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, je možné s ohledem na aktuální zájmy dítěte odůvodnit podání nového návrhu podle ustanovení § 792 OZ matkou či právním otcem dítěte. Obdobná otázka vyvstala ve vztahu k rozhodnutí o zamítnutí návrhu na popření otcovství podaného po uplynutí popěrné lhůty podle ZR a následné podání návrhu dle ustanovení § 792 OZ. Po provedeném zkoumání byl učiněn závěr o nutnosti aplikace ustanovení § 425a ZŘS také na řízení o popření otcovství, přičemž byly zároveň definovány nedostatky této právní úpravy ve vztahu k řízení o popření otcovství,

tak i řízení o určení otcovství, jak podrobněji pojednáno v podkapitolách 3.1.3.1 a 3.1.3.2 disertační práce. Rozhodnutí o zamítnutí návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství nelze vnímat jako překážku věci pravomocně rozsouzené, kterou by bylo možné prolomit na základě obnovy řízení, ale jako rozhodnutí, u něhož se uplatní výhrada změny poměrů nastalých v budoucnu a jeho změna bude odůvodněna změnou zájmu dítěte. Obdobně je třeba posuzovat rozhodnutí vydané v řízení podle § 62 ZR ve znění účinném od 1. 8. 1998 a toto nepovažovat za překážku věci pravomocně rozsouzené pro zahájení řízení podle § 792 OZ za předpokladu, že návrh nejvyššího státního zástupce byl zamítnut z důvodu toho, že popření otcovství nebylo v zájmu dítěte, nikoliv z důvodu toho, že na základě provedených důkazů bylo zjištěno, že biologické otcovství právního otce není vyloučeno. Rozhodnutí vydané v řízení podle § 62 ZR lze v prvním případě připodobnit řízení podle § 792 OZ. Je tedy na místě umožnit u tohoto rozhodnutí uplatnění výhrady změny poměrů nastalých v budoucnu. Druhý případ je třeba posoudit jako překážku věci pravomocně rozsouzené, která podléhá mimořádnému opravnému prostředku obnovy řízení za předpokladu, že na základě provedeného dokazování byl soudem učiněn závěr, že je právní otec biologickým otcem dítěte v rozporu s biologickou realitou a z tohoto důvodu byla žaloba na popření otcovství zamítnuta. Rozhodnutí vydaná v řízení podle § 62 ZR účinného před 1. 8. 1998 by měla být posuzována jako překážka věci rozsouzené, když splnění kritéria obecného zájmu či následně zájmu společnosti nebyly obecné soudy podle judikatury Nejvyššího soudu oprávněny přezkoumávat. Návrh na popření otcovství podle § 62 ZR tak byl zpravidla zamítnut pouze v případě, že biologické otcovství nebylo na základě provedených důkazů vyloučeno.

Výše uvedený výklad koresponduje také s ustanovením § 230 odst. 2 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 4 ZŘS, podle kterého není žaloba na obnovu řízení přípustná proti rozsudkům a usnesením, které lze změnit nebo zrušit jinak, tedy na základě výhrady změny poměrů. A dále samotné podstatě žaloby na obnovu řízení, která slouží k nápravě neúplně zjištěného skutkového stavu v průběhu řízení, ve kterém bylo napadené rozhodnutí vydáno, a směřuje k tomu, aby byly zohledněny skutečnosti a důkazy, které nemohl účastník řízení v původním řízení bez své viny použít a jedná se o skutečnosti, které nastaly do dne vyhlášení rozhodnutí.⁷⁰⁴ V případě uplatnění institutu změny poměrů nastaly nové skutečnosti po vydání rozhodnutí, tj. v důsledku těchto skutečností se poměry, na jejichž základě bylo napadené rozhodnutí vydáno, změnilo. Rozhodným pro posouzení volby institutu žaloby na obnovu řízení nebo

⁷⁰⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2008, sp. zn. 28 Cdo 2930/2008.

změny poměrů je okamžik vzniku nově uplatňované skutečnosti.⁷⁰⁵ Upřednostnění výkladu, na jehož základě by byla bez dalšího aplikována překážka věci pravomocně rozsouzené, by neumožnil zohlednit vývoj dítěte a formování jeho aktuálního zájmu na popření otcovství. Ačkoliv OZ institut změny poměrů ve vztahu k řízení podle ustanovení § 792 OZ výslovně neupravuje, je namístě vycházet ze zásady nejlepšího zájmu dítěte, která je v čase proměnlivá, včetně závazku České republiky vyplývajícího z článku 3 odst. 1 ÚPD, a umožnit také v řízení podle § 792 OZ uplatnění institutu změny poměrů ve výše uvedených případech. V tomto lze odkázat také na závěry usnesení Ústavního soudu ze dne 1. září 2020, sp. zn. IV. ÚS 2208/20. Ústavní soud sám v nálezu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17 (N 4/92 SbNU 31), připouští, že právní zájem na určení či popření otcovství může vzniknout i po uplynutí značné doby od narození dítěte. Co se týká institutu obnovy řízení podle ustanovení § 425a ZŘS, uplatní se závěry uvedené výše o aplikaci ustanovení na širší okruh případů na základě analogie legis také v případě obnovy řízení o popření otcovství.

Je třeba konstatovat, že přistoupení na předestřený výklad umožňující změnu rozhodnutí v důsledku změny poměrů na straně dítěte tak, že zájem dítěte bude vyžadovat prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství podle ustanovení § 792 OZ, naplňuje definiční kritérium uvedené výše pod bodem l), tedy povinnost soudu zvažovat neexistenci popěrného práva dítěte. Nicméně tento výklad neřeší znevýhodněné postavení dítěte v řízení o popření otcovství, resp. v řízení o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Dítě je zcela odkázáno na iniciativu vyvinutou ze strany matky či právního otce dítěte směřující k popření otcovství. De lege ferenda je vhodné odstranit nastíněné problematické oblasti právní úpravy výslovným zakotvením popěrného práva dítěte, zakotvením ustanovení o změně poměrů odůvodňující podání nového návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství a širší definice ustanovení § 425a ZŘS, jak popsáno v kapitole 3.1.3.2 disertační práce. V návaznosti na uvedené závěry byla zodpovězena výzkumná otázka, jaké instituty slouží dítěti k popření otcovství, a dále také v rámci kapitoly 5 poté částečně vyvrácena dílčí pracovní hypotéza, že mechanismus prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství reflektuje práva na respektování rodinného a soukromého života dítěte a je souladný s judikaturou ESLP v oblasti popírání otcovství. V tomto ohledu je problematická absence popěrného práva dítěte. Samotné řízení podle ustanovení § 792 OZ umožňuje reflektovat právo na respektování rodinného a soukromého života dítěte, nicméně toto řízení nemůže být dítětem zahájeno.

⁷⁰⁵ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace, 2020)* [online databáze]. Praha: C.H. Beck, 2017, (§ 230 OSŘ, bod 6). Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

Předmětem zkoumání kapitoly 4 disertační práce bylo ověření pracovní hypotézy stanovící, že mechanismus prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství reflektuje právo na respektování rodinného a soukromého života domnělého otce a že je tento mechanismus souladný s judikaturou ESLP. Pozornost byla zaměřena na zkoumání právního postavení domnělého otce v situaci, kdy již bylo právní otcovství k dítěti určeno ve vztahu k jinému muži. K ověření pracovní hypotézy bylo nutné zodpovědět výzkumnou otázku, jaké instituty slouží domnělému otci k popření otcovství právního otce dítěte. Domnělý otec není podle české právní úpravy nadán popěrným právem, tedy nemůže docílit popření právního otcovství dítěte určeného k jinému muži a následně určit své otcovství. Jedinou možností je využití ustanovení § 793 OZ, tedy podání podnětu soudu k zahájení řízení o popření otcovství právního otce dítěte ex officio. Tento postup je však uplatnitelný, budeme-li vycházet z jazykového výkladu daného ustanovení, pouze v případě popírání otcovství určeného v důsledku aplikace druhé domněnky otcovství.

Absenci popěrného práva domnělého otce potvrdila rovněž recentní judikatura Ústavního soudu.⁷⁰⁶ Ústavní soud dovodil s odkazem na judikaturu ESLP, že členské státy nemají povinnost umožnit domnělému otci popřít otcovství manžela matky. Je však třeba poskytnout ochranu vztahu mezi biologickým otcem dítěte a dítětem umožněním dostatečného styku, což podle Ústavního soudu představuje rovněž postačující ochranu vztahu mezi dítětem a biologickým otcem. Ústavní soud tak s ohledem na možnost poskytnutí práva styku neshledal za nutné, aby přistoupil k částečné derogaci ustanovení § 793 OZ. Ústavní soud ve své judikatuře shledal jako „jediný hypotetický případ, kdy by absence aktivní legitimace biologického otce domáhat se popření otcovství manžela matky proti vůli ostatních zúčastněných osob byla protiústavní, situaci, ve které by dítě fakticky nemělo žádné sociální vazby na matku a jejího manžela (právního otce), a naopak by žilo se svým biologickým otcem, ke kterému by však v důsledku dané právní úpravy nebylo v žádném právním poměru“.⁷⁰⁷ Nastíněné posouzení věci však nelze v intencích judikatury ESLP hodnotit jako dostatečné a uvedené argumenty jako příléhavé. Předně je nezbytné rozlišit, zda bylo dotčeno právo domnělého otce na ochranu jeho rodinného života nebo jeho soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy. Toto rozlišení je zásadní, jelikož pro každé z práv lze nalézt určité odlišnosti v zásadách zastávaných v judikatuře ESLP. Argumenty Ústavního soudu o dostatečné ochraně práva domnělého otce poskytnutím práva styku s dítětem jsou souladné s judikaturou ESLP

⁷⁰⁶ Například usnesení Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2021, sp. zn. II. ÚS 619/21 a náleží Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363).

⁷⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 25. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363), bod 46.

pouze ve vztahu ke zkoumání zásahu do práva domnělého otce na respektování jeho soukromého života. ESLP uzavřel, že členské státy jsou podle článku 8 Úmluvy povinny „zjistit, zda je v nejlepším zájmu dítěte umožnit biologickému otci, aby navázal vztah s ním, například udělením práva styku. To však nutně neznamená povinnost založenou na Úmluvě umožnit biologickému otci zpochybnit postavení právního otce“.⁷⁰⁸ Pokud však došlo k vytvoření rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy mezi domnělým otcem a dítětem, je třeba případ posuzovat z pohledu práva domnělého otce na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy. ESLP ve své judikatuře dospěl k závěru, že „pokud byla prokázána existence rodinné vazby s dítětem, musí stát jednat tak, aby umožňoval rozvoj této vazby a právní záruky musí být vytvořeny tak, aby od okamžiku narození bylo možné začlenit dítě do jeho rodiny“. V této souvislosti odkázal ESLP také na zásadu stanovenou v článku 7 ÚPD, podle které má dítě, pokud je to možné, právo na péči rodičů. Vzájemné užívání si společnosti mezi rodičem a dítětem představuje základní prvek rodinného života, i když došlo k rozpadu vztahů mezi rodiči.⁷⁰⁹

Výše byla konstatována absence nezbytného posouzení ze strany soudu, zda je přiznání popěrného práva domnělého otce v zájmu dítěte v případě zjištění existence rodinného života mezi domnělým otcem a dítětem, a to při vážení v kolizi stojících zájmů všech dotčených osob. Zásadní otázkou zkoumanou v kapitole 4 disertační práce však bylo, zda existují právní prostředky vedoucí k dosažení tohoto cíle, tedy v jakém řízení by dané posouzení mělo být prováděno. Respektive, zda lze na základě analogie dotvořit popěrné právo domnělého otce a umožnit mu zahájení řízení o popření otcovství. Domnělý otec popírající otcovství manžela matky nemůže ani, na rozdíl od domnělého otce popírajícího právní otcovství založené souhlasným prohlášením matky a jiného muže, využít podle doslovného jazykového výkladu ustanovení § 793 OZ, tedy podat podnět k soudu za účelem zahájení řízení o popření otcovství. Předně bylo v rámci podkapitoly 4.5.4 disertační práce dovozeno, že je nezbytné aplikovat ustanovení § 793 OZ také na případy tzv. vyblokování domnělého otce. S přihlédnutím k předpokladu racionálního zákonodárce bylo účelem zákonodárce řešit prostřednictvím ustanovení § 793 OZ také zahájení řízení o popření otcovství určeného druhou domněnkou otcovství, pokud se takového postupu domáhá domnělý otec z důvodu zásahu do jeho práva na respektování rodinného či soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy, jelikož lze toto považovat za splnění předpokladu „mají-li být naplněna ustanovení zaručující základní lidská

⁷⁰⁸ Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, ve věci *Marinis proti Řecku*, stížnost č. 3004/10, bod 73. Srov. rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, ve věci *Ahrens proti Německu*, stížnost č. 45071/09, bod 74.

⁷⁰⁹ Rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, ve věci *Keegan proti Irsku*, stížnost č. 16969/90, bod 50.

práva“ domnělého otce. To vše za současného splnění předpokladu (zřejmého) zájmu dítěte na zahájení řízení o popření otcovství založeného druhou domněnkou otcovství. V rámci podkapitoly 4.4.4 disertační práce bylo na základě provedené metodologie nalézání práva dále ve věci výkladu ustanovení § 793 OZ dospěno k závěru, že jsou splněny podmínky pro využití analogie ustanovení § 793 OZ také na případy, kdy byl domnělý otec matkou dítěte vyblokován z rodičovství k dítěti a právním otcem dítěte se stal manžel matky. Byl shledán legitimační důvod pro dotváření práva také na případy popírání otcovství založeného první domněnkou otcovství, jelikož existuje v důsledku narušení principu rovnosti související s principem (hodnotové) bezrozpornosti právního řádu bezdůvodná diferenciacie. Doslovný výklad ustanovení § 793 OZ je tak objektivně z teleologického hlediska příliš úzký. Právo je tedy nutné dotvořit podle uvedeného teleologického pozadí.⁷¹⁰ Nicméně je třeba konstatovat, že předestřené dotváření práva domnělého otce na podání podnětu podle ustanovení § 793 OZ i pro případy popírání první domněnky otcovství má sloužit pouze jako dočasné řešení legislativního nedostatku spočívajícího v absenci zákonem zakotveného popěrného práva domnělého otce a dítěte do doby přijetí nové právní úpravy souladné s požadavky judikatury ESLP. Dočasnost je dána zejména tím, že pro tyto účely ustanovení § 793 OZ nespĺňuje zcela předpoklady vyplývající z judikatury ESLP a neposkytuje dostatečnou ochranu právům domnělého otce, jak blíže rozebráno v podkapitole 4.5.4 disertační práce, a to z důvodu toho, že koncepce předmětného ustanovení neumožňuje zvážit skutkové okolnosti případu, tedy zejména aktuální situaci dítěte, matky a domnělého otce, zjistit rodičovské dovednosti domnělého otce a zda by posouzení otcovství domnělého otce poškodilo zájmy dítěte. Vzhledem k tomu, že soud nemá oprávnění provádět v tomto směru dokazování před zahájením soudního řízení, jeví se aplikace ustanovení § 793 OZ jako nedostatečná pro ochranu práva domnělého otce na respektování jeho rodinného života, jelikož nelze činností soudu před zahájením řízení dosáhnout řádného zvážení práv a zájmů domnělého biologického otce.⁷¹¹ A již vůbec nikoliv řádného zjištění zájmu dítěte na změně právního stavu. Soud není výslovně povinen provést přezkum různých dotčených zájmů za účelem posouzení, zda zahájit řízení o popření otcovství či nikoliv. Soud je podle ustanovení § 793 OZ oprávněn přímo zahájit řízení o popření otcovství, toto ustanovení není koncipováno na principu dvoufázovosti řízení, jako tomu je v případě řízení podle § 792 OZ. Soud tedy není oprávněn nejprve vést řízení o splnění podmínek podle ustanovení § 793 OZ pro zahájení řízení o popření otcovství a až následně

⁷¹⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, s. 227, bod 238-239.

⁷¹¹ Rozsudek ze dne 18. května 2006, ve věci *Róžański proti Polsku*, stížnost č. 55339/00.

podle zjištěného výsledku řízení o popření otcovství zahájit či nikoliv. S ohledem na vše výše uvedené lze uzavřít, že ustanovení § 793 OZ se jeví jako nedostatečný prostředek, ve srovnání s požadavky judikatury ESLP, k ochraně práva na respektování rodinného života domnělého otce. Další podkapitola disertační práce, podkapitola 4.6, byla z tohoto důvodu věnována zkoumání dotváření popěrného práva domnělého otce na základě analogie.

S ohledem na neexistenci normy zakotvující popěrné právo některé z osob, která by byla využitelná pro dotvoření popěrná práva domnělého otce, se nabízí využití konstrukce ustanovení § 792 OZ i ve vztahu k popěrnému právu domnělého otce. V ustanovení § 792 OZ není stanovena popěrná lhůta (ve vztahu k matce a právnímu otci je ustanovení aplikováno po uplynutí popěrných lhůt) a je zohledněn zájem dítěte na popření otcovství (tento absentuje a nezkoumá se v případě popření otcovství matkou a právním otcem dítěte v době běhu popěrné lhůty). A dále v rámci kritéria veřejného pořádku podle ustanovení § 792 OZ je možné vyvažovat další v kolizi stojící principy, zejména princip právní jistoty a práva dotčených osob na ochranu jejich rodinného a soukromého života. Navrhovaná konstrukce odpovídá jak požadavkům vyplývajícím z judikatury ESLP, zejména svojí povahou dvoufázovosti řízení umožňující zvážení konkrétních okolností případu, tak i starší judikatuře Nejvyššího soudu za účinnosti ZR, která za výjimečných okolností připouštěla založení aktivní věcné legitimace domnělého otce a předpokládala vyvažování zájmů dotčených osob s předním hlediskem zájmu dítěte při zohlednění právní jistoty, existence rodinných vazeb mezi domnělým otcem a dítětem, zachování současných rodinných vazeb dítěte, otázky sociálního rodičovství k dítěti, kroků podniknutých domnělým otcem k určení jeho otcovství, apod.⁷¹² V rámci právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování je však doporučeno s ohledem na opakovaný apel Ústavního soudu, aby zákonodárce „spravedlivě upravil zájmy biologických otců, zájem na jistotě právního postavení dítěte a obecně jeho nejlepší zájem“. De lege ferenda je v disertační práci navrhováno zakotvení popěrného práva tak, že „Domnělý otec je oprávněn popřít otcovství jiného muže, je-li vyloučeno, že by tento muž mohl být otcem dítěte, a vyžaduje-li to veřejný pořádek a zájem dítěte.“ Do procesních předpisů je navrhováno v této souvislosti doplnit, že „S řízením o popření otcovství zahájeného domnělým otcem je spojeno řízení o určení otcovství domnělého otce.“

Právo na styk domnělého otce s dítětem bylo podrobena zkoumání v rámci podkapitoly 4.7 disertační práce, když Ústavní soud ve své recentní judikatuře vychází z předpokladu, že postačující ochrana vztahu mezi dítětem a biologickým otcem je poskytována umožněním

⁷¹² Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

dostatečného styku domnělého otce a dítěte. Ustanovení § 927 OZ lze však aplikovat pouze v případě, že si domnělý otec vytvořil s dítětem citovou vazbu. Pokud tato absentuje, nejsou splněny předpoklady pro rozhodnutí o styku domnělého otce s dítětem, jelikož tento není osobou dítěti příbuznou. Nedostatek této právní úpravy je možné podle Ústavního soudu odstranit určením příbuzenství v řízení podle § 771 OZ a až následně zahájit řízení podle § 927 OZ, nebo otázku podle § 771 OZ řešit jako předběžnou přímo v řízení podle § 927 OZ. V rámci provedeného zkoumání byl učiněn závěr o vhodnosti druhé z variant, a to z pohledu ochrany práv dotčených osob. Je-li otázka příbuzenství zjišťována přímo v řízení podle § 927 OZ, lze již od počátku tohoto řízení posuzovat zájem dítěte na styku s domnělým otcem, jehož zjištění je esenciální pro samotné rozhodnutí soudu o tom, zda bude vůbec přistoupeno ke zkoumání příbuzenství domnělého otce a dítěte ve smyslu ustanovení § 771 OZ včetně uložení povinnosti účastníkům řízení podrobit se testům DNA. Uvedeným postupem je možné minimalizovat možné nedůvodné zásahy do existujícího rodinného života dítěte, matky dítěte a právního otce. Postup je souladný rovněž s judikaturou Ústavního soudu.⁷¹³

Komparací s francouzskou právní úpravou bylo zjištěno, že na rozdíl od české právní úpravy zakotvuje popěrné právo domnělého otce. Uplatnění popěrného práva domnělého otce je však vyloučeno pro případ, že sociální realita mezi právním otcem a dítětem trvá alespoň pět let od narození dítěte nebo uznání, pokud bylo učiněno později. V takovém případě je oprávněn popřít otcovství pouze státní zástupce. Uvedený přístup je přijatelný s ohledem na právní jistotu a nenarušování existujících rodinných vztahů dítěte a právního otce dítěte. Domnělý otec má dostatek času na podání žaloby na popření otcovství, zpravidla do doby pěti let věku dítěte. V této souvislosti je však nutné zdůraznit, že francouzská právní úprava má nastavenou odlišnou právní úpravu rodičovské odpovědnosti. S ohledem na posouzení zájmů dítěte je tak upřednostňováno řešení zakotvením popěrného práva domnělého otce ve znění a za podmínek navrhaných v podkapitole 4.6 disertační práce, které poskytuje větší ochranu existující rodině tvořené matkou, dítětem a právním otcem a zejména ochranu zájmů dítěte. Provedenou komparací byla zodpovězena výzkumná otázka týkající se zásadních odlišností postavení domnělého otce ve francouzské právní úpravě a potvrzena dílčí pracovní hypotéza, že francouzská právní úprava poskytuje domnělým otcům ve srovnání s českou právní úpravou účinnější právní prostředky k dosažení určení otcovství a styku s dítětem.

Závěrem je nutné zodpovědět výzkumnou otázku, zda právní úprava prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství naplňuje zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování a

⁷¹³ Například náleží Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457).

tím vyvrátit či potvrdit dílčí pracovní hypotézu, že mechanismus prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství reflektuje zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování. Požadavek předvídatelnosti prominutí popěrné lhůty ve zcela zvláštních a odůvodněných případech zdůraznil také Ústavní soud v nálezu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), když uvedl, že prolomení popěrné lhůty musí být založeno na zřetelně stanovených podmínkách pro prolomení dané lhůty a dále také na zřetelně stanovených mezích, a to v zájmu ochrany práv dítěte a matky. Ustanovení § 792 OZ předpokládá rozhodnutí soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství tehdy, pokud to vyžaduje veřejný pořádek a zájem dítěte. Veřejný pořádek i zájem dítěte jsou pojmy neurčitými, přičemž OZ uvedené pojmy blíže nedefinuje. Variantou je tedy zakotvení výše definovaných kritérií pojmu veřejného pořádku v OZ. Tento postup však odejímá soudům částečně prostor pro diskreční pravomoc a zohledňování konkrétních specifik daného případu. Vhodnější se jeví definování těchto kritérií soudní judikaturou, což ve svém důsledku umožňuje zohlednění společenských změn a vývoje samotného institutu rodiny a jejího fungování. Nicméně i definování kritérií pojmu veřejného pořádku včetně jeho vztahu k zájmu dítěte soudní judikaturou s sebou nese riziko nesprávného vymezení těchto kritérií, jak bylo dovozeno ve vztahu k závěrům usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.). Vzhledem k právní jistotě a závěrům citovaného usnesení uveřejněného ve Sbírce soudních rozhodnutí se v současné době jeví vhodnějším řešením vymezit demonstrativním způsobem definiční znaky veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ, ledaže by soudní judikatura byla v mezidobí aktualizována například formou vydání sjednocujícího stanoviska Nejvyššího soudu. V případě výkladu pojmu zájem dítěte se nejeví vhodné toto kritérium definovat zákonem, protože se jedná o kritérium plně se odvíjející od okolností konkrétního případu a zejména osobnosti a potřeb každého jednotlivého dítěte.

Seznam použitých zdrojů

Komentáře a monografie

GARRIGUE, Jean. *Droit de la famille*. 1re édition. Paris: Dalloz, 2015, 740 s.

GERLICH, Karel. *Soudní určení rodového a pokrevního původu: vznik a vývoj problému v literatuře, judikatuře a legislativě*. Praha: V. Linhart, 1941, 63 s.

ELIÁŠ, Josef. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Orbis, 1970, 441 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. 3. přepracované a doplněné vydání. Brno: Doplněk, 2006, 398 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 1998, 398 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, 558 s.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, 1380 s.

KAFKA, Bruno Alexander. *Právo rodinné. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, 145 s.

KNAPP, Viktor. *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. Praha: C.H. Beck, 1996, 248 s.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020. 1256 s. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

KRČMÁŘ, Jan, ANDRES, Bedřich. *Právo občanské. IV. Právo rodinné*. 3. doplněné vydání. Praha: Věšhrad, 1936, 153 s.

KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002, 419 s.

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1116 s. Dostupné z: [databáze ASPI](http://databaze.aspi.cz).

LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2014, 2400 s. Dostupné z: [databáze beck-online.cz](http://databaze.beck-online.cz).

LAVICKÝ, Petr a kol. *Civilní proces. Řízení nesporné: zákon o zvláštních řízeních soudních, zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob (řízení ve věcech veřejného rejstříku). Praktický komentář* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1012 s. Dostupné z: [databáze ASPI](http://databaze.aspi.cz).

- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. Praha: C.H. Beck, 2010, 276 s.
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793. Velký komentář. Svazek IV/1*. Praha: Leges, 2016, 2064 s.
- MURAT, Pierre a kol. *Droit de la famille* [online databáze]. 8e édition. Paris: Dalloz, 2019, 2350 s. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.
- PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, 3352 s. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
- RADIMSKÝ, Jaroslav, RADVANOVÁ, Senta. *Zákon o rodině. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, 434 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentáře velkých zákonů československých. Sv. 1, Komentář k Čsl. obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a Podkarpatské Rusi*. Praha: Codex Bohemia, 1998, díl I., s. 720.
- SVÁTEK, Jan. *Komentář k zákonu o právu rodinném*. 3. vydání. Praha: Orbis, 1954, 567 s.
- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír. *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2012, 1019 s.
- SCHELLE, Karel a kol. *Rodinné kodexy*. Ostrava: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2010, 156 s.
- SVOBODA, Emil. *Rodinné právo československé*. 2. vydání. Praha: Vesmír, 1935, 140 s.
- SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání (1. aktualizace, 2020)* [online databáze]. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 1632. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
- SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1056. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
- SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, 1132 s. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
- ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, 304 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)* [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 752 s. Dostupné z: databáze ASPI.
- VESELÁ, Renata. *Vybrané historické zdroje současného rodinného práva*. Ostrava: KEY Publishing ve spolupráci s The European Society for History of Law, 2013, 177 s.

Příspěvky ve sbornících

CICILE-DELFOSSE, Marie-Laure. Filiation et procédure civil. In: BAHUREL, Charles, LAHER, Rudy (eds.). *Le droit processuel de la famille* [online databáze]. Paris: Dalloz, 2020, s. 119-131. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

FRINTOVÁ, Dita, FRINTA, Ondřej. Určování a popírání rodičovství – vývoj právní úpravy a judikatury v 19. a 20. století. In: DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. (eds.). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 451-469.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Participační práva dítěte v řízení o určení a popření otcovství. In: ŠÍNOVÁ, Renáta (eds.). *Participační práva dítěte v civilním soudním řízení*. Brno: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, 2020, s. 31-51.

RADVANOVÁ, Santa. České rodinné právo na přelomu tisíciletí. In: MALÝ, Karel (eds.). *Právnická fakulta Univerzity Karlovy. 1348-1998. Jubilejní sborník*. Praha: Právnická fakulta UK, 1998, s. 47-58.

RASCHEL, Loïs. Le rôle du procureur de la République en droit de la famille. In: BAHUREL, Charles, LAHER, Rudy (eds.). *Le droit processuel de la famille* [online databáze]. Paris: Dalloz, 2020, s. 161-169. Dostupné z: databáze Dalloz.fr.

ŠÍNOVÁ, Renáta, MALÁ, Jana: K aktuálním otázkám popírání otcovství v České republice. In: VOJČÍK, Petr a kol. (eds.). *Košické dni súkromného práva 1*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, s. 548-569.

VESELÁ, Renata. Rodina a rodinné právo v rakouské monarchii v době Metternichově. In: BUDIL, Ivo, ŠEDIVÝ, Miroslav (eds.). *Metternich & jeho doba: sborník příspěvků z konference uskutečněné v Plzni ve dnech 23. a 24. dubna 2009*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, 2009, s. 141-147.

VESELÁ, Renata. Vývoj rodinného práva v meziválečném období. In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (eds.). *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918-1938) a jejich místo ve střední Evropě: sborník příspěvků. Svazek 2*. Praha: Karolinum, 2010, s. 791-818.

VESELÁ, Renata. Vývoj rodinného práva 1945–1989. In: MALÝ, Karel, SOUKUP, Ladislav (eds.). *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004, s. 888-900.

Dokumenty v elektronické podobě

Commission de mise en oeuvre de la reforme de la cour de cassation. *Memento du controle de conventionalite au regard de la convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertes fondamentales* [online]. Paris: Cour de cassation, 2018. Dostupné z: <https://www.courdecassation.fr/acces-rapide-judilibre/comprendre-une-decision-de-la-cour/le-nouveau-mode-de-redaction-des>.

Council of Europe/European Court of Human Rights. *Guide on Article 8 of the European Convention on Human Rights - Right to respect for private and family life, home and correspondence* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2021. Dostupné z: [www.echr.coe.int > guide_art_8_eng](http://www.echr.coe.int/guide_art_8_eng).

Council of Europe. *Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the child-friendly justice* [online]. Strasbourg: Council of Europe, October 2011. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804b2cf3.

Cour de cassation. *Rapport annuel 2013 de la Cour de cassation. L'ordre public* [online]. Paris: Cour de cassation, 2013. Dostupné z: www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2013-de-la-cour-de-cassation.

Cour de cassation. *Rapport annuel 2018 de la Cour de cassation* [online]. Paris: Cour de cassation, 2018. Dostupné z: <https://www.courdecassation.fr/publications/rapport-annuel/rapport-annuel-2018-de-la-cour-de-cassation>.

Cour de cassation. *Rapport 2020 de la Cour de cassation. Rapport du groupe de travail "Contrôle de conventionnalité"* [online]. Paris: Cour de cassation, 2020. Dostupné z: <https://www.courdecassation.fr/toutes-les-actualites/2020/10/16/remise-du-rapport-sur-le-controle-de-conventionnalite>.

HOFMANNOVÁ, Helena. *Vývoj interpretace (nejlepšího) zájmu dítěte v judikatuře Ústavního soudu* [online]. Dostupné z: <http://pravonadetstvi.cz>.

KILKELLY, Ursula. *The right to respect for private and family life. A guide to the implementation of Article 8 of the European convention on Human Rights. Human rights handbooks, No. 1* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2001. Reprinted with corrections, August 2003. Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/human-rights-handbooks>.

KORNEL, Martin. *Nejlepší zájem dítěte* [online]. Dizertační práce. Brno: Masarykova univerzita, 2012. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/107739/pravf_d/Kornel_-_NEJLEPSI_ZAJEM_DITETE.pdf.

Le garde des sceaux, ministre de la justice et des libertés. *Circulaire du 28 octobre 2011 relative aux règles particulières à divers actes de l'état civil relatifs à la naissance et à la filiation* [online]. Paris: Bulletin officiel BOMJL n° 2011-11. Dostupné z: <https://www.legifrance.gouv.fr/circulaire/id/34124>.

UN Committee on the Rights of the Child. *General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1)* [online]. Geneva: UN Committee on the Rights of the Child, 2013. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/51a84b5e4.html>.

Články v odborných časopisech a v elektronické podobě

Dalloz. *Fiches d'orientation. Possession d'état – Juillet 2020* [online]. Dalloz.fr, červenec 2020 [cit. 23. února 2021]. Dostupné z:

<https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F001114>.

Dalloz. *Fiches d'orientation. Filiation (Établissement non contentieux) – Juin 2021* [online]. Dalloz.fr, červen 2021 [cit. 8. září 2021]. Dostupné z: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F000479>.

Dalloz. *Fiches d'orientation. Filiation (Contestation) – Juin 2021* [online]. Dalloz.fr, červen 2021 [cit. 15. září 2021]. Dostupné z: https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=DZ%2FOASIS%2F000477&FromId=DZ_OASIS_00111.

HERVIEU, Merryll. *Contestation de la filiation: un délai pour agir est nécessaire* [online]. Dalloz.fr, 15. září 2016 [cit. 29. srpna 2021]. Dostupné z: https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/contestation-de-la-filiation-un-delai-pour-agir-est-necessaire/h/f1ea55aff10585c6a8d91c53c9981e7b.html?tx_ttnews%5Blink%5D=actualite%2Fa-la-une%2Fh%2F1f97e814db%2Fbrowse%2F1%2Farticle%2Fprecisions-sur-le-contentieux-du-permis-a-points.html.

HERVIEU, Merryll. *Filiation: la proportionnalité recherchée entre prescription et vie privée*. [online]. Dalloz.fr, 14. prosince 2018 [cit. 21. srpna 2021]. Dostupné z: <https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/filiation-la-proportionnalite-recherchee-entre-prescription-et-vie-privee/h/88a42aa8d87901489c29a5423dc4bc88.html>.

HERVIEU, Merryll. *Contrôle de proportionnalité en matière de filiation : illustration exemplaire de la « balance » des intérêts en présence* [online]. Dalloz.fr, 10. listopadu 2020 [cit. 28. srpna 2021]. Dostupné z: <https://actu.dalloz-etudiant.fr/a-la-une/article/controle-de-proportionnalite-en-matiere-de-filiation-illustration-exemplaire-de-la-balance/h/741fa9e4abfd410446332edf4c5e2d06.html>.

HORNÍČKOVÁ, Erika. K pojmu veřejného pořádku jako kritéria pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2017, roč. 12, č. 3, s. 187-206.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (1. část) - Obecně k právnímu postavení domnělého otce. *Právo a rodina*. 2017, č. 8, s. 4-7.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (2. část) - Aktivní věcná (ne)legitimace domnělého otce k podání návrhu na popření otcovství. *Právo a rodina*. 2017, č. 9, s. 4-12.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Právní postavení domnělého otce (3. část) – Právo na styk domnělého otce s dítětem. *Právo a rodina*. 2017, č. 10, s. 9-15.

HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. Přijato k publikaci v roce 2021.

MELZER, Filip. Kogentní a dispozitivní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č. 7, s. 253 - 260.

Ministère de l'intérieur. *Établissement de la filiation par possession d'état* [online]. Demarches.interieur.gouv.fr, 6. října 2020 [cit. 14. ledna 2021]. Dostupné z:

<https://www.demarches.interieur.gouv.fr/particuliers/etablissement-filiation-possession-etat>.

République français, Service-public. *Contestation de la filiation: paternité ou maternité* [online]. Service-Public.fr, 7. srpna 2020 [cit. 28. března 2021]. Dostupné z: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F940>.

POLÁKOVÁ, Marie. Určení rodičovství z pohledu práva dítěte znát své rodiče deklarovaného Úmluvou o právech dítěte. *Právní rozhledy*, 2000, č. 2, s. 55-57.

SPÁČIL, Jiří. Určení a popření otcovství po novele zákona o rodině. *Bulletin advokacie*, 1998, č. 9, s. 31-34.

ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014. *Bulletin advokacie*, 2014. č. 12, s. 52-57.

ZÁRUBA, Jan, PŘEPECHALOVÁ, Kateřina, LATA, Jan. Výběr z judikatury. *Státní zastupitelství*, 2012, č. 5. Dostupné z: databáze ASPI.

Předpisy a důvodové zprávy

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), ve znění zákona č. 99/1963 Sb.

Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění zákona č. 46/1959 Sb.

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (ABGB), rakouský občanský zákoník, císařský patent č. 946/1811 JGS ze dne 1. června 1811

Francouzský Code Civil, ze dne 21. března 1084 (30 ventôse an XII), ve znění pozdějších předpisů

Francouzský Code de procédure civil, le décret n° 75-1123 du 5 décembre 1975

Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., ve znění pozměňujících protokolů

Evropská úmluva o výkonu práv dětí, sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 54/2001 Sb.m.s.

Úmluva o právech dítěte, Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

Úmluva o styku s dětmi, sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb.m.s.

Důvodová zpráva k zákonu č. 296/2017 Sb. [online]. Dostupné z <<https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=987&CT1=0>>.

Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu.

Důvodová zpráva k zákonu č. 84/2012 Sb. [online]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=480&CT1=0.

Důvodová zpráva k zákonu č. 94/1963 Sb. [online]. Dostupné z: www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0146_01.htm.

Důvodová zpráva k zákonu č. 142/1950 Sb. [online]. Dostupné z: www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_12.htm
a www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0510_16.htm.

Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevizní komise. Díl I. Text zákona. Díl. II. Důvodová zpráva [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1931. Dostupné z: [databáze digi.law.muni.cz/handle/digilaw/11516](http://databaze.digi.law.muni.cz/handle/digilaw/11516).

Usnesení Senátu České republiky ze 2. schůze dne 19. března 1998 k návrhu zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů/senátní tisk č. 1998/15/ [online]. Dostupné z: <https://www.senat.cz/xqw/xervlet/pszenat/htmlhled?action=doc&value=29490>.

Věcný záměr občanského zákoníku z roku 2001 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

Návrh občanského zákoníku z roku 2005 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

Návrh občanského zákoníku z roku 2007 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

Návrh občanského zákoníku z roku 2009 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

Návrh občanského zákoníku z roku 2010 [online]. Dostupné z: obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/legislativni-proces.

Vládní návrh na vydání zákona občanský zákoník z roku 211. Sněmovní tisk č. 362/0 [online]. Dostupné z: [databáze psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=362](http://databaze.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=6&t=362).

Pokyn nejvyššího státního zástupce ze dne 16. března 1994, č.j. Spr 28/94, pokyn obecné povahy č. 5/94, kterým se upravuje postup státních zástupců při realizaci jeho oprávnění k podání návrhu na popření otcovství podle ustanovení § 62 zákona o rodině [online]. Dostupné z: databáze ASPI.

Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, č. 6/2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb. [online]. Dostupné z: databáze ASPI.

Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 10. března 2008, č. 3/2008 [online]. Dostupné z: databáze ASPI.

Judikatura

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR

Nález Ústavního soudu ze dne 5. června 1996, sp. zn. II. ÚS 98/95 (N 42/5 SbNU 359)
Nález Ústavního soudu ze dne 4. února 1997, sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87)
Nález Ústavního soudu ze dne 20. února 2007, sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399)
Nález Ústavního soudu ze dne 13. listopadu 2007, sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465)
Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2008, sp. zn. I. ÚS 987/07 (N 42/48 SbNU 495)
Nález Ústavního soudu ze dne 2. dubna 2009, sp. zn. II. ÚS 1945/08 (N 80/53 SbNU 11)
Nález Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141)
Nález Ústavního soudu ze dne 26. srpna 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503)
Nález Ústavního soudu ze dne 2. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2661/10 (N 219/59 SbNU 167)
Nález Ústavního soudu ze dne 18. listopadu 2010, sp. zn. II. ÚS 405/09 (N 229/59 SbNU 329)
Nález Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2012, sp. zn. II. ÚS 868/12 (N 80/65 SbNU 91)
Nález Ústavního soudu ze dne 23. dubna 2013, sp. zn. II. ÚS 4160/12 (N 66/69 SbNU 213)
Nález Ústavního soudu ze dne 26. května 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683)
Nález Ústavního soudu ze dne 25. září 2014, sp. zn. I. ÚS 3216/13 (N 176/74 SbNU 529)
Nález Ústavního soudu ze dne 9. prosince 2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457)
Nález Ústavního soudu ze dne 16. června 2015, sp. zn. II. ÚS 2943/14 (N 110/77 SbNU 607)
Nález Ústavního soudu ze dne 4. listopadu 2015, sp. zn. IV. ÚS 3900/14 (N 193/79 SbNU 199)
Nález Ústavního soudu ze dne 16. května 2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363)
Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2018, sp. zn. II. ÚS 2866/17 (N 39/88 SbNU 535)
Nález Ústavního soudu ze dne 8. října 2018, sp. zn. II. ÚS 725/18 (N 165/91 SbNU 61)
Nález Ústavního soudu ze dne 8. ledna 2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17 (N 4/92 SbNU 31)
Nález Ústavního soudu ze dne 21. května 2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18 (N 86/94 SbNU 137)

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. října 2002, sp. zn. II. ÚS 355/02 (U 35/28 SbNU 437)
Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. listopadu 2004, sp. zn. II. ÚS 3109/14
Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. září 2005, sp. zn. IV. ÚS 339/05
Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. III. ÚS 628/2005
Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. dubna 2006, sp. zn. IV. ÚS 158/06
Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. srpna 2007, sp. zn. II. ÚS 1944/07
Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2008, sp. zn. III. ÚS 1506/07
Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. března 2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07
Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. října 2008, sp. zn. II. ÚS 977/08
Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. května 2009, sp. zn. III. ÚS 1163/09
Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. června 2010, sp. zn. I. ÚS 992/10
Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2012, sp. zn. II. ÚS 2964/12 (N 219/75 SbNU 457)
Usnesení Ústavního soudu ze dne 25. ledna 2012, sp. zn. II. ÚS 359/09
Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. prosince 2012, sp. zn. II. ÚS 4266/12
Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2013, sp. zn. II. ÚS 2653/11
Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. září 2014, sp. zn. IV. ÚS 1379/14
Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. března 2015, sp. zn. IV. ÚS 51/15
Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. června 2015, sp. zn. I. ÚS 4501/14
Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. dubna 2016, sp. zn. II. ÚS 179/15
Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. srpna 2016, sp. zn. I. ÚS 3338/15
Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. května 2017, sp. zn. I. ÚS 475/17
Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. května 2017, sp. zn. IV. ÚS 1511/17
Usnesení Ústavního soudu ze dne 11. září 2018, sp. zn. IV. ÚS 2756/18

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. ledna 2019, sp. zn. II. ÚS 4210/18
Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. června 2020, sp. zn. I. ÚS 1449/20
Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. dubna 2021, sp. zn. II. ÚS 619/21

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. července 2005, sp. zn. 33 Odo 754/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. července 2010 sp. zn. 21 Cdo 298/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.)
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. června 2014, sp. zn. 30 Cdo 677/2013
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 544/2014
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 1982/2012 (č. 22/2015 Sb. rozh. civ.)
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2015, sp. zn. 21 Cdo 1863/2014
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. května 2016, sp. zn. 21 Cdo 5086/2014
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2017, sp. zn. 21 Cdo 1369/2015
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2017, sp. zn. 21 Cdo 1852/2017 (č. 3/2019 Sb. rozh. civ.)
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. ledna 2018, sp. zn. 21 Cdo 5903/2016
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2021, sp. zn. 24 Cdo 1679/2020

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2006, sp. zn. 21 Cdo 2091/2005 (č. 84/2007 Sb. rozh. civ.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011 (č. 102/2012 Sb. rozh. civ.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. září 2014, sp. zn. 30 Cdo 2553/2014
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. prosince 2017, sp. zn. 21 Cdo 1546/2015
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.)

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 1930 Rv II 7/30
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 27. února 1969, sp. zn. 1 Cz 75/68 (R 7/1970 civ.)
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. ledna 1970, sp. zn. 1 Cz 56/69 (č. 82/1970 Sb. rozh. civ.).

Zpráva a zhodnocení úrovně soudního řízení a rozhodování ve věcech určení otcovství, projednané a schválené občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 14. listopadu 1979, sp. zn. Cpj 41/79 (č. 20/1980 Sb. rozh. civ.)
Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 10. května 1981, sp. zn. Cpj 228/81
Stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. dubna 2021, sp. zn. Cpjn 202/2020 (č. 1/2021 Sb. rozh. civ.), k určení otcovství k nenarozenému dítěti prohlášením podle ustanovení § 777 o. z. a k vlivu takto učiněného prohlášení na výsledek řízení o popření a určení otcovství

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ESLP)

Rozsudek ESLP ze dne 28. listopadu 1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 9777/79
Rozsudek ESLP ze dne 26. května 1994, *Keegan proti Irsku*, č. 16969/90
Rozsudek ESLP ze dne 27. října 1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91

Rozsudek ESLP ze dne 29. června 1999, *Nylund proti Finsku*, č. 27110/95
Rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 19. října 1999, *Yldirim proti Rakousku*, č. 34308/96
Rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99
Rozsudek ESLP ze dne 26. února 2002, *Kutzner proti Německu*, č. 46544/99
Rozsudek ESLP ze dne 5. prosince 2002, *Hoppe proti Německu*, č. 28422/95
Rozsudek ESLP ze dne 13. února 2003, *Odièvre proti Francii*, č. 42326/98
Rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sommerfeld proti Německu*, č. 31871/96
Rozsudek ESLP ze dne 8. července 2003, *Sahin proti Německu*, č. 30943/96
Rozsudek ESLP ze dne 26. února 2004, *Görgülü proti Německu*, č. 74969/01
Rozsudek ESLP ze dne 1. června 2004, *L. proti Nizozemí*, č. 45582/99
Rozsudek ESLP ze dne 2. června 2005, *Znamenskaya proti Rusku*, č. 77785/01
Rozsudek ESLP ze dne 10. listopadu 2005, *Süß proti Německu*, č. 40324/98
Rozsudek ESLP ze dne 24. listopadu 2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01
Rozsudek ESLP ze dne 12. ledna 2006, *Mizzi proti Maltě*, č. 26111/02
Rozsudek ESLP ze dne 18. května 2006, *Róžański proti Polsku*, č. 55339/00
Rozsudek ESLP ze dne 13. července 2006, *Jäggi proti Švýcarsku*, č. 58757/00
Rozsudek ESLP ze dne 10. října 2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05
Rozsudek ESLP ze dne 9. listopadu 2006, *Tavli proti Turecku*, č. 11449/02
Rozhodnutí o přípustnosti ESLP ze dne 8. ledna 2007, *Kňákal proti České republice*, č. 39277/06
Rozsudek ESLP ze dne 20. prosince 2007, *Phinikaridou proti Kypru*, č. 23890/02
Rozsudek ESLP ze dne 17. listopadu 2009, *Darmon proti Polsku*, č. 7802/05
Rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 9. března 2010, *Wulff proti Dánsku*, č. 35016/07
Rozhodnutí ESLP o přípustnosti ze dne 27. dubna 2010, *Klocek proti Polsku*, č. 20674/07
Rozsudek ESLP ze dne 6. července 2010, *Backlund proti Finsku*, č. 36498/05
Rozsudek ESLP ze dne 21. prosince 2010, *Anayo proti Německu*, č. 20578/07
Rozsudek ESLP ze dne 21. června 2011, *Krušković proti Chorvatsku*, č. 46185/08
Rozsudek ESLP ze dne 15. září 2011, *Schneider proti Německu*, č. 17080/07
Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09
Rozsudek ESLP ze dne 22. března 2012, *Kautzor proti Německu*, č. 23338/09
Rozsudek ESLP ze dne 8. listopadu 2012, *Pascaud proti Francii*, č. 19535/08
Rozsudek ESLP ze dne 12. února 2013, *Krisztián Barnabás Tóth proti Maďarsku*, č. 48494/06
Rozsudek ESLP ze dne 18. února 2014, *AL proti Polsku*, č. 28609/08
Rozsudek ESLP ze dne 25. února 2014, *Ostace proti Rumunsku*, č. 12547/06
Rozsudek ESLP ze dne 15. července 2014, *Tsvetelin Petkov proti Bulharsku*, č. 2641/06
Rozsudek ESLP ze dne 9. října 2014, *Marinis proti Řecku*, č. 3004/10
Rozsudek ESLP ze dne 2. června 2015, *Canonne proti Francii*, č. 22037/13
Rozsudek ESLP ze dne 16. července 2015, *Nazarenko proti Rusku*, č. 39438/13
Rozsudek ESLP ze dne 14. ledna 2016, *Mandet proti Francii*, č. 30955/12
Rozsudek ESLP ze dne 8. prosince 2016, *L.D. a P.K. proti Bulharsku*, č. 7949/11
Rozsudek ESLP ze dne 7. března 2017, *R.L. and Others proti Dánsku*, č. 52629/11
Rozsudek ESLP ze dne 5. dubna 2018, *Doktorov proti Bulharsku*, č. 15074/08
Rozsudek ESLP ze dne 31. května 2018, *Bagniewski proti Polsku*, č. 28475/14
Rozsudek ESLP ze dne 7. června 2018, *Novotný proti České republice*, č. 16314/13
Rozsudek ESLP ze dne 26. července 2018, *Fröhlich proti Německu*, č. 16112/15
Rozsudek ESLP ze dne 13. října 2020, *Koychev proti Bulharsku*, č. 32495/15

Rozhodnutí Kasačního soudu (Cour de Cassation) Francie

Rozhodnutí Kasačního soudu Civ. 1re, 6 juillet 2016, n° 15-19.853

Rozhodnutí Kasačního soudu Civ. 1re, 21. novembre 2018, n° 17-21.095
Rozhodnutí Kasačního soudu Civ. 1re, 14. octobre, 2020, n° 19-12.373 a 19-18.791
Rozhodnutí Kasačního soudu Civ. 1re, 6 juillet 2016, n° 15-19.853
Rozhodnutí Kasačního soudu Civ. 1re, 5 octobre 2016, n° 15-25.507
Rozhodnutí Kasačního soudu Civ. 1re, 9 novembre 2016, n° 15-25.068
Rozhodnutí Kasačního soudu Civ. 1re, 7 novembre 2018, n° 17-25.938
Rozhodnutí Kasačního soudu Civ. 1re, 2 décembre 2020, n° 19-20.279

Shrnutí a klíčová slova

Disertační práce se věnuje výkladu pojmu veřejného pořádku a zájmu dítěte v intencích ustanovení § 792 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (OZ), při rozhodování soudu o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Autorka zaměřuje pozornost na potvrzení či vyvrácení interpretačních závěrů Nejvyššího soudu ČR v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. roh. civ.) k aplikaci ustanovení § 792 OZ včetně vymezení pojmu veřejný pořádek a jeho vztahu k pojmu zájem dítěte, jakožto druhého kritéria pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. Metodologickými postupy autorka dospívá k vymezení pojmu veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ, a to zejména na základě objektivně teleologického výkladu podpůrně s odkazem na závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 8. července 2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), eurokonformního výkladu a zahraniční komparace s francouzskou právní úpravou, jakožto jednoho z inspiračních zdrojů pro zavedení pojmu veřejného pořádku v OZ, a jednoho z podkladů pro závěry výše citovaného usnesení Nejvyššího soudu ČR.

V první části disertační práce je pozornost zaměřena na vymezení definičních znaků veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ. V navazující druhé části disertační práce jsou zkoumány v rámci jednotlivých kapitol podrobena definiční kritéria veřejného pořádku, a to právo na ochranu rodinného a soukromého života matky dítěte, právního otce, domnělého otce a dítěte ve smyslu článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zájmu dítěte ve smyslu článku 3 Úmluvy o právech dítěte a právu dítěte znát své rodiče ve smyslu článku 7 Úmluvy o právech dítěte. Obsah definičních kritérií je vymezen na základě analýzy judikatury Evropského soudu pro lidská práva v komparaci s českou právní úpravou a judikaturou Ústavního soudu ČR a Nejvyššího soudu ČR. Zjištěné nedostatky české právní úpravy v oblasti omezené možnosti prolomení překážky věci pravomocně rozsouzené na základě aplikace ustanovení § 425a ZŘS v řízení o určení a popření otcovství, otázka změny poměrů na straně dítěte odůvodňující zahájení nového řízení podle ustanovení § 792 OZ, problematika absence popěrného práva dítěte a domnělého otce včetně výkladu ustanovení § 793 OZ a § 927 OZ, jsou následně odstraněny interpretací či dotvářením práva. Pro případ že tento postup není možný, nebo se jeví jako nevhodný, jsou představeny návrhy de lege ferenda.

Disertační práce je založena na výkladu pojmu veřejného pořádku při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství vycházejícího z aplikace principu proporcionality, tedy v rámci pojmu veřejného pořádku v intencích ustanovení § 792 OZ nezbytnost vyvažování v kolizi stojící práv a zájmů dotčených osob, a to matky dítěte, právního

otce, domnělého otce a dítěte, a principu právní jistoty v rodinněprávních vztazích při zohlednění nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu článku 3 Úmluvy o právech dítěte. Uvedený interpretační přístup vylučuje kolizi kritéria veřejného pořádku a zájmu dítěte. Výslovné vyčlenění kritéria zájmu dítěte vedle kritéria veřejného pořádku ve smyslu ustanovení § 792 OZ je nezbytné interpretovat pouze jako zdůraznění zájmu dítěte na prominutí zmeškání popěrné lhůty tehdy, je-li dítě chráněno Úmluvou o právech dítěte, tedy v případech, kdy zájem dítěte je předním hlediskem při jakékoliv činnosti týkající se dítěte.

Klíčová slova:

popření otcovství, lhůta k popření otcovství, prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství, veřejný pořádek, zájem dítěte, princip proporcionality, právo na respektování rodinného života, právo na respektování soukromého života, res iudicata v řízení o určení a popření otcovství, osoby oprávněné k popření otcovství, domnělý otec, participační práva dítěte

Abstract and keywords

This dissertation deals with interpretation of the concept of public order and the interest of the child in the context of the provisions of Section 792 of Act No. 89/2012 Coll., the Civil Code, during the decision-making process of a court on waiving the time limit for denying paternity. The author focuses her attention on confirming or refuting the interpretative conclusions of the Supreme Court of the Czech Republic in its ruling of 16 August 2018, file ref. 21 Cdo 1012/2016 (no. 95/2019 Coll. of civil rulings) regarding application of the provisions of Section 792 of the Civil Code, including definition of the concept of public order and its relationship to the concept of the best interests of the child, as a second criterion for waiving the time limit for denying paternity. Using methodological procedures, the author arrives at a definition of the concept of public order within the meaning of the provisions of Section 792 of the Civil Code, in particular on the basis of an objective teleological interpretation with reference to the conclusions found in the ruling of the Constitutional Court of 8 July 2010, file ref. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141), EU-conformant interpretation and foreign comparison with French legislation, which was one of the sources of inspiration for the introduction of the concept of public order in the Civil Code, and also the basis for the conclusions of the ruling of the Supreme Court of the Czech Republic cited above.

In the first part of the dissertation, attention is focused on definition of the defining characteristics of public order in the context of Section 792 of the Civil Code. In the second part of the dissertation, the definitional criteria of public order are examined in individual chapters, namely the right to protection of the family and private life of the child's mother, the legal father, the alleged father and the child within the meaning of Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the best interests of the child within the meaning of Article 3 of the Convention on the Rights of the Child and the right of the child to know his or her parents within the meaning of Article 7 of the Convention on the Rights of the Child. The content of the definitional criteria is defined on the basis of analysis of the case law of the European Court of Human Rights in comparison with Czech legislation and the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic and the Supreme Court of the Czech Republic. The identified shortcomings of Czech legislation in the field of the limited possibility of breaking the barrier of *res judicata* based on application of the provisions of Section 425a of the Act on Special Judicial Proceedings in proceedings for the establishment and denial of paternity, changes in the child's circumstances justifying the initiation of new proceedings under the provisions of Section 792 of the Civil Code, the absence of the right of

denial on the part of the child and the alleged father, including interpretation of the provisions of Section 793 of the Civil Code and Section 927 of the Civil Code, are subsequently eliminated by interpretation or supplementation of the law. If this course of action is not possible or seems inappropriate, *de lege ferenda* proposals are presented.

The dissertation is based on interpretation of the concept of public order during the decision-making process regarding waiving of the time limit for denial of paternity based on application of the principle of proportionality, i.e. within the framework of the concept of public order in the context of the provisions of Section 792 of the Civil Code, the need to balance the conflicting rights and interests of the persons concerned, namely the child's mother, the legal father, the alleged father and the child, and the principle of legal certainty in family relations, taking into account the best interests of the child within the meaning of Article 3 of the Convention on the Rights of the Child. This interpretive approach rules out conflict between the criterion of public order and the interests of the child. The explicit setting apart of the criterion of the child's best interest next to the criterion of public order within the meaning of Section 792 of the Civil Code must be interpreted only as emphasising the child's best interest in waiving the time limit for the period of denial, at such times when the child is protected by the Convention on the Rights of the Child, i.e. in cases where the child's best interest is the primary consideration in any action concerning the child.

Keywords:

denial of paternity, time limit for denial of paternity, waiving of the time limit for denial of paternity, public order, interest of the child, principle of proportionality, right to respect for family life, right to respect for private life, *res judicata* in proceedings for the establishment and denial of paternity, persons entitled to deny paternity, alleged father, participation rights of the child